DEBACQ LIBRARY

IV 39185/B
E XV. 2

OOSTERDYK SCHACHT J.

42550

JO. OOSTERDYK SCHACHT

A. L. M. PHIL. ET MED. DOCT.

MEDIC. PROFESS. ORD.

INSTITUTIONES
MEDICINÆ PRACTICÆ
AD
AUDITORUM POTISSIMUM USUS
IN EPITOMEN
REDACTÆ ET EVULGATÆ.

Πρὸς τὸ ἀντίγραφον.

AMSTELODAMI,

Sumptibus Fratrum DE TOURNES.

M. DCC. LXVII.

NE ægri quidem, quia non omnes convaleſcunt, idcirco Ars nulla Medicina eſt?

CICERO L. II. *De natura Deorum.* Cap. IV.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

VIRIS

AMPLISSIMIS, NOBILISSIMIS,

CORNELIO VAN CLEEF,

JURISCONSULTO;

HENRICO ASSUERO

WTTEWAAL,

JURISCONSULTO,

TOPARCHÆ IN STOETWEEGEN,

REIPUPLICÆ TRAJECTINÆ

CUM *MAXIME*

CONSULIBUS;

CÆTERISQUE EJUSDEM CIVITATIS

SENATORIBUS;

ACADEMIÆ TRAJECTINÆ

CURATORIBUS PRUDENTISSIMIS:

S. P. D.

J. OOSTERDYK SCHACHT.

QUamvis probe gnarus ſim, VIRI AMPLISSIMI, in hoc libello, quem nunc publici juris facio, minime contineri illum eruditionis adparatum, qui Tantorum Virorum Perſonis dignus cenſeatur: nihil tamen cauſæ video, quare illum VESTRIS Nominibus inſcribere vererer. Equidem, quum ad ſimplicem rudemque docendi formam compoſitus, omni qualicunque ſive doctrinæ ornatu, ſive

ſtili elegantia deſtitutus ſit, Dignitati VESTRÆ minus convenire videbitur : ſed propoſitam mihi in illo conſcribendo atque edendo rationem calculum VESTRUM laturam eſſe, non ſpero tantum, verum etiam confido. Totum enim hoc, quidquid eſt operis, Juventutis Academicæ ſtudiis juvandis & promovendis unice dicatum eſt, atque conſecratum: VOS vero nihil prius, nihil antiquius habere, quam ut Academia, quam eximiam Reipublicæ utilitatem adferre, & ad Civitatis, in qua conſtituta eſt, decus, ornamentum, opes, veram-

que felicitatem haud parum facere ſapientiores judicant ; inſignia in dies incrementa capiat , quotidianis iiſque luculentiſſimis documentis teſtatum facitis. Quæ cum ita ſint , nullus dubito , quin qua fronte me nunquam non excipere ſoletis, amica ſcilicet & ſerena , ſimili etiam vultu , hilari & benigno, has pagellas inſpicere dignaturi ſitis. Faxit DEUS , ut difficillimis hiſce temporibus, quibus tantum libertati noſtræ avito cruore partæ & conſervatæ , periculi impendet, quantum vix alias unquam , VESTRIS OPTIMIque PRINCIPIS Auſ-

piciis Patria, Civitas, quin & Academia atque Eccleſia Cœli utrumque depoſitum & fatale Reipublicæ noſtræ pignus, intacta & intemerata diu perſtent, vigeantque. Trajecti ad Rhenum Kalendis Juliis. MDCCXLVII.

AUDITORIBUS SUIS.

S.

PAuciſſimis Vos volo, egregii Juvenes. Ita enim Vos publice compellare audeo. Merentur id Veſtra induſtria, diligentia & modeſtia. Pulcre hercle, ſed & raræ, Virtutes. En! habete, quam Veſtros in uſus conſcripſi, Inſtitutionum Practicarum Epitomen. Veſtrorum commodorum cauſa hunc laborem ſubire ſatis cæterum, ut ſcitis, occupatus volui; ſed & debui. Iis enim invigilare publica me auctoritas jubet: quod utrum tum in evulgando hoc libello

præſtiterim, tum præſtem alias, à proceribus Vobiſque dijudicari, quam à me prædicari, malo. Vos interim hoc opuſculo utimini, meque obſcuriora illuſtrantem, difficiliora enodantem, omiſſa ſupplentem, & Theoreticas inſtitutiones, quæ primam ad has planamque viam ſternunt, explicantem Veſtro favore, attentione, ſilentio, ut ſoletis proſequi pergite. Valete.

PRÆFATIO
EDITORIS.

TAnta librorum practicorum copia, tamque immenſo illorum numero obrutæ ſunt librariæ officinæ, ut & ſola eorum nomina memoriæ mandare, medicinæ ſtudioſo multum faceſſat negotii. Quis enim tot opera, tot ſyſtemata, tot denique compendia medico-practica valet

enumerare ? Hinc immenſa hujus generis librorum abundantia ; facile nos nova voluminis praxeos medicæ editione carere potuiſſe, ii forſan nobis objicient, qui non attente conſiderabunt, neque omnes ejuſmodi libros unius ejuſdemque eſſe bonitatis & utilitatis, neque in unum eundemque finem eſſe conſcriptos. Sic enim integra opera practica, à Viris eruditis poſt multorum annorum experientiam cum orbe litterato communicata, egregio uſui eſſe medicinam exercentibus, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt. Tan-

tum autem abeſt, ut eadem opera prælectionibus academicis commoda ſint; ut potius eorum in locum practica, ſic dicta, compendia, merito ſubſtituantur. Interim & horum ſingula non parem merentur laudem. Quum enim ordo rerum proponendarum, brevitaſque ſine obſcuritate, primaria compendii ſint requiſita: rariſſima, ſic comparata, compendia eſſe, moxque hoc, mox illud in uno alterove eorum deſiderari, negabit facile nemo, ſed potius dolebit.

Superfluum itaque opus ſuſcepiſſe, nobis minime videmur, qui *Inſtitu-*

tiones praxeos medicæ à Cel. SCHACHTIO prælectionibus academicis dicatas & accommodatas; omnibus modis abſolutiſſimas in noſtris regionibus non adeo frequenter viſas, denuo typis excludendas curamus, noſtriſque familiariores reddere annitimur. Noſtra non indigent laude, ipſæ egregio ſuo uſu abunde ſeſe commendabunt, & docentibus non minus, ac diſcentibus, difficilem alias laborem ex voto allevabunt.

Quæ hactenus diximus, libellum ipſum concernunt; nunc pauca adhuc circa orationes duas inaugurales, edi-

tioni Trajectinæ annexas, monebimus. Antea jam declaravimus, primarium ſcopum novæ hujus libri editionis eſſe, Academiis noſtris inſervire, ſi qui forſan Viri compendio hoc pro fundamento collegiorum practicorum uti velint. Quum autem harum orationum, alias quidem utiliſſimarum, nec prior, *qua ſenile fatum inevitabili neceſſitate ex humani corporis mechaniſmo ſequi demonſtratur*, nec poſterior: *Morbus remedium, ſive de morborum in ſanandis morbis efficacia*, proprie methodun curandorum morborum internorum addiſcentibus

inſerviant; hinc conſulto eaſdem in nova hac editione omiſimus, facileque nos veniam hujus rei, adductas ob rationes, ab æquo judice impetraturos eſſe ſperavimus.

Pauca hæc Te, benevole Lector, latere noluimus. Utere itaque his inſtitutionibus medico-practicis in Tui aliorumque commodum, & fave porro Editori.

JO. OOSTERDYK SCHACHT

INSTITUTIONES

MEDICINÆ PRACTICÆ

AD AUDITORUM POTISSIMUM USUS

IN EPITOMEN

REDACTÆ ET EVULGATÆ.

PROLEGOMENA.

MEdicina eſt ars vel ſcientia, quæ docet ſanitatem hominis integram conſervare, labefactatam reſtituere.

II. Quæ vero diſciplinæ medicæ pars modum tradit, quo præſentes in corpore morbi detegi: detecti vero profligari poſſunt, *praxis* adpellatur *medica*.

III. Eſt autem morbus illa humani corporis conditio, qua fit, ut actiones ſolitæ ab homine rite exerceri non poſſint.

IV. Quæ quidem vel in partibus ſolidis, vel fluidis, vel utriſque, nec alibi, hæret.

V. In ſolidis partibus morbus hæret, ſi rigiditate, vel laxitate; elaſticitate aucta vel imminuta; nimia anguſtia vel capacitate; ſoluta continuitate; numero; magnitudine; figura; ſitu, nexuque peccaverint.

VI. In fluidis, ſi copia vel inopia; denſitate vel tenuitate; acrimonia quacumque; nimio impetu vel lento nimis motu; depravata denique partium conſtituentium cohæſione, vel miſcela laboraverint.

VII. In utriſque, ſi quædam ex memoratis (5.6.) conditionibus combinatæ; aut ſi æquilibrium & proportio inter ſolida & fluida vitiata fuerint.

VIII. Deteguntur morbi, 1. ex comparatione phænomenῶn, quæ in homine ægrotante adparent cum illis, quæ in ſano conſpici conſueverunt. 2. ex eorundem comparatione cum iis monumentis, quæ obſervatorum induſtria nobis reliquit. 3. ex cauſis prægreſſis, & cognita earundem in corpus humanum efficacia. 4. ex effectu remediorum, alimentorum, poculentorum ſive caſu oblatorum, ſive de induſtria exhibitorum.

IX. Curantur autem, 1. tollendo cauſas antecedentes. 2. removendo cauſam proximam. 3. profligando omnia ſymptomata.

X. In quibus vero morbis hæc arte præſtari non poſſunt, illi quidem arte medica inſanabiles cenſeri debent.

XI. Nunquam autem curationem morborum adgredi medicus debet, niſi quoſdam ſibi præfixerit ſcopos, quos ferire conabitur.

XII. Quare nunquam curam ſuſcipiet, niſi quaſdam indicationes formaverit, quæ commodiſſime in vitalem, prophylacticam, therapeuticam, & mitigatoriam ſeu palliativam diſtingui conſueverunt.

XIII. Et quidem illi, quæ omnium nobiliſſima eſt, primum; deinde vero & cæteris ſatiſfacere oportet; ut in inſtitutionibus theoreticis, quarum cognitio illi, qui praxin medicam doceri geſtit, abſolute eſt neceſſaria, fuſius traditur.

XIV. Quum vero morbi nonnulli exteriores, alii interiores partes obſidere deprehendantur, non incommode in *externos internoſque* dividuntur.

XV. E quibus quidam *externi* quum potiſſimum ejus diſciplinæ, quæ manu medetur, objectum conſtituant, haud ita multa de illis differemus.

XVI. Quamvis enim horum notitia ad accuratum internorum intellectum ſumme ſit neceſſaria, temporis tamen academicis exercitiis deſtinati anguſtia vix patitur, ut in ſcholis practicis exponantur.

XVII. Quapropter illos chirurgicis inſtitutionibus relinquentes, & ex iis cognitos ſupponentes, de iis, qui internas partes occupant, potiſſimum dicemus.

XVIII. Qui cùm vel plures partes ſimul, vel

hanc tantum illamve ſeorſim invadant, ſatis apte in *univerſales* & *particulares* diſtingui poſſunt.

XIX. *Univerſales* vero vel ex ſua indole febriles ſunt, vel non neceſſario febrim conjunctam habent.

XX. *Particulares* autem differunt potiſſimum pro varietate partis, quæ infeſtatur; nec incommode ad hos ſexûs ætatiſque morbos referas.

XXI. Quare ſecundum hunc ordinem bonis auſpiciis medicinam practicam tradituri à morbis univerſalibus, quos febris comitatur, initium facimus, ipſam *febrim* enarrantes primum.

SECTIO PRIMA.
DE
MORBIS UNIVERSALIBUS.

LIBER PRIMUS.
DE MORBIS FEBRILIBUS.

CAPUT PRIMUM.
De Febribus in genere.

INTER morbos maxime univerſales, ſive adfectas corporis partes ſive frequentiam ſpectes, primum locum tenet *febris*.

II. Hæc quidem uti multorum morborum, inprimis tamen inflammationum, fidiſſima comes, ita haud pauciorum ſive acutorum ſive chronicorum primaria exiſtit cauſa, quos tamen omnes non eadem ratione producit. Nunc enim in ſolida, nunc in fluida, nunc in utraque, nec tamen ſimili ſemper modo, agit.

III. Hinc nec mirum eſt frequenter eam in mortem terminari: quod quidem rurſus diverſa ratione fieri obſervatur; ſed & in ſanitatem ſæpe abit. Imo vero eandem lapſam febris ope ſæpe inſtaurari videmus, & quidem ita, ut febris vel ſui ipſius vel aliorum morborum corpori inhærentium efficax ſit medicina.

IV. Atque hæc ſalutaria effecta tribus inprimis præſtat viis; *reſolutione ſimplici*, *excretione inſenſibili*, & denique *ſenſibus manifeſta evacuatione.*

V. Ex quibus confici videtur, male omnem febrem pro mala haberi; neque omnem continuo tollendam. Quamvis non minus gravis error ſit, omnem ſine diſcrimine febrem ſalutarem cenſere. Vitanda hic eſt Charybdis, ſed ita ne in Scyllam incidamus.

VI. Vix autem alius morbus cognitus eſt, cujus natura tam tecta & abdita habetur, adeo ut de illa detegenda plerique tantum non deſperaverint.

VII. Inter antiquos plurimi & recentiores non pauci febris eſſentiam in *calore* poſuerunt: Cui tamen receptiſſimæ ſententiæ refragantur, 1. calor auctus ſæpe ſine notabili febre. 2. febres frigidæ. 3. febres intermittentes, à quarum initio omnis calor abeſt. Neque juvant, quæ ad eludendam horum argumentorum vim à nonnullis adferri conſueverunt.

VIII. Certius cognita erit natura febris, ſi tale febris ſymptoma invenerimus, quod in omni febre, in nullo alio morbo quam in febre, & omni omnino tempore in febre adeſt, ſive ut ſcholæ loquuntur, quod febri omni, ſoli, ſemper adeſt.

IX. Tale vero non niſi unum deprehendimus, pulſum ſcilicet naturali celeriorem, unde vix certo poſſumus diſtinguere, utrum homo febricitet, & quo intenſitatis gradu, niſi natura-

lem pulſus ejus conditionem perſpectam habeamus.

X. Quum vero febris ſit morbus; nullus autem morbus ſine læſa functione: hinc ad febrem omnino requiritur, ut auctæ pulſus celeritati jungatur quædam functionum læſio.

XI. Vera igitur febris definitio eſt, quod ſit *illa conditio, qua pulſus intra datum temporis ſpatium frequentior ſit, ſimul cum quarundam functionum læſione.*

XII. Quamvis vero in omni febre pulſus naturali ſit celerior, dici tamen non poteſt ejus naturam in aucta circulatione conſiſtere, quum, 1. bina hæc pari paſſu non ſemper procedant. 2. ſæpe præſente febre circulatio aucta non ſit. 3. aucta hæc circulatio potius effectus quam cauſa vel natura febris adpellari debere videatur.

XIII. Proxima febris cauſa eſt proxima auctæ in pulſu celeritatis cauſa. Hæc vero unice eſt frequentior intra datum temporis ſpatium influxus ſpirituum & ſanguinis vel alterutrius liquidi in nervos, vaſa & cavitates cordis.

XIV. Unde ſequitur, febrem ſatis commode morbum cordis dici poſſe.

XV. Quum vero influxus ille à multis diverſiſque cauſis oriri poſſit, hinc remotiores febris cauſæ variæ & diverſæ erunt.

XVI. Quidquid enim cor, cerebrum, cerebellum, nervos, membranas ſenſiles, vaſa ſanguifera gravius irritare & ſtimulare poteſt, id enim vero influxum illum intra datum temporis ſpatium augebit.

XVII. Id vero omne referri poteſt, vel ad motum auctum, vel ad humorum acrimoniam, vel denique ad obſtructionem. Harum enim conditionum una quadam poſita vel fit irritatio, vel alia conditio naſcitur neceſſario, quæ illam irritationem producit.

XVIII. Hæ nunc conditiones enaſci poſſunt vel à cauſis extra corpus noſtrum hærentibus vel intra illud contentis, unde remotiores febrium cauſæ ſunt vel *internæ* vel *externæ*.

XIX. Inter *externas* cauſas numerantur pleræque res non naturales, in quibus ſi aliquod notabile vitium committatur, ſolet utplurimum gravior leviorve febris ſuccedere.

XX. Huc ergo referenda ſunt *aër* ſive notis ſive incognitis qualitatibus peccans. *Cibi potuſque* ſive quantitate ſive qualitate vitioſi. *Motus*, *quieſque* aucta & imminuta. *Acriora medicamenta* vel *venena*, ſive intus adſumpta, ſive ad externam corporis ſuperficiem adplicata.

XXI. *Internarum* cauſarum numero accenſeri poſſunt *retinenda* excreta, *excernenda* retenta, aut nimia quantitate excreta. *Somnus* vel nimius vel nimis parcus. *Animi pathemata* ſive calida ſive frigida. *Sanguis extravaſatus*. *Pus*. *Ichor*, *ſanies*, *aqua*. *Caries oſſis*. *Cancer*, *ſpina ventoſa*, *ulcera* majora vel externarum vel internarum partium, & ſimilia plura, fere innumera.

XXII. Inter Phænomena febrium alia ſunt, ſine quibus nulla unquam febris invadit; alia, quæ in quibuſdam febribus deprehenduntur, in aliis non ita adparent.

XXIII. Prioris generis ſunt horror, calor ſiccus primum, inde plerumque humidus.

XXIV. Poſterioris dolor ὀστεόκοπος, nauſea, vomitus, ſitis, ructus, flatus, diarrhæa, dyſenteria, vigiliæ, ſopor, exanthemata, ſudor, delirium, convulſio, anxietas, dyſpnœa, hæmorrhagiæ quæcunque, icterus, inflammationes, adpetitus proſtratus, &c. &c.

XXV. Utraque vero hæc aliquando ſymptomatica, interdum critica deprehenduntur, quæ rite ab invicem diſtinguere debet, quiſquis in febrium ſanatione feliciter verſari cupit.

XXVI. Dividi febres in varias claſſes conſuevere: aliæ ſunt *acutæ*; aliæ *lentæ* vel *chronicæ*; atque hæc diviſio potiſſimum à tempore durationis deſumitur.

XXVII. Cauſæ ratione differunt, quod alia ſit *communis* vel *epidemica*; alia *ſingularis*, quam & *ſporadicam* adpellant.

XXVIII. Reſpectu temporis, quo detinent, alia febris eſt *continua*; alia *intermittens*.

XXIX. *Continua* eſt vel *continens* Gr. σύνοχος; vel *continua remittens*, ſeu *continuata*, Græce συνεχής.

XXX. *Continens* triplex, 1. *Ephemera* 2. *Synochus* non putris ſeu *Ephemera plurium dierum*. 3. *Synochus putris.*

XXXI. *Synochus putrida* iterum triplex. 1. *Homotonos* vel *Acmaſtica*. 2. *Epacmaſtica* vel *Anabatica*. 3. *Paracmaſtica* vel *Catabatica*; quæ diſtinctio, à nonnullis æque non putri ac putridæ ſynocho ab ſcripta, ab aliis plane imaginaria cenſetur.

XXXII. *Continua* συνεχὴς dividitur in *erraticam* & *periodicam*.

XXXIII. *Continua periodica* eſt vel *continua quotidiana*, vel *tertiana* vel *quartana*.

XXXIV. *Intermittentium* alia quolibet die redit, diciturque *quotidiana*; alia tertio quoque, eſtque hæc *tertiana*; alia quarto quolibet die revertens, *quartana* vocatur. Sunt & qui *quintanas*, *ſextanas*, *ſeptimanas* memorent, ſed de his dein plura.

XXXV. Dividuntur porro in *ſimplices* & *compoſitas*; quarum illæ ex una tantum; hæ ex pluribus febribus ſive ejuſdem ſive alterius generis complicatis conſtant.

XXXVI. An vero continuæ periodicæ nihil aliud ſunt niſi compoſitæ intermittentes? An alia harum febrium eſt indoles & natura?

XXXVII. Tandem differunt intermittentes, quod aliæ ſint *veræ* ſeu *legitimæ*; aliæ *ſpuriæ*, *anomalæ*, *nothæ*.

XXXVIII. Sunt denique varia & diverſa ſymptomata, quæ varia etiam febribus nomina impoſuerunt: ita datur *febris ardens*, quæ & *Cauſus* dicitur; *Hectica*, de quibus ex profeſſo deinde. *Colliquans* vel *colliquativa*; *Elodes* vel *ſudatoria*; *Fricodes* ſeu *horrifica*; *Epiala* forte latinorum *Quercera*; *Lipyria* vel *Leipurias*; *Syncopalis*; *Aſodes* ſive *anxia*; *Lungodes* ſive *ſingultuoſa*, &c.

XXXIX. Si vero diverſa quælibet ſymptomata diverſam febris ſpeciem conſtituerent, innumeræ certe ſpecies fingi poſſent, quum revera

diverſitates in febrilibus ſymptomatibus innumeræ ſoleant obſervari. vid. *Sylv.* L. 1. Pr. Med. cap. 29. 30.

XL. In omnibus febribus continuis acutis, forte & cæteris, certo morbi tempore inſignis quædam mutatio oritur, qua fit, ut vel in ſanitatem vel in mortem terminatum iri morbum conjiciamus, quam κρίσιν vel *judicationem* in arte adpellant.

XLI. Solet autem illa perturbatio ſtatis quibuſdam certiſque diebus fieri, quos *criticos* vocant.

XLII. Obſervatum autem eſt, illas criſes tutiſſime fieri diebus ſeptenariis; ſi vero aliis diebus fiant, munus tutæ fidæque cenſentur; vocantur autem illi dies à ſeptenariis diverſi *intercidentes* vel *intercalares.*

XLIII *Indices* vero dies adpellantur, qui imminentem criſin præſagiunt.

XLIV. Salutaris talis criſios effectus plerumque eſt ingens quædam humoris evacuatio, quocum ipſa etiam materia morbi è corpore ejicitur: quæ per ſua ſigna prævideri poteſt. Imo vero verſatus in arte medicus non tantum excretionem præſagit, verum etiam conjicit, qua via & qualis liquor evacuandus ſit.

XLV. Utplurimum autem febres vel ſudore, vel narium hæmorrhagia, vel urina vel alvo, vel vomitu, vel pluribus horum ſolvuntur: quorum omnium ſigna à medicis accurate deſcripta practicus perſpecta habere debet, ut, tum in prognoſi inſtituenda, tum in faciunda medicina feliciter verſetur.

XLVI. An vero & *febris topica* dari poteſt; id eſt talis, quæ in peculiari quadam corporis parte hæret, dum in reliquo nihil febrilis motus obſervatur? Confirmant hanc non exigui in praxi momenti veritatem. 1. varius in varia parte calor. 2. inflammatio partis ſine febre generali. 3. effectus rubefacientium & veſicantium. 4. pulſationes in quibuſdam partibus adparentes, non ita in aliis. 5. inordinatus ſpirituum motus. 6. plethora topica. 7. effecta remediorum antifebrilium, præſertim corticis Peruviani.

XLVII. Cura febrium, ut cæterorum morborum, naturæ debetur, quæ vel ſola ſibi ſufficit, ut interdum contingit; vel, quod frequentiſſime fit, artis auxilio adjuvari debet.

XLVIII. Quæ autem ad ſanandas febres oriuntur indicationes, commodiſſime ad tres claſſes reducuntur, quarum prima exigit *tollere vel infringere cauſas remotas febris.* Altera *mutare illam conditionem, quam remota cauſa generavit, & à qua febris proxime dependet.* Tertia denique *tollere illa effecta, quæ febris produxit*, ſive *mitigare ſymptomata.* Neque ſufficit uni alterive, ſed omnibus tribus indicationibus ſatisfacere oportet.

XLIX. Interim haud raro obſervatur, ut, quæ remedia uni ex his indicationibus ſatisfaciunt, eadem eodem tempore omnes tres impleant: quamvis & dentur remedia quæ uni quidem ſatisfaciunt, ſed quorum tamen adplicationem quædam ex cæteris indicationibus nullo

modo patitur. Quare ſi ullibi, hic certe ſummum medici judicium requiritur.

L. Priori indicationi non eodem ſemper modo ſatisfieri poteſt. Quum enim remotiores cauſæ variæ & toto ſæpe cœlo diverſiſſimæ ſint; evidens eſt, omnes eadem plane ratione tolli non poſſe. Itaque ſollicite ſunt indagandæ & pro ſua quæque indole extirpandæ. Quod quomodo fiat, partim ex hygieine, partim ex chirurgia, partim ex ſubſequentium morborum hiſtoria colligi poteſt.

LI. Frequentior humorum in cor influxus, quæ eſt illa conditio, à qua febris proxime dependet, tollitur ſublato ſtimulo irritante.

LII. Irritans ſtimulus, vel per ſpecifica, vel per univerſalia remedia tolli poſſe videtur.

LIII. Specificum remedium febrilem ſtimulum tollens in nonnullis febribus certo videtur cognitum; in pleriſque tamen medicos latet, neque magna adfulget ſpes fore, ut inveniri poſſit.

LIV. Quum vero ſtimulus ille ſit vel major humorum motus, vel acrimonia, vel obſtructio (17.), erunt univerſalia antipyretica, quæ motum minuere, acre vel temperare vel expellere, & denique obſtructionem reſolvere poſſunt.

LV. Horum autem pleraque præſtantur per *V. S*; *emetica*; *purgantia*; *diuretica*; *ſudorifera*; *diluentia*; *acida*; *ſalina*; *ſaponacea*; *amaricantia*; *terreſtria*; *anodyna* & *opiata*; quare hæc inter univerſalia antipyretica merito ſuo celebrantur.

LVI. Neque tamen cenſendum eſt, omnia hæc remedia in omni omnino febre convenire. Nunc enim his, nunc aliis locus eſt. Diverſus febris genius; diverſa, unde oritur, cauſa; varia febricitantium temperies; varium, in quo febris hæret, ſtadium; diſcrepantia denique ſymptomatum modo hæc, modo illa adhibenda eſſe monent.

LVII. *V. S.* cujus ſane maximus in febribus uſus, conducit, ſi motus nimius; plethora; vires fortes; ſymptomata graviora; inflammationis aut futuræ metus aut præſentis indicium; evacuationes ſanguineæ ſuppreſſæ; quorum quo plura concurrerint, eo tutius vena ſecatur & contra.

LVIII. Si vena ſecanda in febribus, præſtat eam pertundere initio febris, quam circa criſin, quamvis & tum aliquando id facere liceat.

LIX. *Purgantia & emetica* egregia quoque antipyretica, nec tamen ſemper. Si in primis viis materia turgeat, negligi non poſſunt: nec tum coctio morbi eſt exſpectanda, ſed vel in primo principio ea exhibere oportet.

LX. An ſi & purgans & V. S. indicentur, V. S. purgans præmittendum eſt? An id quidem perpetuum eſt? An, ſi vehemens febris urgeat, in ipſo ejus impetu ſanguinem mittere, eſt hominem jugulare, ut *Celſus* ſcribit?

LXI. *Sudorifera & diuretica* pulchre faciunt ad expellendum acre, obſtructum reſolvendum. Sed in eligendis his ſollicite obſervandum, ſitne febris de continuarum an intermittentium

natura; tum & attendendum, in quo verſe-tur ſtadio.

LXII. *Acida* egregia ſunt antipyretica, ubi vel putredo adeſt, vel futura prævidetur.

LXIII. *Diluentia* & motum minuunt, & acre temperant, & obſtructum reſolvunt. Sed in continuis inprimis & intermittentium paro-xiſmis horum uſus eſt.

LXIV. *Salina* & *ſaponacea* efficaciſſime re-ſolvunt. Sed hic iterum multum refert, utrum continua an intermittens febris fuerit, & qui-bus utaris. Diverſa enim eſt diverſorium ſalium, ſaponumque efficacia.

LXV. *Amaricantia*, egregie deobſtruentia, tum conducunt, ubi viſcidior, lentior, frigi-diorque materies peccat, hinc in intermittenti-bus tutior, quam in continuis, eorum uſus.

LXVI. *Terreſtria* ad temperandum acre in primis viis hærens faciunt, neque ulterius for-te virtus eorundem extendi videtur.

LXVII. *Anodyna & opiata*, plurimum ad febrim minuendam conferunt, dum ſenſorio communi inſenſili reddito effecta, à ſtimulo illi conciliato expectanda, optime præcavent, unde in multis febribus, & earum potiſſimum ſym-ptomatibus efficaciſſime proſunt, licet ſola ad febrim debellandam raro ſufficiant.

LXVIII. Cæterum maximum in curandis fe-bribus arcanum eſt, ſollicite ad ipſam naturam attendere. Hæc enim dum coctione & excre-tione materiæ morbificæ febrim tollere cona-tur, medici eſt, amovere impedimenta, quæ

naturam in hoc opere morari aut turbare poſſunt.

LXIX. Quæ quidem licet diverſa ſint, frequentiſſima tamen ſunt, vel nimius, vel nimis parvus motus. Quapropter illum ita moderabimur, ut neque langueat, neque exæſtuet nimis, ſed eum obtineat gradum, qui ad coctionem coctæque materiæ excretionem requiritur.

LXX. In præſcribendo victu febricitantibus attendum eſt, 1. ad ejus *conſiſtentiam*, quæ liquida potius quam ſolida eſſe debet. 2. *ad qualitatem*, ita ut non nutrientem tantum, ſed & vim medicatam febri adverſam poſſideat. 3. *ad tempus*, in intermittentibus ſc. ἀπυρεξίας tempore, in continuis extra exacerbationes. 4. ad *copiam*, quæ eo minor debet eſſe, quo febris acutior. 5. ad *vim*, quæ eo major ſit, quo febris ex ſua natura diuturnior & contra. Sed in his omnibus ratio habenda *ætatis*, *regionis*, *anni tempeſtatis*, *conſuetudinis*, *idioſyncraſiæ*, *ſtadii*, in quo febris hæret, quæ omnia nihil abſoluti & generalis hic determinari permittunt.

CAPUT II.

De præcipuis febrium ſymptomatibus.

QUum ſæpenumero à ſymptomatibus febrium plus periculi immineat, quam ab ipſa febre, hinc tertia indicatio eorundem mitigationem ſeu palliationem exigit

II. Et

II. Et quidem ſi critica fuerint, turbanda non ſunt, niſi vehementiora fuerint. At ſymptomatica continuo, ſi fieri poſſit, ſiſtenda.

III. Horum alia morbi aliquando ſunt principes ſuo deinde explicandi loco; alia nunquam niſi ſymptomata, ex quibus præcipuorum hiſtoria nunc atque curatio tradenda eſt.

IV. *Sitis*, grave in febribus ſymptoma, ſingularis eſt mentis adfectio, ſingularem corporis conditionem, nec tamen ſemper eandem, agnoſcens.

V. Etenim vel ab humorum immeabilitate: vel à ſiccitate, eaque aut generali totius corporis, aut particulari oris fauciumque: vel ab acrimonia humorum alcalina, oleoſa, bilioſa, rancida, ſalina, rarius acida oritur.

VI. Prior ſpecies potius fallitur quam extinguitur, niſi ſublata cauſa. Altera aquoſa, ſubglutinoſa, acida, ſubvinoſa, nitroſa, ore hauſta, epota, externe adplicata, injecta, non frigida, non fervida, ſed tepida requirit. Tertia denique remedia peccanti acrimoniæ oppoſita exigit.

VII. An omnis ſitis aquoſis fuganda? An febricitantibus potus denegandus? Quare, ſi ſitis temere & præter rationem in acutis ceſſet, malum? An quos ſitis obſidet, iis cibi & labores ſubtrahendi, & vinum tam aquoſum, quam frigidum exhibendum? ita Hippocrates.

VIII. *Calor*, cujus accuratus gradus neque ſenſu ægri, neque manu medici, neque thermoſcopio, neque urina, neque pulſu, neque reſpiratione determinari poteſt, auctum inter

ſolida & fluida attritum deſignat, & pro ſua cauſa agnoſcit.

IX. Augmentum hoc vel *ſanguini*, vel *vaſis*, vel *utriſque* debetur.

X. Si *ſanguini*; aucta eſt ejus vel *denſitas*, vel *velocitas*, vel *utraque*.

XI. Si *vaſis*; aucta eſt eorundem *reſiſtentia* adverſus contentos liquores.

XII. Ab aucta *ſanguinis denſitate* calorem auctum novimus. 1. Si nulla auctæ velocitatis aut rigiditatis vaſorum indicia appareant. 2. ex pulſus duritie, quod tamen indicium aliquantulum æquivocum eſt. 3. ex examine educti ſanguinis. 4. ex prægreſſis, frigore, diſſipatione ſubtilioris liquidi, velocitate, forti vaſorum actione.

XIII. Tollitur hæc ſpecies, 1. ſublatis prægreſſis. 2. reſolventibus ſine multo ſtimulo aquoſis, ſalinis, nitroſis, ſaponaceis, acidis, balneis, fomentis, cataplaſmatis laxantibus.

XIV. Ab *aucta velocitate* increviſſe calorem ſcimus. 1. ex pulſu celeriori & majori. 2. ex reſpiratione celeri, profunda. 3. ex abſentia ſignorum denſioris ſanguinis, aut vaſorum rigidiorum.

XV. Imminuitur quiete animi, muſculorum, V. S. venarum laxatione, diluentibus, paregoricis. An & levi brevique venarum compreſſione?

XVI. Ab *aucta vaſorum reſiſtentia* auctum calorem detegimus ex ſignis vaſorum viſcerumque rigidorum.

XVII. Curatur vaſorum robore & elaſticitate imminutis per aquoſa, calida, oleoſa, emollientia externa, interna.

XVIII. Quod ſi vel ab omnibus his cauſis ſimul, vel à quibuſdam concurrentibus, ut fere ſemper fit, calor augmentum ceperit, combinanda erunt remedia.

XIX. Effecta vero nata in corpore ſic ſupra naturam calido tolluntur lento refrigerio, admiſſo aëre frigidiori, exhalando frigidam vel ſolam vel herbis quibuſdam refrigerantibus alteratam; dum pro interno uſu conveniunt diluentia, nitroſa, acidiuſcula, leniter mucilaginoſa, aliquando & V.S.

XX. *Debilitas* eſt illa corporis conditio, qua vires ejuſdem imminutæ percipiuntur. Vires autem conſiſtunt in expedito functionum exercitio. Hæ vero muſculorum auxilio peraguntur. Eſt ergo debilitas vitium vel muſculorum vel partium, quarum ope muſculi moventur, quæ ſunt nervi, ſpiritus, ſanguis arterioſus.

XXI. Eſt illa debilitas vel in toto corpore vel in quadam parte.

XXII. Ubicunque cauſa hæſerit, erit, 1. in *liquoribus* per vaſa ad muſculos tranſmiſſis. 2. in *vaſis* ipſis tranſmittentibus. 3. in *cauſa* liquidum per vaſa ad muſculos propellente. 4. denique in ipſis *muſculis* liquores excipientibus.

XXIII. Si cauſa in *liquoribus* hæreat, peccabunt vel *defectu* vel *viſciditate*.

XXIV. Prius cognoſcitur, tum ex cauſis prægreſſis, tum ex phænomenis præſentibus. Curatur. 1. cauſas diſſipantes tollendo. 2. liquidum diſſipatum regenerando.

XXV. Poſterius fit vel à nimio motu vel nimia quiete; curaturque incidentibus & attenuantibus, non tamen ſemper iiſdem.

XXVI. Si cauſa in *vaſis* hæreat, ea vel *obſtruuntur* vel *comprimuntur*. Curatur ſublata vel obſtruente vel comprimente cauſa, quod variis fit modis pro varietate cauſæ illius.

XXVII. Si debilitatis cauſa hæreat in *cauſa* liquidum pellente, hærebit vel in *corde*, vel in *cerebello*, vel *cerebro* minus robuſtis, debilitatis.

XXVIII. Debilitata *cor* & *cerebellum* (nam hæc ſe invicem comitantur) novimus. 1. ex pulſu parvo, lento, raro, interdum tamen & celeri, ſæpe inæquali. 2. ex reſpiratione parva, lenta, rara, ſubinde tamen & celeri. 3. ex imminutis ſecretionibus. 4. ex frigore extremorum, pallore, animi deliquio, frigido ſudore, ſine tamen ingenti evacuatione prægreſſa. Curatur malum replentibus, motum excitantibus, ſtimulantibus.

XXIX. *Cerebrum debile* cognoſcitur, 1. ex ſignis cordis & cerebelli debilium. 2. ex aliis adfecti cerebri indiciis. Curatur tollendo cauſam in cerebro hærentem, & dein illud roborando.

XXX. Si cauſa hæreat in *muſculis*, erit vel nimia villorum muſcularium reſiſtentia, vel nimia eorundem laxitas.

XXXI. Prius à variis cauſis oritur, variamque pro cauſarum varietate medelam poſtulat.

XXXII. Poſterius curatur per adſtringentia, aromatica, frictiones, eaſque vel ſiccas vel humidas ſpirituoſas.

XXXIII. Si vero debilitas ab omnibus hiſce cauſis producatur, unita contra illam remedia requiruntur.

XXXIV. An ergo debilitantia aliquando debilitati curandæ ſunt accommodatiſſima? An non ea, quæ alias roborant, debilitant alias? An ergo ſufficit medico ſcire roborandum eſſe? & an non ſollicite ipſi examinandum eſt, quo roborantium genere utendum ſit?

XXXV. *Pervigilium*, difficillimum ſymptoma, oritur ab omni cauſa, quæ liberum ſervat commercium inter cerebrum & partes tam ſenſui quam motui exercendo dicatas.

XXXVI. Ergo ab omni cauſa, quæ vel collapſum vel compreſſionem nervorum impedit, atque adeo ab omni cauſa cerebrum irritante.

XXXVII. Illa cauſa hæret vel *extra cerebrum* vel *in cerebro*, quarum tamen prior raro febrile, de quo hic agimus, pervigilium producit.

XXXVIII. Si in *cerebro* hæreat, oritur vel *à nimio impetu* ſanguinis ad cerebrum ruentis, vel ab ejuſdem *inflammatione*, quamvis utraque conditio interdum oppoſitam pervigilio conditionem excitare poſſit.

XXXIX. Malum hoc, quod, ſi diutius durat, peſſimi præſagii eſſe conſuevit, curatur quiete corporis; animo pacato; objectorum abſentia; ſono æquabili & ad numeros compoſito; aëre humido; alimentis, medicamentiſque blandis, farinoſis, demulcentibus; ſtillicidio aquæ tepidæ in ſuturam coronalem; venæ ſectione; pediluviis; epiſpaſticis; clyſmatibus;

eccoproticis ; leniter repellentibus ſolventibuſve ad caput adplicatis ; tandem & opiatis.

XL. *Dolor*, febrilium ſymptomatum numero merito accenſendus, eſt determinata quædam mentis adfectio, nunquam oriunda, niſi determinata quædam in corpore conditio adfuerit.

XLI. Hæc vero in nervis hæret, & iis quidem ſolis, nec tamen omnibus, ſed illis tantum, qui è cerebro oriuntur.

XLII. Illa autem nervorum conditio non eſt ruptura ; ſed tanta diſtenſio aut elongatio, ut ruptura immineat.

XLIII. Quidquid igitur illam conditionem excitare poteſt, dolorem generabit, quod quum à pluribus cauſis fieri poſſit, erunt remotæ doloris cauſæ & numero & varietate pene infinitæ.

XLIV. Eſt autem dolor in omnibus partibus non idem, neque in eadem parte omni tempore: quæ diverſitas pendet. 1. à nervo adfecto. 2. à cauſa adficiente. 3. à diverſo intenſitatis gradu, quo cauſa agit. 4. forte à diverſa nervi è cerebro origine.

XLV. Hinc alius dolor eſt *tenſivus*; alius *gravativus*, *premens*, *preſſorius*, *punctorius*, *acer*, *mordax*, *pruriens*, *lancinans*, *pulſatorius*, *frangitivus*, *rodens*, *ardens*, &c. quarum omnium ſpecierum variæ multæque exiſtunt cauſæ.

XLVI. Peſſima ſæpe ſunt, quæ dolor producit, effecta. Hinc malum eſt tam in acutis quam chronicis valde metuendum.

XLVII. Curatur dolor, vel tollendo *doloris cauſam*, vel tollendo *doloris ſenſum*. Prius ſi fiat, fit etiam poſterius, non contra.

XLVIII. Prius duplici fit modo, vel agendo in *cauſam proximam*, vel *in remotam*. Illud præſtant laxantia: hoc variis fit modis pro cauſæ dolorificæ, locique dolentis varietate, laxantibus, purgantibus, diaphoreticis, diureticis, ſanguinis miſſione, temperantibus, carminantibus, involventibus.

XLIX. Poſterius fit, vel agendo *in nervos*, vel in *cerebrum*.

L. *In nervos*; ſi omnis communicatio inter cerebrum & illum nervi locum, ad quem cauſa dolorifica adplicatur, fuerit ſublata: quod fit, nervum vel comprimendo, vel exurendo, vel diſſecando.

LI. *In cerebrum*; ſi illud inſenſile reddatur: quod fit opiatis, narcoticis.

LII. Quare ſi duobus in locis dolor oriatur, gravior leviorem non ſentiri facit? Quare dolorem non ſentire, ubi cauſa doloris adeſt, valde malum? Quare ſubita nec opina doloris evaneſcentia in acutis adeo metuenda?

LIII. *Sudor*, ſæpe quidem criticus, ſed & ſæpe ſymptomaticus, varios, eoſque acutiſſimos morbos, curatu ſæpe difficiles, præſagit.

LIV. Oritur, 1. ab *aucta circulatione*: talis vero ſiſtitur V. S. refrigerantibus, diluentibus, nitroſis.

LV. 2. A *nimia vaſorum laxitate*: qui compeſcitur corroborantibus, aſtringentibus, inter

quæ primus cortici peruviano locus debetur, frictionibus, moderatis exercitiis.

LVI. 3. A *ſanguine nimis aquoſo, diſſoluto*: qualis ſolutio fit vel à bile, vel à venenis alcalinis, vel ab aquoſis nimia quantitate adſumtis, vel ab inefficaci pulmonis actione. Cura pro varietate cauſæ varia eſſe debet.

LVII. 4. Ab *aliis excretionibus, præcipue alvina vel veſicaria, ſuppreſſis vel imminutis*: quæ ſpecies, revocatis iiſdem, minuitur.

LVIII. 5. Ab *imperfecta partium ſanguinem componentium miſcela*. Curatur hæc ſpecies potiſſimum aucto vaſorum robore; quo intima magis miſcela obtineri poterit.

CAPUT III.

De febribus in ſpecie; ephemera ſimplici & plurium dierum.

FEbris *ephemera* vel *diaria*, diſtincta à *diurna*, ita dicta, quia per unum tantum diem durat, mitioribus cauſis, & potiſſimum impeditæ, in ſano cæterum corpore, perſpirationi ortum ſuum debet; quamvis tamen & in cacochymo aliquando generetur.

II. Ubi primum invadit, difficulter cognoſcitur, an viginti quatuor, an pluras horas duratura ſit: corpus ſanum, cauſæ leviores prægreſſæ, mitia ſymptomata hic ſuſpicionem ſatis ſæpe certam injiciunt.

III. Ubi deſiit paroxyſmus, non rediturum illum conjicimus, atque adeo non ad intermittentes, ſed ad ephemeras referendam fuiſſe concludimus, ex plenaria ſymptomatum abſentia, urina naturali ſimillima, & pulſu perfectiſſime iterum ordinato.

IV. Remediis nullus hic locus eſt. Optimi enim vice natura fungitur. Perſpirationem ſi tepidis aquoſis adjuvare volueris, bene certe feceris.

V. Si dicta febris ultra quatuor & viginti horas protendatur, ita ut ad tres quatuorve dies excurrat; *ephemera plurium dierum*, vel *&* *ſynochus non putris* adpellari conſuevit.

VI. Cujus quum eadem ſit cum priori natura, patet eaſdem, ſed graviores, eſſe cauſas; eadem, ſed intenſiora paulo, ſymptomata; eandemque curationem, pauló tamen attentiorem, requiri; adeo ut hic emeticis, catharticis, & V. S. aliquando locus ſit.

CAPUT IV.

De ſynocho putrida.

SI continenter febris adfuerit, humoreſque à ſtatu naturali multum degenerent, ſive illa degeneratio ſit cauſa, ſive ſit effectus febris, vocari illa conſuevit *ſynochus putrida.*

II. Quæ à ſimplici diſtinguitur: tum per cauſas prægreſſas, talem humoribus degenerationem inducere valentes: tum per graviora ſymptomata, calorem acriorem, mordicantem,

pulſum minus ordinatum & inæqualem, urinam craſſam, jumentaceam: tum per temperiem ſanguineam, calidam, acrem.

III. Inter periculoſiores morbos merito hæc febris refertur: gradus tamen periculi differt pro diverſitate functionum, quæ læſæ ſunt, & intenſitate læſionis. Quod ſi diviſio, cap. 1. §. 31. memorata, juſta ſit, videtur in paracmaſtica & homotono longe minus diſcriminis, quam in epacmaſtica, ineſſe.

IV. Curatio abſolvenda eſt V. S. catharticis, aut emeticis; decoctis diluentibus, acidis, acre putridum temperantibus; nitroſis; julapiis; emulſionibus; aperientibus; diæta leniſſime ſalſa, fluida, acidiuſcula. An hic cortici peruviano locus? non videtur.

CAPUT V.

De febre ardente vel cauſo.

F*Ebris ardens*, à primario ſymptomate ſic appellata, ſpectat ad claſſem febrium continuarum remittentium & quidem tertianarum: ſolet enim tertio quolibet die exacerbari.

II. Hæc vero febris, ſi Galenum audiamus, eſt vel in toto corpore, vel in ſingulari aliqua ejus parte: atque hoc poſtremum fieri potiſſimum videtur, ſi à viſceris alicujus inflammatione ortum habeat.

III. Cognoſcitur ex graviſſimis, quæ eandem concomitantur, ſymptomatibus. Febris adeſt

vehementiſſima : calor ardorque intolerabilis vel per totum corpus diffuſus, vel vitalia obſidens, dum in extremis frigus, quod peſſimum : ſitis inextinguibilis : ſiccitas in tota corporis ſuperficie : lingua ſicciſſima, aſperrima ; reſpiratio denſa, cita, anheloſa, calida : cephalalgia : cardialgia : urinæ imminutio, vel & ſuppreſſio : alvus vel clauſiſſima, vel contra liquidiſſima, nigra, bilioſa : vigiliæ pertinaciſſimæ : continua tuſſicula ſicca : deliria : convulſiones.

IV. Diſponit ad hanc febrem, 1. ætas juvenilis, virilis. 2. ſolidorum fabrica rigida, fortis, tenſa. 3. fluidorum indoles dura, compacta, acris, bilioſa.

V. Latentem excludit, 1. aër fervidus. 2. cibus acer, calidus, rancidus. 3. potus parcus, vinoſus, putridus. 4. motus corporis violentiſſimus, ſubitus, diu protractus. 5. ſomnus parcior. 6. nimium Veneris exercitium. 7. omnis quæcunque excretio nimium aucta. 8. amor, ira, triſtitia.

VI. Qui bilem, ab exſiccatis venis vel totius corporis vel partis alicujus attractam, & cum ſanguine commiſtam, proximam morbi hujus cauſam ſtatuit, videtur erronee ſtatuere.

VII. Verius cenſet, qui humorem denſum, inflammatorie craſſum, acrem ; rigidamque ſolidorum ſtructuram pro cauſa cauſi habet.

VIII. Qui ad vehementiſſimum, qui in hac febre fit, attritum ; ad ſummam putredinem ; ad inſpiſſationem humorum denſiſſimam attendit, non mirabitur, tertio quartoque die ſæpe letalem eſſe, & raro ad ſeptimum excurrere.

IX. Neque tamen adeo certo mors eſt expectanda, quin in ſanitatem, vel & in alios morbos interdum terminari deprehendatur.

X. Ubi vero in ſanitatem abit, non uno ſemper eodemque modo hoc fieri obſervatur: nunc enim liberali narium hæmorrhagia; nunc vomitu; nunc diarrhæa; nunc ſudore; nunc ſputis; nunc glandularum abſceſſibus; nunc crurum dolore; nunc livore pudendi & tenſis teſticulis; nunc ictero ſolvitur.

XI. Qui vero morbi febri ardenti ſuccedunt, illi plerumque ſunt vel peripneumonia; vel intermittens quædam febris & potiſſimum quidem quartana, vel ſuppuratio quædam.

XII. Ut ex arte febris ardens curari poſſit, his indicationibus ſatisfacere oportet. 1. quidem liquidiſſimæ partes inſtaurandæ ſunt. 2. concreta craſſiora ſolvenda. 3. impetus & attritus humorum minuendus. 4. denique acrimonia & putredo humorum jam concepta tollenda; vel imminens arcenda & avertenda.

XIII. Id ut obtineatur, æger verſari debet in aëre puro, ſubfrigido, humido, ſæpe renovato; cibo uti tenuiſſimo, acidiuſculo, ſimilique potu, abſtinendo à vino, utique meraco; motum animi corporiſque ſollicite vitare; ſomnum, ni ſponte obrepat, artificioſe provocare.

XIV. Venæ ſectionis maxima eſt neceſſitas, neque ſine piaculo omitti illa poſſe videtur. Tamen ſi morbus longe initium prætervectus fuerit; ſi tota cruoris maſſa jam corrupta fuerit; ſi, æſtuantibus præcordiis, extrema frigidum

ſudorem exhalent, tutius certe omitti illa, quam inſtitui videtur. Cucurbitulæ, pediluvia, epiſpaſtica, potius tamen aliunde quam ex cantharidibus parata, ſummo opere conducunt.

XV. Ex pharmacia eccoprotica, clyſmata, julapia, emulſiones, nitroſa, ſerum lactis conveniunt: dum interea nihil antidotis illis & alexipharmacis, vi potius ſudorem exprimentibus, quam ſuffecta materia provocantibus, peſtiferum magis fingi poteſt.

CAPUT VI.

De febre hectica.

FEbris *hectica* vel *habitualis* febris eſt continua, lenta, diutiſſime durans, poſt paſtum recrudeſcens, ſummam corpori maciem inducens.

II. Hujus variæ recenſentur ab auctoribus ſpecies. Alia enim eſt *cum tabe*: alia *hectica ſimplex*: alia *hectica maraſmodes*: alia denique *hectica media*. Rurſus alia *primaria*: alia *ſecundaria*.

III. Antecedunt hanc febrem nativa diſpoſitio, febres, eæque vel intermittentes, vel acutæ, putridæque diu protractæ, aut male curatæ, ſecretiones vel auctæ, vel imminutæ: viſcerum obſtructiones: abſceſſus: ulcera: caries: ſpinæ ventoſæ: contumaces animi adfectus: vigiliæ protractæ: inedia: pica.

IV. Cognoſcitur ex febricula lenta, poſt paſtum recrudeſcente; calore acri, mordaci; ſu-

dore viſcido, præſertim circa jugulum frontemque; rubore genarum; corporis colliquatione; macie; urina pinguiore. An & pediculorum copia?

V. Quæ quidem omnia videntur docere, in conſummatiore ſaltem hæc febri, ſummam in humoribus acrimoniam dari, ſive illa ſit hujus febris cauſa, ſive ſit effectus; & talem quidem acrimoniam, quæ & alcalina & rancida eſt.

VI. An in febre hectica ſemper quædam labes in parte ſolida hæret? An id ſemper & abſolute ad febrem hecticam neceſſarium?

VII. Periculoſiſſimam hanc febrem eſſe, & frequentiſſime in mortem poſſe terminari, prægreſſa phthiſi, atrophia, hydrope, ſatis docet mali hiſtoria.

VIII. Curatio tribus indicationibus abſolvitur. 1. exigit, id vitii corpori inhærentis, è quo febris hectica ortum habet, tollere. 2. acrimoniam humorum emendare. 3. ſymptomata vel prævenire vel mitigare.

IX. Tollitur vitium variis remediis, pro varia ejus indole: alio enim modo ulcus viſcerum; alio caries; alio obſtructiones perſanantur.

X. Emendatur acrimonia; acre *expellendo*, vel *corrigendo*, vel *involvendo*. *Expellentibus* raro locus, interdum tamen, & potiſſimum diureticis. *Corrigunt* acida, ſaponacea, terræ pingues, balſamica. *Involvunt* balſamica, non nimis calida; mucilaginoſa. *Mitigat* & prævertit ſymptomata juſta diæta, ex lacticiniis potiſſimum & farinoſis.

XI. An ergo ova, c. c. gelatina, conſummata carnium juſcula, decocta pedum vitulinorum, cancrorum fluviatilium, coxarum ranarum, cochlearum in hectica febre conducunt?

CAPUT VII.

De febribus intermittentibus in genere.

FEbres *intermittentes* vocantur illæ, quæ, poſtquam hominem aliquandiu occupavere, plane deſinunt; ubi vero aliquandiu deſiere, denuo invadunt.

II. In quibus ἀπυρεξία, paroxyſmus, circuitus, intervallum conſiderari debent.

III. Variæ harum febrium differentiæ dantur: quarum alia petitur à tempore, quo febris intervallatur: quo reſpectu alia *quotidiana;* alia *tertiana;* alia *quartana*, &c. vocatur.

IV. Differunt quoque ratione temporis, quo novus paroxyſmus accedit: & hac ratione alia *accelerari; retardari* alia; alia *conſiſtere* dicitur.

V. Tum etiam differunt ratione anni tempeſtatis: atque ita alia *vernalis; autumnalis* alia adpellatur.

VI. Nec non pro varia ſymptomatum indole: alia hinc *vera*; *ſpuria* alia denominatur.

VII. Tandem etiam differunt, quod alia ſimplex; alia ex variis intermittentibus *complicata*: neque certe raro fit, ut intermittens æque cum continuis, ac cum ſui generis febribus conjungatur.

VIII. Poteſt totus paroxyſmus febris intermittentis ſatis commode diſtingui in tria ſtadia, quorum primum *frigoris*; alterum *ardoris*; tertium *ſudoris* voco.

IX. In primo ſtadio, quod in variis febribus, tum extenſione, tum intenſitate varium eſt, hæc utplurimum adſunt phænomena. Laſſitudo; pandiculatio; oſcitatio; debilitas; frigus, primum quidem in remotioribus à corde partibus, dein toto in corpore, externo æque, ac interno; rigor; horror; tremor; ἀναισθησία; pallor; livor; nauſea; vomitus; ſitis; reſpiratio cita, anheloſa, parva, difficillima; anxietas; pulſus citus, parvus, debilis; urina cruda, tenuis, ἀνέφελος, interdum turbidiſſima; in gravioribus febribus ſtupor aliquando, & carus.

X. In ſtadio ardoris: reſpiratio anheloſa; anxietas; ardor ſiccus per totum corpus; ſitis intenſa; cephalalgia; deliria; carus; dolor oſſifragus; pulſus magnus, fortis, plenus, durus; urina flammea.

XI. In ultimo denique ſtadio ſiccus ille æſtus mutatur in humidum, hinc ſudor, initio lenis, dein magis auctus, toto diffuſus corpore: lotio lateritium ſedimentum præcipitante: cum ſymptomatum remiſſione, & tandem plenaria ἀπυρεξία, quam aliquando poſt novus paroxyſmus excipit.

XII. An intenſitas ſecundi ſtadii prioris intenſitati proportionalis? An id ſemper & conſtanti lege ita obſervatur?

XIII. Qui

XIII. Qui vero dicta huc uſque conſiderat, facile intelligit quemlibet febris intermittentis paroxyſmum eſſe ſpeciem continuæ febris, cujus materia concocta ultimo ſtadio critice cum ſudore, aut lotio, aut utraque via expellitur.

XIV. Ea tamen intercedit differentia, quod in febre continua ſemel expulſa materia non regeneretur; in intermittente, vel non perfecte materia morbifica expellatur, vel expellatur quidem, ſed tempore inter paroxyſmos medio renaſcatur; & quidem in omnibus febribus non eodem tempore: id quod primariam intermittentium differentiam facit.

XV. Quænam vero hujus regenerationis cauſa ſit; quiſnam locus; an, ut nonnulli volunt, in ipſa maſſa ſanguinea; an in primis viis, è quibus materia ad ſanguinem deducatur; an alibi: determinari forte poſſet, ſi proxima febrium intermittentium cauſa ſatis perſpecta foret.

XVI. Hanc vero, ab omni tempore repertu difficillimam habitam, antiquiores quærendam cenſuerunt in putredine vel bilis flavæ, vel pituitæ, vel atræ bilis, ex quibus cum ſanguinea parte rubicundum ſanguinem componi credebant. Alii in effervefcentia ſanguinis, vel à ſucco nutrititio, vel aliunde excitata. Alii in majori ſucci pancreatici aciditate. Alii in ſpirituum nervoſorum acrimonia. Alii in ſanguinis viſciditate lenta, tenaci, pituitoſa. Alii in ſyſtemate nervorum mutato. Quæ quidem binæ poſteriores ſententiæ ſuos potiſſimum fautores inveniunt. Neque negari poteſt multa pro utraque diſputari poſſe.

XVII. An febris intermittens ſæpe latitat ſub ſpecie & figura aliorum morborum? Ita certe ſæpiſſime. Eſtque hæc res maximi in facienda medicina momenti. An totidem horas ad ſui deſpumationem requirit intermittens, ac continua, ut Sidenhamus? non ſane in perpetuum eſt.

XVIII. Quiſquis ad alternam caloris frigoriſque in intermittentibus viciſſitudinem, & hinc neceſſario ſequentes in ſolidis fluidiſque mutationes attendit; facile certe adfirmanti fidem dabit, poſſe haud raro ab his mutationibus maxima emolumenta, ſed & poſſe graviſſima mala oriri.

XIX. Et ſane experientia compertum eſt, quod, uti graviſſimi morbi febrium intermittentium ope aliquando perſanantur, ita & graviſſima mala nonnunquam concitentur: imo quod in ipſam etiam mortem abeant; quod præſertim tempore frigoris febrilis, omnium ſtadiorum periculoſiſſimo, contingit.

XX. Unde errat, qui omnem febrem intermittentem periculi expertem pronunciat: quod ne de ipſa quidem quartana tuto adfirmaveris. Neque febris nimium laudanda, neque nimium vituperanda videtur. Iliacos hic intra muros peccari, & extra, nemo, rei peritus, inficiabitur.

XXI. Simplicibus autem longe minus periculi & forte plus virium medicatarum, quam complicatis, ineſſe experientia docet.

XXII. Quod curam intermittentium attinet, duplici & diverſo illa peragitur modo. Alia enim eſt *in paroxyſmo*; alia *extra eundem*.

XXIII. *In paroxyſmo* tractanda eſt inſtar febris continuæ; varia tamen ratione pro vario, in quo hæret, ſtadio.

XXIV. Et frigoris quidem tempore, tum à debilitantibus, tum à validioribus ſtimulantibus eſt abſtinendum: ſed ſolvenda materia ſtagnans per ea, quæ moderatum actu calorem habent; ſubaromatica, ſubvinoſa, ſaponacea.

XXV. In ardoris vero ſtadio, in quo natura in coquenda materia verſari videtur, multa moliri non oportet; ſed, ad præcavendam ſubtiliorum partium vi æſtus diſſipationem, diluentia, aquoſa, acidiuſcula exhibebimus: quibus pulcre ſiti cæteriſque ſymptomatibus occurritur.

XXVI. In tertio & ultimo ſtadio, quo natura concoctam materiam critica evacuatione expellit, vel naturam ſibi, ſi ſufficiat, relinquemus, liquidum ſufficientes vehiculum; vel, ſi langueat, leni ſtimulo excitabimus; & vaſa ad recipiendam materiam diſponemus; atque ita lenia cardiaca & aperientia pulcre conducunt.

XXVII. *Extra paroxyſmum* talia requiruntur remedia, quæ per experientiam obſervantur, novam acceſſionem vel plane impedire, vel multum imminuere poſſe, licet de modo, quo id præſtant, non conveniat; quum pro varia, quam quis de febribus intermittentibus fovet, hypotheſi varia ratione id fieri cenſeatur.

XXVIII. Laudantur hic ergo omnia illa vegetabilia quæ amaricante & aromatica vi pollent; inter quæ celebratiſſima ſunt; *radices* Gentianæ, Contrajervæ, Serpentariæ Virginianæ;

cortices Magellanicus, Caſcarillæ, Peruvianus, de quo deinde plura; *herbæ* Abſynth. Card. B. Marrubii, Centaurii utriuſque, Eupat. Cann. *flores* Chamæmeli; *baccæ* Lauri; *ſemina* Hyper. *lignum* Colubrinum; *gummata*; ferulacea, potiſſimum Myrrha; *ſales*, tam neutri, quam fixi alcalini per incinerationem facti: olea ſtillatitia; ſales volatiles oleoſi: quin & inſecta & mineralia quædam, & multa alia celebrantur.

XXIX. In quorum tamen uſu tum ad tempus, tum ad temperamentum, tum ad tempeſtatem anni, tum denique ad indolem febris eſt attendendum: alias enim fortius, alias minus fortiter ſtimulantia requiruntur.

XXX. Quum vero hæc remedia in corpore majorem motum excitent, ſane non inutile erit, & eundem per externa generaſſe; quare & fricatio corporis, motus mechanicus, calor aëris, epiſpaſtica, epithemata cordi admota, emplaſtra ad ſpinam vertebrarum adplicata, epicarpia à nonnullis laudantur: neque negari poteſt felicem his interdum eventum ſuccedere.

XXXI. Neque minus laudantur evacuantia, tempore inter paroxyſmos medio, exhibita. V. S. quidem, diureticis, ſalivationi vel nullus vel raro locus eſt; purgantia, emetica, ſudorifera magis deprædicantur.

XXXII. Et certe emetica in febribus intermittentibus egregie ſæpe proſunt. Potiſſimum, ſi quid vitii in primis viis hæreat. Fortiora autem ex antimoniatis requiruntur. An vero ini-

tio paroxyſmi? An paulo ante paroxyſmum? An die vacuo exhibendum eſt vomitorium?

XXXIII. Neque ſua catharticis laus deneganda eſt. Quum vero & intempeſtive exhibita obeſſe plurimum poſſint, mirum non eſt, adeo male nonnullis illa audire, ut exhibuiſſe fere letale cenſeatur.

XXXIV. Vix vero aliquid certius tutiuſque intermittentium paroxyſmum præcavere deprehenditur, quam ſi dato paulo ante eum ſudorifero frigus febrile infringas: quo & tota febris ſubigi obſervatur.

XXXV. An & adſtringentia antipyretica? & qua ratione?

XXXVI. Inter omnia autem remedia antifebrilia nullum huc uſque cognitum eſt, quod certius febrem intermittentem debellat, quam cortex peruvianus.

XXXVII. De quo tam diverſa & oppoſita medicorum ſunt judicia, ut alii cœlitus ad nos miſſum, incredibili humani generis bono, cenſeant; alii vero, tanquam peſtiferum & plane exitiale venenum, è foro medico proſcribendum putent.

XXXVIII. Quamvis autem dubitari nequeat, ab intempeſtivo ejuſdem uſu graviſſima, imo plane letalia, mala generari poſſe: ita tamen certum eſt, falſo ſæpè eum accuſari, & fatalia ſymptomata ipſi imputari, quæ vel vi febris excitantur, vel præcaveri potuiſſent, ſi cortex aut debita copia, aut opportuno tempore fuiſſet exhibitus; imo vero nonnulla horum

non felicius, quam per corticem, perſanari poſſe.

XXXIX. Imprudentiſſime autem faceret, qui, nullo febrium delectu habito, ſemper & ubique eundem exhiberet.

XL. Namque nocet, 1. in corpore impuro, vi febris depurando. 2. in viſcerum obſtructionibus. 3. in febribus vere continuis & continentibus. 4. in febre ab inflammatione, ulcere, vel apoſtemate excitata.

XLI. Convenit, vel ſaltem non vetatur: 1. in febribus intermittentibus, ſi aliquandiu duraverint; nec §. 40. memorata adfuerint. 2. in continuis remittentibus, quæ ex complicatis intermittentibus conſtant: imo 3. etiamſi contraindicantia dentur; ſi corpus adeo debile, vel paroxyſmus adeo vehemens fuerit, ut novo ſuſtinendo homo non ſufficere videatur, omnino ad corticem confugiendum eſt.

XLII. Qua autem vi febrim fugat? an eadem, qua multis aliis morbis mederi obſervatur? An ſingulari quadam & ſpecifica?

XLIII. Quo febris tempore exhibendus cortex? qua copia? qua forma? an purgantia? an alia quædam admiſcenda? an profligata febre aliquandiu in ejus uſu continuandum? & quandiu? an dein purgandum? an aliquando utile eſt, febrim poſt corticem recidivare? an revocari arte poteſt? an id faciunt purgantia? an ſpiritus ſalis armoniaci, ut Etmullerus voluit?

CAPUT VIII.

De febrium intermittentium ſpeciebus.

QUod ſpecies intermittentium attinet : *quotidiana*, rite à *duplici tertiana*, vel *quartana*, *triplici* diſtinguenda, longior plerumque tertiana, quartana brevior, pro cauſa videtur agnoſcere materiam tertianæ materia fixiorem, quartanæ mobiliorem; pituitam credidere veteres. Caute tractanda, ne vel in continuam febrim, vel viſcerum obſtructiones abeat.

II. *Tertiana* ſimplex, quæ vel *vera*, vel *ſpuria*, corruptæ bili originem debere veteribus credebatur. Nec negandum, hanc aliquando peccare. An ſemper? merito dubitaveris.

III. Hæc, ſi legitima fuerit, poſt 5, 6, vel 9, tempore potiſſimum verno, paroxyſmos ſolvitur, ſpuria longe diutius protracta. Solvitur autem urina critica, vel vomitu materiæ bilioſæ, vel diarrhæa, vel narium hæmorrhagia, vel fluxu hæmorrhoïdum, menſiumque; vel quod frequentiſſimum, eruptione puſtularum veſicularumque in ore, labiis, naſo.

IV. Vera nihil periculi habet, quin & optimi ſæpe remedii vice ad corpus perpurandum fungitur.

V. Quare & nullis fere remediis opus, niſi diluentibus, humectantibus. At graviora ſi ſymptomata fuerint, V. S. in plethoricis; emetica aut cathartica hiſce præmittere oportebit.

VI. *Quartana*, quam veteres atræ bili cum Hipp. adſcribebant, quamvis & alibi eam à pituita deducat, diſtinguitur in *ſimplicem, duplicem, triplicemque*; tum & in *legitimam* & *ſpuriam.*

VII. Præter communia febribus intermittentibus phænomena, quædam ſibi propria & ſingularia habet; cauſamque agnoſcit materiem cæterarum intermittentium materie longe tenaciorem.

VIII. Hinc etiam longiſſima eſſe, & per multos dies, menſes, annoſque perdurare, omnibuſque remediis, etiam exquiſitiſſimis, quin & aliquando ipſi cortici peruviano reſiſtere conſuevit. Raro tamen, niſi in debiliſſimo, & viribus vel ætate exhauſto corpore, letalis; interdum in chronicos morbos terminata.

IX. Remedia alia in paroxyſmo; alia extra eundem conveniunt. Raro tamen remediis fugatur; ſed vel naturæ benignitati, vel aëris tempeſtatiſque mutationi cedit: aut ſi his non tollatur, uno cortice tolletur.

X. Meminerunt nonnulli febrium, quæ longiori temporis ſpatio intervallantur: quales ſunt *quintanæ, ſextanæ, ſeptimanæ, nonanæ, menſtruæ, anniverſariæ.*

XI. Quamvis enim Galenus, eas ex ſua hypotheſi explicare non valens, fictas crediderit: dari tamen poſſe, nihil impedit, quin & vere dari, at rarius tamen, per plurium medicorum experimenta conſtat.

CAPUT IX.

De ſemitiana.

COmplicatæ febres adpellantur, quæ è variis febribus inter ſe junctis & combinatis conſtant: jungi autem inter ſe poſſunt intermittentes omnis generis; & quidem vel ejuſdem, unde tunc tertianæ duplices, quartanæ duplices, triplices producentur; vel diverſi generis, ut quotidiana cum tertiana & quartana; tertiana cum quartana; vel & continuæ cum intermittentibus conjungi poſſunt: inter quas illa, quæ veteribus Gr. ἡμιτριταῖος, hodie *hemitritæus* vel *ſemitertiana* dicitur, omnium graviſſima eſt.

II. Ita autem adpellatur febris, quæ ex tertiana & quotidiana conflatur, quarum altera continua, altera intermittens eſt. Imo ſunt, qui eam ex continua & binis intermittentibus componi volunt.

III. Eductus in hac febre ſanguis diſſolutus maxime adparet: unde etiam mirum non eſt, frequentem eſſe illis, qui phtiſi & diuturnis morbis corripiuntur, docente experientia.

IV. Nihil igitur miri, & ſumme periculoſam, & curatu difficillimam ſemper fuiſſe habitam.

V. In curatione utriuſque febris habenda ratio: potiſſimum tamen continuæ, quippe à qua majus periculum videtur imminere: ſed ita tamen, ut nec intermittens negligatur. V. S. laxantia clyſmata, nitroſa, acidiuſcula, diluentia, lenientia, & quum exacerbatio prævide-

tur, diaphoretica videntur curationem maxime methodicam efficere. An in hac febre cortici peruviano locus?

CAPUT X.

De febre peſtilentiali & peſte.

INter morbos, quos cum veteribus recentiores malignos adpellant, principem ſibi locum vindicat *febris peſtilentialis.*

II. Quæ à *peſte* vel *peſtilentia* hoc uno nomine differt, quod in peſte febris non adſit, utique non neceſſario; cæterùm eadem in utroque phænemona.

III. Eſt autem *peſtis* & *peſtilentialis febris* de genere illorum morborum, quos epidemico-contagioſos ſolent adpellare Medici.

IV. Phænomena peſtis habet, alia cum omnibus morbis malignis communia, alia ſibi propria & privata.

V. Priora, varia admodum & pene innumera ſunt, de quibus videndus, qui ſedulus peſte decumbentibus adfuit, Diemerbroekius L. I. de peſte, cap. 13.

VI. Poſteriora, *petechiæ*, *anthraces*, *bubones*; quæ ſemper aderunt, niſi venenum citius de corpore pulſum, aut homo ante eorundem eruptionem vi morbi extinctus fuerit.

VII. Ex his autem *petechiæ* & *bubones* in quibuſdam aliis morbis etiam occurrunt, malignitate tamen à peſtiferis diverſa; *anthraces* vero ſeu *carbunculi*, quales hic adparent, vix alias obſervantur.

VIII. Quamvis autem nihil videatur impedire, quominus hæc ſymptomata à graviore quacunque inflammatione, undecunque producta, naſci poſſent; longe tamen probabilius eſt ex decurſu morbi, eadem agnoſcere contagium quoddam ad corpus hominis adplicatum.

IX. Quod quidem in aëre hærere, & ex eo ſtatim in hominis corpus ſe inſinuare; vel forte prius ſe cum alimentis commiſcere, atque ita deglutiri, itidem vero videtur ſimillimum.

X. Cujus vero naturæ id miaſma ſit, à priori plane non; à poſteriori, ſive per effecta quæ edit unice, ſed & ſic ſatis difficulter determinari poteſt.

XI. Id utique certo conſtare videtur, illud miaſma per ſe non ſufficere ad peſtem generandam; ſed concurrere debere certam corporis temperiem, quæ ſi abfuerit, generabitur nunquam; quod inprimis mirabilis docet caſus, qui elapſo ſæculo Leydæ contigit.

XII. Dein & hoc adfirmandum videtur, tum ex invadendi modo, tum ex ſymptomatum diverſitate, tum ex non eadem curandi methodo, quam requiri experientia docuit; non eandem ſemper eſſe peſtiferi veneni indolem.

XIII. Et ſane graviter erraret, qui omnem peſtilentiam ejuſdem naturæ exiſtimaret. Tot diſtinctæ ſunt ſpecies, quod diſtincta ſunt miaſmata, peſtifera ſymptomata excitare valentia.

XIV. An ergo peſtis contagium eſt ſal alcalinum, ſanguinem diſſolvens? an potius coagulans? eſtne naturæ arſenicalis? an ſola inflam-

matio peſtem producit? an miaſma peſtiferum conſiſtit in vermiculis ſeſe inſenſibiliter in poros corporis inſinuantibus? Prior ſententia ſua ſe probabilitate commendat. At nec altera plane repudianda videtur. Diſtinctas peſtis ſpecies dari monuimus.

XV. Quum vero venenum illud aëri inhærens inde in corpus noſtrum ſe penetret: quæritur, per quas vias ſeſe inſinuet? an per externam corporis ſuperficiem? an cum aëre intra pulmones inſpirando? an deglutiendo? Omnibus modis id fieri poteſt. Poſteriori tamen frequentiſſime fieri videtur.

XVI. Ingreſſum vero id venenum humores noſtros inficit, infectiſque alios inficiendi facultatem conciliat: an vero omnes? an quoſdam tantum? & , ſi omnes, an omnes æqualiter? Mira dantur experimenta, ex quibus præ cæteris, bilem infectam colligas. Nec hoc peſti proprium, ſed cum pleriſque epidemiis commune videtur.

XVII. Extreme acutorum morborum numero accenſenda eſt peſtilentia. Neque tamen eadem in omni ſpecie acuties. Majus minuſve diſcrimen phænomenῶn diverſitas indicat.

XVIII. Curatio omnino diſtinguenda eſt in prophylacticam & therapeuticam; per illam imminens præcavetur; per hanc præſens tollitur: præcavere enim facilius eſt, quam tollere.

XIX. Præcavetur peſtilentia, 1. ſi curetur ne aër loci nondum infecti inficiatur. 2. ſi

infectus aër corrigatur. 3. ſi miaſmatis ad corpus ſanum adplicatio impediatur. 4. aut, ſi id impediri non poſſit, ita diſponatur tum corpus, tum venenum, ut lædi & lædere vix poſſit.

XX. Prius fit, ſollicite omne commercium cum locis affectis prohibendo, idque diverſa ratione.

XXI. Alterum fit, extruendo largiſſimos focos in variis civitatis locis: hinc inde in ignem conjiciendo nitrum, ſal commune, acetum; accendendo pulverem pyrium, ſulphur. An & illa, quæ fœtidum odorem tetrumque fumum ſpirant? Huc refer ſepulturam cadaverum extra templa, eorum cremationem, vel profundiſſimam ſub terra ſubmerſionem, in quam varia herbarum ſemina conjiciantur.

XXII. Tertium fit, ædes incolendo ſeptentrionem, non auſtrum, ſpectantes; remotas ab omnibus cloacis & tetris exhalationibus; fugam capeſſendo; animum tranquillum, ſua ſorte contentum, Deoque confidens habendo; corpus in moderata perſpiratione retinendo; diæta tenuiſſima; abſtinentia à venere, & animi adfectibus. An amuleta ex arſenico, araneis, mercurio, bufonum pulvere, &c. huc faciunt?

XXIII. Quartum fit, tabaci fumum ſugendo; aromaticum corpus manducando; ſalivam in os adfluentem expuendo; fonticulum immittendo; mane hauſtum aceti aromatici ſumendo, vel & aliud ſudoriferum; alvum laxiorem ſervando, cavendo tamen à diarrhæa. An & hic emeticum & V. S. conveniunt? An ſpe-

cificum veneni peſtiferi certa fide compertum eſt ?

XXIV. Ut præſens tollatur, 1. vires conſervandæ ſunt & ſuſtinendæ. 2. venenum ſuſceptum expellendum, corrigendum. 3. effecta à veneno producta mitiganda.

XXV. Vires conſervantur cardiacis potiſſimum acidis, vino rhenano, moſellano, acetis, maxime aromaticis, rutaceo, ſambucino, calendulato; ſuccis, gelatinis, rohob ex fructibus acidis.

XXVI. Venenum expellitur, concitato ſudore initio morbi per aromatica acidis miſta, teſte omni experientia. An & purgantibus ? an emeticis ? an V. S. ? Priora tantum non omnes damnant: poſteriorem alii laudant; proſcribunt alii. Utrique forte jure: an cucurbitis ? an veſicatoriis ?

XXVII. Corrigitur per acida, terras pingues, frigidiori forte regimine: an & cortice peruviano ? an mercurio ?

XXVIII. *Bubonum* retropulſio cavenda; exitus procurandus. An cucurbitis ? an veſicatoriis ? an cataplaſmatibus ? cito aperiendi, quum apparent, lanceola potius, quam cauterio; neutiquam arſenicali magnete, aperti diu ſervandi.

XXIX. In *carbunculis*, ſeparatio partis mortuæ à viva eſt procuranda; uſu interno antiloimicorum; externo ſcarificationum; pulticularum, cataplaſmatum, antiſepticorum.

XXX. *Exanthemata*, certa imminentis fati præſagia, curationem non admittunt. Externa nihil, parum interna remedia poſſunt.

CAPUT XI.

De febribus ſcarlatinis, purpuris ſeu miliaribus.

IN multis febribus continuis, aliquandiu poſt earundem invaſionem, ſerius, ocius adparent in tota corporis ſuperficie, vel aliqua ejuſdem parte, maculæ quædam, vel puſtulæ, vel veſiculæ, quæ *exanthemata*, vel *efflorescentiæ* vocantur, febreſque his efflorescentiis ſtipatæ *exanthematoſæ* appellantur.

II. Inter has inprimis memorantur febris *ſcarlatina*, & *purpura ſeu miliaris*; eaque tum *rubra*, tum *alba*.

III. In *ſcarlatina*, quarto plerumque ab invaſione die, rubicundæ primum parvæque adparent puſtulæ, quæ dein lateſcunt, concurrunt, totamque faciem, quin & univerſam cutim, intenſa tingunt rubedine, ſenſim ſenſimque diſparente, & epidermide in tenuiſſimas ſquamulas furfuraceas ſecedente.

IV. Mitiſſima habet ſymptomata, & ſi prudenter tractetur, nihil mali præſagit. Curatur diluentibus, blande diaphoreticis, nitroſis, aliquando & V. S.

V. Febris *purpura*, quæ & *miliaris*, tum quoque *puncticularis* dicitur, duplex eſt; alia

alba, alia *rubra*, quæ & *purpura urticata* forte nonnullis dicitur. Eſtne eadem cum Celſi *aſpredine*, aut Plinii *uredine*, aut Vegetii & Apuleii *urigine*? Vid. Lœchner. Ephem. Germ. C. 6. Obſ. 96.

VI. In hac febre, poſt aliquot ab invaſione dies per totum corpus erumpunt exiguæ admodum puſtulæ leviter ſupra cutim eminentes, incredibili copia & numero: quæ ſi rubræ fuerint, *purpura* ſeu *miliaris rubra* dicitur; ſin *albæ*, *miliaris alba*; ſin rubræ & majores, *purpura urticata* adpellatur.

VII. Longe vehementioribus ſymptomatibus ſtipatur, quam ſcarlatina: ſive ea conſideres, quæ eruptionem antecedunt, ſive quæ eandem comitantur, ſive denique quæ illi ſuccedunt; & hæcquidem in *alba* multo adhuc graviora eſſe conſueverunt, quam in *rubra*.

VIII. Unde liquet, utramque acutorum morborum numero eſſe adſcribendam; acutiorem tamen *rubra albam* eſſe.

IX. Si ulla certe hæc caute tractari debet. V. S. haud raro: clyſmata frequentiſſime, epiſpaſtica ſemper requiruntur, dum à calidis ſudoriferis abſtinendo, copia diluentis liquidi diaphoreſin promovebimus, nimiumque æſtum nitroſis, temperantibus imminuemus.

CAPUT XII.

De morbillis.

AD febres exanthematoſas *morbilli* & *variolæ* quoque referenda ſunt.

II. *Mor-*

II. *Morbilli*, quaſi dicas parvi morbi, vel ſporadice vel epidemice graſſantur; ex quibus illi ut plurimum benignioris, hi malignioris genii: omnem ſine diſcrimine ætatem infeſtant, ut plurimum quidem pueros, ſed & adultiores, tum & eos, qui olim morbillis laboraverunt.

III. Quin & omni anni tempeſtate invadunt: neque unquam obſervare potui, eorundem exortum illum typum ſervare, qualem Sydenhamus deſcripſit: quod & de variolis verum eſt.

IV. In duo ſtadia commode hic morbus dividi poteſt: quorum alterum eſt à primo morbi initio uſque ad exanthematum eruptionem; alterum inde ad morbi finem.

V. Primi ſtadii hæc ſunt phænomena. Horror; rigor; calor; febricula levis primum mox exacerbata, ſæpe vehementiſſima; nauſea; vomitus; lingua albicans; cephalalgia; ſomnolentia; ſæpe diarrhæa; hæmorrhagia narium; dyſpnœa; tuſſis ſicca, ſæpe dolorifica; frequens ſternutatio; liquor de naribus ſtillat, plane ut in refrigeratis; oculi lacrymantur, rubent; tandem palpebræ intumeſcunt; quam intumeſcentiam eruptio exanthematum excipit; quæ, ſi Sydenhamo fides, quarto, rarius quinto, ab invaſione die, ſed & longe ſæpe citius contingit.

VI. Erumpunt primum in facie quæ rubet & exilibus puſtulis, majoribus tamen quam in miliari febre, ſupra cutim elevatis plena eſt: mox in cæteris partibus, ubi maculas magis, quam puſtulas referunt.

VII. Facta eruptione ſymptomata vix mitigantur, quin & ſæpe durat vomitus. Poſt 3 vel 4 dies, eæ, quæ faciem obſident, pallere incipiunt, reliquis adhuc intenſe rubris. Tandem plane evaneſcunt, deſquamata epidermide: atque ita & alterum ſtadium finitur.

VIII. Morbus pro varia conſtitutione epidemica varium habet periculum; majus ſæpe, ſæpe & minus; ſæpe in peripneumoniam & pulmonale ulcus deſinit.

IX. In curatione mali id agendum eſt, ut contagium corpori communicatum in ſuperficiem corporis deponatur, depoſitique retropulſio prohibeatur.

X. Deponitur miaſma in corporis ſuperficiem vi ipſius febris: quæ ſi nimia fuerit, imminuenda V. S. nitroſis; diluentibus; clyſmatis. Si nimis debilis, excitanda. Prius frequentiſſime, poſterius rariſſime fit. Hinc & calidius regimen ſemper fere nocere conſuevit. Melius ergo naturæ opus committimus, eique ſuppetias ferimus diluente vehiculo.

XI. An ergo hic ſemper vena ſecanda? an nunquam ab ea abſtinendum?

XII. Quum vero & depoſitum contagium vi ipſius febris ſuſtineatur; liquet, eaſdem fere indicationes in altero, quæ in primo ſtadio, oriri: dum in utroque tuſſi, difficili ſymptomati, per pectorales ſyrupos, oleoſa, diacodiata lacticinia ſuccurremus.

XIII. Evanidis puſtulis ſæpe V. S. ſemper fere laxantia eccoprotica indicantur.

CAPUT XIII.

De Variolis.

Variolæ, forte Græcis incognitæ, Arabibus primum accuratius deſcriptæ, omni anni tempeſtate graſſantes, omnem ætatem, ne decrepitis quidem ſenibus, inque utero contento fœtu exceptis, potiſſimum tamen infantilem, puerilemque invadunt: rarius vero eos, qui olim eaſdem paſſi fuerunt.

II. Sunt vel *ſpuriæ* vel *veræ*: Illæ iterum duplices: vel *lymphaticæ* quæ & *cryſtallinæ*, *ichoroſæ*, *fatuæ* dicuntur, Belgis *waterpokjes*: vel *duriores*, Belg. *ſteenpokjes*. Hæ in *diſcretas* & *confluentes*, numero, ſymptomatum vehementia, periculi magnitudine, decurſus ratione, quin & tractandi methodo toto ſæpe cœlo diverſas, dividuntur.

III. Utrarumque decurſus quatuor ſtadiis contineri commode cenſetur: quorum primum *contagii*; alterum *inflammationis*; tertium *ſuppurationis*; quartum *exſiccationis* vel *prolapſus* haud inepte adpellatur: quæ ſingula propius nunc ſunt examinanda.

IV. In *primo ſtadio* hæc ſunt phænomena: vagus horror: rigor: calor intenſior: dolor capitis, dorſi: nauſea: vomituritio: anxietas: dolor acutus circa præcordia: dolores colici, nephritici, pleuritici: ingens in ſudores propenſio, potiſſimum in adultis: ſplendor oculorum, lacrymatio: rarius tuſſis & ſternutatio: febris continua acuta: ſæpe deliria: interdum narium

& menſium fluxus : in adultis alvus ſtrictior : in infantibus aliquoties diarrhœa : tum & ſtupor, ſomnolentia ; convulſiones epilepticæ, ſanguis tenuis, floridus, diſſolutus, acer : eruptio papularum inchoata.

V. In confluentibus ſymptomata vehementiora. Rarior adultorum in ſudores propenſio : ſed vel in his frequens diarrhœa.

VI. Cauſa ſymptomatum eſt contagium varioloſum, à corpore ad morbum contrahendum diſpoſito, ſuſceptum : at qualis illa diſpoſitio? qua potiſſimum via ſe venenum inſinuat? an cum aëre intra pulmones attrahitur? an per poros cutis ſe penetrat? an potius cum ſaliva miſtum deglutitur? Cujus naturæ eſt miaſma varioloſum? an non probabile aliquid de alcalina indole habere? Dantur certe argumenta, quæ hanc opinionem veriſimilem reddunt.

VII. Hæc ſymptomata, quæ etiam ſine contagio varioloſo produci poſſunt, ab eodem excitari ſuadent: conſtitutio epidemica ægri natura, indoles : cauſæ antecedentes ; certo denique docent ſub finem ſtadii erumpentes puſtulæ.

VIII. Rarum in hoc ſtadio periculum : major minorve vehementia ſymptomatum, confluentes pleramque aut diſcretas præſagiens : convulſiones in infantibus raro metuendæ, ſæpe laudabiles : diarrhæa in adultis modica non contemnenda, in infantibus vel major bona : narium & menſtruorum fluxus, niſi nimii fuerint, non pertimeſcendi, hujus ſtadii prognoſin abſolvunt.

IX. Quod curam in hoc ſtadio adhibendam attinet: antiquiores medici eruptionem variolarum accelerandam, quantum fieri poterat, rati calidioribus ſudoriferis miaſma expellere, & ad cutis ſuperficiem determinare conati fuerunt: quo tamen nihil periculoſius fingi poteſt.

X. Recentiorem vero nonnulli longe contraria inceſſere via. Impediendam enim variolarum eruptionem, & erumpentium ſuppurationem omni molimine cenſuerunt: id vero & ſpecifica & generali methodo commode fieri poſſe exiſtimaverunt.

XI. Specifica methodus conſiſtit in inveniendo & præbendo remedio, quod veneno varioloſo oppoſitam, ejuſque quaſi antidoton, vires ejus & efficaciam infringere & enervare poſſet: quale quid in mercurio; antimonio; vitrioli phlegmate; tinctura flor. pap. err. & roſ. cum ſpiritu vitrioli parata; aqua picis navalis ſe invenisse nonnulli crediderunt.

XII. Et ſane, ſi tale ſpecificum certa fide exploratum eſſet, omnino exhibendum foret. Verum enim vero, quum promiſſis eventus non reſpondeat, generali methodo antiphlogiſtica, qualem in cæteris inflammationibus adhibemus, & hic utendum voluerunt: itaque repetitis V. S. purgantibus; clyſmatis; diæta & aëre frigidiuſculis; nitroſis, inflammationem varioloſam tollendam, & eruptionem præcavendam contenderunt.

XIII. Vera agendi ratio videtur noſtro judicio conſiſtere in variolarum eruptione, neque

nimis acceleranda, neque plane impedienda: ſed ita moderando naturæ motu, ut neque langueat, neque exorbitet nimis, quod utrumque determinando ad cutis ſuperficiem miaſmati varioloſo quam maxime obeſſet.

XIV. Itaque neque ſemper vena ſecanda; neque ſemper à V. S. abſtinendum eſt. Abſtinebimus languente, aut ſatis moderato; utemur incitato nimis motu: febre valida: corpore plethorico: diæta calida prægreſſa: ſanguine nimia copia alibi effluente; delirio valido; topica quadam inflammatione.

XV. Porro initio mali, ſi nulla inflammati ventriculi indicia adfuerint, vomitorium exhiberi commode poteſt.

XVI. Neque video, quid à laxantibus & eccoproticis vel clyſmatis in hoc ſtadio mali exſpectandum ſit; vitatis tamen ſollicite purgantibus craſticis.

XVII. Præterea convenit ægro diluentia, humectantia, diaphoreſin commode & ſine multo ſtimulo promoventia exhibere: ægrum neque cito lecto includere, neque incluſum validioribus ſtragulis opprimere: pedibus epiſpaſtica admovere, aut eoſdem balneo aquæ vel lactis calidi immergere: diætam tenuiorem, acidiuſculam præſcribere; abſtinendo à carnibus, aut validioribus earundem juſculis.

XVIII. Si vero motus langueat, excitari cardiaco poteſt: longe vero frequentius in impetus exceſſu, quam defectu naturam peccare deprehendimus.

XIX. *Secundum ſtadium* alia in diſcretis : alia in confluentibus ſymptomata habet.

XX. In *diſcretis* incipit plerumque 4°. ab invaſione die : deſinit 8°. 9°. 10°. Erumpunt hinc inde puſtulæ, primum in facie & pectore, mox per totum corpus, leviter ſupra cutis ſuperficiem elevatæ, dum erumpunt, febris ejuſque ſymptomata minuuntur, interdum plane deſinunt : manet in adultis ad ſudorem diatheſis. Fauces incipiunt dolere, & moleſtior evadit deglutitio. Augentur puſtulæ; in veſiculas elevantur, liquorem tenuem, pellucidum continentes, qui de die in diem flavior evadit, & ad perfectioris puris indolem adcedit. Facies magis magiſque intumeſcit : palpebræ tumefactæ oculos claudunt. Cutis inter varioloſas puſtulas leviter inflammata & tenſa.

XXI. In *confluentibus* 3°. jam die, imo citius incipit, & longius excurrit. Puſtulæ plures emergunt; ſæpe quidem initio diſcretæ, at mox implicandæ; ſæpe jam in ipſo exortu implicatæ. Facta eruptione ſymptomata ad ſummum remittunt, imo ſæpe ne hoc quidem; raro ceſſant. Majores quidem de die in diem evadunt; ſed nunquam diſcretarum magnitudinem attingunt; neque liquor veſiculis contentus eam flavedinem acquirit. Tumet facies maturius, quam in diſcretis. Cætera ſymptomata graviora. Diarrhœa in infantibus : ſalivatio in adultis. Hæc, rarior in diſcretis, in confluentibus conſtanti fere lege adeſſe obſervatur, neque tamen abſolute ſemper. Incipit

D 4

ſæpe jam primo hujus ſtadii die. Cæterum fre-quens hic phrenitis : coma : petechiæ : nigredo variolarum : narium hemorrhagiæ : mictus cruentus : ſputum ſanguinis : fluor menſtruus urinæ ſuppreſſio.

XXII. Hoc ſtadium, unum ex periculoſiſſimis, varios pro varietate ſymptomatum diſcriminis gradus habet.

XXIII. In hoc ſtadio tollenda ſunt omnia obſtacula, quæ felicem eruptionem, aut jam prodeuntium ſuppurationem, impedire poſſunt.

XXIV. Quum vero illa impedimenta varia ſint, variis quoque, nec iiſdem ſemper, remediis utendum erit.

XXV. Calidius hic regimen plerumque nocet; nec frigidum conducit : moderatum optimum : diluentia, humectantia : nonnunquam venæ ſectio : epiſpaſtica : pediluvia : balnea : paregorica ; omnem hic paginam abſolvunt : inprimis ſuſtinenda ſalivatio ; & ſymptomatibus, pro ſua cuique indole, occurrendum eſt.

XXVI. In *tertio ſtadio* ſuppuratio perficitur, abſolvitur : pus maturum evadit, abſceſſuſque eſcharam contrahere incipiunt.

XXVII. Initium hujus ſtadii in *diſcretis* ut plurimum octavus eſt ab invaſione dies : citius hoc ſtadium faciei, tardius cæterarum partium variolæ intrant : initio ſtadii facies tumidiſſima: palpebræ inflatiſſimæ : tumor manuum pedumque : quælibet papula liquore flavo ; purulento turgidiſſima & maxime ſupra cutim elevata : ſummitati cujuſlibet puſtulæ craſſior quædam

materia adhærere incipit, lemis oculorum non abſimilis, quæ de die in diem augetur; dum interea facies ſenſim ſenſimque detumeſcere incipit. Febris, quæ ſub finem prioris ſtadii plerumque redit, vel interdum non plane abfuit, exacerbari conſuevit.

XXVIII. *Confluentes* variolæ ſerius hoc ſtadium ingrediuntur: aliquando demum 11°, 14°, imo 16°. die: quo tardius, eo pejus. Nunquam tantus tumor, tantaque puſtularum elevatio, quanta in diſcretis: Rarius quoque perfectiſſimum pus. Salivatio incipit minui: ſaliva viſcida tenaciſſima, vix faucibus excernenda: ſumma hinc anxietas. Tandem ſalivatio deſinit. Tum manus inſigniter tument; urinæ copioſiſſimæ: febris intenſiſſima.

XXIX. Maximum in hoc ſtadio periculum, in utroque quidem variolarum genere, à febre: in confluentibus ab imminuta & ceſſante ſalivatione: ſed varium illud periculum pro varietate ſymptomatum.

XXX. Cura ſtadii hujus tribus indicationibus abſolvitur, 1. reſorptus purus impediendus. 2. febris præcavenda, tollenda. 3. ſymptomata mitiganda.

XXXI. Prius abſolvitur lenioribus cardiacis opiatis: fomentis laxantibus, emollientibus, ac totam corporis ſuperficiem adplicatis: apertis acu papulis.

XXXII. Secundæ indicationi ſatisfit modo memoratis remediis: acidis: aceſcentibus: balſamicis: leniter diaphoreticis: opiatis. An for-

tioribus purgantibus ? ut Freindius. An vomitoriis ? ut Woodvvardus. An potius clyſmatibus? an cortice peruviano ?

XXXIII. Symptomata mitigantur pro varia ſui indole : ſalivatio quam diutiſſime ſuſtinenda : ea imminuta lotii fluxus , tumor manuum promovendus : tenax pituita faucibus inhærens ſolvenda & abſtergenda : oculis ſollicite proſpiciendum.

XXXIV. In *ultimi ſtadii* initio denſa cruſta in facie variolas tegit , ſub qua fluctuat pus : in artubus rumpuntur puſtulæ : febris adhuc intenſa : pus abſorptum per metaſtaſin in nobiliſſimas ſæpe partes deponitur , ibidemque periculoſiſſimos morbos generat ; vel ſubjectas erodit partes ad oſſa ſæpe uſque, in quibus caries & ſpinæ ventoſæ exoriuntur. Tandem cruſtæ decidunt : quibus delapſis rubicunda apparet cutis, cui mox albicans pellicula inhæret, ſub qua dein adparent foveæ. Nonnunquam hinc inde phymata enaſcuntur : & ſpuriæ quædam variolæ , quas *ſecundarias* adpellant.

XXXV. In hujus ſtadii initio eædem oriuntur indicationes , quæ in priori. Tum cruſtæ arte ſeparandæ. Phymata quantocius ad ſuppurationem perducenda. Veſicatoria interdum admovenda , ut reſorpto puri exitus detur. V. S. inſtituenda. Cathartica exhibenda. An ulla arte foveæ præcaveri poſſunt ? ſolo forte utcumque juſto morbi regimine.

XXXVI. Quid de variolarum inſitione dicendum ? Multa ſane, tum pro eadem , tum con-

tra eam diſputari poſſunt. Quid docet Chinenſium variolas excitandi methodus?

CAPUT XIV.

De Inflammatione.

Morbis univerſalibus omnino adnumeranda eſt *inflammatio*, *phlegmone*, *phlogoſis*, à præcipuo, quod eam comitatur, ſymptomate, calore ſilicet, ſic nuncupata.

II. Definiri commode poteſt, quod ſit, tumor, in parte ruber, cum dolore, ardore, duritie, pulſatione, punctura, febre, eaque vel univerſali vel topica conjunctus.

III. Poteſt autem talis inflammatio occupare quamcunque corporis partem; externam; internam; ne ipſis quidem oſſibus, eorumque medulla exceptis; & frequentiſſime in vaſis per celluloſam tunicam diſtributis ſedem ſuam habere videtur.

IV. Proxima inflammationis cauſa eſt ſtagnatio ſanguinis in vaſis arterioſis, cum majori impetu humorum in ſtagnantem ſanguinem irruentium.

V. Unde duplex ad inflammationem requiritur conditio: ſanguinis ſtagnatio, & major humorum motus: neque alterutra ad phlegmonem conſtituendam ſufficit: altera vero nata, facile & altera generatur.

VI. Poteſt autem illa ſtagnatio ſanguinis fieri; vel in vaſis ſanguinem naturaliter vehentibus; vel in iis, quæ ſerum ſanguine tenuius

ferunt, ſed nunc dilatata eundem recipiunt. Poſterior hæc *errore loci* fieri dicitur.

VII. Quod ſi nunc humores à ſanguine ſecreti, eoque tenuiores in propriis vel alienis vaſis ſtagnent: producitur quidem morbus inflammationi adfinis; ſed tamen re & nomine ab eodem diverſus.

VIII. Quum vero ſtagnatio eo facilius fiat, quod vaſa, per quæ liquidum movetur, ſubtiliora fuerint; probabile admodum eſt, longe frequentiſſime inflammationes fieri in vaſorum arterioſorum extremitatibus, ubi jam jam in ſocias venas abitura ſunt.

IX. Quam §. 4. propoſuimus, veram & proximam inflammationis cauſam eſſe, evincunt tam phænomena conjuncta, quam cauſæ antecedentes: neque obſtant, quæ inflammationi ſuccedere obſervantur: quin & deſumta hinc curandi ratio per experientiam vera & legitima eſſe demonſtratur.

X. Et ſane, quod ad phænomena attinet, ea neceſſario conſpici debent, poſita tali humorum στάσει humorumque aucto impetu.

XI. Antecedentes autem cauſæ talem στάσιν neceſſario generant: agunt enim omnes, vel in vaſa quæ ſtringunt, vel & aliquando è contrario laxant, vel in ſanguinem, cui vel acrimoniam, vel denſitatem, vel majorem motum conciliant, aut alia quacunque ratione ad ſtagnandum cogunt.

XII. Etenim phlegmonen antecedere obſervantur vulnera; fracturæ; luxationes; contu-

ſiones; punctura; fortes ligaturæ; compreſſiones; diſtorſiones; combuſtiones; frigus vehemens; vel & vehemens calor, maxime ſi alterum alteri ſubito ſuccedat; acria quæcunque ſtimulantia ad partem adplicata: maxime oleoſa; emplaſtica; plethora; calefacientia; cacochymia quælibet; quin & nimia partis cujuſcunque laxatio, ſive per balnea, fomenta, cataplaſmata, ſive alia qualibet ratione.

XIII. Externarum partium inflammatio ſolo intuitu cognoſcitur; internarum detegitur ex antegreſſis; dolore punctorio; ardore; pulſu, ſemper fere celeri, ſæpe duro, magno; & ſanguine educto, cujus ſuperficiei plerumque, nec tamen ſemper, denſa; tenax, flava, ſubviridis cruſta inhæret, de qua plura Cap. de pleuritide.

XIV. Quatuor potiſſimum modis terminari inflammatio conſuevit. Vel enim *reſolvitur*, vel *ſuppuratur*; vel in *gangrænum*; aut ea pejorem *ſphacelum*; vel denique in *ſcirrhum* abit.

XV. *Reſolvi* dicitur inflammatio: quotieſcunque, nullo alio morbo ſuccedente, materia ſtagnans mobilis redditur.

XVI. Hunc ſalutarem, & præ cæteris maxime optandum eventum præſagimus, ſi inflammatio non fuerit valde vehemens: neque valde inveterata: corpus euchymum: vaſa ſatis laxa: motus non admodum citatus: ſanguis non acer, & ſatis dilutus, aut non difficulter diluendus.

XVII. *Suppuratio* fit, quando vaſa rupta, ſimul cum effuſo ex ruptis liquido mutantur

in liquidum ſpiſſum, tenax, albicans, quod *pus* adpellant: cujus varia eſt pro varietate loci adfecti, temperiei, cauſarum antegreſſarum & corporis conſtitutionis conditio.

XVIII. Futuram illam expectabimus, ſi vehementior ſit inflammatio, quam ut reſolvi poſſit; nec tamen iis ſtipata ſymptomatis, quæ gangrænam ſphacelumve minitentur.

XIX. At ſi motus vehementiſſimus, dolor maxime acutus; cætera ſymptomata graviſſima; cauſa pertinax; corpus cacochymum; remedia vel plane neglecta, vel intempeſtive, aut male adplicata fuerint: tum, eroſis vaſis, liquoribuſque putrefactis, communicatio inter partem inflammatam vicinaſque vitales, vel plane, vel pro parte tollitur; hoc eſt, mors partis vel integra, vel minus perfecta imminet. Prior conditio *ſphacelus*; poſterior *gangræna* nuncupatur.

XX. Quod ſi pars glanduloſa inflammationem conceperit, & ſanguis ſtagnans craſſus, viſciduſque fuerit: tum in durum & inæqualem tumorem, quem *ſcirrhum* adpellant, facile à cancro excipiendum, malum id terminari conſuevit.

XXI. Quum in omni inflammatione duplex conditio peccet; ſtagnans ſanguis, & auctus in eum §. 5. impetus, duplex quoque ad illam perſanandam naſcitur indicatio. Altera *impetum minuere*; altera *materiem mobilem reddere* jubet.

XXII. Et certe ſi hæc bina obtineri poſſint, ſalvis vaſis, tum ipſius partis inflammatæ, tum

vicinarum obtinebitur reſolutio, quæ in omni inflammatione quantum ulla arte fieri poteſt, procuranda eſt.

XXIII. *Minuitur impetus* : evacuantibus; revellentibus; temperantibus; ergo conveniunt V. S. arteriotome; purgantia; clyſmata; fonticuli; ſetacea; veſicatoria; epiſpaſtica; laxantia; diluentia; refrigerantia; humectantia; antacria.

XXIV. *Materia mobilis* redditur. 1. eandem repellendo in vaſa majora. 2. Illam attenuando. 3. vaſa obſtructa laxando, ut ad continuatas arteriis venas materia tranſmitti poſſit.

XXV. *Repulſio*, nunquam in mali initio; neque in ea ſpecie, quæ per μετάστασιν morbificæ materiæ fit, tentanda obtinebitur largiſſima V. S. ad animi deliquium uſque inſtituta; purgantibus; determinata frictione; leniter adſtringentibus & roborantibus, ſed prudenter admotis.

XXVI. *Attenuant* phlogiſticam materiam aquoſa; nitroſa; ſaponacea; mechanica vaſorum actio, quæ adjuvatur V. S. & dein leni ſtimulo ad eadem adplicato, per veſicatoria, frictiones cucurbitas.

XXVII. *Vaſa laxantur*, aquoſis internis, externiſque; vapore; fomentis; cataplaſmatis laxantibus.

XXVIII. Diæta, quæ ſollicite ordinanda eſt, in inflammationibus plane ſimilis eſſe debet illi, quam in hiſtoria febris ardentis Cap 5. S. 13. commendavimus.

XXIX. Cæterum, in applicatione horum in genere ſic laudatorum remediorum ad determinatos caſus, ſumma prudentia opus; quum ea poſſit eſſe loci inflammati, aliarumque circumſtantiarum conditio, ut alias utilia, in his caſibus noxia evadant. Imo vero multum intereſt, laxamne & frigidam; an ſiccam calidamque temperiem æger habeat.

XXX. An acidum inflammationis cauſa? an fermentatio? an in omni omnino inflammatione vena ſecanda? an ſemper minuenda febris in phlegmone? an non aliquando eam augere licet?

XXXI. De ſuppuratione, gangræna, ſphacelo & ſcirrho chirurgi ſunt conſulendi.

LIBER SECUNDUS.

DE
MORBIS NON NECESSARIO
FEBRILIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Scorbuto.

SCorbutus, veteribus medicis non plane incognitus; recentioribus accuratius deſcriptus; eſt ex genere eorum morborum, quos endemios adpellant: & potiſſimnm graſſatur in illis regionibus, quæ polo ſeptentrionali vicinæ; eo quidem vehementius, quo viciniores; eo minus vehementer, quo remotiores: adeo quidem, ut nullus fere ibidem morbus ſit, chronicus fuerit vel acutus, qui non vel vi ſcorbuti excitetur, vel cui ille fidum ſe comitem ſociumque non adjungat.

II. Quamvis autem in memoratis regionibus nemo unquam ab hoc ſcorbuto immunis ſit: potiſſimum tamen vexare deprehenditur otioſos, parum exercitatos: habitantes in locis mari vicinis, aut depreſſis, aqua olim ſepultis, nunc arte mechanica educta aqua ſiccatis; ædibus humidis; cellis ſubterraneis: tempore hiemali: utentes alimentis ſalſis; duris; tenacibus; lardo;

piſcibus ; carne ſale & fumo indurata, ſine multo pane, aut vegetabilibus acidis, aut aceſcentibus ; piſis ; fabis ; farinaceis crudis, non fermentatis : aquis putridis, verminoſis : tum & qui diurnis morbis laboraverunt, præſertim febribus, iiſque minus tempeſtive cortice peruviano ſuppreſſis. Præter quæ omnia etiam ad ſcorbutum diſponunt vigiliæ nimiæ : ſomnus immoderatus : nimia in aëre calido exercitia : meditationes protractæ : debitarum evacuationum ſuppreſſiones.

III. Quæ quidem omnia, partim debilitando ſolida, partim inſpiſſando fluida, primum quidem lentorem viſciditatemque humoribus conciliant : quo dein fit, ut minus libere circulantes acrimoniam contrahant, in variis variam ; acidam nonnunquam ; nonnunquam ſalſam ; ſæpe alcalinam ; interdum & oleoſam : diſtinguendam ex cauſis antecedentibus, temperie, ſymptomatibus : atque in eo videtur proxima ſcorbuti cauſa potiſſimum ſita eſſe.

IV. Neque certe aliter docent morbi ſymptomata : quæ cum pro vario ſcorbuti ſtadio diverſa ſint, commode illum diſtinguimus in minus, magiſve confirmatum.

V. Incipienti ergo, vel minus confirmato hæc ſymptomata adſunt. Laſſitudo ; torpor ; ſedendi vel decumbendi amor ; gravitas ; cita defatigatio ; obtuſus in cruribus, lumbis, potiſſimum muſculorum dolor ; ſomnus vix reficiens ; reſpiratio laborioſior cum quodam anxietatis circa præcordia ſenſu ; ὀστόκοπος variarum

partium dolor; œdematoſus pedum tumor; fuſcus faciei color; maculæ carnis rubræ, cæruleæ, lividæ, virides, varia ratione ſe prodentes; gingivæ tumidæ, laxæ, vix dentibus cohærentes, ſanguinem facile fundentes, venis cæruleis diſtinctæ, tum & ulcuſculis obſeſſæ; dentes denudati, gypſea & tartarea materia inveſtiti; dolores varii, vagi, lacinantes, inflammationes partium in quibus ſentiuntur, mentientes, à quibus tamen haud difficulter diſtinguuntur, & omnino diſtingui debent; urina admodum varia, nihil certi indicans; neque pulſui multum fidendum.

VI. Provectiore morbo eadem, ſed longe graviora, urgent ſymptomata, quibus & alia, horrenda ſæpe, accedunt: ore ſcilicet aperto, fœtentiſſima anima exhalat. Gingivas gangræna occupat, incredibili velocitate ad vicinas partes ſe diffundens. Tument aterrimo ſanguine repletæ raninæ venæ. Frequentiſſime ex naribus, faucibus, pulmonibus, ventriculo, inteſtinis, renibus, utero, hæmorrhagiæ. Ulcera contumaciſſima, in cruribus potiſſimum, ſed & aliis partibus enata, frequentiſſime etiam linguam obſidentia, maligna, carcinomatoſa. Scabies. Lepra Elephantiaſis. Enormes oſſium dolores, ſtrepitus, ſeceſſus epiphyſium, tumor, facilis luxatio, fractura. Strumæ. Serophulæ. Bubones. Febres intermittentes, vagæ, inordinatæ, dein malignæ, continuæ, graviſſimis & peſti non multum adſimilibus ſymptomatibus ſtipatæ. Atrophia. Hydrops.

Spaſmi tetani, convulſiones. Apoplexiæ. Paralyſes. Epilepſiæ. Colicæ. Diarrhœæ. Dyſenteriæ. Verbo, omnes omnino, tam acuti, quam chronici morbi.

VII. Quæ quum ita ſe habeant, patet morbum hunc, in primo ſui ſtadio non adeo periculoſum, & chronicorum numero adſcribendum; in altero vero periculoſiorem, & ſæpe etiam peracutum eſſe. Differt tamen periculum, imprimis pro varia acrimoniæ ſpecie, quæ peccat: unde & ingens in ſymptomatibus diverſitas oritur.

VIII. Scorbutus minus confirmatus alia omnino ratione tractandus eſt, quam confirmatus. Multum enim intereſt, utrum lentor humorum peccet unice: an eidem ſe adjunxerit acrimonia, quæ pro varia ſui indole varia iterum remedia exigit.

IX. Si, ut initio fieri conſuevit, lentor peccaverit: curatio ab iis incipienda eſt, quæ primis viis proſpiciunt, ut vitiata chyli confectio emendetur: ergo, 1. diæta cauſis ſcorbutum foventibus oppoſita inſtituenda. 2. ſaburra in primis viis hærens expellenda, vel emeticis, vel catharticis. 3. tonus ventriculi & inteſtinorum roborandus.

X. Tum vero ad illa pergendum, quæ lentorem viſcidum, maſſæ ſanguineæ inhærentem, attenuare poſſunt: quod potiſſimum per talia antiſcorbutica præſtatur, quæ amaricantia, acria, multo ſale volatili & oleo calidiore conſtant; quibus per ἐπίκρασιν cathartica non ſine fructu interponi poſſunt.

XI. Quum vero viſcidum illud ſæpe numero generetur à nimia laxitate vaſorum : præcavebunt & tollent lentorem omnia illa, quæ vaſorum fibris robur & elaſticitatem conciliare poſſunt. Unde liquet, quare britannica, lapathum, cortex peruvianus, martialia etiam inter antiſcorbutica recenſeantur.

XII. An V. S. in hoc ſtadio locus ? an ſemper ? an diaphoreticis ? an diureticis ?

XIII. Quod ſi nunc, provectiore morbo, lentori illi junxerit ſe acrimonia, vel totus ſanguis diſſolutus acerque redditus fuerit : primarium artificium conſiſtit, in invenienda peccantis acrimoniæ indole, & exhibendis remediis illi acrimoniæ oppoſitis.

XIV. Si ergo acrimonia illa fuerit alcalina, id quod ſane longe eſt frequentiſſimum, abſtinendum ab iis, quæ vulgo antiſcorbutica adpellantur, ut ſunt cochlearia, &c. niſi maxima copia acetoſæ admiſta fuerit : ſed utendum aceſcentibus, acidis, lactis ſero, lacte ebutyrato, fructibus horariis acido-dulcibus, pomis aurantiis, citreis, limonis, tartaro, ejuſque cremore, cryſtallis, &c.

XV. Si acida fuerit : tum dicta modo antiſcorbutica curant, & cætera alcalina, ut liq. tart. p. d. nitri fixus, &c.

XVI. Si oleoſa : omnia ſaponacea aceſcentia.

XVII. Si muriatica : diluentia, ſed potiſſimum lixivioſa, ex vivæ calcis aqua præparata.

XVIII. Interim horum uſui omnino interponenda ſunt blanda laxantia, ſollicite cavendo à

fortioribus purgantibus, & eo quidem ſollicite magis, quo ſanguis magis diſſolutus, ſolidæque partes colliquationi vicinæ magis fuerint.

XIX. Diætam, ſi ullibi, hic omnino præſcribere exactam oportet: quæ oppoſita ſit cauſis ſcorbutum generantibus, & peccanti in corpore acrimoniæ.

XX. Symptomatibus omnino proſpiciendum, ſunt enim ſæpe illa graviſſima; & vario cuique modo pro varia ſui indole.

XXI. An lac in ſcorbuto convenit? an potius ſerum ejus? an, & quando, ſalivatio mercurialis conducit? an decocta guaiaci epotare prodeſt? an non eadem remedia aliquando utilia, aliquando vero noxia ſunt?

CAPUT II.

De Arthritide & Podagra.

ARthritis, morbus articularis, ut à cæteris oſſium ſibique adfinibus morbis deſtinguatur, commode definiri poteſt, quod ſit dolorifica ægritudo partium, quæ ad formandum oſſis articulum concurrunt, à cauſa potiſſimum in articulorum ligamenta agente.

II. Diſtinguitur, quod alia ſit *univerſalis*; alia *particularis*, quæ varia accipit nomina pro varietate partium, quas occupat: *iſchias* ſeu *ſciatica*; *podagra*; *chiragra*; *onagra*, *gonagra* dicitur. Alia *fixa* eſt; alia *vaga*. Alia ſine *tumore*; alia cum *tumore*, eoque vel *molli albicante*, vel *duriori* & *rubicundo*. Alia *tophacea*,

nodoſa, *cretacea*. Alia *ſine febre*; alia *febre* ſtipata, &c.

III. Signa arthritidis alia ſunt imminentis, præſentis alia. Imminentem præſagiunt cauſæ tam proegumenæ, quam procatarcticæ. Hæreditas: contagium: ætas adulta: ſexus maſculinus: venus præmature culta: victus potuſque lautus & opiparus: ſingularis temperies: nimia ingenii exercitatio: mora in aëre humido frigidoque, vel calido ſiccoque: ſuppreſſæ evacuationes: cibi & potus tam qualitate, quam copia peccantes: quin & exceſſus in quacunque ex rebus non naturalibus, inprimis, ſi factus fuerit vere vel autumno: ructus: flatus: borborygmi: dolores inteſtinorum: ſtupor improviſus in articulo; ſegnities & dolorifica gravitas in motu membri: tum & acutior ejuſdem ſenſus: formicationes: pruritus.

IV. Quibus quidem prægreſſis, ſi articuli dolor ſuccedat major, minor, interdum vehementiſſimus, cum difficili ejuſdem motu, & tumore plerumque, abſentibus aliarum ægritudinum indiciis, jam de arthritidis præſentia dubitari non poteſt.

V. Ad proximam ſeu continentem, quam vocant, arthritidis cauſam quod attinet, eam quidem in omni caſu non eandem eſſe cenſeo. Nihil enim impedit, quominus inflammatio, ſive rubra, ſive ſeroſa, in ligamentorum articulos inveſtientium vaſculis enata, eandam generet. Neque tamen omnis humorum acrimonia excludenda videtur. Imo vero lympham nimia

copia in corpore abundantem, & ad articulos delatam frequentiſſime arthritidem gignere, pluſquam probabile videtur, adeo ut non immerito arthritis inter catarrhoſos morbos referri poſſit.

VI. Neque vero eam peccantem lymphæ copiam aliunde felicius deduxeris, quam ab impedita ejuſdem per totam corporis ſuperficiem, aut hanc illamve partem exhalatione.

VII. Cauſa ergo arthritidis eſſe poteſt plethora, eaque vel ſanguinea, vel ſeroſa: ſed & eſſe poteſt humorum acrimonia.

VIII. Cujus vero naturæ illa ſit; an acida, an alcalina, multis & argumentis & experimentis determinare conati ſunt viri celebres: quæ, ſi rite examinentur, concludendum erit, modo hanc, modo illam ſpeciem peccare: neque difficile erit binas has ab invicem diſtinguere.

IX. Adfectus contumax plerumque eſt & diuturnus; ſæpe incurabilis; interdum ſolius naturæ beneficio, interdum remediorum ope ſanabilis; nonnunquam letalis. Vix certe ullus eſt morbus, quem arthritica materia excitare non valeat, potiſſimum ſi impediatur, quo minus in articulos derivari poſſit. Solvitur ſæpe ab iis cauſis, quarum vi generata eſt.

X. Cura mali duplex eſt: alia *in paroxyſmo*; alia *extra eundem*.

XI. *In paroxyſmo* indicatur, *materiam in articulos depoſitam inde educere*, & *ſymptomata mitigare*.

XII. *Educi* videtur poſſe *materia* : vel *repellendo*, vel *exhalationem promovendo* : ex quibus binis methodis prior valde noxia & periculoſa ; poſterior ſola locum habere poteſt.

XIII. An ergo V. S. *in paroxyſmo* convenit ? non ſemper ; ſed neque ſemper ab ea abſtinendum. An purgantia & emetica ? nunquam ſane fortiora & draſtica : laxantibus aut clyſmatis locus eſſe poteſt. An diaphoretica ? certe hæc, ſive interne exhibeantur, ſive externe adplicentur, egregia ſunt : cave tamen à fortiſſimis & multum ſtimulantibus ſudoriferis. An cortex peruvianus ? an martialia ? an ipſa ſalivatio mercurialis hic conducere poſſunt ?

XIV. In uſu externorum cavendum ab iis, 1. quæ materiam in articulos determinatam poſſunt repellere. 2. vaſa ligamentorum nimis indurare. 3. eadem nimium laxare atque debilitare.

XV. *Symptomata* iiſdem remediis *mitigantur*. Si dolor ſæviſſime urgeat, prudenter opiata adminiſtrari poſſe & debere videntur.

XVI. An inuſtio prodeſt ? an artemiſiæ folia cæteris cauteriis majorem vim exercent ? hodie fere exolevit, niſi in ſciatica.

XVII. *Extra paroxyſmum* tres videntur oriri indicationes ; quarum prima exigit, *impedire novæ materiæ arthriticæ generationem*. Altera, *ſi id impediri nequeat, eam ita diſponere, ne in articulos illabi poſſit*. Tertia denique, *ejuſdem acrimoniam temperare*.

XVIII. Priori ſatisfaciunt omnia, quæ humorum, præſertim lymphaticorum, nimiam generationem impediunt: qualia ſunt omnia illa, quæ vaſorum robur & elaſticam actionem augent, & perſpirationem pulcre promovent: ut ſunt omnia aromatica amaricantia. Cortex peruviana chalybeata. Emplaſtra aromatica, ad abdomen ſpinamque vertebrarum admota. Frictiones. Exercitia.

XIX. Alteri ſatisfaciunt diaphoretica; diuretica; purgantia hydragoga, mercurialia; veſicatoria; fonticuli; ſetacea.

XX. Acrimonia generatæ materiæ arthriticæ temperatur, tum iis, quæ in genere acre poſſunt tollere; tum & illis, quæ quamcunque ſpeciem. Quum vero hic & acida, & alcalina peccet, erit nunc alcalinis, nunc acidis locus.

XXI. Si vero in ullo morbo, certe in hoc diæta ad prophylaxin facit. Sit ergo cauſis procatarcticis oppoſita. Vitetur victus durior. Potus parcior ſit. Abſtinendum à venere & vino, qua ſola abſtinentia per annum continuata quidam ſecuritatem totius vitæ conſecuti ſunt. Utendum lacte, cujus mirificæ adverſus hunc morbum, tum à veteribus, tum à recentioribus, virtutes deprædicatæ ſunt.

CAPUT III.

De Arthritide vel Podagra retropulſa.

QUando materia arthritica in articulos deponi ſolita, quacunque de cauſa in eos deponi negans, in interiora & nobiliora viſcera determinatur : *arthritis*, vel *podagra repulſa*, *retropulſa*, *intropulſa* dicitur.

II. Eodem modo repelli dicitur podagra, quando materia ejus in articulos depoſita, ſubito eoſdem deſerens ad interiora derivatur : quod quanta celeritate fieri poſſit, non ſine ſtupore obſervamus.

III. Hujus repulſionis cauſa vel poteſt hærere *in ipſa materia podagrica* ; vel *in articulis* ; vel in *corde* ; vel denique in *ipſis viſceribus*, *in quæ deponitur.*

IV. *In ipſa materia* : quando tanta adeſt copia, ut omnis in ſolitos articulos determinari non poſſit.

V. *In articulis* : quando ſic diſponuntur, ut materiam recipere non valeant, aucta eorundem adverſus materiam podagricam reſiſtentia : quod fit per repetitos paroxyſmos podagricos ; adſtringentia ; refrigerantia ; inſpiſſantia, tum ante paroxyſmum, tum in eodem adplicata.

VI. *In corde* : quando adeo debile eſt, ut ad remotiſſimos articulos materiam propellere non poſſit : unde iterum in ſenibus & veteranis podagricis hæc repulſio frequens : hinc V. S. purgantibus, ſudoriferis circa paroxyſmos, debilitata natura materiam repellit.

VII. *In viſceribus* denique : ſi eo tempore, quo ſanguinis maſſa materia podagrica abundat, morbus in quodam viſcere oriatur, qui vel laxando ejus vaſa; vel nervos irritando, materiam podagricam eo trahit: in quo caſu viſceris hujus morbus non erit retropulſæ podagræ effectus, ſed ejuſdem cauſa.

VIII. Effectus retropulſæ podagricæ materiæ in genere dici poteſt, eſſe morbus viſceris, in quod materia deponitur. Varius ergo eſt pro varietate viſceris: ſed & in eodem viſcere non ſemper idem eſt. Aliquando enim in eo inflammationem; aliquando ſtuporem, pondus & gravitatem excitabit. Intereſt enim, an materia podagrica ſola mole; an vero & acrimonia in viſcus, quod petiit, agat.

IX. Quum phænomena, oriunda à materia podagrica in viſcera depoſita, etiam producantur, iiſdem aliunde adfectis: certe non adeo facile eſt, repulſam podagram cognoſcere. Suſpiciamur tamen id factum, 1°. ſi, quo tempore paroxyſmum podagricum contrahere æger ſolebat, vel plane nullum, vel mitiſſimum habuerit, inque aliis articulis levis doloris indicia experiatur, dum interim affecti nobilioris viſceris ſigna adparent. 2°. ſi aucto forte dolore podagrico affecti viſceris ſymptomata minuantur, & contra. 3°. ſi imminuto dolori podagrico ſtatim phænomena adfecti viſceris ſupervenerint. 4°. ſi talia prægreſſa fuerint, à quibus materiam podagricam repelli poſſe conſtat.

X. Facilius vero cognoſcitur, in quod præciſe viſcus materia illa depoſita ſit: & à quibus cauſis id factum fuerit.

XI. Periculoſiſſimus eſt adfectus: adeo quidem, ut vix podagrici niſi ab hoc moriantur. Differt tamen periculum pro varia viſceris natura & uſu; pro vario modo; quo viſcus illud adfectum eſt; pro varia natura materiæ podagricæ; pro varia ægri temperie, atque ætate.

XII. Totum curationis artificium conſiſtit in materia podagrica ex viſceribus ad articulos revocanda: quod fit *agendo in articulos* & *in viſcera. In articulos*, eos ſic diſponendo, ut materiam recipere: *In viſcera*, ut expellere poſſint.

XIII. *Articuli* ad recipiendam materiam podagricam diſponuntur, vel *laxantibus*, vel *ſtimulantibus*: quorum illa in rigiditate articulorum; hæc in partium debilitate anteferenda videntur.

XIV. *Laxantur* articuli balneis aquæ calidæ; lactis dulcis; decoctorum emollientium, farinoſorum: vapore inde exhalante: cataplaſmatis, fomentis ſimilibus.

XV. *Stimulantur* balneis aquæ ſalſæ; vinoſis; decocti herbarum aromaticarum: cataplaſmatis ex ſtercore animalium: epiſpaſticis ex fermento, ruta, raphano, alliis, aceto, ſale; cucurbitis ventoſis, ſcarificatis; veſicatoriis: emplaſtris ſtimulantibus: frictione: podagrico dolore exorto.

XVI. *Viſcera* ad materiam podagricam expellendam non eodem ſemper diſponuntur modo: ſi enim vel à debilitate cordis repulſa fuerit podagrica materia: vel nulla inflammationis majoriſve motus indicia adpareant, tum negotium per cardiaca, ſpirituoſa, ſtimulantia eſt conficiendum.

XVII. Sin febris continua acuta, dolor vehementiſſimus, cæteraque inflammationis indicia repulſam materiam podagricam concomitantur: tum imminuto motu, & ad determinatum gradum reducto, materia illa feliciſſime è viſceribus ejici poteſt.

XVIII. An ergo in omni podagra repulſa cardiacis, ſpirituoſis utendum, & ſollicite à V. S. abſtinendum? nihil ſane falſius, periculoſius nihil. An ſemper V. S. inſtituenda? & hoc damnoſius nihil. Quid de emeticis & catharticis ſtatuendum? id ex prioribus facile quis colligat.

CAPUT IV.

De dolore iſchiadico.

Arthritidis ſpeciem, quanquam & aliunde oriri poteſt, conſtituit *dolor iſchiadicus*; *iſchias*; *ſciatica*; *morbus* vel *dolor coxendicis*; *coxagra*; *dolor coxarius*: nam his & pluribus nominibus inſignitur.

II. Definitur vulgo, quod ſit dolor obſidens articulum, qui formatur à capite oſſis femoris cum acetabulo iſchii oſſis: quamvis etiam vici-

næ partes dolore poſſint : poteſtque dolor in ligamentis, nervis, perioſteo, cartilaginibus, imo in ipſa oſſium medulla hærere.

III. In hoc morbo vehementiſſimus dolor articuli locum occupat : quo fit, ut homo neque erectus ſtare, neque ſedere, neque incedere, imo neque decumbere, neque lumbos flectere poſſit. Dolor per inguina, femur, crus diffunditur, cum paralyſi partium, & ſtupore, & in reddendo lotio difficultate, ſine ullo in loco doloris tumore. Succedente interdum, quod tamen nunquam vidi, deſtructis ligamentis, femoris luxatione, alias vix contingente.

IV. Materia morbi non ejuſdem ſemper eſt naturæ : interdum inflammationis omnis expers; interdum vere inflammatoria, in ipſam ſuppurationem abiens : unde non ſemper arthritidis eſt ſoboles. Sæpe dolorem huic ſimilem in veſicæ morbis obſervavi.

V. Varius morbi eſt exitus : ſemper quidem contumax & diuturnus : interdum periculoſus : imo & letalis : plerumque ſanatu difficillimus : nonnunquam etiam prorſus incurabilis.

VI. Si traditis ad Hipp. in hom. p. 417. *ed. F. L. I.* p. 381. §. 34. remediis addideris *V. S.* cauteria, fonticulos : habebis fere abſolutam omnium etiam ſpecierum curationem. An muſica ad ſanandum hunc morbum facit?

CAPUT V.

De Rheumatiſmo.

Rheumatiſmus, qui nonnullis *catarrhus*, aliis *arthritis univerſalis* dicitur, commodiſſime in duas ſpecies videtur poſſe diſtingui, quarum alia *rheumatiſmus ſcorbuticus*; alia *inflammatorius* adpellari poteſt, quæ quidam phænomena nonnulla inter ſe communia; quædam propria & privata habent.

II. Communia ſunt dolor; gravitas; laſſitudo; ad motum impotentia; dolor & articulos & loca intermedia occupat; perpetuus eſt, ſed ita tamen, ut nunc exacerbetur, nunc minuatur; augeturque, ſi pars adfecta prematur, ſæpe acerbiſſimus eſt, &, vel diffunditur per totum corpus, vel certas tantum partes, eaſque, tum externas, tum internas, occupat, ſub noctem gravior. Partes affectæ ſæpe œdematoſo tumore tument. Fugato dolore, quod raro cito fieri conſuevit, ſupereſt ſæpe immobilitas, & paralyſeos ſpecies: imo vera ancyloſis, & nodoſa tubercula, & diſtorſio articulos occupant.

III. In *ſcorbutico*: vel nulla, vel levior febris: dolor non omnium vehementiſſimus; neque calor magnus; neque urina flammea; dolor vagus magis, quam fixus; neque partes in magnum tumorem elevantur. Frequentior in fœminis ſenibuſque quam in viris & junioribus, tum in iis, qui majori copia cortice peruviano uſi fuere: maxime autem invadit homines ſcorbuti labe inquinatos.

IV. *In-*

IV. *Inflammatorius* potiſſimum invadit homines mediæ ætatis; plethoricos; bilioſos; lautius potos & paſtos: incipit cum horrore, rigore; quem calor, anxietas & acutioris febris ſymptomata comitantur. Dolor acerrimus eſt, fixior, neque ita diffuſus; ſed hanc illamve partem præ cæteris occupans, in qua ardor, rubor, tumor ſæpe conſpicitur: urina pauca, flammea: alvus conſtipatior: ſanguis cruſta phlogiſtica obductus. Interdum criticus.

V. Muſculi, tendines, eorumque membranæ, nec ipſo quidem perioſteo excepto, videntur conſtituere proximam mali ſedem: quæ quidem, ſi vel inflammatione, vel lento viſcidoque, at acri humore obſeſſa fuerint; facile intelligitur, diuturnum, dolorificum, & non adeo omnis omnino periculi expertem morbum generari debere.

VI. Ad curationem notandum eſt, acriorem materiam eſſe & temperandam & expellendam: cavendo tamen à fortiter ſtimulantibus, quæ omni rheumatiſmo infeſta obſervantur. Id vero in utraque ſpecie non eadem plane ratione peragitur.

VII. In *ſcorbutico*, V. S. non requiritur, niſi copia materiæ abundaverit; dolor vehementiſſimus fuerit; ſuppreſſam evacuationem malum exceperit. Leniora conducunt cathartica, emetica, ſi primarum viarum adfectarum indicia adfuerint. Sudorifera, ſed præmiſſis attenuantibus, neque illa ex fortiſſimis. Antiſcorbutica. Balnea calida, & actu & potentia. Fric-

tiones. An frigida? an therebinthina? an narcotica? certe ſi dolor urgeat.

VIII. *Inflammatorius* largam illico V.S. requirit, cujus neceſſitatem monſtrat educti ſanguinis conditio: quæ bis, ter, ſæpius, ſi neceſſe ſit, repetenda: eccoprotica: clyſmata: diluentia: diaphoretica non calida, maxime quæ ex ſambuco conflantur; nitroſa: fomenta: balnea: ſemicupia: quibus præmiſſis ad narcotica, frictiones & veſicatoria parti dolenti imponenda pervenire licet. Interim tenuiſſime ægri nutriendi, habita ſemper durationis morbi ratione: &, quæ fugato morbo ſupereſt, debilitas exercitiis, vinis medicatis corroborantibus, quin & aſinini lactis uſu ſuperari poteſt.

IX. *Lumbago rheumatica* Sydenhamo pulcre deſcripta, dolorifica, chronica, nephritidem adeo referens, ut vel primis in arte viris impoſuerit, quum nihil aliud ſit, niſi rheumatiſmus lumborum, curari debet, ea ratione, qua curandum rheumatiſmum vidimus.

CAPUT VI.

De Rhachitide.

RHachitis, quaſi dicas *ſpinæ morbum*, priſcis medicis incognita, Angliæ natales ſuos, medio ſæculo 17°. debens, inde ad nos delata, nunquam adultos invadere; ſed ſolos pueros infanteſque corripere, raro inde à nativitate, ſed plerumque, ſpatio inter 6 & 24 menſem intermedio, conſuevit.

II. Brevi definitione, ſive ex proxima morbi cauſa, ſive ex pathognomonico ſigno petita, morbum hunc complecti non licet: quare unice cognoſci poteſt ex enumeratione phænomenōn, quæ certe varia admodum; neque omnia ſemper ſimul in rhachitide adſunt, neque æque ſemper vehementia.

III. Sunt autem diverſiſſima pro diverſa partium ſede: alia in *capite*; in *thorace* alia; alia iterum in *abdomine*; diverſa denique in *artubus*.

IV. Caput proportionaliter cæteris partibus majus, etiam poſt mortem: in anteriora prolabens: facies ſæpe pallidior, ſed & ſæpe inculpata: acies ingenii acutiſſima: carotides, & jugulares venæ magnæ: in cadavere cerebrum ſæpe intactum, interdum aqua ſeroſa plenum: fortior nonnunquam membranarum ad cranium adhæſio.

V. *Pectus* macilentum, ſolito anguſtius: ſternum prominens, acuminatum: coſtæ ad loca cartilaginum nodoſæ: ſpina vertebrarum vario ſæpe modo inflexa: dyſpnœa: in cadavere cohæſio pulmonis cum pleura: aqua, pus in thoracis cavo: pulmo tuberculis ſtrumoſis & purulentis obſeſſus: thymus maximus.

VI. *In abdomine* nihil aliud fere præter naturam adparet, quam major diſtenſio: at poſt mortem, hepar maximum, ponderoſiſſimum: lien etiam mole auctior: cætera etiam viſcera in majorem molem elevata, flatu diſtenta: meſenterii glandulæ maximæ, ſtrumoſæ, ſcir-

rhoſæ, carcinomatoſæ. Hinc ſæpe hydrops.

VII. Maxima vero in *artubus* degeneratio. Muſculi flaccidi, graciles, attenuati, cute laxa cincti: arteriæ venæque graciliſſimæ: oſſa in longitudine potius imminuta: in latitudine aucta, potiſſimum circa articulos, ubi nodi tophique: ſeceſſus epiphyſiam: figuræ mutatio: incurvatio in quamcunque partem.

VIII. Quamvis rariſſime rhachitici naſcantur infantes: naſcuntur tamen ſumme ad hunc morbum diſpoſiti: cujus diſpoſitionis cauſa quærenda eſt in parentibus, vel utriſque, vel alterutro, cacochymia frigida, mucoſa laborantibus; diæta hanc cocochymiam generante utentibus: chronico morbo, tabe, atrophia, diarrhœa, &c. exhauſtis; debilitate partium potiſſimum genitalium adfectis; olim gonorrhœa, morbo gallico correptis; mercurio uſis: mala prægnantis mulieris diæta. Frequens abortus, an & rarior diſponit?

IX. Diſpoſitis malum conciliat nutrix iiſdem, quibus parentes, malis vexata, ruffa: mora in aëre humidiori & frigidiori: quies: neglecta exercitia: neglecta linteorum mundatio & humidorum exſiccatio; eorundemque frigidorum adplicatio: excepti natibus vapores calida aqua elevati: balnea: unguentorum, oleorum laxantium, ſaturninorum, mercurialiumque illitus: victus humidus frigiduſque; ex pane non bene fermentato; ſaccharatis; fructibus horæis: nimius potus, iſque ex aquoſis calidis; varii morbi;

febres autumnales; herpes; ſcabies repulſa; ulcus exſiccatum.

X. Quare Anglia præ cæteris regionibus hoc malo infeſtatur? quare ditiorum quam paupe-riorum infantibus morbus hic familior? Quare in junioribus frequens, in provectioribus rariſ-ſimus? Quare ſexto demum menſe, & non ſtatim poſt nativitatem adparet.

XI. An inæqualis partium nutritio, oriunda ab inæquali materiæ nutrientis ad partes diſtri-butione, & quidem minori ad nervos, majori ad oſſa, proximam rhachitidis cauſam conſtituit, ut Gliſſonius voluit? an potius inæqualis ſucci nervoſi diſtributio, minor ad partes è medulla ſpinali nervos, ſed nunc obſtructos, habentes; major ad eas, quarum nervi integri & incul-pati à cerebro oriuntur, quæ Majovii ſenten-tia? an, ut alii placuit, talis cacochymia, qua oſſa magis nutriuntur, quam cæteræ partes, ſuamque mollitiem diutius conſervant, & ſic plus nutrimenti adtrahunt? nihil horum plane ſatisfacit. Id certum, in omni rhachitide, & ſolida peccare, & fluida. Hæc quidem lenta, frigida & pituitoſa cacochymia; illa laxitate & flacciditate magna, accedente labe ſemper ſcor-butica, venerea non raro.

XII. Præſens ex memoratis ſignis cognoſci-tur. Imminens prævidetur à cauſis prægreſſis: ab ætate: ex fratribus, ſororibuſve, ſimili adhuc vel olim morbo inquinatis: ex tardiori inceſſu; vacillatione; facili prolapſu; ſedendi, decum-bendi, aliiſque innitendi deſiderio: anhelatione:

ad minimum motum corporis defatigatione: nec difficile eſt eventum præſagire, poſt longa ſemper tædia ſæpe fortunatum, ſed & haud raro funeſtum.

XIII. Incipienda morbi curatio ab expulſione pituitæ primas vias infarcientis: & dein ad ea deveniendum, quæ mucoſam cacochymiam corrigere, & ſolida roborare poſſunt.

XIV. Expellitur pituita per clyſmata; potius tamen per purgantia, nec male, ſi vires ferant, per emetica.

XV. Corrigitur mucoſa cacochymia, & roborantur ſolida per amaricantia, leniter adſtringentia, exſiccantia & antiſcorbutica, quibus cathartica commode interponi poſſunt: tum & per chalybem & chalybeata: ens veneris: tincturam cupri: alcalia fixa, volatilia.

XVI. Ex chirurgicis conveniunt frictiones ſiccæ, calidæ, aromaticæ: veſicantia: fonticuli: ſetacea: ligaturæ: faſciæ. Damnoſa V. S. inanis aurium ſcarificatio. An unguenta? & qualia? an balnea? eaque humida an ſicca?

XVII. Ex diæta conducunt alimenta ſicciſſima, omni oleo laxante orbata. Potus parciſſimus, ſpirituoſior, generoſior. Aër calidus, ſiccus. Lecti, in quibus incumbunt, ſint ſicciſſimi, duriores, ſæpe mundandi, impleti vegetabilibus ſiccis antirhachiticis. Veſtimenta ſicca, munda, lanea. Motus corporis

mechanicus rheda, geſtatione conciliandus. Calor corpori, vel ſolis, vel arenæ calore, communicandus. Machinæ ad incurvata oſſa interdum adplicandæ; ſed ſumma in his prudentia requiritur.

SECTIO SECUNDA.
DE
MORBIS PARTICULARIBUS.

LIBER PRIMUS.
DE MORBIS CAPITIS.

CAPUT PRIMUM.
De Cephalalgia.

CEphalalgia eſt dolor, qui illas capitis partes infeſtat, quæ ſupra oculos aureſque ſitæ ſunt.

II. Deſumuntur cephalalgiæ differentiæ, tum à *tempore*, per quod malum duravit; tum à *parte adfecta*: tum & *à loco*, in quo doloris cauſa hæret: tum denique *à doloris genio & indole.*

III. Ratione *temporis*, alia eſt recentior; alia inveterata. Prior *cephalalgia*; poſterior *cephalæa* dicitur.

IV. Ratione *partis adfectæ*, alia partem ejus occupat. Quæ totum caput, vel utrumque vel alterutrum latus tenet: Poſterior *hemicrania* vocatur; quæ partem tantum exiguam,

clavus : eſtque vel *venereus*, vel *hyſtericus*, vel *hypochondriacus*, vel & aliunde oritur.

V. Rurſus hoc reſpectu alia *externa*, alia *interna* ; in hac partes cranii cavo contentæ dolent; in illa externæ calvariæ oſſibus incumbentes : quas ſpecies variis criteriis ab invicem diſtinguere conati fuere auctores; ſed non ita certis fidiſque.

VI. Ratione *loci*, in quo doloris cauſa hæret, alia eſt *idiopathica* ; alia *ſympathica*. In utraque dolet caput, ſed cauſa remotior doloris in illa in ipſo capite; in alia extra illud hæret : & vix ullus locus eſt, qui male habens cephalalgiam excitare non poſſit. Oportet autem has ſpecies accurate diſtinguere.

VII. Rationi *genii* & *indolis* doloris, alia eſt *gravativa*, quæ καρηβάρια ; alia *tenſiva* ; alia *pulſans*, alia *terebrans* ; alia *lancinans* ; alia *pungens*.

VIII. Proxima cephalalgiæ cauſa eſt nimia tenſio fibrarum nervearum, vel membranoſarum in capite hærentium, quæ quidem tenſio excitari poteſt à cauſa proxime ad eas adplicata, vel ad alias partes cum iis communicantes. In priori caſu idiopathica; in poſteriori ſympathica cephalalgia generabitur.

IX. Utriuſque autem cauſæ remotiores & numero & varietate pene infinitæ ſunt, ut vix enumerari queant.

X. Idiopathicam cephalalgiam generantes primariæ hæ, ex pluribus paucæ, ſunt. Vermes; lapilli; nodi; tophi; exoſtoſes; caries;

inflammationes ; ſeroſa colluvies ; obſtructiones à materia pituitoſa, atrabilaria, arthritica ; plethora ; humorum extravaſatio ; capitis perſpiratio impedita ; vulnera ; ulcera ; excoriationes ; polypi ; membranarum exſiccatio ; atrophia ; ſpaſmus, &c.

XI. Sympathicæ cauſa frequens hæret in ventriculo, ſive in ſubſtantia ſua, ſive in cavitatibus male habeat : in inteſtinis, hepate, liene, alvo, veſica urinaria, renibus, utero : muſculis : tendinibus : nervis.

XII. Vix vero ulla eſt corporis ægritudo, quæ à rebus non naturalibus tantum pendet, quantum cephalalgia, adeo ut earundem varium regimen vel ad accellerandum, vel ad retardandum, augendum, minuendum paroxyſmum, plurimum faciat : inprimis vero aër maximam in eam efficaciam habet.

XIII. Ut juſta inſtitui poſſit prognoſis, & curatio ex arte fieri ; indagandum eſt, utrum idiopathica, an ſympathica ſit cephalalgia : id ſi detectum fuerit, examinandum eſt, quænam ex tam innumeris cauſis in determinato hoc caſu turbas illas excitet : Id invenire ſæpe difficile ; interdum impoſſibile eſt.

XIV. Nihil autem impedit, quominus generales quaſdam regulas ad omnem fere cephalalgiam adplicandas tradere liceat, tam pro prognoſi, quam curatione, quarum plurimas hinc inde apud Hipp. invenias.

XV. Et quidem in omni cephalalgia ſummæ eſt utilitatis, 1. ut capitis perſpiratio, quantum

fieri poteſt, augeatur. 2. ut humorum excretiones, quæ è capite fieri conſueverunt, ſolito itidem auctiores ſint. 3. denique neceſſe eſt humores à capite revellere & ad alias partes derivare.

XVI. Quamvis enim in ſananda cephalalgia longe felicius verſaturus ſit, quem vera cauſa non latuerit, atque adeo omni molimine in eam inquirere neceſſe ſit: tamen qui ſic proceſſerit, etiamſi eadem incognita, nec arte detegenda fuerit, felices ſæpe eventus ſortietur.

CAPUT II.

De Phrenitide.

P*Hrenitis*, quaſi dicas morbum mentis, ex phænomenis, quibus ab alio quocunque morbo diſtinguitur, commode definiri poteſt, quod ſit delirium perpetuum, ferox ſæpe, cum febre continua acuta.

II. Hujus vero cauſa proxima merito ſtatuitur eſſe inflammatio, nata vel in ipſa cerebri ſubſtantia, vel in membranis cerebrum inveſtientibus, vel, ut ſæpe fieri ſolet, in utriſque.

III. Hanc enim veram cauſam eſſe manifeſto conſtare poteſt, tum ex iis, quæ phrenitidem antecedere; tum ex illis, quæ eandem concomitari; tum denique ex illis, quæ eidem ſuccedere obſervantur.

IV. Quæcunque enim phrenitidem antecedunt, ejus ſunt naturæ, ut facile talem cerebri

membranarumve inflammationem generare poſſint, ut dolor, calor capitis: plethora: diſpoſitio inflammatoria: oculorum & faciei rubor: juventus: tempus æſtivum; autumnale vel & hibernum: mora in aëre calido: inſolatio: vini nimius uſus: vigiliæ protractæ: nimium litterarum ſtudium: animi adfectus: perſpiratio capitis impedita: vis violenta capiti illata: & plura alia.

V. Nata vero illa inflammatione neceſſario oriuntur ea phænomena, quæ in ipſa definitione memorata ſunt: præter quæ multa etiam alia plerumque adſunt, iterum facile, tum ex inflammatione, tum ex conjuncto cum illa delirio, explicanda.

VI. Imo vero ea, quæ in cadaveribus phreniticorum obſervantur, manifeſte docent, talem inflammationem præceſſiſſe. Etenim vel ipſa adhuc inflammatio adparet, vel abſceſſus, gangræna, ſphacelus, certiſſima prægreſſæ ejuſdem ſigna ἀναμνηστικά.

VII. Neque magni momenti ſunt, quæ à viris nonnullis celebribus adverſus hæc ſententiam objici conſueverunt.

VIII. Quod ſi nunc illa inflammatio primum in cerebro generata fuerit, *phrenitis* dicitur *idiopathica*; ſi vero materia phlogiſtica prius in alio loco hæſerit, & dein per μετάστασιν ad cerebrum tranſlata fuerit, *phrenitis* vocatur *ſymptomatica*, quæ in variis morbis acutis, quin & chronicis, frequentiſſime occurrit.

IX. Terminatur phrenitis in *mortem*; in *alium morbum*; vel in *ſanitatem*.

X. In *mortem*: quando nata in cerebro inflammatio omne commercium inter cor & vaſa nervoſa cerebri & cerebelli tollit; aut motus vehemens tenella viſcerum horum vaſa deſtruit, aut plane comprimit.

XI. In *alium morbum*: qui iterum vel letalis, vel non certo letalis. Ita abit ſæpe in gangrænam, ſphacelum, ſuppurationem; morbum quemcunque ſoporoſum, maniam, alium quemcunque morbum inflammatorium.

XII. In *ſanitatem*: vel ſimplici reſolutione, vel coctione, & coctæ materiæ excretione critica per alvum, nares, hæmorrhoïdes, renes, cutanea vaſa.

XIII. Qui mali indolem partemque adfectam conſiderat, facile morbum hunc inter acutiſſimos referet; neque mirabitur fuiſſe inter veteres, qui eundem pro certo letali habuerunt.

XIV. Quum tamen in omni phrenitide diſcrimen æque magnum non ſit, oportet, ut medicus perſpecta habeat ea indicia, ex quibus de majori minorive periculo certo præſagiat.

XV. Peſſime ergo præſagit phrenitis, in qua ægri nigra & æruginoſa vomunt: in adſtantes ſpuunt: cui adeſt prærubrum alvi profluvium: quæ alio morbo exhauſtis ſuccedit; in qua tremor, convulſio, ſingultus: frequens ſymptomatum permutatio: urinæ & fœcum interceptio, vel involuntaria & inſcia excretio: color earundem albus: ſurditas: ἀδιψία: tum

& illa ſymptomata, quæ in cæteris acutis male ominari conſueverunt.

XVI. Majorem ſpem præbent ſymptomata leviora: inſòmnia evidentia: riſus: varices vel hæmorrhoïdes ſupervenientes: larga narium hæmorrhagia, non ſtillicidium: copioſus alvi bilioſæ fluxus: ſudore toto corpore liberaliſſime manans: dolor ad pedes pectuſque ſuperveniens: tum & laudabilis eſt, quæ morbo ſoporoſo ex frigida cauſa ſupervenit.

XVII. In phrenitidis cura obſervandum, utrum natura facta ſalutari quadam evacuatione morbum ſanare conetur: id ſi adpareat, nihil moliendum, quo naturæ obſiſtere queas; ſed totum negotium aut ipſi committendum, aut ipſa illa in ſuo molimine adjuvanda eſt.

XVIII. Si vero nihil horum adpareat, omne præſidium in arte ſitum eſt: quæ conabitur natam in cerebro inflammationem tollere, minuendo impetum in vaſa obſtructa, & ſtagnanti obſtruentique materiæ tranſitum conciliando.

XIX. Itaque incipienda curatio à V. S. quæ largior & vel ad animi deliquium inſtitui poteſt; aliquoties repetenda, ſectis vel una vel pluribus ſimul venis, ſecanda autem vena brachii pediſve: nec refert, quo in latere; inde ad ſectionem venæ jugularis aut frontis deveniendum; aut venæ loco ſecanda arteria: narium hæmorrhagia, & hæmorrhoïdes arte provocari poſſunt: juvantque ſcarificatæ, remotis à capite partibus vel & vertici adplicatæ, cucurbitulæ: epiſpaſtica: frictiones: pediluvia: manuum

lotiones : aqua humectatæ ſpongiæ ad varias partes adpoſitæ.

XX. Neque topica omittenda ſunt, inter quæ raſio capitis egregia : fomenta : epithemata toti quidem capiti, ſed potiſſimum auribus naribuſque admovenda, quæ leniter repellant ; ſed & laxent reſolvantque, quod à vivis animalibus diſſectis & capiti impoſitis inprimis præſtatur. An & veſicatorium raſo capiti adpoſitum prodeſt ?

XXI. Sed & alvi omnino ratio habenda, quæ laxior reddenda eſt per clyſmata : purgantia, eccoprotica, ſed & ſine calore ſtimulantia. An & emetica conducunt ?

XXII. Pro interno uſu decocta, julapia, emulſiones, miſturæ diluentes, laxantes, refrigerantes, & ſine multo ſtimulo reſolventes : nitroſa, quæ ſine piaculo omitti non poſſunt.

XXIII. An hic pulveres terreſtres aliquid valent ? an camphora ? an cinnabarina ? an saccharum ſaturni ? an & quando opiata in phrenitide exhibenda ?

XXIV. Cæterum diæta ex arte inſtituenda : & in ſymptomaticæ cura prægreſſi morbi omnino ratio habenda eſt.

CAPUT III.

De Mania.

MAnia eſt delirium perpetuum, ſæpe ferox, ſine febre.

II. In hoc morbo varia adparent ſymptomata, tum pro varia cauſa morbum excitante: tum pro vario hominis maniaci temperamento: quin & diverſis inſignitur nominibus pro conjunctorum ſymptomatum diverſitate: ita lycanthropia, cynanthropia, galeanthropia interdum dicitur. An & dæmoniaci inter maniacos referendi?

III. Diſponit ad hunc morbum hæreditas. Temperies ſanguinea, bilioſa, potiſſimum atrabilaria. Ætas juvenilis & adulta. Sexus virilis. Tempus vernum & autumnale. Conſpicuus venæ in cubito pulſus ex Hipp.

IV. Diſpoſitis conciliant aër calidus, & ſiccus præprimis. Alimenta acria, calida, dura. Venena. Motus immoderatus. Vigiliæ protractæ, quibus intenſiores meditationes junctæ ſunt. Excretiones ſive naturales ſive artificiales ſuppreſſæ. Animi pathemata, ira, vindictæ deſiderium, amor inſanus, mœror, deſperatio.

V. Si, his prægreſſis, inſueta quædam phænomena, naturaliter in eo homine non conſpicienda, appareant, merito ſuperventuram maniam ſuſpicamur.

VI. Docent hujus morbi phænomena, locum adfectum eſſe ſenſorium commune, quod, vitiato cerebro, male habeat neceſſe eſt: vitiari autem cerebrum, manifeſte oſtendit inſpectio cadaverum hominum ab hoc morbo extinctorum.

VII. Ne-

VII. Neque tamen vitium illud ſemper ejuſdem naturæ videtur. Poteſt enim in ſolidis, poteſt in fluidis partibus cerebrum conſtituentibus hærere. Si in ſolidis: nimia ſiccitas, nimia tenſio videtur peccare. Si in fluidis: copia, exſiccatio, obſtructio, atra bilis: neque ſemper excludenda videtur acrimonia, quamvis nec ſemper temere accuſanda.

VIII. Morbus eſt curatu difficilis: plerumque diuturnus: interdum in fatuitatem & amentiam tranſit: nonnunquam in periculoſiſſimos capitis morbos: aliquando remedii vice fungitur. Bonum eſt, ſi largior quæcunque evacuatio: hydrops: ecſtaſis: febris tertiana vel quartana: dolor ad pectus, pedes: tuſſis ſuperveniant. An & ſuccedentes convulſiones bonæ?

IX. Cura mali fieri debet V. S. larga, in pede, brachio, venis jugularibus inſtituenda; ſæpe repetenda: arteriotomia: emeticis, catharticis fortioribus, antimoniatis, aloeticis, helleboratis inter ſingulas V. S. interpoſitis. Clyſmatis. Suppoſitoriis. Remediis ſolventibus, aquoſis, ſalinis, ſaponaceis, antiſcorbuticis. Opiatis majori doſi poſt inſtitutas evacuationes exhibitis. Cucurbitis. Epiſpaſticis. Fomentis. Animalibus vivis ad caput pedeſve admotis. Pediluviis. Balneis calidis.

X. An mercurialia juvant? an ſaccharum ſaturni exhibendum? an juvant frigida balnea? an caſtratio? quid de ſpecificis ſtatuendum?

XI. Cæterum cauſæ antecedentes ſollicite & tollendæ & corrigendæ, & ad præcavendam

recidivam circa ver & autumnum vena ſecanda.

XII. Eſt vero alia *maniæ* ſpecies, quæ longe oppoſita ratione tractanda, niſi ægrum in præſentiſſimum, nunquam non duraturæ fatuitatis, diſcrimen conjicere velis.

XIII. Oritur hæc in corporibus debilioribus, ſive naturali temperie, ſive prægreſſo morbo, ſive remediis evacuantibus laxantibuſve debilitatis: quam Hippocrati non plane incognitam fuiſſe conjicere licet ex l. 1. de diæta p. 350. 352. *F.* p. 204. §. 29. 33. *L.*

XIV. Hæc neque V. S. neque purgantibus; neque emeticis; neque balneis laxantibus; ſed corroborantibus; aromaticis; modice adſtringentibus; chalybeatis; exercitiis; motu corporis mechanico; frictione perſananda eſt.

CAPUT IV.

De Melancholia.

MElancholia definiri vulgo ſolet, quod ſit mentis alienatio diuturna, pertinax, ſine febre, circa unum fere idemque objectum verſans, cum metu, triſtitia, pervicacia conjuncta: quod ſi nunc ferocior cæteris paribus alienatio hæc ſit, *delirium* adpellatur *melancholico-maniacum.*

II. Dividi commodiſſime videtur poſſe in duas ſpecies, quarum altera eſt *melancholia ſine materie*, quæ etiam *nervoſa* vel *hyſterica* non inconcinne dicitur: altera *melancholia cum materie*,

quæ iterum vel in *univerſalem*, vel *particularem* diſtingui poteſt. Priorem *atrabilariam*, poſteriorem *hypochondriacam* vocabimus; de quibus ordine nunc dicendum.

III. *Melancholia nervoſa* eſt illa delirii melancholici ſpecies, quæ, ſine ulla materia morbifica in corpore præſente, uni inordinato ſpirituum motui debetur: hæretque ejus cauſa vel in nervis, vel in communi ſenſorio, vel in utriſque.

IV. Malum frequentiſſimum, cæteras ſpecies plerumque antecedens, quin & his curatis haud raro ſuperſtes.

V. Diſponunt ad hanc melancholiam ſingularis corporis temperies: violentiores animi adfectus: intenta meditatio: intermiſſa corporis exercitia: vigiliæ protractæ: copioſiores quæcunque evacuationes: quibus omnibus talis conditio nervoſo ſyſtemati inducitur, ut minima de cauſa irritetur facile.

VI. Talem autem ſyſtematis nervoſi irritabilitatem ut à nimia tenſione & rigiditate; ita quoque à nimia laxitate & debilitate fieri poſſe, vix videtur dubium: quin & plus quam probabile eſt, in hoc, de quo agimus, malo poſteriorem conditionem frequentiſſime adeſſe.

VII. Cognoſcitur hæc ſpecies ex tempore, quo duravit malum: ex cauſis prægreſſis: ex abſentia phænomenῶn cæteris ſpeciebus propriorum: ex aliis perturbati ſpirituum motus indiciis: ex urina copioſiſſima, pallida, ex colore: ex ſolidorum laxitate: ex ſanguine, forte educto, optimæ notæ.

VIII. Curam hæc ſpecies, ſi prudenter tractetur, admittit; at non citam: hinc nec periculoſa eſt: male tamen ſi curetur, in fatuitatem, amentiam, alios capitis morbos, quin &, ſi diu perſeveret, in atrabilariam melancholiam tranſire poteſt.

IX. Cura inſtituitur corrigendo cauſas remotiores: ſollicite cavendo ab evacuantibus & laxantibus, V. S. purgantibus, aquoſis calidis, fructibus horæis, balneis aquoſis vel vaporariis: utendo roborantibus, aromaticis, leviter adſtringentibus, balſamicis, nervinis, cephalicis, fœtidis antihyſtericis, martiatis, balneis aromaticis, vel & frigidiſſimis, frictionibus, exercitiis, & potiſſimum equitatione.

X. *Melancholia atrabilaria* vocatur illa delirii melancholici ſpecies, quæ producitur ab humore atrabilario intra noſtrum corpus generato.

XI. Eſt autem *humor atrabilarius*, quem & *ſuccum melancholicum* adpellant, quique ab *atrabile*, cum qua confundi à multis conſuevit, tantum diſtat, quantum à ſobole ſua parens: eſt, inquam, *h. a.* ut bene veteres dixere, fœculenta maxime ſanguinis noſtri pars, oriunda à diſſipatione partium tenuiſſimarum, & adunatione craſſiorum, terreſtrium: oleoſarum, ſalinarum fixarum. An ergo oritur à ſucco pancreatico nimis acido ad bilem adfuſo?

XII. Tali modo conſtitutus ſanguis efficit, ut mens ſibi non conſtet, ſed melancholice deliret.

XIII. Cauſæ ergo melancholiæ atrabilariæ erunt omnes illæ, quæ memoratam modo conditionem ſanguini conciliare poſſunt. Ergo ſingularis temperies: protractæ mentis exercitationes: animi pathemata: vigiliæ diuturnæ; exercitia corporis vel plane intermiſſa, vel, quod longe frequentius, operoſiſſima: evacuationes copioſiores, vel & illæ ſeu naturales ſeu artificiales ſuppreſſæ: melancholia nervoſa: alimenta vel dura, craſſa, viſcida, auſtera; vel acria, calida, exſiccantia: potus vel parcus, vel nimius ſpirituoſus: inedia: febres acutæ ardentes, maxime ſine bona criſi abeuntes, vel imprudenter ſuppreſſæ: denique & lenta quædam venena.

XIV. Cognoſcitur hæc ſpecies ex præſente delirio: ex cauſis prægreſſis: ex fuſco & flavo corporis colore, cæteriſque atrabilariæ temperiei indiciis: ex ſanguine educto nigricante, ſero intenſius flavo: ex indiciis lentioris circulationis, pulſu tardo, lento, duro; reſpiratione lenta, tarda; frigore; excretionibus liquidi ſubtilioris imminutis, ſola urinæ excretione excepta, quæ, ut in prima ſpecie, interdum copioſa & pallida, quin & pilis quaſi quibuſdam onuſta. Cæterum nulla huc uſque fixatæ materiæ adſunt indicia.

XV. Malum hæc ſpecies conſtituit diuturnum, curatu ſemper difficile, ſæpe impoſſibile: facile in tertiam ſpeciem, inde in graviſſimos capitis morbos, & ſic aliquando in mortem terminandum: interdum ſemel modo occupat;

interdum ſæpe redit, idque vel vagis vel ſtatis temporibus, maxime circa ver & autumnum.

XVI. Curatio mali abſolvi debet per ea, quæ concretas partes ſolvere, diſſipatas regenerare poſſunt: id vero optime fit præſcribendo diætam generantibus cauſis oppoſitam: exhibendo diluentia; leniter ſalina; ſaponacea; mellita; ſaccharina; gummata ferulacea; eccoprotica; fructus horæos; ſuccos ex ſolventibus antiſcorbuticis expreſſos; ſerum lactis, vel ſolum, vel ſaponaceis incoctis alteratum; aquas minerales: quin & interdum V. S. emetica: veſicatoria: fonticuli: ſetacea: aloëtica: emmenagoga merito ſuo hic commendanda ſunt: nec non balnea plurimum laudantur.

XVII. Tertiam melancholiæ ſpeciem *hypochondriacam* dicimus, oriundam à materia atrabilaria in viſcera, ſub hypochondriis ſita, depoſita, & in illis fixata.

XVIII. Hæc ſecundæ ſpeciei, ſi aliquamdiu duret, nec cito ſolvatur, inevitabili neceſſitate ſemper ſuccedit.

XIX. Natam vero cognoſcimus ex ſignis atrabilariæ prægreſſæ: ſenſu ponderis & gravitatis circa hypochondria, epigaſtrium, & in toto abdomine: anxietate; tenſione, tumore, & ad attactum dolore, imo & duritie hypochondriorum: plenitudinis ſenſu: difficili reſpiratione: frequenti ſuſpirio; ſymptomatum poſt paſtum augmento: frequenti ſputatione: frequenti copioſæ & albicantioris urinæ excretione: nocturnis pollutionibus: ſalacitate: voracitate:

ructibus, flatibus, borborygmis: depravata digeſtione: alvo conſtipatiori: frequenti ictero: quin & cætera, quæ in prima & ſecunda ſpecie adſunt, phænomena hic, ſed longe graviora, obſervantur.

XX. Diuturna hæc ſpecies eſt, curatu difficillima, & eo nomine periculoſa, quod in graviſſimos, eoſque certo fere letales, morbos abeat: etenim fixata hæc materies, tum ſola mora & ſtagnatione; tum loci calore; tum remediorum ſolventium actione peſſimam contrahit acrimoniam, tumque *bilis atra* vocatur.

XXI. Hæc ſua acrimonia inflammat; excoriat; erodit; deſtruit; colliquat; in gangrænam, ſphacelum, tabem convertit viſcera, in quibus continetur: vel ſoluta, mota, & ad omnes partes delata totum corpus ſua acrimonia lædit, deſtruitque: unde ſane nullus morbus concipi poteſt, quem non ab atra bile excitatum fuiſſe legimus. Nonnullos morbos inde oriundos recenſet. Hipp. S. 6. aph. 56. S. 7. aph. 40.

XXII. Bonum eſt, ſi hæmorrhoïdes; vomitus; diarrhœa ſpontanea; elephantiaſis ſuperveniant; nec tamen id ſemper bonum.

XXIII. Curatio, quæ initio mali eradicativa, provectiori eodem non niſi palliativa haberi poteſt, illico exigit. 1°. infixam materiam ſolvere; & 2°. ſolutam è corpore expellere.

XXIV. Prius fit per ea remedia, quæ ad ſecundam ſpeciem laudavimus, quæ blandiſſima debent eſſe, omnis, quantum poteſt, acrimo-

niæ expertia, aut, ſi quam habeant, eam habere, quæ peccanti in atrabilaria materia acrimoniæ oppoſita, ſit: aquas minerales: lac ebutyratum: ſerum lactis: mel: fructus horarios: ſuccos de ſaponaceis plantis expreſſos.

XXV. Ubi ſic ſoluta materies eſt, expellanda eſt; nec prius: qui enim id ab initio tentaret, peſſime ægro conſuleret: picea enim materies lente, non vi, ſolvi ſe patitur.

XXVI. Solutam vero novimus, tum ex protractiori ſolventium remediorum uſu: tum ex pulſu inæquali, ſæpe intermittente: tum ex auctis ſymptomatibus.

XXVII. Expelli debet vel ſurſum, vel deorſum, vel alia quacunque, quam ipſa natura monſtrat, via: ſed in his ſemper à validioribus abſtinendum: ſolis levioribus & placide moventibus utendum: & ſemper prædominanti acrimoniæ ſollicitiſſime proſpiciendum.

XXVIII. Symptomata vario mitigantur modo. *Nimius furor* per V. S. immerſionem in aquam frigidam. *Anxietates* per carminantia; antiſpaſmodica; opiata. *Vigiliæ nimiæ* per fomenta; cataplaſmata; aquæ calidæ ſtillicidia in verticem; opiata. *Dolores* per carminantia; opiata. *Depravata imaginatio* dolo bono; indulgendo; minis, vel vi, reſiſtendo.

CAPUT V.

De Rabie canina & Hydrophobia.

INter delirii ſpecies refertur *rabies canina*, quæ & à primario ſymptomate, morbo provectiori nunquam non ſuperveniente, *hydrophobia*, ſeu *pavor aquæ* dicitur.

II. *Rabies* vocatur, quia homines hoc morbo laborantes rabioſi, & deliri creduntur, quod tamen neutiquam perpetuum eſt. *Canina*, quia ab animali rabido, & potiſſimum cane creditur generari, id quod quidem longe frequentiſſime fit, non tamen adeo conſtanti lege, quin & orta ſponte ab interna cauſa legantur ſymptomata his, quæ in hoc morbo comparent, ſimillima.

III. Neque exiſtimandum eſt, ſolum rabidum canem hunc morbum excitare poſſe, ſed & alia animalia, ut ſunt homo, felis, lupus, vulpes, mulus, gallus gallinaceus, equus, aſinus, bos, ſus.

IV. An vero morbus hic unquam ab animali non rabido, ſed tantum irato, communicatus fuerit, ſunt qui dubitant: licet quædam experimenta, quæ id docere videntur, circumferantur.

V. Illa autem rabies in animalibus, vel per contagium ab aliis animalibus ipſis communicatum, vel degeneratione humorum ſponte naſcitur: quo facit regio fervida, ſicca: æſtas urens: ſitis intenſa: uſus aquæ putridæ, verminoſæ: ſimilis victus: nati in variis corporis cavitatibus vermes.

VI. Hoc vero venenum diverſis admodum modis à rabido animali cum ſano communicari deprehendimus : contactu ſalivæ : oſculo : vulnere : inſtrumento , quo rabidum animal conſoſſum fuit : eſu carnis : attactu & contrectatione rerum morſu infectarum : an & uſu lactis ? an coitu propagatur ?

VII. Communicatum hoc virus ſuis ſe effectis prodit, interdum ſtatim poſt infectionem ; interdum quadrageſimo demum die ; ſæpe tempore intermedio ; aliquando longe poſt ; imo ſexto demum menſe ; quin & tertio , vigeſimo, quadrageſimo demum anno poſt exceptum virus : ſi auctoribus fides.

VIII. Et quidem inſignis hæc diverſitas videtur pendere tum à veneni indole ; tum ab infecti temperie & ætate ; quin & à tempeſtate anni ; regionis natura ; & rerum non naturalium regimine. An & à phaſibus lunæ ?

IX. Ubi venenum ſuſceptum ſe prodit, talis ejus decurſus fere obſervatur. Recrudeſcentia doloris in loco demorſo : gravitas in toto corpore : taciturnitas : mœſtitia : iracundia : anxietas : ſomni turbulenti : pavores : metus à plurimis : ſolitudinis amor : proſtratus appetitus : difficultas quædam in adſumendo potu , quæ ſenſim ſenſimque ita increſcit , ut potum averſentur , eum haurire conantes tremant , convellantur , quin & ad conſpectum , mentionemque ejus horreant , cum incredibili anxietate , tumque malum *hydrophobia* adpellatur. Accedunt vomitus materiæ fuſcæ : vigiliæ per-

tinaciſſimæ: ſpumæ in ore collectio: ejus deglutitio impoſſibilis: expuendæ in adſtantes conatus etiam invitus: priapiſmus: ſatyriaſis: vox rauca: ſudor frigidus: & tandem mors.

X. Ex quibus quidem, hydrophobia, ut nonnulli volunt, jam Homero cognita, vel ut alii, poſt Aſclepiadis demum tempora obſervata, explicatu videtur difficillima.

XI. Neque modus, quo venenum in corpus humanum agit, & deſcripta phænomena producit, ſatis videtur exploratus. Id videtur certum, primum quidem illud in nervos, ſed & dein in maſſam ſanguineam agere: at quomodo? an eam coagulando? an diſſolvendo? multa certe hic accuratius exploranda ſuperſunt. An à vermiculis hæc effecta pendent?

XII. Vocatus medicus ad hominem à cane demorſum primum ex indiciis ab auctoribus traditis examinabit, utrum canis rabidus fuerit, nec ne. Si rabidum fuiſſe conſtet, ſummum periculum præſagiet; at ſi veneni effecta nondum ſe prodant, ſpem eadem præcavendi ſupereſſe monebit: Quin ſi jam ejus effecta adpareant, periculoſior quidem,at deſperata nondum res eſt: verum ſi ad ipſum aquæ pavorem morbus pervenit, fere pro conclamato haberi poteſt. Pauciſſima enim ſervatorum, quæ proſtant, exempla vix fiduciam animo medentium imprimenent.

XIII. Cura mali eſt vel prophylactica, vel therapeutica. Prior verſatur in præcavenda rabie à ſuſcepto veneno producenda. Poſterior in eadem jam præſenti tollenda.

XIV. In cura prophylactica duæ dantur indicationes; quarum altera jubet, veneni ingreſſum, quantum fieri poteſt, impedire; altera, id quod ingreſſum eſt, expellere vel corrigere.

XV. Utrique indicationi ſatisfaciunt externa & interna remedia.

XVI. Inter externa ea laudantur, quæ vulnus diutiſſime apertum retinere poſſunt: tum & ea, quæ cloacas parant, per quas ſuſceptum venenum ejici poſſit.

XVII. Ergo vulnus eluendum eſt ſalſis, acidis, ſtimulantibus; putredini reſiſtentibus remediis: cucurbitæ ſcarificatæ, vel & veſicatoria adplicanda ad locum læſum: fonticuli: ſetacea: oris, manuum collutiones: balnea: frictio: abjectio ſollicita veſtimentorum, aliarumque rerum infectarum conducunt. An cauteria ſive potentialia, ſive actualia tuto hic adhibentur? an prodeſſet partem demorſam amputare? an conjectio in aquam, ſive fluviatilem ſive marinam, & repetita in ea ſubmerſio certum hic præbet prophylacticum?

XVIII. Interna remedia vel expellunt, vel corrigunt venenum, vel utrumque uno eodemque tempore præſtant.

XIX. Expellunt ſuſceptum venenum purgantia: emetica: clyſmata ſæpe repetita: ſudorifera: diuretica.

XX. Corrigere venenum dicuntur plurima, tam à veteribus quam recentioribus laudata, remedia, quorum certe pleraque promiſſis non reſpondent: Dantur tamen quædam experi-

menta, quæ docere videntur non contemnendam efficaciam quatuor his ineſſe : *Licheni cinereo terreſtri* : *cantharidibus* : *vermibus majalibus* : & mercurio, potiſſimum illi præparationi, quæ *turpethum minerale* dicitur. Utrum vero illa generali quadam virtute; an privata & ſpecifica, huic ſingulari veneno oppoſita, agant, nondum videtur certo determinatum.

XXI. Ubi vero jam rabies adeſt, parum quidem in arte auxilii ſitum eſt, potiſſimum ſi ad hydrophobiam malum devenerit: ſpecifica, ſi dentur, adhibere; ſollicite à calidis alexipharmacis abſtinere; methodum antiphlogiſticam inſtituere: repetitis actibus venam ſecare; clyſmata ſalſa copioſiſſima injicere; hominem aqua ſubmergere; aut in eum palo alligatum aquam conjicere, ea videtur agendi ratio, cui experientia utcunque faviſſe obſervata eſt. An cucurbitæ ſcarificatæ? an veſicatorium gutturi adplicatum hic conducere poſſent?

CAPUT VI.

De Convulſione & Spaſmo.

INvita & morboſa membri alicujus verſus muſculi ſui muſculoſæve partis principium contractio, *convulſio* dicitur; & quidem, ſi indeſinens illa fuerit, *ſpaſmus*; ſin alterna, *motus convulſivus* adpellatur.

II. Neque tamen exiſtimandum eſt, eam convulſionem ſolos muſculos, ita proprie dictos, invadere; ſed & eæ partes, quas fibras muſcu-

lares adpellamus, tam internæ quam externæ, illi ſubjectæ deprehenduntur.

III. Comitantur autem hanc contractionem durities, tumor, rigiditas, & membri inflexibilitas in partem oppoſitam : tum etiam ſæpe dolorifica ſenſatio, eaque interdum vehementior.

IV. Diſtinguuntur convulſiones in *univerſales* & *particulares*. *Priores* ſunt, in quibus plerique muſculi totius corporis, maxime ii, qui ſub capite ſiti ſunt, convelluntur. *Particulares*, in quibus pauci tantum muſculi adficiuntur.

V. *Univerſalium* triplex eſt ſpecies, *τέτανος* : *ἐμπροσθότονος* : *ἐπισθότονος*.

VI. Particulares innumeræ ſunt, quarum nonnullæ denominantur tum à muſculis convulſis ; tum ab effectis, quæ convulſi muſculi edunt : *ſpaſmus cynicus* : *riſus ſardonius* : *στραβίσμος* : *τρίσμος* : *πριαπίσμος* : &c.

VII. Subjectum convulſionis ſunt fibræ muſculares : igitur & omnes partes, ad quarum compoſitionem illæ concurrunt. Muſculi : viſcera omnia membranæ pleræque : ligamenta nervi.

VIII. Cauſa convulſionis videtur eſſe ſublatum æquilibrium, invita mente factum, inter cauſas, quæ antagoniſtas muſculos movent.

IX. Cum autem cauſæ illæ ſint influxus ſpirituum & ſanguinis in muſculos : orietur convulſio in muſculo quodam, ſi contra voluntatem ſpiritus vel ſanguis majori in illum, aut in

antagoniſtam minori copia influxerint: & quidem, ſi cauſa illud æquilibrium tollens indeſinenter adfuerit, erit *ſpaſmus*: ſin alternis acceſſerit receſſeritque, *motus convulſivus.*

X. Liquet igitur, verum eſſe Hipp. S. 1. aph. 39. effatum: *omnem convulſionem vel ab inanitione, vel à repletione oriri.* Neque difficulter hæ ſpecies diſtingui poſſunt.

XI. Quod ſi vero cauſæ moventes majori copia in oppoſitos muſculos influxerint; idque eadem proportione; qua in ſtatu naturali, rigebit illa pars & vero *tetano* correpta erit.

XII. Quidquid nunc vel aucto vel imminuto cauſarum influxu, hoc æquilibrium inter muſculos tollere poteſt, pro remota convulſionis cauſa habendum erit.

XIII. Talis cauſa hæret, vel in origine nervorum, in ipſo ſcilicet cerebro: vel in alio quocunque loco, ab origine nervorum diverſo: in priori caſu *idiopathica*; in poſteriori *ſympathica* convulſio producitur, cujus utriuſque variæ & diverſæ admodum dantur cauſæ.

XIV Poteſt enim *idiopathicæ* convulſionis cauſa hærere vel, 1. in ſolida cerebri, ejuſque membranarum, nervorum, oſſiumque omnes has partes complectentium ſubſtantia: vel, 2. in liquidis intra ipſa vaſa contentis: vel, 3. in liquidis extravaſatis, & ad nervos adplicatis: & quidem illud conſtanti fere lege obſervatur, ut, in quo latere calvariæ cauſæ convulſionis hærent, in eidem oppoſito convulſio excitetur.

XV. *Sympathicæ* vero convulſionis cauſa poteſt hærere in quocunque corporis loco: quum enim ubique nervi dentur, qui à cerebro oriuntur, poteſt irritatio illis inducta cum cerebro communicari, atque ita illud irritando convulſionem producere: unde & intelligitur, innumeras ſympathicæ convulſionis cauſas eſſe poſſe.

XVI. Quum vero experientia doceat, non omnes homines ab eadem cauſa æque convelli, liquet, quod in aliis major, in aliis minor ad convulſiones diatheſis detur: & hæc quidem major diſpoſitio videtur quærenda in majori ſenſilitate, vel irritabilitate ſyſtematis nervoſis, quæ vel nimiæ ejuſdem laxitati aut oppoſitæ rigiditati adſcribenda eſt.

XVII. Vehementiores & repetitæ convulſiones graviſſima ſæpe inducunt mala, quorum alia producuntur in ipſis muſculis convulſis: alia in partibus vicinis: alia in cerebro.

XVIII. Muſculi enim ipſi, recurrente frequentius convulſione, vel paralytici, vel atrophici fiunt: vel inflammati in gangrænam, ſphacelumve abire obſervantur.

XIX. Vicinæ etiam partes plurimum patiuntur. Oſſa enim, arteriæ, venæ, nervi, glandulæ, vel comprimentur, vel diſrumpentur: unde varia enaſcuntur phænomena.

XX. Nihil tamen magis patitur, quam cerebrum: plurimum quidem in idiopathica, ſed & haud parum in ſympathica: preſſione enim vaſorum, diſruptione, tenſione quoſcunque

capitis

capitis morbos, eoſque vel acutos, vel chronicos, induci poſſe, facile liquet.

XXI. Ex quibus certe patet, convulſiones referendas eſſe inter morbos periculi non expertes; quamvis pro diverſitate cauſarum efficientium, aliarumque circumſtantiarum periculum majus minuſve eſſe poſſit. In genere quidem idiopathicæ; generales; faciei muſculos invadentes; vehementioribus doloribus, vel evacuationibus ſupervenientes, febribus acutis & inflammatoriis morbis ſuccedentes ſummo opere ſunt metuendæ. An convulſioni febrim ſupervenire melius eſt, quam convulſionem febri? An prius ſemper bonum? an poſterius ſemper malum.

XXII. Quod ad curam mali attinet, ante omnia indagandum eſt, utrum à repletione, an ab inanitione producatur: & quidem, ſi à repletione, evacuantia: ſi ab inanitione, replentia conducunt.

XXIII. Deinde & in hoc inquirendum eſt, ſitne idiopathica, an ſympathica: utraque enim diverſam medendi methodum, & ad diverſum locum adplicata remedia exigit.

XXIV. Id ſi conſtat, in ipſam cauſam inquirendum eſt, & pro varia ejus indole varia medendi ratio adhibeatur, neceſſe eſt. In genere quidem adfirmari poteſt in idiopathica convenire V. S. arteriotomen; purgantia; clyſmata; emetica; fomenta; cataplaſmata; epiſpaſtica; veſicatoria; fonticulos, ſetacea; cauteria; trepanationem; ſialagoga; nervina; cephalica;

ſudorifera; ſpirituoſa; ſtimulantia; ſed nullum horum ſemper, neque omnia unquam ſimul conveniunt. Delectus horum medentis judicio relinquitur.

XXV. Idem de ſympathica dicendum, nam & hic V. S. purgantia; clyſmata; emetica; diuretica; emmenagoga; ſudorifera; veſicatoria; alcalina; acida; anthelmintica; ſcalpella chirurgica; adſtringentia; opiata; oleoſa; demulcentia; ſtimulantia; roborantia; laxantia; antiſcorbutica; antivenerea; cauteria actualia & potentialia, conducunt.

XXVI. In ipſo paroxyſmo diſcutiendus ille eſt, varia iterum ratione. Extra paroxyſmum cauſæ tam prœgumenæ, quam procatarcticæ tollendæ.

XXVII. Ex quibus omnibus id manifeſto concluditur, non poſſe remedium univerſale contra convulſiones dari: atque adeo vel falſum eſſe, quidquid de ſpecificis crepant, vel ſaltem non generale. Quid de vi moſchi antiſpaſmodica cenſendum?

CAPUT VII.

De Epilepſia.

Convulſivorum morborum princeps eſt *epilepſia*, quæ & *epilepſis*: *apoplexia cum ſpaſmo*: *morbus caducus*, *herculeus*, *magnus*, *major*, *ſonticus*, *comitialis*, *lunaticus*, *ſacer*, *puerilis*, *ſputatorius*, quin & ſimpliciter κατ' ἐξοχὴν *morbus* dicitur.

II. Definiri commode poteſt, quod ſit motus convulſivus plerorumque corporis muſculorum cum ſubito hominis in terram prolapſu, ſenſibuſque tam internis, quam externis, vel pro tempore plane ſublatis, vel plurimum ſaltem imminutis.

III. Præter hæc alia, & illa quidem mirabilia, & maxime horrenda, nec ſemper eadem conjunguntur ſymptomata: quæ omnia effecta ſunt vehementiſſimarum convulſionum in variis corporis muſculis concitatarum.

IV. Et ſane ſunt illa ſæpe adeo ſingularia, ut à cauſis, quæ naturales vires longe excedunt, produci; & malo alicui genio, vel dæmoni adſcribenda cum veteribus quibuſdam quidam etiam recentiorum exiſtimaverint.

V. At vero jam olim Hippocrates docuit; nihil præter naturam, magis in hoc, quam in alio quocunque morbo ineſſe, & ſi in aliis ad divinitatem recurrendum non ſit, neque in hoc neceſſe eſſe ad eam devenire.

VI. Et certe, quidquid ſenſorium commune ita diſponere poteſt, ut vi violenta ſpiritus per nervos in muſculos influere cogat, & tamen refluxum ſpirituum ex nervis in cerebrum excipere vel percipere non poſſit, producet ea phænomena, quæ in definitione epilepſiæ memoravimus.

VII. Talis nunc cauſa vel in ipſo cerebro hærere, vel in loco à cerebro diverſo ſita per conſenſum cerebrum adficere obſervatur: in priori caſu *idiopathica epilepſia*, in poſteriori

ſympathica producetur. Utriuſque autem cauſæ & numero & varietate infinitæ pene obſervantur.

VIII. Memorantur & præter has ſpecies *hæreditaria*, *congenita*, *acquiſita*, *contagioſa*.

IX. Quum vero cauſæ epilepſiæ in corpore adeſſe poſſunt, non tamen ſuccedente epileptico inſultu, liquet, eas cauſas, quæ vulgo epilepſiam producere dicuntur, tantum pro cauſis diſponentibus habendas eſſe, quæ ſolæ ad excitandum paroxyſmum non ſufficiunt, ſed præter quas procatarctica quædam accedat, neceſſe eſt.

X. Id vero idiopathica verum eſt: nam quæ ſympathicam generant, eæ potius procatarcticæ dicendæ ſunt: vix enim nocent, niſi inſignis quædam ad epilepſiam in corpore diatheſis fuerit.

XI. Diagnoſis mali verſatur in imminenti paroxyſmo prævidendo; præſenti cognoſcendo; & denique ipſa cauſa detegenda.

XII. Sæpe imminentem paroxyſmun vix præſagimus: ſubito enim & inopinato invadit. Interdum ſe per quædam indicia prodit. Præcedunt enim aliquando vertigo: tremor: tendinum ſubſultus: caligo oculorum, & vel ſcintillæ: aurium ſuſurrus: capitis dolor: vigiliæ inſuetæ: ſomnus profundior: facilis excandeſcentia: metus: cordis palpitatio: appetitus ſubito vel auctus vel proſtratus: inſomnia turbulenta: temporum vibratio: oris fœditas: frequens priapiſmus, & ſalacitas: urinæ crudæ: & ſimilia.

XIII. Præſens malum cognoſcitur ex phænomenis in ejus definitione traditis.

XIV. At vera cauſa ſæpe difficulter inveſtigatur, imo adeo interdum latet, ut ne vel perſpicaciſſimus quidem eam expiſcari valeat. Quo autem quis in ea detegenda oculatior fuerit, eo certe major ſanandi morbi ſpes illi adfulgebit.

XV. Quod ad prognoſin attinet, in genere epilepſia eſt morbus curatu difficilis; aliquando ſanari impos; ſæpe chronicus; acutus nonnunquam. Hæreditariæ; congenitæ; idiopathicæ; infantium; ſenum; poſt annum 25 ſupervenientes; aut tempore pubertatis non ſolutæ pejores ſunt acquiſitis; ſympathicis; juniores invadentibus. Solvitur interdum ſuperveniente quartana: ſed & ipſa alios interdum morbos ſolvit.

XVI. Curatio triplex eſt; alia jam jam imminentem paroxyſmum avertere; alia præſentem tollere; alia novi inſultum præcavere conatur.

XVII. Imminens paroxyſmus avertitur, 1°. tollendo arte cauſas, quæ paroxyſmum accelerare obſervantur. 2°. mutando præſentem communis ſenſorii conditionem: quod fit omnibus, quæ fortiter ſyſtema nervoſum vellicare & concutere poſſunt. 3°. humores à capite revellendo & ad alias partes determinando. 4°. tollendo commercium inter cerebrum & partem à cauſa ſtimulante irritatam: quod optime fit injecta ligatura.

XVIII. Invadente paroxyſmo ſollicite curandum, ne à lapſu, colliſione, compreſſione,

morſu partes quædam corporis lædantur : nec tamen nimia vis adhibenda : ſtimulantia naribus ſuppoſita in leviori aliquid, in graviori nihil valent.

XIX. Extra paroxyſmum indaganda eſt cauſa, eaque pro diverſa ſui indole diverſa ratione tollenda. Curatio itaque mali petenda eſt ex iis, quæ de cura convulſionis diximus. Cæterum radices valerianæ ſylveſtris, & pœoniæ inter efficaciora antepileptica merito numerantur.

XX. Quæ vero laudantur ſpecifica, vel valent omnino nihil : vel in nonnullis caſibus conducunt : non ita in aliis : vel denique plus nocere, quam juvare deprehenduntur : qualis inprimis eſt ſanguis humanus recens fuſus & epotus, veteribus æque ac recentioribus nonnullis, ſed invita experientia, laudatus.

CAPUT VIII.

De Incubo.

INcubus vel *ephialtes*, (nam & hunc ab aliis inter pectoris morbos relatum iis, qui caput infeſtant, accenſemus) vocatur ea mentis & corporis conditio, qua fit, ut homo dormiens ſumma reſpirandi difficultate urgeatur, cum voce præpedita, corporis immobilitate, ſenſu rei alicujus graviter prementis & ſuffocationem minitantis.

II. Contingit vero, ut homo ipſe rei illi graviter prementi incumbere videatur, tumque malum *ſuccubus* adpellatur.

III. Præter hæc & plura alia, eaque graviſſima ſymptomata ſæpe accedunt: terribiles ideæ: imaginatio exercitæ veneris: ſubita expergefactio: tremor: pallor: rubor: cordis palpitatio: incredibilis anxietas: imo ipſa interdum ſuffocatio.

IV. Si ad ſymptomata morbum comitantia; antecedentes cauſas; & illa, quæ eidem ſuccedunt, adtendamus: certo videtur concludendum, cauſam mali hærere in ſanguine nimia quantitate in cerebro & pulmonibus collecto.

V. Neque enim ullum phænomenon, quod non poſita tali conditione fere certo producatur.

VI. Dein & talia antecedunt, quæ eam conditionem facile generare poſſunt: mala thoracis configuratio: plethora: decubitus in dorſum: ſitus horizontalis, ut caput pedeſque in eadem fere linea horizontali hæreant, vel & caput declivius ſit: nimia alimentorum & potulentorum copia ante ſomnum hauſta: cruditas & primarum viarum infarctus: alimenta, potulenta acria: venena: aër: animi pathemata.

VII. Tandem & illi morbi, qui incubo ſuccedunt, idem evincunt. Epilepſia: motus convulſivi: morbi ſoporoſi.

VIII. Hujus nunc collecti & ſtagnantis ſanguinis cauſa hæret vel in ipſo *ſanguine*, vel in *vaſis*.

IX. In *ſanguine*: quando peccat, 1°. copia, 2°. acrimonia, 3°. nimia craſſitie.

X. In *vaſis*; quando, 1°. nimis rigida ſunt: 2°. per θλίψιν comprimuntur. 3°. ſpaſmo conſ-

tringuntur, cujus ſpaſmi cauſa quum hærere poſſit, vel in cerebro, vel extra cerebrum, erit incubus vel *idiopathicus* vel *ſympathicus.*

XI. Malum hoc tam gravibus ſymptomatis ſtipatum, & tam periculoſis morbis anſam præbens, non poteſt periculi expers cenſeri. Differt tamen, utrum à cauſa externa; in corpore euchymo; raro huic morbo ſubjecto oriatur, ſympathicus ſit; levioribus ſtipetur ſymptomatis: utrum vero contraria locum habeant.

XII. In paroxyſmo illico è ſomno excitandus homo; ita diſparent phænomena: ſin minus; V. S. clyſmata, antiſpaſmodica exhibenda.

XIII. Defunctus incubi paroxyſmo ſi æger fuerit, impediemus, ne novus ſuperveniat: id fiet tollendo cauſas tam procatarcticas, quam prœgumenas: ſed illæ non ſemper eædem ſunt; ergo nec eodem ſemper tollendæ modo: generalis igitur curatio ad omnem incubum adplicanda nec datur, nec dari poteſt.

XIV. Si à plethora malum oriatur, tollenda V. S. tenui diæta, alvo laxiori. Si à cacochymia, purgantibus, emeticis, temperantibus variis pro varietate peccantis materiæ. Si à ſanguinis craſſitie, reſolvendus erit potiſſimum per ſaponacea. Si rigiditas vaſorum cauſa fuerit, diluentia, humectantia, balnea conveniunt. Si θλίψις, comprimens cauſa tollenda. Si ſpaſmus, indaganda cauſa, locus, in quo hæret, & tum pro harum circumſtantiarum varietate varia adplicanda remedia, ut in epilepſia diximus.

XV. An incubus vere & recte morbus dicitur? an cauſa eſt verum animatum corpus, homini vel incumbens, vel ſubjectum? an incubus eſt verus dæmon, vere venerem cum puellis exercens, unde concipere poſſunt? an luna incubi cauſa? an cauſa mali in pericardio vel ejus aqua quærenda? an eſt ſulphur aliquod narcoticum, cujus effluvia nervos recurrentes & diaphragmaticos adficiunt? an hæret in vaporibus craſſis, frigidis, ex crudis cibis elevatis & cerebri ventriculos replentibus? an eſt ſpecies hyſtericæ, vel hypochondriacæ adfectionis? an recte minuta vel nocturna epilepſia dicitur? an potius eſt apoplexiæ ſpecies? an eſt monſtrum δίκρανον, ſeu miſtum πάθημα ex cerebri & pectoris valetudine? an ſemper noctu, an vero etiam de die invadit? cur pueros & obeſos frequentius infeſtat.

CAPUT IX.

De Adfectibus Capitis ſoporoſis.

Adfectus capitis ſoporoſi vocantur illi morbi, in quibus ægri, à cauſa quadam præternaturali, ſeu morbifica, vel adſiduo vel juſto frequentius dormiunt, ita ut vigilare omnino non poſſint.

II. Horum quidem quatuor ſpecies numerantur, *carus*, *coma*, *lethargus* & *apoplexia*, quæ quidem inter ſe tum intenſitate cauſæ & ſymptomatum: tum etiam indole & genio cauſæ efficientis differunt.

III. Habent autem omnes hæ ſpecies hoc inter ſe commune, ut talis adſit conditio, qua nervi motibus animalibus ſenſibuſque exercendis deſtinati eam copiam ſpirituum vel recipere vel tranſmittere non poſſunt, quæ ad harum functionum exercitium requiritur.

IV. Atque hæc quidem conditio duplex eſſe poteſt: vel enim nervi deficientibus ſpiritibus poſſunt collabi, vel in ſua potiſſimum origine comprimi. In utroque enim caſu impedietur ſpirituum transfluxus.

V. Quod ſi nunc illa conditio vel facilius vel difficilius tolli poſſit, æger quoque vel facilius vel difficilius ex ſomno illo excuti poterit, in quo conſiſtit primaria differentia inter apoplexiam & cæteros morbos ſoporoſos.

VI. Verum quum illa conditio non ab eadem ſemper cauſa generetur, & pro ejuſdem varietate varia etiam phænomena adparere debeant, patet, non inepte coma, carum, letargumque à veteribus dictincta inter ſe fuiſſe.

VII. Quum itaque apoplexia à cæteris magnitudine cauſæ & ſymptomatum gravitate diſcrepet, ſuffecerit, ad reliquos intelligendos, ſi eam accuratius exponamus. Ita enim quid de cæteris ſtatuendum, qualiſque illis medicina adhibenda ſit, haud difficulter concludi poterit.

CAPUT X.

De Apoplexia.

POteſt *apoplexia*, ex ſymptomatibus deſumta definitione, deſcribi, quod ſit ſubita & inopina actionum animalium, ſenſuum ſcilicet externorum internorumque, & motuum voluntariorum abolitio, cum reſpiratione ſtertoroſa; pulſu plerumque duro; febre ut plurimum nulla; & imagine ſomni profundiſſimi.

II. Illa autem plenaria ſenſuum abolitione; illo ſtertore; illa febris abſentia; utique in mali initio, à cæteris ſoporoſis morbis diſtingui poteſt.

III. Quum autem in apoplexia actiones animales ſint proſtratæ, vitales integræ: hæ vero exerceri videantur per nervos à cerebello, illæ à cerebro oriundos, liquet cauſas apoplectopojeticas in cerebrum, non vero in cerebellum agere, utique non in principio mali. Provectiori enim ſæpius id fieri obſervamus.

IV. Quum autem illæ cauſæ innumeræ eſſe poſſint, commodioris doctrinæ gratia eas in *duas claſſes* diſtinguimus: quarum *prima* eas continet, quæ ſpirituum ſecretionem è ſanguine ad cerebrum tendente impediunt. *Altera* illas complectitur, quæ ſecretos ſpiritus in nervos pervenire & per eos transfluere prohibent. Alterutra enim conditio, vel utraque ſi adfuerit, neceſſe eſt apoplexiam fieri.

V. *Primam* claſſem iterum in *duas* divido, quarum *altera* eas cauſas complectitur, quæ impediunt ſanguinem in cerebrum pervenire;

altera eas, quæ impediunt, quo minus ſanguis jam ad cerebrum allatus per ejus vaſa fluere poſſit. In utroque enim caſu ſpirituum ſecretio impediri debet.

VI. Impeditur ſanguis in cerebrum pervenire, 1°. à defectu: ſed dubites, an hinc oriundus ſomnus apoplecticus dici poſſit, 2°. à compreſſione arteriarum carotidum. 3°. ab earundem obſtructione, quæ frequens à polypo.

VII. Allatus vero ad cerebrum ſanguis impeditur fluere per ejus vaſa, ſi vaſa illa vel comprimantur maximam partem, vel & obſtruantur.

VIII. Comprimuntur, 1°. ab omni tumore enato vel in interno calvariæ ſuperficie, vel in dura aut pia matre: ab intropreſſa calvaria: nodis: tophis: atheromatis: inflammatione membranarum. 2°. ab humore effuſo ſub cavum calvariæ fornicatum, cujuſcunque ille naturæ fuerit; ut fit poſt ictum: à nimia plethora: hydrocephalo.

IX. Obſtruuntur, 1°. ſi vaſa rigida fuerint, quod tamen hic rarum: 2°. ſi ſanguis denſus, phlogiſticus fuerit: aut, 3°. viſcidus, pituitoſus, quæ frequens in ſenibus apoplexiæ cauſa.

X. *Altera* claſſis continet cauſas, quæ ſecretos ſpiritus in nervos ingredi & per eos tranſfluere impediunt; & hæ quidem omnes illæ ſunt, quæ medullæ oblongatæ filamenta vel oriundos inde nervos poſſunt comprimere, erodere, deſtruere.

XI. Huc referri poſſunt multæ ex cauſis jam ſupra citatis, tum & plures aliæ. Magnum caput: breve collum: obeſitas: plethora: temperies calida: lautior paſtus: tumores quicunque intra cranium generati: balneum frigidum calido corpori adplicatum: impeditus ſanguinis vel lymphæ è cerebro refluxus: venarum jugularium compreſſio à laqueo; obſtructio à polypo, calculo: aſthma: peripneumonia: ſuppreſſa quæcunque evacuatio: materia ſcorbutica, hydropica, atrabilaria, podagrica: ictus, contuſiones, vulnera, capiti inflicta: denique etiam venena, ſive illa immediate in cerebrum, ſive in pulmonem prius agant.

XII. Quum imminens apoplexia felicius præverti, quam præſens tolli poſſit, neceſſe erit, eam prævidere: id fit ex inſolita corporis gravitate, laſſitudine, & in ſomnum proclivitate: vertigine tenebricoſa: ſcintillis ante oculos obverſantibus: frequenti incubo: terribilibus inſomniis: tinnitu aurium: venarum jugularium inflatione: rubore faciei: tremore & vacillatione corporis: voce tremula & interrupta: mentis inſolita alienatione: ſubitanea oblivione: cephalalgia inſueta ſuppreſſis evacuationibus, & ſimilibus.

XIII. Præſentem apoplexiam cognoſcere facile eſt. Id vero non ſufficit. Sciendum enim, à qua cauſa producatur. Pro ejus enim varietate alia eſt prognoſis, varia etiam curatio.

XIV. Quæ ergo à polypoſa concretione oritur, cognoſcitur ex prægreſſa frequenti cordis

palpitatione : vibratione vaſorum in collo : pulſu quammaxime irregulari : vertigine tenebricoſa : reſpiratione difficiliori : præſertim ſi hæc ſymptomata ad auctum motum corporis, aërisve calorem increverint.

XV. Sanguinea apoplexia cognoſcitur ex prægreſſis plethora : temperie calida : victu lauto, euchymo, vinoſo : ſuppreſſa evacuatione quacunque ſanguinea : febre continua acuta : cephalalgia, cui calore junctus eſt : rubore & tumore capitis : oculis rubris : lacrymis involuntariis : lingua ſicca : urina rubra, vel & excolore : venis turgendis, potiſſimum in collo : inſomniis, maxime de rebus rubro colore tinctis.

XVI. Pituitoſam diſtinguimus ex ætate, ſenili ut plurimum : temperie pituitoſa : mora in aëre humido, frigido : vita otioſa : diæta ex cibis frigidis, humidis : abuſu potuum ſpirituoſorum : evacuatione pituitæ per nares, fauces, palatum ſuppreſſa : capitis gravitate tenſiva : pigritia : voce tardiori : ſomnolentia : inſomniis, quibus aqua ſuffocari ſe, aut nive, vel glacie obrui æger putabat ; palpebris tumidis : oculis humidis.

XVII. Atrabilariam, ſcorbuticam, podagricam ex indiciis eorum morborum, à quorum materia metaſtatice in cerebrum depoſita malum oritur, cognoſcimus.

XVIII. Extravaſatos vero humores apoplexiam excitaſſe novimus ex cauſis violentis prægreſſis : vel & ex prægreſſa plethora, eamque ſubito excipiente apoplexia, cum cruore ex

auribus, naribus & ore effluente: tum & ex indiciis ſetoſæ colluviei, in cavo calvariæ collectæ, de qua vid. Car. Piſo.

XIX. Denique & venenis imputandam apoplexiam ſcimus ex hiſtoria eorum, quæ inſultum hunc anteceſſerunt.

XX. Exit apoplexia frequentiſſime in mortem: interdum in ſanitatem: aliquando in alium morbum.

XXI. In mortem: 1°. quando materia apoplectica jam non amplius ſolos nervos cerebri premit, roditve, ſed & filamenta cerebelloſa: vel, 2°. quando compreſſis vaſis cerebri, & hinc nata ſanguini è corde expulſo reſiſtentia, tanto impetu per vaſa cerebelli minus reſiſtentia pellitur, ut ſuſtinendo illi amplius non ſint.

XXII. In ſanitatem: quando materia è cerebro vel inſenſibili, vel ſenſibili quadam excretione, extra corpus ejicitur.

XXIII. Denique & in alium morbum abit, qui plerumque eſt paralyſis, & quidem vel paraplegia, vel hemiplegia, vel particularis hujus illiuſve membri, cui tunc animi imbecillitas, cum memoriæ & judicii læſione, conjungi conſuevit. Cæterum nullus eſt morbus, qui tam facile recidivare amat.

XXIV. Fortem apoplexiam quidem ſolvere impoſſibile, debilem non facile: ita vere Hipp. S. 2. aph. 42. Eſt autem fortis apoplexia, in qua graviſſima ſymptomata: plenaria ſenſuum abolitio: reſpiratio maxime ſtertoroſa: pulſus duriſſimus: vel & aliquando debiliſſimus: viſcida

& copioſa ſpuma circa os : ephidroſis : ætas : temperies, anni tempeſtas morbo minus ſimilis : denique quæ prægreſſo capitis graviori morbo ſuccedit.

XXV. Bonum eſt, ſi apoplexiæ hæmorrhoïdes ; menſes ; ptyaliſmus ; ſudor copioſus, craſſus, calidus ; urinæ larga copia ; alvus fluxa, non à paralyſi inteſtinorum oriunda, ſuperveniat. An & febris apoplexiæ ſuccedens bona eſt? an id ſemper & ubique bonum eſt?

XXVI. Quod ad curam mali attinet, notandum eſt. 1°. eam felicius inſtitui imminente, quam præſente apoplexia, licet in utroque caſu eadem requirantur remedia. 2°. pro varia apoplexiam excitante cauſa, atque adeo variæ ejuſdem ſpecie variam medendi rationem adhibendam eſſe.

XXVII. Apoplexia polypoſa præſens vix ſanari poteſt. Imminens forte per V. S. avertitur. An nitrum, camphora, ſerum lactis, ſaponacea aliquid hic poſſunt?

XXVIII. Sanguineæ curatio incipienda eſt à V. S. liberaliſſima, continuo inſtituenda, vel in uno, vel in utroque brachio, in pede, vena jugulari : convenit etiam arteriotome : tum & cucurbitæ ſcarificatæ occipitio admovendæ : hirudinum adplicatio : clyſteres : frictiones : pediluvia : epiſpaſtica : veſicatoria ad partes inferiores adponenda ; diluentia antiphlogiſtica : nitroſa : eccoprotica laxantia : cavendum à ſtimulantibus aromaticis.

XXIX. In

XXIX. In pituitoſa conveniunt omnia illa, quæ materiam pituitoſam attenuare, à cerebro revellere, ad alia loca determinare, & è corpore expellere poſſunt. An id fieri poteſt per V. S.? Faciunt hoc cucurbitæ ſcarificatæ : clyſteres acriores : viſicatoria : omnia ſtimulantia dolorifica : cauteria : ſternutatoria, & ſialagoga : balſama antapoplectica vulgo dicta : purgantia fortiora : emetica validiora : aromatica, nervina, cephalica, ſtimulantia : vina medicata : elæoſacchara : ſpiritus, ſales volatiles : &, ſi ullibi, hic certe tinctura cantharidum prodeſſe pulcre prodeſt. Verbo : ea conducunt, quæ ſtimulo ſuo febrim excitare queant. Hæc tamen remedia in imminente avertenda, quam in præſente tollenda, propter oppreſſum commune ſenſorium, & ſic ablatum ſtimuli ſenſum, longe plus valent.

XXX. Scorbutica, atrabilaria & podagrica ut curari debent, ex hiſtoria illorum morborum cognoſci poteſt.

XXXI. Quæ ab effuſis humoribus in calvariæ cavum oritur, curanda eſt larga V. S. purgantibus : emplaſtris, fomentiſque cephalicis : diſcutientibus : terebratione cranii.

XXXII. Quæ à veneno oritur, plerumque incurabilis eſt. Præverti tamen poſſet, ſi veneno adſumto illico antidotum propinaretur, aut illud emetico, purgante, ſudorifero è corpore ejiceretur, vel aquoſis, ſaponaceis, oleoſiſve vis ejus extingueretur. Opii certe apoplectopojetici optimum antidotum acetum cenſetur.

CAPUT XI.

De Comate vigili.

COma vigil, κῶμα ἄγρυπνον, τυφομανία, miſtus ex lethargo, & phrenitide adfectus Galeno, nec immerito, audit.

II. Qui enim hoc adfectu laborant dormientibus ſimiles ſunt: oculos clauſos habent: decumbunt perfecte, ac ſi dormirent, ſed tamen ſomnum capere non poſſunt: delirant tacite & murmurant; oculos ſæpe aperiunt, quos iterum claudunt, mox rurſus aperiunt.

III. Eſt ergo in hoc comate adſidua ſomnolentia, ſed tamen dormiendi impotentia.

IV. Videntur ergo in hoc comate adeſſe cauſæ ſomni, ſed & cauſæ ſomnum impedientes.

V. Adeſt ergo oppreſſio ſenſorii communis, ſed & adeſt cauſa irritans.

VI. Quum nunc illud coma in acutioribus morbis longe ſit frequentiſſimum, irritans illud merito cenſetur eſſe inflammatorium.

VII. Conſtat ergo coma ex morbo ſoporoſo, & inflammatorio: unde veteres ex bile & pituita conflari hunc morbum cenſuerunt.

VIII. Quum autem cerebrum hic quam maxime affectum ſit, evidens eſt, hunc morbum merito inter periculoſiſſimos eſſe referendum.

IX. Cura videtur conſiſtere in materia premente à cerebro revellenda, & tollenda inflammatione: quod V. S. clyſteribus, veſicatoriis, epiſpaſticis, diluentibus, laxantibus, nitroſis, caphuratis forte, commodiſſime fieri poſſe videtur.

CAPUT XII.

De Catalepſi.

Catalepſis, *catochus*, nonnullis *congelatio* dicta, mirabilis eſt morbus, qui ſubito & ex inproviſo hominem invadens illum ſervat in eodem ſtatu, in quo erat, dum hoc morbo corriperetur, perfecte ac ſi rigidus vel congelatus foret. Adeſt omnium muſculorum immobilitas, unde nec flecti poſſunt membra, aut ſi, malo non provectiſſimo, flecti adhuc poſſint, flexa eam figuram, quam flexa acquirunt, retinent. Oculi in objectum fixi, aperti. Nihil tamen vident. Audiunt nihil. Muti ſunt. Ad ſe redeuntes nihil eorum recordantur, quæ durante paroxyſmo acta ſunt. Eſt tamen quædam interdum inter ſymptomata differentia. Reſpiratio & pulſus libera quidem: illa tamen profundior paulo, hic debilior.

II. Antecedunt hoc malum hæreditaria diſpoſitio: temperies atrabilaria: evacuationes ſuppreſſæ: fixa & intenta diu animi in objectum intentio: terrores ſubiti: animi pathemata: febres continuæ acutæ, ſed & intermittentes: vinum generoſius & largius epotum: eryſipelas male curatum: nihil tamen frequentius, quam nidulantes in inteſtinis vermes, unde in pueris ſæpiſſime morbus hic occurrit.

III. Quod proximam mali cauſam attinet, id videtur certum, quod his proprietatibus inſtructa eſſe debeat. Debet, 1. hærere in ſenſorio communi. 2. agere in ſpiritus animales. 3. in

eos ſolos, non in vitales. 4. impedire influxum ſpirituum in muſculos. 5. impedire effluxum eorum, qui jam in muſculis hærent. 6. cito poſſe generari, cito iterum aboleri.

IV. At qualis illa cauſa? an mera quies & inertia cerebri, ſenſorii, nervorum, ſpirituum? an ſpirituum congelatio & conglaciatio? an vapor quiſpiam in cerebri ventriculos irruens, & ſpiritus quaſi figens? an eſt ſpecies epilepſiæ cum tetano nunc fortiori, nunc debiliori conjuncta?

V. Eſt hæc catalepſis inter graviſſimos & pertinaciſſimos morbos: ſæpe ad mortem uſque perdurat: interdum in epilepſiam, lethargum, convulſiones, maniam, dementiam, phenitidem, ἀτροφίαν abit. An alter catochi inſultus ſemper letalis? ita Dodoneus. An ſpontanea hæmorrhagia ſemper ad ſolutionem mali facit?

VI. Ad curam facit liberalis V. S. hæmorrhoïdum, menſtruorum evacuatio: an & artificialis narium hæmorrhagia? cucurbitæ: elyſmata: purgantia: vomitoria: ſternutatoria: apophlegmatiſmi: fonticuli: ſetacea: veſicatoria: cauteria: tum & nervina, cephalica, ſtimulantia ore adſumta.

CAPUT XIII.

De Paralyſi.

PAralyſis, quam Arabes *mollificationem*, Latini *reſolutionem* vocant, eſt partis cujuſcunque immobilitas, vitio muſculi partem moventis laxi flaccidique oriunda.

II. Diverſis inſignitur nominibus pro diverſitate partis paralyticæ: ita ſi determinata quædam pars paralytica reddita ſit, ſimpliciter paralyſis dicitur, addita parte vel muſculo paralytico, ut *paralyſis brachii, faciei*, &c. Si omnes partes ſub capite hærentes paralyſin contraxerint, *paraplegia*; ſi alterutrum latus, *hemiplegia* dicitur. Dantur tamen, qui maximam differentiam tam ratione cauſæ efficientis, quam loci affecti intercedere cenſent inter *paralyſin & paraplegiam*: ſed lis hæc eſt de nomine.

III. Proxima paralyſeos cauſa eſt impeditus in muſculum, jam paralyticum, influxus cauſæ, vel alterutrius vel utriuſque, vi cujus muſculi moveri conſueverunt, id eſt, ſanguinis arterioſi & ſpirituum animalium.

IV. Poteſt vero illius impediti influxus cauſa hærere, 1. in loco, unde ad muſculum cauſæ pelluntur, cerebro ſcilicet & corde. 2. in loco, per quem ad muſculum tranſmittuntur, nervis ſcilicet & arteriis. 3. in ipſo liquido tranſmiſſo, ſanguine nempe & ſpiritibus. 4. denique in ipſo muſculo excipiendis hiſce cauſis moventibus deſtinato.

V. Et ſane quæcunque cauſæ paralyſin antecedere obſervantur, in memorata hæc loca vim ſuam exercent. Sunt autem illæ numero diverſiſſimæ: apoplexia: convulſiones epilepticæ, aut aliæ quæcunque: dolor vehementiſſimus, vel & levior, ſed diu toleratus: ingens humorum naturalium evacuatio: ſed & retentio

humoris naturaliter evacuandi, tum & illius, qui licet præter naturam evacuaretur, aliquamdiu tamen evacuari conſuetus erat: metaſtaſis materiæ morbificæ, ejuſque vel crudæ vel coctæ: omnes cauſæ nervos muſculoſque diſtorquentes, lædentes; comprimentes, ſive illæ hæreant in ſubſtantia eorundem, ſive in partibus adjacentibus, ſive inflammatoriæ, ſive pituitoſæ, oſſeæ, atheromaticæ, aut alius cujuſcunque generis fuerint: humorum extravaſationes: frigus diuturnum: aër humidus, frigidus: nivis, glaciei contrectatio: ſeſſio ſuper pavimentum marmoreum: pedum ſudantium in frigidam immerſio: rurſus calor, iſque tam ſiccus, quam humidus: denique etiam venenorum multorum adtrectatio, ut arſenici, antimonii, floris calcis recentis, plumbi, mercurii.

VI. Unde fit, ut in paralytica parte frequenter deficiat motus ſuperſtite ſenſu? frequentius, & ſenſus & motus? nonnunquam ſolus ſenſus ſuperſtite motu? modo talis conditio paralyſis vocanda.

VII. Paralyſin cognoſcere facile eſt. Illa vero cognitio neque ad prognoſin neque ad curam ſufficit. Inquirendum enim ſollicite in cauſam efficientem, quæ, quum varia ſit, vario etiam modo tolli debet.

VIII. Neque id ſufficit. Etenim, quum eodem ſemper in loco non hæreat, & loco proxime adfecto, ſi feliciter mederi velis, remedia admovenda ſint, hunc etiam perſpectum habere neceſſe eſt.

IX. Cognoſcitur locus adfectus. 1. ex cauſis prægreſſis. 2. ex functionibus vitiatis. 3. ex aliis muſculis vel integris, vel paralyticis: ita enim ſcimus an mali cauſa in cerebro, medulla ſpinali hæreat; an in dextra eorundem, an in ſiniſtra parte? an in certo quodam nervo? an in ejus principio, an medio, an fine?

X. Quum vero fieri non poſſit, quin, muſculo paralytico facto, ejus antagoniſta convulſus ſit, & contra: ſollicite paralyſin muſculorum ab antagoniſtarum convulſione diſtinguere decebit, in quod inprimis in paralyſi faciei locum habet.

XI. Paralyſes periculoſiores ſunt, quæ partes vitales, naturales; muſculos faciei, tum & ſub capite ſitos, invadunt: quæ à concuſſu corporis, à nervorum præciſione, à ſcirrho nervos comprimente, ab apoplexia prægreſſa oriuntur: in quibus pars paralytica nutritionem & calorem amittit, oppoſita vero valde compulſa eſt & intenſiſſime calet: in quibus oculus lateris reſoluti imminuitur. Minus periculoſæ ſunt, in quibus contraria locum habent: ergo quæ junioribus, tempore æſtivo, ſuperveniunt: quas vel ſolius motus, vel ſolius ſenſus privatio concomitatur: quas validior febris; magnus partis tremor; copioſa diarrhæa excipit: ſed an id quidem ubique & perpetuo verum?

XII. In paralyſi pituitoſa, quæ quidem longe frequentiſſima, curanda naturam, quæ excitata febre, tremore, diarrhæa eandem haud raro ſanat, præeuntem ſequemur. Itaque ſtimulo

tam interne quam externe admoto humorum circulationem, calorem, attritum, febrim generabimus, ad pituitam concoquendam, reſolvendam, attenuandam, expellandam. Igitur interne conveniunt omnia calida aromatica, nervina, cephalica: uterina: maxime antiſcorbutica: horum olea ſtillatitia: ſpiritus & volatiles ſales, hinc parati: gummata aromatica: balſama calidiora: ſales tam fixi quam volatiles: viroſi animalium ſucci, & ipſa animalia: omnia ex mercurio, antimonio & cupro parata: emetica validoria: purgantia fortiora: ſternutatoria: ſudorifera.

XIII. Externe conveniunt veſicatoria: frictiones tam ſiccæ, quam humidæ, ſed ſpirituoſæ: inunctiones unguentorum, & oleorum acrium, calidiorum: cucurbitæ: rubefacientia: urticationes: ſudor partis: thermæ: diæta requiritur ſicca, calida.

XIV. Quæ vero paralyſis vel à plethora, vel ab inflammatione producitur, ea ad ſui medelam requirit V. S. eccoprotica, reſolventia antiphlogiſtica.

XV. Quæ ab inanitione nimia producitur, ea quidem omnia evacuantia reſpuit. Cavendum ergo à V. S. purgantibus; emeticis; ſed replentia, nutrientia, vinoſa, amaricantia cum moderato corporis motu, & mechanica frictione omnem ſanationis paginam abſolvunt.

XVI. An & electricus ignis juvat? & quando?

CAPUT XIV.

De Hydrocephalo.

HYdrocephalus vocatur major in capite collectio materiæ aquoſæ, ſeroſæ, lymphaticæ, ejuſque vel puræ, vel cum aliis humoribus commiſtæ.

II. Hujus duæ ſpecies ſunt. Alia *externus* dicitur: alia *internus*: in *externo* hæret aqua collecta inter oſſeum cranium & cutem: in *interno*, in calvariæ cavo. Utraque pro varietate loci, in quo materia collecta eſt, in ſuas iterum ſpecies ſubdividitur.

III. Habent vero binæ hæ ſpecies quædam phænomena *communia*: quædam ſibi *propria & privata*.

IV. *Communia* ſunt ætas infantilis plerumque, raro adultior: interdum jam adeſt ante nativitatem; interdum in ipſa; aliquando demum 6°. menſe poſt: temperies laxa, ſæpe rhachitica, ſcorbutica, venerea: color & capitis & totius corporis pallidior; capitis lentum augmentum, gravitas: languor functionum vitalium, naturalium, animalium: pulſus debilis, tardior, accedente hectica paulo concitatior: appetitus imminutus: depravata nutritio: macies extremorum: alvus tardior: urina parca, viſcida, pallida: reſpiratio incommoda: impotentia ad motum: inceſſus difficilis: deſidendi amor: ſomnolentia.

V. *Propria externo* hydrocephalo phænomena ſunt. 1. albus capitis color; aliquando

tamen flavior. 3. tumoris frequens pelluciditas. 3. mollities ad tactum œdematoſa. 4. frontis & palpebrarum ingens tumor. 5. interdum fluctuatio. 6. ut plurimum doloris abſentia: quæ tamen ſymptomata utcunque diverſa ſunt pro varietate loci, in quo collecta materia hæret.

VI. *Internis* his ut plurimum ſymptomatis ſtipatur, quæ iterum utcunque differunt pro varietate loci, in quo aqua colligitur. 1. incrementum capitis ad magnitudinem enormem nonnunquam. 2. major tumoris durities, & 3. eo quidem major, quo infans ætate provectior. 4. minor tumoris pelluciditas. 5. inæquabilis durities. 6. ſuturarum diſtantia. 7. frontis extrorſum protruſio. 8. oculi cavi & introrſum tracti. 9. venæ varicoſæ. 10. vehementior arteriarum tam in collo quam in temporibus vibratio: 11. frequens lacrymarum ſtillicidium. 12. ſtupor, ſomnolentia, viſus obſcuratio, ſæpe cæcitas. 13. dolor interdum major. 14. interdum ſpina bifida.

VII. Lymphæ extra vaſa ſua effuſionem hujus mali cauſam eſſe docent diſſecta cadavera, in quibus hoc mirabile, quod ſæpe vix aliquid de tota cerebri mole adpareat, quum tamen non adeo ſenſibile vitium in exercitio functionum obſervetur, nec à mole collectæ aquæ apoplexia generata fuerit.

VIII. Hanc vero aquam colligi ibidem multæ faciunt cauſæ, quæ omnes non eodem modo hunc effectum edunt: lapſus: contuſio, vulnus, preſſio capitis: compreſſio venarum jugu-

larium : frigus, humiditas ad caput adplicata : ſanguis aquoſus, vappidus, frigidus, lentus, tenax : obſtructio in vaſis glanduliſque : aër humidus frigiduſque : alimenta aquea, humida, tenacia, difficulter digerenda : quies nimia : ſomnus protractior ; nimia quælibet evacuatio, & excernendorum retentio, inprimis urinæ, ſudoris, & perſpirabilis Sanctoriani.

IX. Chronicus plerumque adfectus eſt ſive externus fuerit, ſive internus : uterque tamen periculoſus ; periculoſior vero internus.

X. Cura duabus indicationibus abſolvitur ; educenda eſt aqua in capite collecta, & eductæ regeneratio impedienda.

XI. Prior evacuantia requirit, eaque vel ſenſibiliter vel inſenſibiliter evacuantia. Purgantia, hydragoga, ratione ætatis ſatis fortia & aliquoties repetita : diuretica : ſudorifera : exſiccantia externe adplicata : aromatici ſacculi ; vapores : ſuffumigia ; emplaſtra ; cerata ; linimenta ; fomenta : tum & veſicatoria : fonticuli : ſetacea : cauteria : ſcarificatio : faſciæ. An & in interno ſternutatoria & trepanatio ?

XII. Poſteriori indicationi ſatisfit tollendo cauſas tam prœgumenas, quam procatarcticas : id quod rurſus fit, partim per purgantia : partim per corroborantia, incidentia & attenuantia.

LIBER SECUNDUS.

DE

NONNULLIS OCULORUM *MORBIS.*

CAPUT PRIMUM.

De Amauroſi vel Gutta ſerena.

A*Mauroſis*, quæ & *gutta ſerena*, eſt abolita viſio ſine ulla manifeſta cauſa in oculis adparente.

II. Eſtque vel *perfecta*, in qua plenaria cæcitas; vel *imperfecta*, in qua viſus plurimum imminutus. Rurſus alia lente ſenſimque; alia ſubito & ex inproviſo invadit. Aliam vehementiſſima; aliam nulla omnino cephalalgia antecedit.

III. Cognoſcitur, 1. ex plenaria cæcitate, ſi malum perſpectum fuerit. 2. ex majori pupillæ in oculo adfecto dilatatione. 3. ex ejuſdem immobilitate, ſi oculus ſanus occluſus fuerit. 4. ex abſentia aliorum ſignorum oculi adfecti. An conſpectus filamentorum, muſcarum, aranearum, ſine ulla externa inflammatione, certo imminentem ἀμαύρωσιν docet, ut Pitcarnius voluit?

IV. Quum in hoc morbo objectorum imago æque ac in ſtatu ſano in fundo oculi depingatur,

& tamen objecta non conſpiciantur: evidens eſt cauſam mali quærendam eſſe in illis partibus, quarum ope irritatio à luminoſis radiis fundo oculi inducta deferetur ad commune ſenſorium.

V. Ergo locus proxime adfectus erunt vel fibrillæ nerveæ, retinæ, vel ipſius nervi optici.

VI. Neque impedit, quominus in ipſo cerebro mali cauſa hærere poſſit, quamvis forte tum nimis improprie *amauroſis* diceretur.

VII. Proxima vero in illis filamentis cauſa erit, vel compreſſio; vel obſtructio, ſi forte illa in minimis nervis dari poſſit; vel collapſus; vel ariditas & exſiccatio.

VIII. An interna ophthalmia, inveterata, à ſanguine cacochymico oriunda, ſemper amauroſeos cauſa eſt? ita rurſus Pitcarnius. An nimia humoris vitrei moles? an ejuſdem colliquatio? an paralyſis principis viſus organi?

IX. Talem vero conditionem (VII) variæ diverſæque cauſæ inducere poſſunt. Plethora: cacochymia humores extravaſati, ſeroſi, lymphatici, ſanguinei; vis quæcunque capiti illata: ſternutatio: vomitus: inſultus epileptici: motus hyſterici: partus difficilis: metaſtaſis materiæ morbificæ, crudæ, coctæ: ſuppreſſæ quæcunque evacuationes: tumores vel in membranis cerebri, vel in oſſea calvaria ſubſtantia enati: defectus ſpirituum ſive per chronicum morbum, ſive per inſignes evacuationes præ-greſſas: & ſimilia.

X. Qualis vero ex his cauſis in determinato ſubjecto, circa quod medicus verſatur, peccet,

uti cognoſcere ſæpe eſt difficillimum : ita tamen ſollicite indagare jubet ſummum, quod hinc in ſanando malo redundare poteſt, commodum.

XI. Neque inutile erit, quod & commode ſatis præſtari poteſt à cæteris oculorum morbis ἀμαυρώσιν diſtinguere.

XII. Quiſquis ad locum affectum, cauſaſque, tam proximam, quam antecedentes, animum advertit; facile intelliget, hunc morbum ſemper curatu difficilem : interdum etiam inſanabilem eſſe : & ſi quæ ſanatio ſperari poſſit, eam aliquando non niſi lente, aliquando citiſſime obtineri.

XIII. Cujus quidem ut compotes reddamur, duabus indicationibus ſatisfacere oportet : quarum altera exigit, tollere illud obſtaculum, quod impedit, quominus radii in retinam incidentes actionem ſuam cum cerebro communicare poſſint: altera requirit, ut debilitatas per illud impedimentum, vel retinæ, vel nervi optici, fibrillas roboremus.

XIV. Priori indicationi quæ ſatisfacere poſſunt; hæc ſunt primaria: V. S. cathartica : vomitoria : ſudorifera : diuretica : ſialagoga : attenuantia : veſicatoria : fonticuli : ſetacea : cauteria : pediluvia : epiſpaſtica : emmenagoga : hæmorrhoïdas provocantia : cucurbitulæ : capitis perſpirationem promoventia : caput fortiter moventia : capitis perterebratio : oculorum frictio, ſeu ſcarificatio.

XV. Quænam vero ex his remediis in determinato caſu præ cæteris conducant; quænam

obſint ; (ſunt enim & inter hæc, quæ nocere aliquando poſſunt :) ex phœnomenis conjunctis : ex ægri temperie ; ex cauſarum antecedentium hiſtoria prudens medicus prudenter determinare conabitur : qui, ſi res obſcura fuerit, ad experimenta caute inſtituenda deveniet.

XVI. Roborantur debilitatæ fibræ interne per cephalica : externe potiſſimum per vaporem vini ſpiritus.

CAPUT II.

De Ophthalmia.

UT cæteræ corporis membranæ, ita & una, vel plures tunicæ oculorum inflammari poſſunt. Vocatur hoc malum *ophthalmia*, *lippitudo.*

II. Cujus quidem variæ recenſentur ſpecies, externa, interna : externa & interna ſimul : humida, ſicca : vera, notha : τάραξις, φίμωσις, χίμωσις, ἐκτροπή : periodica, quæ & tabida : epidemica : contagioſa : ſcrophuloſa : venerea : catarrhoſa : eryſipelatoſa, &c.

III. Cauſa proxima ophthalmiæ eſt, ſtagnatio ſanguinis in propriis vaſis oculi ; vel ejus ingreſſus in vaſa ſeroſa, cum majori impetu ſanguinis in ſtagnantem materiam arietantis.

IV. Talis vero (III.) conditio, vel ab internis, vel ab externis cauſis produci poteſt.

V. Inter internas occurrit, 1°. ſanguis, qui vel quantitate, vel qualitate, vel motu peccans ophthalmiam generare poteſt. 2°. vaſa vel ſtrictiora ſolito, vel & laxiora.

VI. Externæ cauſæ plurimæ ſunt : ingreſſus corporum acrium vel & non acrium in oculum ; frictio oculi : ictus, contuſio : aër ſiccus, calidus, frigidus, humidus ; procelloſus : alimenta acria, ſpecifica vi oculis adverſa : protractæ vigiliæ : nimia capitis exercitia : excretiones ſuppreſſæ vel & nimiæ : contagium : anni tempeſtates : an & huc referri debet conſenſus ?

VII. Veteres medici quatuor ophthalmiæ ſpecies ſtatuebant, à quatuor diverſis, ex quibus ſanguinem componi cenſebant, humoribus deſumtas.

VIII. Neque minus ſollicite determinabant, quo in ſtadio ophthalmia hæreret : quod ſane ſuam in facienda medicina utilitatem habet : & ex conditione humorum in oculum inflammatum irruentium, & inde elapſorum conjiciebant.

IX. Ut imminentem prævidere ; ita præſentem cognoſcere, & varias ſpecies diſtinguere medico ſumme eſt neceſſarium.

X. Prognoſis autem circa eventum mali verſatur, qui eſt vel reſolutio : vel ſuppuratio : vel gangræna & ſphacelus.

XI. Ophthalmia à cauſa externa oriunda ; humida ; ſine vehementi cephalalgia prægreſſa ; ex uno oculo in alterum tranſiens : cuique vel liberalior vel ſanguinis, vel alvi evacuatio ſupervenit ; brevior plerumque, & curatu facilior eſſe conſuevit ; quam quæ oppoſitas conditiones habet. An ophthalmiæ febris ſuperveniens eandem ſolvit ? ita Hipp.

XII. In

XII. In ſananda ophthalmia, id præcipue agendum, ut reſolutio promoveatur, ſuppuratio & gangræna ſollicitiſſime præcaveantur.

XIII. Quem quidem in finem requiritur, 1°. ut adfluxus ſanguinis ad locum adfectum minuatur. 2°. materia ſtagnans reſolvatur. 3°. acrimonia, ſi forte adſit, temperetur. 4°. vaſa per prægreſſam inflammationem ultra tonum extenſa corroborentur. 5°. ſymptomata mitigentur.

XIV. Hæc vero ut obtineri poſſint, exquiſita diæta præſcribenda; quæ ſcilicet oppoſita ſit cauſis inflammationem generare aptis. An hic convenit meracioris vini potus? ita Hipp. S. 6. aph. 31. Reſpondebit Celſus lib. 6. de med. cap. 6.

XV. Hac ordinata ad remedia deveniendum: inter quæ principem locum obtinent ſectiones venarum, brachii, pedis, frontis, jugularium, vel, ut nonnulli voluere, in angulo oculi ſitarum: adnatæ ſcarificatio: ſanguiſugæ: veſicatoria: ſetacea; fonticuli: cauteria: auricularum perforationes: ſialagoga: ſternutatoria.

XVI. Præterea alvus laxiſſima ſervanda eſt per cathartica; enemata; in leviori malo leviora, in inveterato fortiora. Diuretica: nitroſa: diluentia: reſolventia egregia ſunt: ſed horum intenſitas determinanda eſt ex tempore per quod malum duravit.

XVII. In uſu topicorum hæ regulæ ſerventur. 1°. nunquam initio, aliis remediis non prægreſſis, ea exhibeto. 2°. attendito ad ſtadium, in quo malum hæret. 3°. ab acriori-

bus abſtineto. 4°. liquida potius, quam ſolida forma, illa adplicato. 5°. nunc potius frigidis, nunc calidis potius utitor.

XVIII. Horum autem alia materiam ſtagnantem repellunt: alia eandem ſolvunt & attenuant: alia laxando vaſa transmittunt.

XIX. Initium fit à repellentibus: quo referenda ſunt intercipientia veteribus dicta: collyria; fomenta potius, quam cataplaſmata; unguenta, leniter adſtringentia; ſaturnina; vitriolata; prudenter tamen admovenda.

XX. Quod ſi hæc fruſtra fuerint adplicata; aut provectior jam fuerit inflammatio; tum materia ſtagnans reſolvenda erit: quod inprimis fit diſcutientibus: in quorum tamen uſu obſervandum eſt, ne nimis calida & irritantia ſint.

XXI. Si dolor enormis ophthalmiam comitetur, proderunt lac; mucilaginoſa; crocus; camphora; opium.

XXII. Si his malum non cedat, expectanda, &, ſi futura prævidetur, omni molimine promovenda erit ſuppuratio.

CAPUT III.

De Hypopyo.

Hypopyum, quaſi dicas pus ſub oculo, eſt collectio materiæ purulentæ ſub tunica cornea latitantis.

II. Hæret autem illud pus, vel inter lamellas, ex quibus tunica cornea conflatur, quod

hypopyum primi generis; vel commiſtum cum humore aqueo ſub cornea, quod *hypopyum ſecundi generis* adpello.

III. *Hypopyum primi generis* varias admittit differentias; quæ deſumuntur, tum à ſpatio, per quod diffuſa hæret materia purulenta, quod vel amplius, vel minus amplum eſt: tum à majori minorive lamellarum, puri incumbentium, numero.

IV. Antecedunt hypopyum inflammatio corneæ, ſcleroticæ, uveæ, tantæ vehementiæ; ut reſolvi neget; tum & ſugillatio, quæ vel à cauſis internis, vel & externis produci poteſt. Neque fieri nequit, ut phlyctænarum materia, vel hunc, vel huic analogum, morbum producat.

V. Sola oculorum inſpectione morbus hic cognoſcitur: & altera ſpecies ab altera; tum & utraque à cæteris oculorum morbis haud difficulter diſtingui poteſt: difficilius vero detegitur, ſi inter opacæ ſcleroticæ laminas, aut eandem inter & choroïdeam pus collectum hæſerit.

VI. Exit hic morbus vel in ſanitatem, vel in alium morbum. Prius fit: ſi collectum pus vel abſorbeatur; vel per poros corneæ exhalet; quod tum fieri poſſe ſperamus, ſi pus lene blandumque fuerit.

VII. Poſterius: ſi materia purulenta induretur; vel è contrario fluidior, ſed ſimul acris, evadat; unde graviſſima mala oculo ſunt expectanda.

VIII. Locus, in quo malum hæret; pars ſuppurata, unde pus ſtillat; natura materiæ purulentæ; mali duratio, ægri conſtitutio prognoſin abſolvunt.

IX. Præcavetur hypopyum, ſi tolluntur morbi, à quibus malum imminet.

X. Sugillatio tolletur, ſi extravaſatus cruor vel abſorberi, vel per poros tunicarum oculi excuti poſſit.

XI. Hunc in finem conveniunt V. S. cathartica: herbarum diſcutientium, cephalicarum infuſa: tum & reſolventia, leniter attenuantia, diſcutientia in oculos immiſſa. An & adſtringentia tuto adhibentur? Corneæ pertuſio.

XII. Præſens hypopyum tollitur topicis incidentibus; attenuantibus; laxantibus; emollientibus: corneæ prudenti perforatione. An & vehemens capitis concuſſio prodeſt?

CAPUT IV.

De nimia Pupillæ dilatatione, ſeu Mydriaſi.

MYdriaſis; platycoria; nimia pupillæ dilatatio; ille eſt morbus, in quo pupilla eandem ſemper latitudinem, & quidem naturali majorem, habere obſervatur.

II. Quum vero ad objecta diſtincte contemplanda alterna pupillæ contractio, alterna dilatatio requiratur: mirum non eſt, in hoc morbo viſum quam maxime depravari.

III. Et quidem, ſi cum hoc morbo conjuncta fuerit gutta ſerena, abolitus plane erit viſus: minus, de nocte utcunque melius viſus exerceri, & objecta ad determinatam diſtantiam ſita conſpici poterunt.

IV. Diſtinguitur *mydriaſis* in *nativam* & *adventitiam*; quæ iterum vel ab externis, vel ab internis cauſis producitur.

V. Utilior eſt diſtinctio in *ſymptomaticam* & *idiopathicam*: è quibus hæc cauſam in ipſa pupilla, vel uvea hærentem; illa in alio loco ſitam, & per conſenſum pupillam adficientem agnoſcit.

VI. *Symptomatica* produci poteſt, 1. ab ἀμαυρώσει. 2. à concretione lentis cryſtallinæ cum ipſa uvea, quæ fieri poteſt, α. aucta mole lentis. β. ejuſdem ſitu mutato. γ. aucta mole humoris vitrei. δ. defectu humoris aquei. ε. inflammatione vel capſulæ lentis cryſtallinæ, vel uveæ; vel utriuſque.

VII. *Idiopathica* cauſam agnoſcit in ipſis iridis fibris: ex quibus ſi circulares paralyticæ, aut longitudinales convulſæ fuerint, malum hoc neceſſario generabitur. An ergo recte medici hoc malum derivant à nimia humoris aquei abundantia?

VIII. Facile quidem eſt morbum hunc cognoſcere; difficilius vero cauſas & ſpecies diſtinguere: quod tamen ad prognoſin inſtituendam ſumme eſt neceſſarium. Hæc autem fortunata vix dari poteſt, quum, undecunque oriatur malum, ſit ſanatu difficillimum.

IX. Si poſſit tolli malum, cujus mydriaſis eſt ſymptoma, & hæc tolletur, & contra.

X. Si idiopathica fuerit, conveniunt, quæ vel convulſiones ſedare, vel paralyſin fibrarum ſuperare poſſunt. V. S. cathartica : emetica : ſpirituoſa : nervina : cephalica : veſicatoria : fomenta, cataplaſmata, collyria acriora oculo admota, conducunt ; inprimis vividiſſimi luminis frequens in oculum ingreſſus juvat.

CAPUT V.

De nimia Pupillæ anguſtia.

PRiori morbo plane oppoſitus eſt, quem *nimiam pupillæ anguſtiam*, vel *conſtrictionem*, ſive, ut alii, *tabem* aut *phthiſin pupillæ* adpellant.

II. In hoc morbo pupillæ diameter naturali minor eſt, manetque : unde ſummum in viſu impedimentum ; minus tamen de die, & in propioribus objectis contemplandis.

III. Alia eſt *nativa*, alia *adventitia* : *ſymptomatica* alia, alia *idiopathica.*

IV. *Idiopathica* pro cauſa agnoſcit, vel convulſionem fibrarum circularium, vel paralyſin longitudinalium.

V. *Symptomatica* præprimis pro cauſis habet, hypopyon : cataractas purulentas : oculorum inflammationes internas : nimiam ſenſilitatem tunicæ retinæ. An & ab aquei humoris abundantia, aut defectu, ut nonnulli voluerunt?

VI. Eadem fere prognoſis, eademque cura in idiopathica adhibenda, ac in mydriaſi: ſed, qui modo proderat, hic vividiſſimi luminis ingreſſus quam maxime nocere videtur.

CAPUT VI.

De Epiphora.

EPiphora, quam & *oculum lacrymoſum* adpellant, vocatur involuntarius, copioſus, perpetuus lacrymarum ex oculo juxta genas defluxus.

II. Qui quidem humor vel ſatis blandus & naturalis; vel acerrimus eſſe deprehenditur. In utroque caſu aliquod impedimentum viſus patitur; longe tamen majus in poſteriori: priorem *inſipidam*; poſteriorem *acrem* voco.

III. Cauſa mali hæret, 1. in *ſanguine*, è quo lacrymæ ſecernuntur. 2. in ipſo *humore lacrymoſo* ſecreto. 3. in *organo* humorem ſecernente. 4. in *partibus vicinis*.

IV. *In ſanguine*: quando copia peccat, vel motu; aut nimia aquæ vel ſeri quantitas in eo abundat; hinc non male ſpecies catarrhi in glandulis oculorum dicitur.

V. In *ipſis lacrymis*: quando, ſive mora in oculo, ſive ab ipſa ſecretione nimis acres ſunt: quod ex oculorum ardore, rubore, partiumque excoriatione cognoſcitur.

VI. In *glandula lacrymali*: quando vaſa ejus quacunque de cauſa nimium laxa atque ampla ſunt.

VII. Denique & in *locis vicinis* cauſa mali hæret: atque huc referri debent. 1. *palpebræ* male figuratæ, nec ſatis bene ſe contrahentes. 2. *caruncula lacrymalis*, ſi vel tota, vel parte ſui defecerit: forte & ſi nimia, aut inflammata fuerit. 3. *puncta lacrymalia*, & partes, quæ cum iiſdem communicant; ſi vel obſtructa, vel quacunque de cauſa compreſſa fuerint.

VIII. Malum hoc ſatis cognoſcitur facile. Neque difficile eſt varias ſpecies, cauſaſque, à quibus producuntur, ab invicem diſtinguere: quin & prognoſis haud difficulter, vario modo, pro cauſarum varietate, inſtituitur.

IX. Si malum à catarrho oriatur, minuenda eſt ſeri abundantia & ejus ad oculum adfluxus impediendus: catharticis hydragogis: ſudoriferis: diureticis: diaphoreticis: veſicatoriis: cauſticis: fonticulis: ſetaceis: errhinis: ſialagogis: ſternutatoriis.

X. Lacrymarum acrimonia tollenda eſt, tum lenientibus & involventibus collyriis, tum & iis, quæ totam maſſam ſanguinis corrigere & lenire valent.

XI. Laxitas glandularum curatur internis roborantibus: quin & externis leniter adſtringentibus.

XII. Vitium in locis vicinis hærens quum varium ſit, vario etiam modo, chirurgica inprimis arte, tolli, ſi fieri poſſit, debet.

LIBER TERTIUS.

DE

MORBIS AURIUM.

CAPUT PRIMUM.

De Surditate & gravi Auditu.

SI ſonus è corpore ſonoro editus plane non percipiatur, dicitur *ſurditas*, Gr. κωφώσις. Si vero vix, nec niſi in propiori à corpore ſonoro diſtantia, *gravis auditus*, gr. βαρυηκοΐα, δυσηκοΐα, ὑποκωφώσις; &, qui eo laborant, *ſurdaſtri* vocantur.

II. Uterque adfectus eſt vel *connatus*, vel *adventitius*: *ſubitaneus*, vel *lentus*, *continuus*: vel *interruptus*, ſeu *periodicus*; iſque, vel *fixus* vel *vagus*.

III. Uterque eaſdem plane agnoſcit cauſas; ſed intenſitatis gradu differentes.

IV. Harum cauſarum aliæ hærent in *organo auditorio*; aliæ in *medio*, quod ſoni vehiculum eſt: alii denique in *communi ſenſorio*; hoc eſt, in *aure*: *aëre*: *cerebro*.

V. Cujus ſurditatis cauſa in aëre ſita eſt, ea quidem proprie huc non ſpectat, quum tum ſæpe nullus in corpore morbus ſit, vel non eſſe poſſit.

VI. Cujus cauſa in *aure* hæret, ea hæret, vel in *aure externa*, vel in *interna*.

VII. Quæ in *aure externa* hæret, hæret vel in *auricula*; vel in *meatu auditorio*; vel in *tympani membrana*.

VIII. In *auricula* gravioris auditus cauſa hæret:

1. *Si naturalis ejus ſitus mutetur.* Cognoſcitur facile. Percuratur difficulter. Emendatur faſciis; inſtrumentis mechanicis; cava manu ad aurem admota.
2. *Si naturalem figuram non habeat.* Cognoſcitur inſpecta aure. Malum incurabile. Corrigitur utcunque inſtrumentis mechanicis: manu admota.
3. *Si deficiat, vel à nativitate, vel caſu.* Facile cognoſcitur. Succurrit tubus acuſticus: tum & auris artificialis.
4. *Si plane immobilis fuerit.* Sed id rarius fieri videtur. Fit autem à paralyſi, vel tetano muſculorum. Suſpicamur id ex iiſdem malis alibi apparentibus. Vix tamen medela opus, adeo leve hinc incommodum.
5. *Si orificium, quod in concha hærens ducit ad meatum, membrana fuerit occluſum.* Cognoſcitur inſpecta aure. Curat chirurgica ſectio.

IX. In *meatu auditorio* ſurditatis vel gravis auditus cauſa hæret.

1. *Si naturalem figuram non habuerit, ſed rectus nimis ſit.* Cognoſcitur inſpiciendo in meatum; ſurdo in clara luce collocato: tum & ſpecillo leniter juxta meatus ſuper-

ficiem moto. Curari malum non poteſt. Succurritur illi tubo acuſtico adplicato.

2. *Si nimis anguſtus fuerit.* Cujus cauſa, vel nativitas, vel compreſſio à corporibus externis. Cognoſcitur auris inſpectione, & ſpecillo. Si à nativitate malum, incurabile. Si à comprimente tumore, ſanabile erit malum, ſi tumor poſſit tolli: ſin ſecus, incurabile. Succurrit iterum tubus acuſticus.

3. *Si oppoſiti parietes collapſi aut concreti fuerint.* Id, ſi fieri poſſit, cognoſcetur examine cauſarum prægreſſarum: auris inſpectione: immittendo ſpecilium. Incurabile malum, cui utcunque occurritur ore aperto radios ſonoros excipiendo.

4. *Si quacunque de cauſa obſtructus fuerit.* Cognoſcitur inſpectione: ſtilo immiſſo: minori ſurditate, ſi aperto ore ſonum exceperis. Fit autem obſtructio illa.

α. *A tumore* enato in meatus auditorii ſubſtantia, eoque inflammatorio; purulento; ſcirrhoſo; ampulloloſo: enata membrana: excreſcente carne fungoſa. Diagnoſis facilis. Curatio pro varietate tumorum varia.

β. *A corporis heterogeneis in meatu auditorio hærentibus*: quorum

ℵ. *Alia in eo generantur*, ut,

*. *Cerumen*: vel *nimium*, quod facile cognoſcitur, & educendo curatur; vel *induratum*, quod, facile

cognitum, curatur; vel educendo materiam ope inſtrumenti; vel eandem laxando, dividendo per injectum liquidum humectans, emolliens, detergens.

**. *Pus, aqua, ſanguis, ichor*: quæ inſpecta parent aure. Ad ſanationem requiritur, 1°. ea ex meatu tollere, quod fit per decubitum in adfectam aurem: immiſſa inſtrumenta: corporis concuſſionem: ſternutationem: reſpirationis nixum clauſis ore naribuſque editum: injectiones: vapores. 2°. novam generationem impedire, quod fit ulcere mundando; vaſis apertis blande conſtringendis; humoribus revellendis.

2. *Alia externe adveniunt*: ut *piſa*, *nuclei*, *lana goſſypium*; quæ inſtrumentis chirurgicis educenda. *Inſecta*; quæ ex pruritu, inſpectione, egreſſu cognoſcuntur: ſanatur malum *enecandis*, per acria amaricantia, oleoſa, mercurialia, injecta; vel forma ſuffimigii excepta. *Expellendis* per eadem, tum ea ratione, qua modo dictum.

5. *Si quæ ulcera internam ſuperficiem obſideant.* Cognoſcuntur facile inſpectione. Sanantur per prudentem injectionem remediorum detergentium & ſarcoticorum:

tum per plumaceola, vel goſſypium, aut ſpirituoſis liquoribus humida; aut unguento, linimento, oleo convenienti imbuta.

X. In *tympani membrana* ſurditatis vel gravis auditus cauſa hæret.

1. *Si pertuſa fuerit.* Cognoſcitur tum ex cauſis prægreſſis; tum ex aëre è meatu auditorio erumpente, ubi ore naribuſque clauſis expirationis nixus editur. Malum incurabile, niſi unius forte naturæ beneficio.

2. *Si alia membrana eidem adhæſerit.* Cognoſcitur inſpectione: forte etiam ſpecillo immiſſo. Parum in arte adverſus hoc malum præſidii.

3. *Si laxa nimis & flaccida fuerit.* Cauſa. 1. nativa ejus diſpoſitio. 2. defectus mallei, vel ejus manubrii. 3. applicatio corporum laxantium. 4. ſpaſmus vel rigiditas muſculi mallei externi. 5. paralyſis forte prioris antagoniſtæ. Cognoſcitur, 1. à cauſis prægreſſis. 2 auris inſpectione. 3. accuratiori auditu, ſi forte à cauſa quadam tendatur, ut fit in graviori ſono. Ut curetur, requiritur. 1. cauſas laxantes tollere; quod fit catharticis: emeticis: diureticis: ſudoriferis; veſicatoriis: fonticulis: ſetaceis: pediluviis: topicis calefacientibus & exſiccantibus, quæ vel prudenter in meatum immittuntur, vel ore volvuntur, vel naribus attrahuntur. 2. tonum fibrarum membranæ inſtaurare: quod fit per topica roborantia & adſtringentia.

4. *Si nimis ſicca fuerit.* Cauſa eſt aër fervidus, arenoſus: diæta calida: remedia nimis fervida: morbus inflammatorius in aure enatus. Cognoſcitur à cauſis prægreſſis: ſpecillo. Sanatur malum per laxantia: oleoſa blanda: axungias animalium liquefactas: cavendo à nimis viſcidis & glutinoſis.

5. *Si immobilis fuerit.* Cujus cauſa potiſſimum in mallei muſculis, vel paralyticis, vel convulſis, vel atrophicis, vel vulneratis; & potius eorum, quam membranæ vitium eſt. Cæterum habent omnes fere hæ ſpecies n. ix. & x. hoc commune quod parulo ore auditus tantillo acutior.

XI. Quæ hæret in *aure interna*; hæret vel in *tympano*, vel in *labyrintho*.

XII. Quæ hæret in *tympano*; hæret vel in ejus *cavo*; vel in *membrana inveſtiente*; vel in *auditus oſſiculis*; vel in *membranis feneſtrarum*; vel in *ſinuoſitatibus maſtoideis*; vel denique in *tuba euſtachiana*.

XIII. In *cavitate tympani* hæret: ſi *repleta fuerit quocunque liquido*; rore condenſato: aëre vel nebuloſo, aut alia ratione infecto, vel denſo nimis, aut nimis raro: aqua: ichore: ſanguine: ſanie: pure. Cognoſcitur malum, ex compreſſione, vel obſtructione tubæ euſtachianæ: ſtillicidio humorum ex meatu auditorio: eorundem excretione è naribus faucibuſque potiſſimum poſt ſternutationem: ex membrana tympani verſus meatum auditorium pro-

tuberante : ex cauſis prægreſſis. Curatio requirit, 1. humores educere, expellendo; abſorbendo. Quod fit capitis concuſſione: nixu expirationis, ore naribuſque clauſis: ſternutatione: ſitu commodo: V. S. purgantibus; attenuantibus. 2. impedire novam humorum regenerationem: quod fit à vario modo, pro varia peccantis liquidi indole

XIV. In *membrana inveſtiente.*

1. *Enato* in eadem quocunque *tumore.*
2. *Si laxa* nimis: aut *calloſa* fuerit; aut *ab oſſibus ſeceſſerit*: quæ quidem omnia difficulter cognoſcuntur, & curantur. Vapores & gargariſmi aliquid, ſed parum valent.

XV. In *oſſiculis auditus.*

1. Si *defecerint*: quod nec cognoſci, nec curari poteſt.
2. Si *atrophica* fuerint: quod itidem nec ſciri; nec, ſi ſciatur, ſanari poteſt.
3. Si *luxata*; aut *ruptis ligamentis confuſe ſita*; aut per ἀγκυλῶσιν *concreta* fuerint. Suſpicamur id factum ex cauſis prægreſſis violentis, aut acri humore in tympano contento. Malum inſanabile.
4. Si *cariæ* fuerint conſumta. Id ſuſpicamur 1. ex dolore inflammatorio in aure interna prægreſſo. 2. materiæ acerrimæ ex meatu, vel faucibus egreſſu. 3. ex eadem materia nigris ſquammulis oſſeis impræ gnata. 4. ſi alibi carioſi oſſis adſint indicia. 5. ſi æger aut valde ſcorbuticus, aut

venereus fuerit. Malum, provectum ſi fuerit, incurabile: incipiens forte ſanari poſſet, per interna depurantia; & ſimilia remedia in aurem injecta, aut naribus attracta, vel & gargariſmata. Sed levis ſane ſpes erit.

5. *Si muſculi* eorundem fuerint *immobiles*, quod non ita facile ſciri poteſt.

XVI. In *feneſtræ, vel ovalis, vel rotundæ membranis* malum hæret.

1 Si *laxæ* nimis fuerint.

2. Si nimis *ſiccæ* & *rigidæ*.

3. Si *incraſſatæ*.

4. Si *pertuſæ*.

5. Si alia *membrana ſuperincreſcente* obductæ: quæ quidem omnia haud facilius cognoſci, quam curari poſſunt.

XVII. In *ſinuoſitatibus maſtoideis* malum ſitum eſt.

1. Si *defecerint*, ut magnam partem in infante.

2. Si *carie* conſumtæ fuerint.

3. Si *membrana* eas cingens *laxa*, *dura*, *calloſa*, *inflammata* fuerit.

Malum non cognoſcendum, vix curandum.

XVIII. In *tuba euſtachiana* mali cauſam eſſe cognoſcimus: ſi, ore naribuſque clauſis expirationis nixu edito, neque bombus in aure ſentiatur, neque protuberare tympani membrana deprehendatur. Fiet id,

1. Si fuerit *obſtructa*; quod vel à tumoribus in ea enatis; vel à corporibus in eam ingreſſis,

greſſis, vel orificium alterutrum obturantibus.

2. Si fuerit à vicinis corporibus *compreſſa*.
3. Si *collapſa* fuerit.
4. Si plane *concreti* oppoſiti parietes.
5. Si muſculi ejuſdem *paralytici* fuerint.

Ex quibus ſpeciebus tertia & quarta vix: cæteræ ſatis difficulter ſanari poſſe videntur: idque diverſis remediis tentare oportet, pro diverſitate cauſarum, quæ hoc malum generaverunt.

XIX. In *labyrintho* cauſa ſurditatis hæret.

1. Si *cava* ejus condenſato *rore*, aut *alio* quocunque *liquore repleantur.*
2. Si *membranæ* cava inveſtientes *inflammentur*, aut alia ratione vitientur.
3. Si *ſolidæ partes* carie, aut alio vitio laborent.
4. Si *nervus* auditorius, & potiſſimum mollis ejus portio, compreſſus aut deſtructus ſit: quæ quidem mala æque difficulter cognoſcuntur, ac curantur.

XX. Cujus denique ſurditatis cauſa in *ſenſorio communi* hæret: ea hæret in ejuſdem compreſſione; aut alia noxa. Cognoſcitur, 1. ex organo auditorio integro. 2. ex cauſis prægreſſis. 3. ex aliis adfecti cerebri indiciis. Curatur ſublato cerebri morbo.

XXI. Tandem non inutile erit hæc problemata propoſuiſſe.

1. Poteſtne certo ſciri, an ſurditatis cauſa in nervo auditorio hæreat?

2. Quo indicio ſcitur in meatu auditorio hærere?
3. Quo ſigno innoteſcit in tympano cavo hærere.
4. Quare raro quiſpiam adeo ſurdus, quin, ſi quis ſupra cerebrum loquatur, voces ſonumque loquentis audiat, ſi ICtis fides? *Vid. L. 6. cod. tit 22. L. 10. & Menag. amœnit. jur. civ. c. 27.*
5. Cur, qui à nativitate ſurdi, etiam muti ſunt.
6. Quænam eſt cauſa ſurditatis, ſubito ex improviſo invadentis, tota ſæpe vita perdurantis, interdum haud tardius, quam acceſſerat, abeuntis?
7. An & in ptyaliſmo medicina adverſus ſurditatem? & quando?
8. An non eſt agyrtarum & impoſtorum omnem ſurditatem velle perſanare?
9. An non æque ineptum eſt, omnes ſurditates, etiam ſanabiles, eodem remedio velle debellare?
10. An, & quale, momentum in morborum acutorum prædictionibus ſurditas habet?
11. An non & ſurditas aliorum interdum morborum medicina eſt?

CAPUT II.

De ὀξυηκοΐα ſive acuto auditu.

QUando homines ſonum quendam determinatæ intenſitatis ita audiunt, ut naturali longe intenſior videatur; dicuntur ὀξυηκοΐα laborare.

II. Quæ oritur à fortiori radiorum ſonorum reflexione, eorumque validiori actione in nervum auditorium, vel ſenſorium commune.

III. Id quod ſingulari partium organum auditorium componentium conſtitutioni debetur ut plurimum.

IV. Talis autem conſtitutio eſt, vel naturalis, vel præter naturam: ex quibus quum ſola poſterior morboſa dici poſſit; ſola etiam illa hic conſideranda eſt.

V. Hujus autem cauſa hæret; vel in *organo auditorio*; vel in *communi ſenſorio* ipſo.

VI. Si in *organo auditorio* hæreat; hæret ut plurimum in membranis ita conſtitutis, ut ad ſonoros radios incidentes fortius tremant & vibrent, quam in ſtatu naturali.

VII. Id vero fiet, ſi quidem nimis tenſæ fuerint.

VIII. Talis vero tenſio, vel à *ſpaſmo*; vel ab *inflammatione*; vel à nimia earundem *rigiditate* oritur.

IX. Unde nunc pulcre hæc problemata explicantur.

1. Quare in fœminis hyſtericis, & viris hypochondriacis hoc malum adeo frequens?
2. Quare in illis ὀξυηκοΐα ſuperveniens imminentem paroxyſmum præſagit?
3. Quare frequens ſymptoma in morbis acutis inflammatoriis.
4. Quid in morbis acutis prædicit?
5. An ὀξυηκοΐα ſemper prodromus morborum capitis? an non aliquando pediſſequa?

6. Quare aliquando cum febre? aliquando ſine illa? & quæ periculoſior?
7. Unde fit, ut eoſdem cerebri morbos aliquando ſurditas; aliquando contraria illi ὀξυηκοΐα comitetur?
8. Quodnam ex binis ſymptomatibus magis metuendum?

X. Si à *ſpaſmo* : conveniunt antihyſterica; opiata; emollientia; vapores.

XI. Si ab *inflammatione* : V. S. eccoprotica; diluentia; clyſmata; reſolventia, nitroſa; pediluvia; laxantia: vapores.

XII. Si à *rigiditate* : oleoſa; cataplaſmata; vapores; fomenta.

XIII. In genere cavendum à valide ſtimulantibus; quippe quæ magis tendunt. Quare nec veſicatoria ex cantharidibus admovenda, utique non, niſi aliis evacuantibus prægreſſis.

XIV. Si in *communi ſenſorio* mali cauſa hæreat, ſæpe nimia ejus ſenſilitas peccat, curaturque roborantibus; opiatis: vel & fugato morbo, quo cerebrum correptum obſervatur.

C A P U T III.

De Sonitu, Tinnitu & Bombo aurium.

S*Onitus, tinnitus & bombus aurium* adeſſe dicitur, quando homo in aure ſonum quendam audit, licet nullum corpus ſonorum adſit.

II. Differt hoc malum: tum pro differentia ſoni, qui auditur; tum quod aliquando aliquod,

aliquando nullum in imaginatione aut judicio vitium cum ipſo conjungatur.

III. Proxima mali cauſa talis eſt conſtitutio nervi auditorii, qualis à ſonoro corpore in eum agente producitur.

IV. Eam vero efficiunt cauſæ, vel in *aure*, vel in *cerebro* hærentes.

V. In *aure* meatus auditorius anguſtior, ſive compreſſus, ſive obturatus: pulſatio arteriarum auris: materia elaſtica in cavo tympano, vel labyrinthi hærens: perſpiratio humorum impedita: materia quæcunque in aurem depoſita: ſingularis nervi acuſtici conſtitutio, ſive idiopathice, ſive ſympathice adficiatur.

VI. In *cerebro*: omnes cauſæ, quæ nervum auditorium premere, aut à ſtatu naturali aliquantulum deturbare poſſunt; quod ex aliis cerebri morbis dignoſcitur.

VII. Quod vero diverſus ſit ſonus, nunc ſtridoris; nunc tinnitus; nunc bombi ſpeciem exhibens: id quidem à diverſo modo, quo nervus patitur, deduci debet.

VIII. Hoc ipſum vero, vel à diverſis cauſis in nervum agentibus; vel à diverſa nervi conditione pendet.

IX. Adfectus moleſtus, non raro periculoſus, capitis morborum vel prodromus, vel effectus: hinc ſæpe letalis.

X. Curatio non ſemper eadem, ſed pro remotioris cauſæ varietate diverſa. Laudantur V. S. purgantia: diuretica: ſudorifera: epiſpaſtica: veſicatoria: laxantia: diſcutientia: car-

L 3

diaca : quæ omnia alias utilia, alias minus commoda.

XI. An tinnitus aurium ſit à materia flatulenta & elaſtica ex interioribus auris verſus exteriora mota & expanſa?

CAPUT IV.

De Otalgia, ſeu dolore aurium.

TErribilis ſæpe, periculoſus, &, ex Celſi teſtimonio, ad mortem etiam & dementiam præcipitans eſt ille adfectus, quem *aurium dolorem* latini, græci ὠταλγίαν adpellant.

II. Qui cum à variis & diverſis cauſis oriatur, variæ ejus ſpecies pro cauſarum varietate diſtinguendæ erunt.

III. Periculoſiſſimus eſt, qui ab *inflammatione* oritur : cognoſcitur ex acutiſſimo dolore, pungente, urente, lancinante, pulſatorio : febre continua acutiſſima : capitis dolore, tumore, rubore : in temporibus fervore, & forti arteriarum vibratione : ſiti : delirio : vigiliis : convulſione : animi deliquio : tumore rubro, inſpecta aure aliquando apparente, aliquando non ita.

IV. In curatione, quantum fieri poterit, conabimur reſolutionem obtinere, ſuppurationem præcavere.

V. Reſolutionem obtinere ſperamus V. S. in brachio, pede, pone aurem, in vena jugulari inſtituta; ter, quater, ſæpius repetita; arteriotomia ; cucurbitis : hirudinibus : epiſpaſticis :

veſicatoriis : lacte, vel ſimplici, vel cui anti-phlogiſtica incocta, in meatum auditorium inſtil-lato : cataplaſmatis : vaporibus : fomentis : narcoticis.

VI. Si ſuppuratio evitari non poteſt, acce-leranda illa erit : quod fit maturantibus ca-taplaſmatis ad aurem admotis : tum oleis : & animalium axungiis in auditorium meatum im-miſſis.

VII. Factus abſceſſus ſi ſponte non rumpatur, aperitur expirationis nixu, clauſis ore naribuſ-que : ſternutatione : vomitu : immittendo quan-doque digitum minimum, vel & inſtrumen-tum in porum acuſticum.

VIII. Rupto abſceſſu, mundandum eſt ulcus quod fit exitum materiæ ex ulcere ſtillanti con-ciliando ſitu capitis; animæ retentione; ſternu-tatione; capitis concuſſione : tum & balſamicis, & detergentibus, in aurem immiſſis; ol. amygd. amar. balſamo copaiuæ, peruviano; melle; hydromelle, &c.

IX. Quæ *otalgia* oritur *à corporibus quibuſ-dam* in auditorium meatum *ingreſſis* : illa ut facile cognoſcitur, ita & non difficulter, eductis iiſdem curatur.

X. Quæ à *materia flatulenta* producitur, quod, tum ex abſentia inflammationis, tum ex aurium tinnitu ſuſpicamur : ea optime per car-minantia ſanatur.

XI. Quæ à *materia catarrhoſa* & *impedita perſpiratione* : per ea curatur, quæ, tum in

toto corpore, tum potiſſimum in parte adfecta diaphoreſin excitare poſſunt.

XII. Quæ denique à *craſſis viſcidiſque* humoribus mole ſua prementibus oritur: ea evacuantibus per alvum: veſicatoriis; topicis calefacientibus, & attenuantibus tractari debet.

LIBER QUARTUS.

DE MORBIS NARIUM.

CAPUT PRIMUM.

De Hæmorrhagia narium.

COpioſum & celerem ſanguinis è naribus effluxum, *hæmorrhagiam*; at lentim & guttatim factum, *ſtillicidium narium* vocant medici.

II. Vario reſpectu illæ hæmorrhagiæ differunt. Alia fit ex vaſe arterioſo; ex venoſo alia. Alias ex cavitate narium, ſinibus oſſium calvariæ; alias vel ex ipſo calvariæ cavo originem ſanguis habet. Alia ſpontanea; alia artificialis; morboſa alia: quæ poſtrema iterum in ſymptomaticam & criticam diſtinguitur. Alia denique fit per ἀναστομώσιν: alia per διαπήδησιν: alia denique per διαίρεσιν; quæ iterum fit; vel per ῥῆξιν; vel per διαβρώσιν.

III. Cauſæ hæmorrhagiam producentes ſunt, vel *internæ*, vel *externæ*.

IV. *Internæ* hærent, vel in *ſanguine*, vel in *vaſis*, vel in *utriſque*.

V. *Sanguis* hæmorrhagiam narium producere potuit, ſi vel copia, vel motu, vel qualitate peccaverit.

VI. Unde intelligimus quare plethorici; adoleſcentes, præſertim maſculi: valido exercitio agitati: febribus acutioribus laborantes: ſuppreſſam evacuationem habentes: ſcorbutici: morbis contagioſis, putridis laborantes toties ſanguinem de naribus profundant.

VII. In *vaſis* cauſa mali hærebit, ſi forte narium vaſa præ cæteris laxiora & molliora fuerint: quo refer, ſi compreſſa, obſtructa, eroſa, læſa fuerint.

VIII. *Externæ* cauſæ ſunt, omnes illæ, quæ extra noſtrum corpus hærentes tales conditiones (v. VII.) vel ſanguini, vel vaſis conciliare poſſunt, quales certe ſunt plurimæ.

IX. Præſentem narium hæmorrhagiam facile cognoſcimus; & à ſtillicidio earundem diſtinguimus; ſed & ſpecies diſtinguendæ ſunt neque minus ſollicite indaganda cauſa, à qua producitur: in quibus certe omnibus attentus medicus haud inſignem difficultatem deprehendet.

X. Neque minus utile, aut neceſſarium eſt, imminentem in acutis morbis hæmorrhagiam prævidere, ne naturam in ſalutari opere turbemus: qua de re vid. Hipp. Gal. Pr. Alpinum, alioſque.

XI. Non eundem ſemper eventum habet: ſalutarem ſæpe: ſæpe vel lente, vel ſubito etiam letalem: quæ quidem diverſitas pendet; tum à copia, qua fluit: tum à cauſa, à qua producitur: tum etiam à morbis, quibus ſupervenit: tum denique à tempore, quo morbis nonnullis ſuccedere obſervatur.

XII. Et certe ſæpe liberat à graviſſimis malis: apoplexia: convulſione: tetano: cephalæa: viſcerum inflammationibus, potiſſimum, hepatis & lienis: quin & ſæpe eoſdem alioſque morbos præcavere deprehenditur, tabem potiſſimum pulmonalem.

XIII. Sed & frequens graviorum morborum cauſa eſt, & talis peſſima ominatur: hinc mala, cui ſuccedit convulſio: ſingultus: delirium: corporis extremarum partium refrigeratio. Frequentiſſime autem copioſiorem, vel parciorem quidem, ſed diu durantem, hydrops excipere conſuevit, eaque certe non optima

XIV. Non omnis hæmorrhagia narium ſiſtenda eſt: quæ enim ſpontanea aut critica eſt, compeſci non debet; niſi nimia fuerit. Cæteræ curandæ, nec tamen eodem ſemper modo.

XV. Ut enim ex arte curatio fiat, oportet tollere cauſam hæmorrhagiam concitantem: & dein vaſa aperta obſerare: quibus quidem binis indicationibus uno ſæpe eodemque remedio ſatisfit.

XVI. Sed & obſervandum eſt, dari caſus in quibus poſteriori indicationi primum ſatisfacere oportet, neglecta tantiſper priore. Alios vero exiſtere, in quibus ſi ab obſeratione vaſorum curam inchoares, ægrum in præſentiſſimum diſcrimen conjiceres.

XVII. Etenim ſi ſanguis non abundet: ſi impetuoſiſſime ruat: ſi corpus fuerit ſenile; laxum; frigidum; cacochymicum; hydropicum:

tum, retento per injectas ligaturas, quantum fieri poteſt, ſanguine reſiduo, vaſa continuo conſtringenda ſunt.

XVIII. At ſi profuſa hæmorrhagia non fuerit: ſi fiat in corpore plethorico: ſi cum εὐφορίᾳ fiat, ſive ſuppreſſa aliqua ſanguinea evacuatione, ſive in acutis morbis: tum ſubita illa vaſorum obturatione nihil periculoſius. Letalia enim hinc mala, quin & repentina mors aliquando expectanda.

XIX. Si plethora hæmorrhagiam excitaverit: primæ indicationi ipſa ſatisfacit natura, minuendo hoc fluxu plethoram: juvat eandem V. S. quocunque loco inſtituta; tum & alia remedia V. S. vicaria.

XX. Si nimius impetus humorum verſus caput malum produxerit: motus nimius ſiſtendus, & præſertim revulſio à capite facienda: quod fiet ſectione venæ in pede; arteriæ temporalis pertuſione; mox aquoſis, frigidis, acidis, nitroſis, epotis; eccoproticis; camphora; opio; ſuccis urticæ, plantaginis, ſedi majoris: dein & externis frigidis, aquoſis, acidis, capiti prudenter admotis; epiſpaſticis; cucurbitis, ad pedes, crura adplicatis.

XXI. Si acrimonia morbi cauſa ſit, nihilque peccet aliud: tum quidem V. S. nulla neceſſitas: ſed leniter evacuantia & temperantia, varia pro varia acrimoniæ ſpecie, conducunt.

XXII. Unde patet aliquando vitrioli ſpiritum egregie convenire: aliquando, laudata à nonnullis, ſalia volatilia oleoſa, tartari tincturam,

ſalis ammoniaci ſpiritum, poſſe locum habere: ſed poſteriora hæc rarius.

XXIII. Evacuatio ſuppreſſa ſi anſam morbo dederit, illa prudenter revocanda eſt.

XXIV. Vaſorum apertorum obturatio, quam altera indicatio exigit, tam per interna, quam externa ſtiptica peragitur.

XXV. Pro interno uſu mire deprædicatur Helvetii pulvis, ex alumine rupeo & draconis ſanguine conflatus: neque negari poteſt admirabilem ejuſdem eſſe, tum in narium, tum in cæterarum partium hæmorrhagiis, efficaciam.

XXVI. Externorum remediorum alia admoventur ipſis naribus; alia vicinis remotioribuſve partibus.

XXVII. Inter poſteriora numerantur anacollemata fronti & temporibus adplicata: immerſio pedum in frigidam: frigida, vel ſola, vel aceto admiſta, temporibus, nuchæ adſperſa; qui & genitalibus admota: terror incuſſus.

XXVIII. Priora ſunt, vel liquida, quæ ſiphonis ope injiciuntur; vel ſolidiora, quæ forma turundæ conicæ intra nares profunde adigun-tur: qua ratione & liquida nonnulla immitti conſueverunt.

XXIX. Inter liquida laudatiſſimus eſt liquor ſtipticus in Germania celebris: tum & aluminis, vitrioli ſolutio in aqua plantaginis: aqua rabelii: ſpiritus terebinthinæ, & ſimilia plura.

XXX. Inter ſolida celebrantur terebinthina cocta: maſtiche: thus: colophonia: gypſum: ſanguis draconis: cortices granatorum: gallæ: & plura alia.

XXXI. Quid de pulvere ſympathetico? quid de cæteris ſpecificis ſtatuendum eſt?

CAPUT II.

De Ozæna.

ULcus narium putridum; graveolens, continuo proſerpens, parteſque vicinas depaſcens, *ozæna* appellatur.

II. Quæ, ſedem ſuam habens in membrana Schneideriana, hærere poteſt in omni illo cavo, cujus ſuperficies ab hac membrana inveſtitur; id eſt, in narium cavo, proprie ſic dicto; & ſinibus cum eo communicantibus.

III. Hoc vero ulcus ſolas aliquando partes molles membranoſas adficit; aliquando ad ipſa uſque oſſa, & cartilagines, quibus cariem ſæpe inducit, proſerpit.

IV. Rurſus alia ozæna eſt aperta; alia cruſtis denſiſſimis & craſſiſſimis obducta.

V. Differunt etiam ratione materiæ effluentis, quæ in aliis tenuis: ſanioſa, ichoroſa, copioſa, neque peſſime fœtens: in aliis craſſior, parcior, & teterrima effluvia exhalans.

VI. Cauſæ hoc ulcus excitantes ſunt, vel *internæ*; vel *externæ*.

VII. Ad *internas* referenda eſt quæcunque cacochymia, potiſſimum ſcorbutica & venerea: elephantiaſis: frequens catarrhus: quæ ſane hoc ulcus generare per ſe poſſunt, vel ſaltem ita partes diſponere, ut, cauſis internis accidentibus, facillime enaſcatur.

VIII. Hæ autem ſunt acria, vel effluvia, vel ſenſibilia corpuſcula naribus attracta: vomitus acrioris materiæ: vulnera: contuſiones: dilacerationes: polypus narium.

IX. Cognoſcitur ozæna, tum ex cauſis prægreſſis: tum ex ſtillicidio fœtidæ ex naribus materiæ, ejuſque vel tenuioris vel craſſioris: tum ex aliis phænomenis; qualia ſunt, læſus odoratus; vitiata ſæpe naſi & genarum figura; læſa reſpiratio, loquela, quin & aliquando deglutitio: tum & interdum, in nares inſpiciendo.

X. Utrum vero ſolæ partes membranoſæ, an & oſſeæ adfectæ ſint, colligas: tum ex ſpecillo immiſſo: tum ex effluente materia: è quibus itidem certior evades, utrum aperta, an cruſtis denſioribus tecta ſit ozæna. Acerrima vero materia effluens, erodens omnia; dolorque intolerabilis cancroſæ, nam & hæc memoratur, ozænæ ſuſpicionem injicit.

XI. Unde fit, ut quibus oculis humidiores ſunt, huic ulceri magis ſint obnoxii, quam quibus ſicciores?

XII. Malum hoc ejus eſt naturæ, ut incertum habeat eventum. Periculoſum quidem in genere dici poteſt; ſed differt tamen periculum pro varietate cauſarum; temperiei; ætatis; durationis; loci adfecti; indolis mali; comitumque ſymptomatum.

XIII. Cura conſiſtit, 1. in tollenda mali cauſa, & fomite. 2. in mundando, detergendo & dein conſolidando ulcere; quorum prius ſi præſtiteris, eo ipſo etiam ſæpe effeceris alterum.

XIV. Prius fit, uſu decoctorum ſcorbuto & venereo malo oppoſitorum, interpoſitis catharticis hydragogis: forti ſudoris expreſſione: mercurialibus, interdum vel ad ſalivationem uſque exhibitis: nec fonticuli, aut ſetacea contemnenda videntur: ſed plurimum præſidii in legitimo ſex rerum non naturalium regimine poſitum eſt.

XV. Poſterius ut rite atque ex artis præſcripto fiat, examinandum eſt, utrum cruſtis obductum ſit ulcus, nec ne.

XVI. Horum prius ſi adpareat; tollendæ & ſeparandæ cruſtæ per laxantia, emollientia, & leniter ſtimulantia: vaporem aquæ calidæ: attrahendo naribus, vel injiciendo decocta farinoſa, aquam, lac, mel, olea blandiſſima: immiſſo prudenter ſpecillo quin & leniori ſternutatorio.

XVII. Sed & ſollicite animadvertendum, utrum caries oſſa infecerit: quod ſi detexeris, oſſium infectorum ſeparatio expectanda & promovenda erit; quæ licet à natura potiſſimum perficiatur, arte tamen promoveri poteſt, quem in finem remedia §. xiv. laudata pro interno; pro externo vero uſu commendata chirurgis ad cariem oſſis, ſed prudentiſſime & ſuſpenſa maxime manu adplicanda, conveniunt.

XVIII. Emollita cruſta, ſeparata carie, ſi neceſſe fuerit, per ſaponacea, lixivioſa, bilioſa, amaricantia, adſtringentia, balſamica, &, his non juvantibus, acriora detergentia, venerea etiam, & mercurialia vitatis ſollicite ſanis par

tibus,

tibus, ulcus detergemus: quod deterſum ſponte dein conſolidabitur.

XIX. Difficillimus autem caſus eſt, ſi ulcus in Highmoriano antro hæſerit, cui medendum nonnulli cenſuerunt, evulſo ſecundo vel tertio dente molari ſuperiori: dein perforata, ſi neceſſe fuerit, oſſea lamella, quæ illum alveolum ab antro diſtinguit, & injectis per hanc aperturam remediis. An, ſi id non juvet, inciſis cute & muſculis, trepanatio oſſis, ſub quo antrum hæret, tuto fieri poſſet?

LIBER QUINTUS.

DE MORBIS FAUCIUM.

CAPUT PRIMUM.

De Aphthis.

APhthæ, quas æque commode ad morbos faucium ac linguæ referas, veteribus memoratæ ab iis, quæ hodie ſic adpellantur, toto cœlo videntur diſtare.

II. Hoc enim nomine antiqui vocabant partium, præſertim oris, ſuperficiarias exulcerationes, ſatis malignas, proſerpentes & urentes, ſeu ignea caliditate præditas.

III. Noſtræ vero aphthæ nihil cum ulceribus commune habent: ſive earundem originem; ſive conjuncta phænomena; ſive exitum; ſive denique curandi rationem ſpectes.

IV. Sunt autem exiguæ quædam puſtulæ, vel papulæ, oriundæ à materia viſcida; tenaci; hærente in extremitatibus ductuum, qui ſalivam, vel humorem illi analogum in os infundunt; eos obſtruente; & incumbens epithelion elevante: quæ ubi aliquandiu perſiſtere, decidunt, ab aliis ſæpe excipiendæ,

V. Unde liquet, poſſe illas aphthas adparere, ubicunque ductus illi, vel ſimiles conſpiciuntur; in labiis; genis; gingivis; lingua; palato; uvula; tonſillis; œſophago: imo vero ventriculus; inteſtina; aſpera arteria; pulmo; hepar; lien; renes; veſica urinaria aliquando aphthis obſidentur. An ſcabies veſicæ nonnullis medicis memorata, ſunt ejuſdem aphthæ?

VI. Variæ aphtharum ſpecies recenſentur. Differunt enim ratione. 1°. *coloris.* 2°. *copiæ*, unde aliæ *diſcretæ*; *confluentes* aliæ. 3°. *exortus.* 4°. *loci*, quem occupant. 5°. *temporis*, quo perſtant. 6°. *modi*, quo evaneſcunt. 7°. *phænomenœn* lapſui ſuccedentium. 8°. aliæ *criticæ* ſunt, aliæ *ſymptomaticæ.* 9°. denique aliæ *febre* prægreſſa, aliæ *ſine eadem* prodeunt.

VII. Omnem quidem ætatem, maxime tamen puerilem & ſenilem, invadunt aphthæ; inprimis corpora cacochymica. Frequentiſſime adparent in febribus continuis putridis, vel intermittentibus, quæ in continuas degenerarunt; tum & hecticis inprimis ſi febres illas diarrhœa aut dyſenteria comitata fuerit; potiſſimum ſi materia initio mali, vel non expulſa, vel, quod pejus, adſtringentibus fuerit cohibita. Antecedunt eaſdem viſcerum quorumcunque inflammatio: puerperium ſæpe: ſæpe graviditas: vermes: nimiæ humorum evacuationes, vel & evacuationem ſuppreſſiones: mala diæta: & ſimilia.

VIII. Effecta aphtharum ſunt, febris vel in-

crementum, vel decrementum : oris, cæterarumque partium ſiccitas : ingreſſus liquidorum in vaſa excipientia, & egreſſus exhalantibus impeditus : manducatio, deglutitio, loquela, depravata : appetitus proſtratus : tuſſis : vox rauca & clangoſa : inſenſilitas partium, quas occupant : lienteria : ulcera peſſima : gangræna : ſphacelus : oſſium caries.

IX. Elapſis aphthis, maxima ſenſilitas partium ante inſenſilium : facillima irritatio : dolor : diarrhoea : dyſenteria : ſalivatio ingens, interdum etiam cruenta : ſæpe recidiva mali, & ea quidem frequenter, aliquando ſæpius repetita.

X. Futuras in morbis ſuſpicamur, 1. ex cauſis prægreſſis. 2. ex variis ſymptomatis, quorum præcipua ſunt ; nauſea ; vomitus ; anxietas : ſenſus ponderis & gravitatis circa ſtomachum ; tuſſicula ; ſingultus ; ſopor ; ſomnolentia, difficilis deglutitio : frequens ſcreatus : linguæ rubedo : horum enim pleraque ſi in morbis adpareant, vix de imminentibus aphthis dubitandum eſt.

XI. Præſentes facile cognoſcimus, & ab aliis oris fauciumque morbis diſtinguimus.

XII. Exitum ſic prædicemus. Criticæ ; diſcretæ ; albæ ; pellucidæ ; corpus ſatis purum invadentes ; febre mitiori, mitioribuſque ſymptomatis ſtipatæ ; ſine viſcerum interiorum corruptela ; parvam in erumpendo reſiſtentiam offendentes ; aliquandiu perſiſtentes ; facile dilabentes ; dilapſæ non vel minus denſe redeun-

tes : verno tempore prodeuntes, longe mitiores ſunt, quam quæ contrarias qualitates habent: quin & ſatis metuendæ, quæ gravidas, aut puerperas infeſtat: tum & illæ; quæ, poſtquam apparuere, ſubito recedunt cum augmento ſymptomatum.

XIII. Præcavent ſæpe aphthas in acutis tempeſtiva V. S. interdum & cathartica & emetica in morborum principio exhibita.

XIV. Cura aphtharum jam apparentium tribus indicationibus videtur abſolvi: quarum prima jubet earundem eruptionem promovere, repulſionem impedire. Altera cruſtæ aphthoſæ lapſum procurare. Tertia ſymptomata tam concomitantia, quam ſuccedentia mitigare.

XV. Primæ ut ſatisfiat cavendum eſt, tum à nimium debilitantibus, tum à fortiter ſtimulantibus: utrumque enim eruptioni nocet: ſed diluendo ſanguinem, materiamque illi inhærentem prudenter ſolvendo, & linguæ fauciumque vaſa laxando conabimur materiam illuc advocare.

XVI. Hinc rarus V. S. purgantibus; & cardiacis locus. Si tamen motus nimius fuerit, miſſio ſanguinis; ſi nimis parvus, ſtimulantia prudenter exhibita prodeſſe poterunt.

XVII. Alteri indicationi ſatisfaciunt diluentia & laxantia calide propinata: quin & externe laxantia; emollientia; leniter detergentia commode adplicantur: inter quæ nulli remedio cedit vulgatum illud raparum decoctum, ſuccuſve earundem preſſus. An tuto refrigerantia &

adſtringentia adhibentur? an utile eſt cruſtam aphthoſam abradere?

XVIII. Symptomata aphthas concomitantia oriuntur à cruſta aphthoſa oſcula vaſculorum infarciente: tolluntur ergo cruſtæ lapſu conciliato per diluentia, laxantia epota & injecta clyſmata.

XIX. Quæ vero aphthis ſuccedunt, ea vel dilatatis vaſis; vel partium excoriationi, & inde oriundæ nimiæ ſenſilitati debentur.

XX. Priora lenibus adſtringentibus, inter quæ princeps fere cortex peruvianus: poſteriora lenientibus, mucilaginoſis tractari debent.

XXI. Ulcera ab aphthis excitata, & poſt eas relicta, arte chirurgica curare oportet.

XXII. Neque inutile erit, ſanato malo, purgans aliquod, & lene diureticum exhibere, ut, ſi quæ forte aphthoſæ pelliculæ in corpore reſtiterint, his viis ejiciantur.

CAPUT II.

De Angina.

DEfiniri vulgo conſuevit *angina*, quod ſit inflammatio faucium, ſed ſic ſpecies anginæ, non ipſa angina, definitur, quæ potiori jure dicitur eſſe morbus, in quo actio faucium impeditur à cauſa, quæ in iis vel prope eaſdem hæret.

II. Quum vero faucium actio potiſſimum faciat ad reſpirationem & deglutitionem: hinc in

omni angina vel reſpiratio, vel deglutitio, vel utraque læditur.

III. Neque tamen omnis reſpiratio & deglutitio læſa angina vocari poteſt: ſed requiritur ut cauſa hæreat in ipſis faucibus, vel proxime eaſdem.

IV. Differunt anginæ vario reſpectu, & quidem primo ratione *cauſæ*: hinc alia eſt *inflammatoria*, quæ etiam *vera* dicitur: alia *aquoſa* quæ & *œdematoſa*, *catarrhoſa*: alia *ſuppuratoria*: alia *gangrænoſa*: *ſcirrhoſa* alia: alia *cancroſa*; alia *ulceroſa*: *convulſiva* alia: alia denique *paralytica*.

V. Altera differentia petitur ab *effectis*: In aliis enim ſola *reſpiratio*: ſola *deglutitio* in aliis: in aliis *utraque* vitiatur.

VI. Tertia deſumitur à *loco* affecto: quo reſpectu alia eſt κυνάγχη, quæ dicitur hærere in internis laryngis muſculis, cujus duplex ſpecies nonnullis ſtatuitur: alia συνάγχη, quæ internos faucium muſculos obſidet: alia παρακυνάγχη, quæ] externos laryngis: alia denique παρασυν-άγχη, quæ externos pharyngis muſculos occupare creditur. Huc refer & illas ſpecies, quæ λορδώσις, κυφώσις, σκολιώσις vel σκολιώτης Hippocrati & Galeno dicuntur.

VII. Quarta differentia eſt, quod alia ſit *ſine partium tumore*; alia *cum eodem*: quæ poſterior iterum duplex eſt, vel enim tumor oculis conſpici poteſt, vel non poteſt.

VIII. Quinto differunt ratione *originis*, quo reſpectu alia eſt *ſporadica*; alia *epidemica*.

IX. Quum organa reſpirationi & deglutitioni exercendæ inſervientia æque facile, ac cæteræ partes, imo facilius inflammari poſſint, mirum non eſt *anginam* veram ſeu *inflammatoriam* tam frequenter occurrere.

X. Ad hanc vero præ cæteris diſpoſitos videmus juvenes: plethoricos: bilioſos: ruffos.

XI. Diſpoſitis malum conciliant: aër ſubito oppoſitas qualitates contrahens: cibi & potus actu frigidi, vel qualitate calidi: motus validior vel totius corporis, vel faucium: Hinc publicæ declamationes: tubarum inflatus: fortis equitatio adverſo facta vento: febres acutiores: ſuppreſſæ evacuationes, maxime alvinæ; menſtruorum; hæmorrhoïdum: animi pathemata: metaſtaſis materiæ morbificæ: aphthæ.

XIII. Cognoſcitur malum ex impedita vel reſpiratione, vel deglutitione: dolore circa fauces, eoque lancinante, pungente, urente: febre continua acuta: & ſi partes adfectæ in conſpectum veniant, earundem tumore & rubore.

XIII. Præter hæc (§. XII.) & alia phænomena: neque tamen ſemper eadem: neceſſe enim eſt, ut pro varietate loci adfecti functioniſque læſæ, varia ſymptomata oriantur.

XIV. Læſa enim reſpiratione, maloque in aſperæ arteriæ initio hærente produci debebunt omnia illa mala, quæ ab impedito aëris in pulmonem ingreſſu, ſanguiniſque per eam trajectu, neceſſario expectanda ſunt.

XV. Et certe hanc comitari videmus ingentem anxietatem : faciei ruborem : venarum tumorem varicoſum : ſtuporem : leve delirium, pulſum exilem, inæqualem, intermittentem; quin & reſpiratio difficilis, parva, ſibiloſa : erecta, dolorifica deprehenditur : vox clangoſa : febriſque hanc ſpeciem concomitans vehementiſſima obſervatur, dum vix aliquid mali inſpectis faucibus deprehenditur.

XVI. At ſi malum in parynge viciniſque partibus hæſerit, læſa potiſſimum deglutitione reſpiratio, quamvis & in hoc caſu aliquando lædi poſſit, longe liberius exercebitur : nec memorata modo, ſed alia ſpectabuntur phænomena.

XVII. Etenim cibus deglutiendus, dolorem inducens graviſſimum, vel per os vel per nares redibit : loquela multum vitiabitur, incredibili quantitate pituitoſa materies exſcreabitur : aures dolebunt, & ſuſurrabunt; dum interim in interioribus faucibus, vel & aliquando externe in collo, rubor tumorque inſignis conſpicietur.

XVIII. Ex quibus quidem omnibus manifeſto colligitur, utramque ſpeciem eſſe periculoſiſſimam : ſed eam, quæ §. XIV. XV. deſcripta eſt, longe periculoſiorem eſſe, quam quæ §. XVI. XVII. explicata eſt.

XIX. Et ſane jam antiquiſſimi teſtantur medici omnium maxime metuendas eſſe illas anginas, quæ ſummum dolorem & orthopnœam creant, interimque nullibi aliquid conſpiciendum præbent; dum interea, in quibus dolor,

rubor & tumor apparent, diuturniores quidem, ſed ſecuriores obſervantur.

XX. Quin & optimo pro augurio habebant, ſi, quum nullus prius ſe prodebat, nunc tumor, ruborque in exterioribus conſpicerentur: dum interea nihil pejus eſſe cenſebant, quam ſi illa prius apparentia, ſubito diſparerent, accedente anxietate, & difficili ſpiritu.

XXI. An materia anginoſa aliquando per μετάςασιν ad alias partes deponi poteſt? an id docet ſuppuratus, qui in anginoſorum cadaveribus interdum ſpectatur, pulmo?

XXII. Solet angina terminari in ſanitatem: in alium morbum: in mortem.

XXIII. In ſanitatem. 1. ſimplici reſolutione. 2. evacuatione critica vel hæmorrhoïdum: vel menſium: vel narium: vel urinæ: vel ſudoris: quin & aliquando vidi nata in corpore exanthemata anginam ſolviſſe.

XXIV. In alium morbum ſi abit: vel 1. ſuppuratur: vel 2. in ſcirrhum tendit: vel forte 3. materia per μετάςασιν in alia viſcera deponitur.

XXV. In mortem denique tendit: vel 1. ſuffocato per interceptam reſpirationem ægro: vel exaſperatis per febrem & inediam humoribus, deſtructiſque vitæ ſtaminibus: vel 3. nata vera gangræna, quod tamen rarius fieri videtur.

XXVI. Citam curam poſtulat mali acuties, quæ obtinetur largiſſima ſanguinis miſſione, &

repetita, ex venis pedis, brachii, & dein jugulantibus, aut raninis. An & mammariis? *Hipp. 3. de morb. p. 490. F. p. 720. L.*

XXVII. Qua inſtituta ad fortiora, ſed antiphlogiſtica, cathartica, clyſmata deveniendum; & interim diluentia; refrigerantia; laxantia; nitroſa ſunt exhibenda.

XXVIII. Sed nec omittenda, quæ materiam ab adfecto ad remotiora loca trahere poſſunt. Quare pediluvia; cucurbitæ; epiſpaſtica: veſicatoria ad femora, crura, pedumque plantas admovere erit neceſſarium.

XXIX. Quin & ipſi loco adfecto profpicere oportet per gargariſmata, aut, ſi quis ab hac actione augmentum mali metuat, injectiones, primum quidem repellentes, dein ſine multo ſtimulo reſolventes: qualia etiam linimenta, fomenta, cataplaſmata & emplaſtra adplicari poſſunt.

XXX. Vix autem quidquam præſtantius eſt,* quam medicatum antiphlogiſticum vaporem ore excipere, qui, ut in omnibus ſpeciebus, ita præ cæteris in iis, ubi malum in aſpera arteria hæret, conducit.

XXXI. Quod ſi vero parum hæc proficiant, cucurbitæ, & veſicatoria, ſive cantharidibus, ſive ex raphano ruſticano, ſive & ex ranunculo flammula, ad fauces adplicata mirum in modum prodeſſe & obſervantur & intelliguntur.

XXXII. Quum vero in angina longe præſentius diſcrimen ab impedita reſpiratione & de-

glutitione, quam ab ipſa inflammatione, plæ-rumque immineat: hinc illis ſymptomatis continuo occurrere ſumme eſt neceſſarium.

XXXIII. Et quidem periculum ab impedita reſpiratione oriundum tollit illa operatio, quam male laryngotomiam; melius bronchotomiam: optime autem tracheiotomiam adpellaveris: Hippocrati, ut videtur, jam cognita: utilis ſæpe, periculoſa nunquam.

XXXIV. Diſcrimen ab impedita deglutitione, magnum quidem, ſed priori minus, multum imminuunt clyſteres, quos vocant nutrientes: tum & naribus hauſta ex nutrimentis effluvia: aut forte interdum alimenta & potulenta per nares in œſophagum injecta.

XXXV. Quod ſi hæc remedia fruſtra fuerint inſtituta; & inflammatio non ex omnium peſſimis fuerit; tum angina inflammatoria mutabitur in *ſuppuratoriam*.

XXXVI. Hanc futuram prævidemus; ſi nulla reſolutionis adpareant indicia, interimque phænomena perſtent, quin & augeantur, dolorque pulſatorius accedat; qui jam actu pus formari indicat.

XXXVII. Factam ſuppurationem novimus, ex prægreſſis: dein ex quorundam ſymptomatum diminutione: tandem & ex phænomenis in loco adfectu adparentibus; ejus ſcilicet majori tumore; albedine; mollitie.

XXXVIII. Ubi futuram prævidemus, natura in ſuo opere adjuvanda per laxantiſſima fomenta; cataplaſmata; gargariſmata: quorum

ope factus abſceſſus, vel ſponte rumpitur, vel chirurgico inſtrumento inciditur.

XXXIX. An omnes anginæ ſuppurari poſſunt? an & in hac ſpecie bronchotome & clyſmata nutrientia conveniunt? an hic nunquam vena ſecanda?

XL. Aperto abſceſſu, jam angina eſt *ulceroſa*, cujus tamen eſt alia ſpecies.

XLI. Contingit enim ſatis frequenter, ut, nullo abſceſſu prægreſſo, hinc inde in uvula, tonſillis, velo, vera ulcuſcula adpareant, cum partium inflammatione: quæ aliquem fœtorem expirant, & aliquando multum proſerpunt.

XLII. Hæc in ſcorbuticis frequenter generantur in venereis longe frequentius; ſuntque binæ hæ ſpecies ſollicite diſtinguendæ, quod & facile fieri poteſt.

XLIII. Quæ in venereis adparent, ea exigunt remedia, quæ adverſus hoc mali genus commendabuntur olim.

XLIV. At ſcorbutica illa non difficulter curantur: levi ſcilicet cathartico, & gargariſmate leniter detergente; acidiuſculo; nitroſo; mellito.

XLV. Sed, ut in cæteris partibus; ita & in faucibus inflammatio in ſcirrhum abire poteſt: vocaturque tum angina *ſcirrhoſa*.

XLVI. Quam quidem nulla arte reſolvere licet: ſed vel vapore emollientiſſimo, quantum fieri poteſt, induratas partes laxare; aut, ſi manibus acceſſus datur, vel rodentibus prudenter adhibitis, vel ferro caute directo, à vicinis ſeparare oportet.

XLVII. Rarior eſt, quum ante plerumque homo intereat, anginâ *gangrænoſa*; quam nonnulli tamen ſe obſervaſſe teſtantur.

XLVIII. Quæ, ut non difficulter cognoſcitur, ex ſubita & improviſa ſymptomatum, modo vehementiſſimorum, remiſſione: calore urentiſſimo in frigus mutato: ſubſidentia, ſiccitate, pallore, lividitate, nigritie faucium: pulſu debiliſſimo, inæquali intermittente: ſudore frigido: delirio: ita curare aut lenire eam arti videtur ἀδύνατον.

XLIX. *Angina convulſiva*, eſt illa angina, in qua convulſi faucium muſculi earundem actionem depravant.

L. Hæc in viris hypochondriacis ſatis frequens. In hyſtericis fœminis, in quibus longe frequentior, vulgo creditur produci ab utero è naturali ſede ſurſum tracto; faucibuſque impacto.

LI. Eandem, quam cæteræ convulſiones, agnoſcit cauſam: nimiam ſcilicet vel repletionem; vel inanitionem; vel inordinatum & perturbatum ſpirituum motum.

LII. Cognoſcitur ex cauſis prægreſſis: ex temperie: ex motibus convulſivis alibi adparentibus: ex abſentia ſignorum aliis anginis propriorum.

LIII. Cura abſolvitur evacuantibus: replentibus: ſtimulantibus: opiatis. vid. cap. de convulſione.

LIV. *Angina paralytica* à defectu ſpirituum plerumque producitur: unde omni largiori eva-

cuationi ſuccedit; potiſſimum nimiæ ſpirituum, aut liquorum ſpiritibus divitum excretioni: quin & à nervorum compreſſione generatur; unde luxatas colli vertebras toties excipit.

LV. Cognoſcitur ex cauſis prægreſſis: ex inſpectis faucibus, quæ graciles, flaccidæ & collapſæ adparent: ex aliis itidem partibus paralyticis. An & ex faciliori ſolidorum, difficiliori liquidorum deglutitione?

LVI. Periculoſæ hujus anginæ curatio, non ſemper eadem, per cauſas prægreſſas; & ea, quæ cap. de paralyſi dicta ſunt, determinabitur.

LVII. Si partes fauces conſtituentes à collecta aqua, vel ſero ita tumeant, ut functionem earundem lædant: *angina* producitur *aquoſa.*

LVIII. Quæ variis inſignitur nominibus; tum pro varia aquoſæ materiæ natura: tum pro vario, in quo hæret, loco: eſt enim *œdematoſa*; *catarrhoſa*; *mucoſa.*

LIX. Cauſæ hujus anginæ ad duas claſſes referri poſſunt; quarum altera eas complectitur, quæ copiam lymphæ in corpore augent; altera illas continet, quæ efficiunt, ut lympha in ſuis vaſculis ſtagnet, aut ruptis exeat.

LX. Ad primam ſpectant potus aquoſi: imminuta perſpiratio: laxitas vaſorum: debilis humorum circulatio.

LXI. Ad alteram omnis illa, quæ evacuationem lymphæ ex venis lymphaticis in ſanguiferas impedit: quæ hæret, vel in venis ſanguiferis; vel in lymphaticis; vel in folliculis glandu-

loſis; vel in vaſis abſorbentibus obſtructis, compreſſis: tum & in debili vitæ vi: unde multa phænomena explicari poſſunt.

LXII. Cognoſcitur, 1. ex cauſis prægreſſis. 2. ex febre, vel nulla, vel leviſſima. 3. ex tumore, ſi locus adfectus adpareat, albo, molli; digitis facile cedente, & caloris experte: quibus à cæteris anginæ ſpeciebus haud incommode diſtinguitur.

LXIII. Malum hoc, non quidem periculoſiſſimum, ſed nec tamen omnis periculi expers, ad ſui curam requirit, evacuare peccantem aquam, & dein novæ impedire incrementum.

LXIV. Id ut fiat, cavendum à V. S. cui hic raro admodum locus: ſed exhibenda purgantia hydragoga: diuretica: ſudorifera fortiora: ſtimulantia calidiora: veſicatoria: cauteria: fonticuli: ſternutatoria: apophlegmatiſmi: emplaſtra, cataplaſmata, gargariſmata, ſtimulantia: ſcalpelli: quibus utrique indicationi ſatisfacimus.

LXV. Sanato malo, partes modo nimis extenſæ & dilatatæ corroborari per gargariſmata modice adſtringentia debent.

LIBER

LIBER SEXTUS.
DE MORBIS PECTORIS.

CAPUT PRIMUM.
De Pleuritide.

PLeuritis, Celſo *morbus lateralis*, tum adeſſe dicitur, quotieſcunque æger laborat febre continua, acuta, cum dolore thoracis punctorio, acuto, lancinante; qui in inſpiratione augetur; in expiratione & animæ retentione minuitur; pulſuque celeri & duro.

II. Quæ quidem phænomena hunc morbum ab omni alio diſtinguunt; adeoque verum ſignum pathognomonicum conſtituunt: neque alia, quæ eundem comitari aliquando deprehenduntur, ad ejus eſſentiam faciunt.

III. Variæ à medicis memorantur pleuritidis ſpecies: alia eſt *idiopathica*; alia *ſymptomatica*. Prior ex ſe, nullo alio morbo prægreſſo, naſcitur: in poſteriori cauſa mali in alio loco hæret; & per conſenſum thorax adficitur; vel materia morbi è loco, in quo prius hærebat, transfertur & deponitur in thoracem.

IV. Porro alia eſt *ſicca*, quæ ἄπτυστος dicitur, in qua nulla ſputa ejiciuntur; alia *humida*, in qua ſputorum, eorumque

vel crudorum, vel coctorum exſcreatio fit.

V. Rurſus frequenter mentio fit *veræ* & *ſpuriæ*; at non eadem omnibus harum definitio traditur. Nonnulli utramque inflammatoriam: ſed loco diverſam contendunt: alii *veram* ab inflammatione; *ſpuriam* à quacunque alia cauſa produci cenſent.

VI. Diſtinguitur præterea in *aſcendentem* & *deſcendentem*, ſumta diſtinctione à modo quo percipitur. Tum in *exteriorem* & *interiorem*. Tandem & *ſuperioris* & *inferioris* pleuritidis meminere, quæ quidem diverſitates deſumuntur à loco adfecto. Denique datur *epidemica*; *ſporadica*; *benigna*; *contagioſa*, &c.

VII. Diſponunt ad pleuritidem ætas inprimis adultior: ſexus potiſſimum virilis: temperies, tum totius corporis, ut ſtricta vaſa, plethora, velocior circulatio, rarior acidi eructatio; tum partium adfectarum: prægreſſa pleuritis; vel peripneumonia.

VIII. Accelerant in prædiſpoſitis: aër, vel occulta qualitate vel manifeſta peccans, calidus, frigidus, ſubito in alterutrum ex alterutro mutatus; maxime, ſi frigidus aut gelidus ad æſtuans corpus adplicetur, per anguſtiorem inprimis rimam: cibi, potus, actu frigidi, aut qualitate calidi: nimius mechanicus corporis motus quæcunque fere materia morbifica cum maſſa ſanguinea commiſta, aut per μετάςασιν in partes adfectas depoſita: materia quæcunque naturalis, ſana, excerni ſolita, ſed nunc

retenta : an & vermes in inteſtinis nidulantes?

IX. Ex quibus quidem omnibus id evidenter colligitur, pleuritidem eſſe morbum vere inflammatorium. Id enim cauſæ proegumenæ & procatarcticæ : id phænomena conjuncta : id modus, quo pleuritis terminari conſuevit : id denique medicandi ratio & diſſecta cadavera quam certiſſime demonſtrant. An ergo acidum eſt cauſa pleuritidis? an ſemper acre aliquod accuſandum eſt.

X. At quænam pars in pleuritide laborat? Hic maximus eſt medentium diſſenſus. Alii pleuram ſolam : alii muſculos intercoſtales : alii cum pleura pulmonem adfici contendunt: dum alii nihil vitii in pulmone hærere : alii rurſus omnem labem in exteriori pulmonis membrana quærendam cenſent.

XI. Id vero ut determinetur, diſtinguendum cenſeo, utrum ſola adſit pleuritis ; an vero eidem juncta fuerit peripneumonia : qualem morbum pleuropneumoniam aut pneumopleuritidem ſolent adpellare.

XII. Et quidem in priori ſpecie omnem labem, vel in pleura; vel in muſculis ; vel in utriſque hærere : in poſteriori ipſam etiam pulmonem ſuccingentem membranam, ejuſve ſubſtantiam adfectas eſſe credibile eſt.

XIII. Poſteriorem tamen ſpeciem longe priori eſſe frequentiorem, tum partium ſitus, nexuſque ; tum phænomena pleuritidem ut plurimum concomitantia evincunt : neque difficile

erit, ſatis certis indiciis binas has ſpecies ab invicem diſtinguere.

XIV. Liquet autem facile, pleuritidem poſſe oriri, quocunque in loco membrana pleura hæret: atque adeo ineptum eſſe vulgi errorem, quod in ſolo ſiniſtro latere eandem produci exiſtimat.

XV. Qui vero opinantur, longe frequentius ſiniſtrum latus inflammari, idque ex legibus œconomiæ animalis conantur exponere; cauſam phænomeni quærunt, quod utrum detur, non tantum non conſtat, ſed merito dubitatur.

XVI. Quamvis pleuritis multa phænomena communia habeat cum cæteris thoracis morbis inflammatoriis: tamen certa dantur, per quæ ab iiſdem diſtinguitur, indicia: à non inflammatoriis febris continua acuta illam diſcernit.

XVII. Periculoſiſſimus eſt morbus, nec tamen ſemper æque: ſymptomatum vehementia major, minorve: temperies laxa, vel rigida: ætas minus, magiſve provecta: doloris diffuſio ad ſcapulas, vel in eodem loco pertinacia: malum humidum, vel ſiccum: idiopathicum, vel ſymptomaticum, diſcriminis gradus determinabit.

XVIII. Inprimis id facient excretiones ſputorum in pleuropneumonia; alvi; urinæ; hæmorroïdum: vomitus: parotides: narium hæmorrhagia: ſudor: quæ aliquando egregie, aliquando male ominantur. An ſternutatio ſemper mala?

XIX. V. S. à qua curam plerique inchoant, inſtitui non debet, 1. ubi corpus eſt debiliſſimum, ſed id rarius : 2. in quibuſdam epidemicis pleuritidibus : 3. ubi morbus jam nimis eſt provectus : 4. ſi critica quædam cum ſymptomatum levamine adpareat evacuatio : 5. an ſi dolor verſus inferiora vergat, ut Hippocrates?

XX. Quod ſi horum contraria locum habuerint, ſtatim ad ſanguinis miſſionem deveniendum eſt; largiſſimam ex brachio, collo, pede; in latere dolenti loco vicino; accelerato fluxu tuſſi, vel ſpontanea, vel aceto naribus ſuppoſito coacta, tum & ſuſpirio ; ſæpius repetenda, idque toties, donec ſymptomata plurimum remittant.

XXI. Educto ſanguini inhæret denſa tenax phlogiſtica cruſta. Unde illa? eſtne pus? an ſerum concretum? an chylus? an oritur à remora ſanguini fluenti allata? eſtne gelatinoſa ſanguinis portio non ſatis miſta cum rubra? an eſt cauſa inflammationis? an ejus effectus? an ex præſentia & ex abſentia ejus tuto concluditur, utrum morbus à phlegmone, an ab eryſipelate oriatur? an abſentia bene, præſentia male ominatur? an contra? an tamdiu mittendus eſt ſanguis, donec de illa cruſta nihil amplius adpareat?

XXII. In exhibendis remediis obſervandum eſt, utrum natura aliquam cum levamine mali evacuationem moliatur. Id ſi appareat, naturam in eo opere adjuvare oportet : ſin minus, coquenda prius, adjuta iterum in hoc mo-

limine natura, materiæ ſi, & dein ejicienda.

XXIII. Unde ſequitur laudata adeo multis *ſudorifera* aliquando convenire: aliquando non: nunquam autem, ſi vel conducant, ſtimulantibus alcalinis eſſe utendum.

XXIV. Neque negari poteſt, aliquando *catharticis* locum eſſe, aliquando non ita: ſemper tamen leniora, eccoprotica, vel eorum loco clyſmata adhibenda ſunt.

XXV. At vero nullum remedium circumſpectius eſt exhibendum, quam *emeticum*: nec certe in omni ſpecie, & in primo tantum mali principio.

XXVI. *Diuretica*, in ſicca potiſſimum pleuritide, ſed non niſi leniora aperientia, vitatis calidioribus, proſunt.

XXVII. *Expectorantia* vero, adeo celebrata, in ſimplici pleuritide forte non magis juvant, quam in pedum inflammatione. Vid. Freind. in Epid. Hipp. p. 63. ed. Lond. p. 139. 140. ed. Bat. At in pneumopleuritide ſæpe egregia ſunt: quamvis iterum fieri poſſit, magis ut noceant, quam ut proſint.

XXVIII. Quod ſi nihil critici moliri naturam conſtet: totum negotium ſanationis abſolvendum per diluentia: humectantia; refrigerantia; reſolventia; nitroſa; acidiuſcula; ſaponacea.

XXIX. Neque multum fidendum ſpecificis: quorum pleraque ſi examinaveris, vel plane nihil efficere; vel plurimum mali concitare; vel denique modo memoratis efficacitate mul-

tum cedere, utique non præſtare, deprehendentur.

XXX. Quæ vero externe adplicantur remedia, ea neque nimio æſtu vaſa criſpare: neque nimio frigore multum conſtringere: ſed primum prudenter repellendi, dein reſolvendi facultate prædita eſſe debent.

XXXI. Quem in finem linimenta; unguenta; emplaſtra; vapores, cataplaſmata ad locum adfectum adpoſita merito ſuo celebrantur.

XXXII. Quibus ſi malum non auſcultaverit; tum ad hirudines; tum ad cucurbitas, tam ſcarificatas, quam ventoſas, deveniendum eſſe multi prudenter monent.

XXXIII. Nihil autem eſt, in quo tantum præſidii repoſitum eſſe experientia oſtendit, quantum in veſicatorio ex cantharidibus parato, non ad remotiora tantum loca, ſed ad ipſam dolentem partem admoto.

XXXIV. Quod quidem remedii genus, non niſi ſumma cum cautela adplicandum, vere efficaciſſimum eſſe, tum per experimenta; tum ex analogia cum aliis remediis, tum denique ex ipſo corporis humani mechaniſmo & œconomiæ animalis legibus demonſtrari poteſt.

XXXV. Reſoluto malo, perfectaque tantum non ſanatione, ſi catharticum exhibueris, cave à fortiori. Ita enim recidivam aliquoties factam & legimus & vidimus.

XXXVI. Nunquam vero ſic perfecte ſuperatur malum, quin quædam præter naturam conditio ſuperſit; concretio ſcilicet pulmonis

cum pleura, unde tamen raro notabile incommodum percipitur.

XXXVII. Si reſolvi neget pleuritis, abibit vel in *ſuppurationem*; vel in *gangrænam*.

XXXVIII. Prius futurum conjicimus: 1. ſi pleuritis non fuerit vehementiſſima. 2. ſi debita medicina neglecta, vel 3. ſi perverſa adhibita fuerit. 4. ex nulla imminutione ſymptomatum ad remedia. 5. ex eorundem perduratione ultra id tempus, intra quod malum cæterum reſolvi conſuevit. At quale illud eſt? eſtne id fixum & determinatum?

XXXIX. Fieri vero ſuppurationem novimus, 1. ex §. XXXVIII. 2. ex vagis & ſæpe recurrentibus horripilationibus: 3. ex dolore perpetuo quidem urgente, ſed tamen mitiori: 4. ex febre minus quidem acuta, ſed tamen continua: 5. ex dyſpnœæ incremento.

XL. Factus abſceſſus vel ſpectat cavum thoracis; vel ad exteriora vergit. Prius poſteriori longe frequentius. Nec valde difficile eſt, quid futurum ſit, conjicere.

XLI. Si vero prius fiat, diſrupto abſceſſu pus ſtillat in thoracis cavum, oriturque empyema peſſimum, ſuo deinde loco exponendum.

XLII. At ſi poſterius contingat, ruptus abſceſſus pus juxta cutem deſtillat; & homo vel plane liberatur: vel remanente fiſtula ab adſiduo puris ſtillicidio, lenta febre & phthiſi emaciatur.

XLIII. Unde patet, quod, quum poſterior conditio priori minus, ſit periculoſa, eam,

quantum ulla arte fieri poteſt, ægrotanti conciliare oporteat.

XLIV. Et certe, ſi ſuppuratio fieri obſervatur, duæ oriuntur indicationes: quarum altera exigit eandem promovere: altera, quantum licet, apoſtema extrorſum determinare.

XLV. Prius ut fiat, à V. S. abſtinendum, & cardiaca exhibenda, niſi graviſſima forte febris horum contraria requirat: ſed potiſſimum laxantiſſima olea: unguenta; cataplaſmata; & vapores ad locum dolentem admovenda.

XLVI. Poſterius efficient eadem, dein veſicatoria: inprimis cucurbitæ ventoſæ & ſcarificatæ: cauſticum: vel & prudens integumentorum loco dolenti incumbentium inciſio.

XLVII. Quod ſi hoc modo tumor extrorſum determinatus fuerit, quantocius aperiendus: ſanguis adverſus acrimoniam purulentam muniendus: & dein malum, ut ulcus, tractandum.

XLVIII. Interdum autem fieri obſervatur, ut, etiam non rupto apoſtemate, materia per μετάστασιν ad alias partes, per quas exitum ſibi quærat, deponatur.

XLIX. At nihil pernicioſius, quam ſi in *gangrænam* malum abeat. Hoc futurum ſuſpicamur. 1. ex vehementia ſymptomatum. 2. ex corpore cacochymo. 3. ex ſtricta temperie. 4. ex imprudenti calidorum adminiſtratione.

L. Factam vero conjicimus, ex ſubita & inopina ſymptomatum, præſertim acutiſſimi doloris, evaneſcentia pulſu parvo, cito, debili,

intermittente: delirio: oculis collapſis: anheloſa reſpiratione: ſudore frigidiuſculo: latere adfecto, interdum livido & nigro.

LI. Præſens malum arti videtur incurabile. An imminens & formari incipiens arte averti poteſt? an hoc præſtat methodus Boerhavio laudata? in extremis certe morbis extrema remedia.

LII. Si *ſcirrhoſam duritiem* pars inflammata acquiſiverit, & illa per notabile aliquod ſpatium diffuſa fuerit: difficilis tota vita reſpiratio ſupereſt, neque equitatione; neque ruſtica vita; neque aliis remediis ſuperanda: ſed ſola reſpiratione diaphragmatis ope peracta utcunque mitiganda.

CAPUT II.

De Aſthmate.

DIfficilis, anheloſa, crebra, ſummo cum molimine, motuque organorum exercita, & ſonitum edens reſpiratio, *aſthma* dicitur.

II. Quod quidem malum, ſi levius, *dyſpnœa*: ſi graviſſimum, *orthopnœa* dicitur; deſinens interdum in *apnœam*, vel *catarrhum*, ut vocant, *ſuffocativum.*

III. Mira ſunt, & à naturalibus phænomenis maxime diverſa, quæ hunc morbum comitantur, ſymptomata. Maximus thoracis, ſcapularum, humerorum motus. Pinnarum narium agitatio. Os apertum hiat. Protuberans quam maxime in inſpiratione abdomen, dein

in expiratione fortis ejus contractio. Diaphragmatis motus, vel oculis conſpiciendus. Inſpiratio illico expirationi ſuccedit, & hæc illi. Omnium muſculorum naturalem inſpirationem efficientium validior actio, ſed & plurimorum aliorum. Ingens defatigatio. Frequens tuſſis. Sonitus, acutiſſimus interdum, gravior nonnunquam & ſtertoroſus. Corporis tremor & vacillatio. Ingens anxietas ſuffocationem minitans. Pulſus inæqualis. Faciei rubor. Frigus extremorum. Vox impedita. Cordis palpitatio. Senſus gravitatis & ponderis thoraci incumbentis. Febricitatio interdum, ſæpe tamen ἀπυρεξία.

IV. Differentiæ aſthmatis deſumuntur: Primo à *phænomenis*. Aliud enim cum *tuſſi*; aliud *ſine eadem*. Prior iterum diſtinguitur in *humidum* & *ſiccum*.

V. Deinde *à cauſa mali*. Quo reſpectu aliud *humorale*; aliud *ſpaſticum*, ſeu *convulſivum*.

VI. Tertio à *modo* & *tempore invaſionis*: Quo ſenſu aliud eſt *continuum*; aliud *intermittens*, ſeu *periodicum*. Hoc iterum duplex, vel ſimpliciter *periodicum*, aut & *fixum periodicum*; vel *vagum periodicum*.

VII. Tandem & quarto differentia petitur à *loco*, in quo cauſa mali hæret. Quo nomine aliud eſt *idiopathicum*, quod & *pectorale* dicitur; aliud *ſympathicum*, vel *ſymptomaticum*: quod iterum dividitur in *ſtomachicum* male à nonnullis exploſum; & *hypochondriacum*, quo & fœminarum *hiſtericum* referas.

VIII. Proxima aſthmatis cauſa eſt illa pulmonum conditio, qua fit, ut vaſorum ejus æreorum plurima juſto longe ſunt anguſtiora.

IX. Si enim vel nihil aliud peccet, neceſſario produci debent illa phænomena, quæ §. 111. memorata ſunt.

X. Unde liquet, ſedem aſthmatis in ramis bronchiorum, vel veſiculis Malpighianis, vel utriſque eſſe quærendam. An ergo glottis? an trachea locus in aſthmate adfectus eſt?

XI. Quæcunque vero illam anguſtationem efficere poſſunt, eæ pro remotioribus aſthmatis cauſis habendæ ſunt: quæ quidem commodiſſime ad duas claſſes referuntur; quarum altera eas continet, quæ in *vaſibus æreis pulmonalibus*; altera eas complectitur, quæ *extra eadem* hærent.

XII. Quæ *in vaſis æreis hærent*, eæ efficiunt, ut vel *obturentur*; vel *conſtringantur*. An & ut *collapſa concidant*?

XIII. *Obturantur*, 1. à materia in ipſis illis vaſis generata pituitoſa, viſcida, calculoſa. 2. à materia quacunque peregrina inſpirando attracta, ut in molitoribus, cementariis, &c. frequenter videmus. 3. à tumore cujuſque generis in æreis vaſis enato.

XIV. *Conſtringuntur*, ſi quidem fibrarum meſochondriacarum contractio inſpirati aëris actionem multum ſuperaverit: quod fit, ſi rigidiores, maximæ ſi convulſæ fuerint: quæ quidem convulſio, tum ab irregulari ſpirituum motu, tum ab acrimonia, ſive ipſas has fibras;

ſive nervos cum illis conſentientes vellicante, produci poteſt.

XV. Quominus vaſa ærea quaſi paralytica *conſidere* poſſint, nihil quidem, quod impediat, adparet: an tamen inde aſthma generari poſſit, merito dubitaveris.

XVI. Quæ vero aſthmatis cauſæ *extra vaſa ærea* hærent, eæ hærent, vel in *pulmone*; vel *extra eundem*.

XVII. Atque omnes hæ cauſæ id inter ſe commune habent, ut, facta compreſſione, ſeu per θλίψιν, vaſa ærea pulmonalia anguſtent.

XVIII. *In pulmone* occurrit plethora: nimia ſanguinis rarefactio: ſanguis cacochymicus: obſtructio: majoris momenti inflammatio: abſceſſus: ſcirrhus: alii quicunque tumores: latior pulmonum cum pleura concretio.

XIX. Quæ *extra pulmonem* hærent cauſæ, earum aliæ in *thorace*; aliæ *extra* eundem locantur.

XX. Cauſarum in *thorace* contentarum aliæ ſitæ ſunt in *partibus thoracis cavum ambientibus*; aliæ in *thoracis cavitate* hærere obſervantur.

XXI. Ad *priorem claſſem* refertur omnis inſignis tumor cujuſcunque naturæ enatus in pleura, diaphragmata, coſtis, vertebris, claviculis, ſcapulis: An, ut gibboſitas facile aſthma generat, ita & aſthma gibboſitatem inducere poteſt?

XXII. Sub *poſteriori claſſe* continentur ſanguis; pus; ichor; aqua; aër; majori copia in

thoracis cavitate contenta. Quin & tumores; & excreſcentiæ viſcerum thoracicorum huc commode reduci poſſunt.

XXIII. Nihil autem impedit; quominus, & cauſa *extra thoracem* hæreat: tumque inprimis in *abdomine* quærenda, cujus viſcera ſi obſtructa valde fuerint, facile malum excitatur. Huc refer enatum in eo quemcunque tumorem: graviditatem: nimiam muſculorum abdominalium rigiditatem.

XXIV. Ex quibus omnibus adparet, quod, quum aliæ aſthmatis cauſæ fixæ; aliæ mobiles ſint; neceſſario aliud aſthma continuum, aliud intermittens eſſe debeat.

XXV. Intermittentis autem aſthmatis paroxyſmos alias accelerari, alias retardari videmus: quin & continuum alias gravius, levius alias obſervamus: quod potiſſimum rerum non naturalium regimini adſcribendum eſt.

XXVI. Qua quidem in re id inprimis notandum, quod, quæ cauſæ in aliis paroxyſmum vel provocant, vel intendunt, eædem in aliis eundem vel differant, vel plurimum imminuant, & contra.

XXVII. Quamvis autem omnes res naturales plurimum in his valeant; nulla tamen eſt, quæ tantam tamque diverſam efficacitatem exercet, quam aër: quod tum mali indoles, tum adfecti loci conditio neceſſario exigit.

XXVIII. Habet vero cauſarum, aſthmaticum paroxyſmum vel accelerantium, vel retardantium, obſervatio hoc etiam commodi,

quod nobis abſtruſam ſæpe mali indolem detegat, veramque, quæ adhiberi debeat, medendi rationem pulcre demonſtret.

XXIX. Quin & hæ cauſæ (§. xxviii.) tum & illæ, quæ anteceſſerunt; nec non temperies; diæta; phænomena, tum ipſius aſthmatis, tum alia quæcunque in corpore præſentia; imo & juvantia & nocentia diverſas aſthmatis ſpecies, diverſarumque ſpecierum determinatas cauſas docere poterunt: quæ quidem, tum ad prognoſin, tum ad medicinam faciendam, cognitu ſumme ſunt neceſſariæ.

XXX. Contumax ſemper; periculoſum ſæpe; inſanabile non raro; interdum curabile, modo facilius, modo laborioſius; frequens graviſſimorum malorum prodromus, aſthma peſſimi erit præſagii, ſi hæreditarium; continuum; inveteratum; orthopnoicum; ſine tuſſi fuerit.

XXXI. At ſi contraria horum adfuerint: ſi pedes ſine aliis malis indiciis tumeant: ſi hæmorrhoïdes ſuperveniant: ſi puſtulæ, vel ulcuſcula calida, prurientia, humida in corporis ſuperficie adpareant; melius ominabitur medicus. An & dyſuria aſthmati ſuperveniens bona?

XXXII. Aſthma *humorale* aliam ut plurimum exigit ſanationem, quam *convulſivum*; neque eadem utriuſque curatio in *paroxyſmo*, quæ *extra eundem.*

XXXIII. In *paroxyſmo humoralis* duplex oritur indicatio. Etenim preſſio in vaſa infarcta

minuenda; & dein materia infarciens attenuanda, expellenda, corrigenda eſt.

XXXIV. Prius ſæpe feliciter peragitur V. S. cui tamen ſemper locus non eſt : ſæpe etiam eccoproticis : catharticis : vomitoriis : veſicatoriis : pediluviis.

XXXV. Poſterius fit, 1. per dulcia pectoralia : 2. ſpirituoſa admiſtis dulcibus. 3. per pectoralia incidentia, attenuantia, quæ tamen nimis calida & ſtimulantia eſſe non debent.

XXXVI. Et hæc quidem potiſſimum conducunt, craſſior materies impleverit vaſa. At ſi tenuis peccaverit : oleoſa, pinguia, dulcia, mucilaginoſa, farinoſa, involventia conveniunt.

XXXVII. *Extra paroxyſmum* curandum, ne cauſa regeneretur : quæ ſi tenacior pituita fuerit; ea tum à ſanguine, tum ex ipſis pulmonibus ejicienda : quod per cathartica, incidentia, expectorantia, præſtatur : inter quæ radices ari; ſquillæ marinæ; nicotiana; pix navalis; antimonium; gummata ferulacea : quin & mercurialia à plurimis, tanquam longe efficaciſſima, commendantur.

XXXVIII. Sin retropulſa ſcabies, aut exſiccata ulcera anſam malo dederint, ut frequenter fit; revocanda, ſi fieri poſſit : aut nova exituræ materiæ cloaca paranda : aut & per alias vias ea eliminanda.

XXXIX. Sin malum à catarrhoſa materia in pulmonem delapſa originem habuerit : ſudorifera; diuretica; cathartica; veſicatoria; fonticuli,

culi; ſetacea quoque conducunt: dum interea pulmo debitis exercitiis; clara lectione; moderata tuſſi; equitatione; aëre ruſticano; inceſſu pone aratrum; effluviis balſamicis inſpiratis roborandus.

XL. At *convulſivum aſthma* modo antihyſterica & opiata; modo mucilaginoſa & involventia; modo etiam expellentia; modo denique pulmonem roborantia remedia ad ſui curationem requirit.

XLI. Sin denique *ſymptomaticum* fuerit *aſthma*, fomes mali eſt extinguendus, variis modis pro varietate materiæ morbificæ locique affecti: ſed & pulmoni corroborantibus proſpiciendum.

CAPUT III.

De Peripneumonia.

UT cæterarum partium, ita & pulmonum vaſcula ſanguifera inflammatione corripi poſſunt. Vocatur tale mali genus *peripneumonia*, quamvis vi vocis omnis pulmonum morbus ita dici poſſit.

II. Quod ſi nunc illa inflammatio veri nominis fuerit, oriunda à ſanguine denſo, phlogiſtico, adpellatur *peripneumonia vera*; ſin viſcidus, pituitoſus, tenax liquor vaſa obſtruxerit, *peripneumonia notha* dicitur: neque videntur veteres medici binas has ſpecies non diſtinxiſſe.

III. Differunt præterea peripneumoniæ, quod aliæ externam tantum pulmonis membra-

nam; aliæ ipſam ejuſdem ſubſtantiam invadant; quamvis vix videatur poſſe fieri, quin nata una naſcatur altera.

IV. Præterea quoque deſumitur differentia à vaſis inflammatione correptis. Vel enim ramuli arteriæ bronchialis, vel pulmonalis, obſtructi ſunt. Priorem *peripneumoniam bronchialem*: poſteriorem *pulmonalem* appellare commode poſſumus. Sed & harum altera alteram neceſſario generatura videtur.

V. Quum autem non ſanguinea tantum, ſed & ſeroſa, & lymphatica vaſcula per pulmonis ſubſtantiam diſſeminentur; nihil videtur impedire, quo minus & hæc ab inflammatione occupari poſſint: quod ſi fiat, oritur ille morbus, qui veteribus & recentioribus *eryſipelas pulmonis* adpellatur.

VI. Invadere quidem hic morbus omnes omnino homines obſervatur, ſed eos inprimis, qui ad inflammationem ſuſcipiendam maxime diſpoſiti ſunt: hinc pueri, mulieres, laxi viri rarius; juvenes, adulti, viri, ruſtici exercitati inprimis adficiuntur. Senes peripneumonia notha maxime corripiuntur.

VII. Deprehendimus autem, nec difficulter rei ratio intelligitur, inter procatarcticas cauſas nullam eſſe, cujus vi toties malum hoc generatur, quam aëra.

VIII. Hic enim ſi nimia humiditate, ſiccitate, calore, frigore, inprimis glaciali, peccaverit: ſi ſubito oppoſitas qualitates contraxerit: ſi effluvia, vel acria irritantia, vel humoribus

coagulum inducentia, vel vaſa conſtringentia continuerit, frequenter graſſari peripneumoniam videbimus.

IX. Neque minus, ac cæteri epidemii, peripneumonia agnoſcere poterit obſcuram, & incognitam in aëre latitantam cauſam. An & nimia gravitate peccans aër hunc morbum poterit producere.

X. Nec aër tantum, ſed & cæteræ res non naturales, multique morbi hoc mali genus concitare poſſunt. Ita alimenta acria, viſcida, pinguia, rançida, tenacia: ejuſdem indolis remedia: graviora animi pathemata: ſuppreſſæ excretiones: vehementiores exercitationes, tum totius corporis, tum potiſſimum pulmonis; ut nixus, lucta, tubarum inflatus, cantus, clamor, oratio, riſus, tuſſis, ſternutatio, curſus, equitatio, & inceſſus calepodiis ſupra glaciem, inprimis vento adverſo facta: tum & angina, pleuritis, diaphragmatis inflammatio, polypoſa ſanguinis concretio, febris ardens: imo quæcunque febris letalis fere in letalem peripneumoniam tranſit, eaque terminatur.

XI. Ex quibus quidem omnibus evidentiſſimum videtur, proximam peripneumoniæ cauſam eſſe pulmonis inflammationem: quod & evincunt conjuncta ipſi, & ſuccedentia phænomena.

XII. Et quidem in omni peripneumonia deprehenditur febris continua, acuta, cum pulſu celeri, in primo morbi initio ſatis duro, dein eodem provectiore molliori, eoque magis in-

creſcente, inæquali & intermittente: adeſt frequens cordis palpitatio: dolor in pectore punctorius, in reſpiratione auctus, nec tamen adeo acutus, quam in pleuritide: reſpiratio parva, frequens, difficilis, dolorifica, erecto potius corpore peragenda, calida: tuſſis ſicca interdum, interdum humida; ingens anxietas: faciei & genarum rubor: oculorum protuberantia: venarum jugularium dilatatio: ſtupor: ſomnolentia: leve delirium: &, increſcente morbo, animi ſæpe deliquium.

XIII. Succedentia vero peripneumoniæ reſolutio, abſceſſus, gangræna, ſphacelus, ſcirrhus pulmonum certiſſime evincunt, naturam mali in inflammato pulmone conſiſtere, cui haud raro pleuræ phlegmone adjungitur.

XIV. Præſentem peripneumoniam cognoſcere facile eſt ex §. XII. Neque difficulter eandem diſtinguimus à cæteris thoracis morbis, pleuritide, aſthmate, vomica, paraphrenitide, empyemate, hydrope thoracis, quibus tamen ſæpe ſuccedere aut conjungi conſuevit.

XV. Utrum vero magnam, an exiguam pulmonis partem occupaverit, docet intenſitatis ſymptomatum gradus: ſuperioremne an inferiorem, locus, in quo dolor ſentitur: an & modus, quo reſpiratio exercetur? dextrumne an ſiniſtrum, genæ alterutrius major rubor, & doloris ſedes. An & alterutra pars linguæ exaſperata, ut Hippocrates voluit?

XVI. Periculoſiſſimum eſſe hunc morbum, tum natura mali, tum potiſſimum loci adfecti

dignitas ſatis oſtendit. Nec tamen idem ſemper periculum. Differt enim illud, 1. ratione ſubjectorum : 2. mali magnitudinis: 3. originis mali : 4. mali conjuncti: & 5. denique pro varietate phænomenωn, & ſymptomatum concomitantium.

XVII. Sternutatio : orthopnœa : diarrhœa plerumque: nulla, vel difficilis, vel ſuppreſſa expectoratio : καρφολογία: urina prius craſſa, dein attenuata : rubores in pectore : prærubrum ſanguinis ſtillicidium : reſolutio : frigus: inſenſilitas : ſputa meraca, viridia, pallida, ſpumoſa nihil boni portendunt.

XVIII. Horum vero contraria, & copioſiſſimarum urinarum excretio, non niſi fauſta & fortunata quælibet præſagiunt. Optimam præſagii normam pete ex Hipp. C. P. S. 3. n. 156.-- 159. ed. L.

XIX. Quamvis vero periculoſus ſit morbus, contingit tamen haud raro, ut in *ſanitatem* terminetur ; ſæpe, ut in *mortem* abeat; frequenter, ut in *alium morbum* mutetur.

XX. In *ſanitatem* abit, vel ſimplici *reſolutione* ; vel *coctione*, & coctæ materiæ morbificæ *excretione.*

XXI. *Reſolutio* proprie ſic adpellata, nihil quidem impedit, quominus fieri poſſit : res tamen certa eſt, eam rariſſime obtinere.

XXII. Si *coctione* & *excretione* materiæ regeneretur ſanitas, fit id, 1. per expectorationem, quod longe frequentiſſimum. 2. per alvi profluvium, quod longe rarius. 3. per copioſam

urinæ excretionem, quod non inſolens. 4. quod Aretæo obſervatum, larga narium hæmorrhagia. 5. pluribus horum.

XXIII. Quarum quidem omnium evacuationum ſatis certa, quæ eas præſagiunt, & criticas demonſtrant, dantur indicia.

XXIV. *In mortem* quomodo abeat, pulcre ad naturam expreſſit Hippocrates Lib. 1. de morbis. p. 461. F. t. 2. pag. 32. § xi. L. *Moriuntur*, inquit, *à peripneumonia ob copiam materiæ morbificæ, unde arteriæ implentur, fit ſtertor, crebra reſpiratio, obturatio, mors.*

XXV. Si in *alium morbum* terminetur, abit vel in *vomicam*, de qua ſtatim è profeſſo: vel in *ſcirrhum* pulmonis: vel in ejuſdem *gangrænam*: vel in *abſceſſus* pone aures, aut ad crura, vel ad hepar: vel denique in *claudicationem*, ſi Hipp. fides.

XXVI. Quid vero horum futurum ſit, per ſua, eaque certa ſatis phænomena, prævideri & cognoſci poteſt: quin & factas vere has mutationes intelligimus haud difficulter.

XXVII. Antequam de modo, quod peripneumoniam curare oporteat; conſtituat medicus, ſollicite examinandum: an natura jam verſetur, vel in reſolvenda, vel in coquenda, & excernenda materia morbifica; an vero nihil horum moliatur.

XXXIII. Horum prius ſi adpareat, promovenda eſt excretio, quam natura intendit: ſollicite cavendo ab omnibus, quæ ejus molimina turbare, vel alio divertere poſſunt.

XXIX. Neque minus ſollicite, ſi conſtet naturam abſceſſus ad dicta (§. xxv.) loca formare, quod per certa ſatis indicia conſtare poteſt, eos provocabimus vinoſis, leniter cardiacis, blande aromaticis exhibitis: tum & laxantibus, irritantibuſque fomentis, cataplaſmatis, emplaſtris ad loca, in quibus illi abſceſſus emergent, adplicatis.

XXX. Quod ſi nihil horum (§. xxvii.) fiat, & morbus adhuc ſit in ſtatu reſolubili: illico cura inchoanda erit à V. S. tum in brachio, tum in pede, tum etiam in collo inſtituta.

XXXI. In qua tamen facienda obſervandum eſt, 1. ne conditiones (§. xxviii. xxix.) memoratæ adſint. 2. ut fiat in principio morbi, ante quam pulmo ſanguine nimis infarctus atque oppletus ſit. An ergo tutum, & univerſaliter verum eſt Ballonii conſilium, quod in peripneumonia à V. S. deterrere non debeat animi deliquium, vel mador, vel ἐφίδρωσις?

XXXII. Inſtituta, &, quod ſæpius fieri oportet, repetita V. S. deveniendum eſt ad antiphlogiſtica, nitroſa, reſolventia, ſed ſine multo ſtimulo, laxantia.

XXXIII. In quibus continuandum, donec laudabilia ſputa prodeant, quo tempore iiſdem remediis bechica leniora admiſcuiſſe non inutile erit.

XXXIV. Neque externa remedia negligenda ſunt, quorum eadem debet eſſe indoles & efficacia, quæ internorum: unde laxantia & reſolventia fomenta, cataplaſmata, ad pectus ad-

mota, ſimileſque vapores ore excepti egregie conducunt.

XXXV. Cæterum in hoc, ut & in reliquis acutis, cavebimus à calidis ſtimulantibus, ſudoriferis. Neque in peripneumonia tutus catharticorum uſus. Eccoprotica, vel clyſmata, ſi ſtrictior alvus laxanda, aut critica diarrhœa prudenter promovenda, concedi poſſunt.

XXXVI. Imminentem *gangrænam* præcavere non facile; præſentem tollere impoſſibile.

XXXVII. Nec, quomodo *ſcirrhus*, ſi pulmonis inflammationi ſucceſſerit, ſanari poſſit, video. Neque enim aliquid hic equitatio valet. Blandiſſimi vapores cum aëre attracti, ferulacea gummata, vix multo plus poſſunt. Nec aquis mineralibus fidendum.

XXXVIII. *Peripneumonia notha*, fallax malum, ad ſui curam V. S. ſed rarius factam; clyſmata; reſolventia & ſtimulantia paulo fortiora, quam vera, requirit: eaque tam externa, quam interna. Cave tamen, ne nimio calore in veram ſuffocationem, mortem abeat.

C A P U T IV.

De Vomica Pulmonis.

MAteria purulenta, eaque vel bonæ vel malæ notæ¹, membranæ cuidam incluſa format tumorem, quem *vomicam* adpellant.

II. Hæc, ut in omnibus corporis noſtri partibus mollioribus enaſci poteſt, & vere enaſcitur; ita

quoque in pulmonibus, frequentiſſime generatur, vocaturque tum *pulmonis vomica.*

III. An ergo idem eſt morbus cum tuberculo pulmonis: an vero, & quomodo differt?

IV. Differunt pulmonis vomicæ, tum ratione materiæ contentæ; tum ratione loci, in quo hærent.

V. Etenim alias verum & laudabile pus; alias fœtidus ichor, acerque ſanies membrana continetur.

VI. Alias vero mediam ſubſtantiam pulmonis; alias extimam; intimam alias vomica obſidet: nunc ſuperiorem; nunc mediam; nunc inferiorem: modo dextrum, ſiniſtrumve, utrumque modo pulmonem occupat.

VII. Antecedunt vomicam inflammatio non reſoluta: tum & alia quæcunque obſtructio. Prior quidem frequentiſſime, ſed nec tamen raro tuberculum.

VIII. Futuram vomicam prævidemus ex ſignis futuræ ſuppurationis. Ergo, 1. ex abſentia ſignorum vel reſoluti, vel cocti & excreti mali. v. Hipp. C. P. S. 3. n. 161. L. & prænot. p. 41. l. 36. F. 2. ex vaſis horripilationibus, æque in hac, quam alia quacunque, ſuppuratione adparentibus. 3. ex dolore non plane abſente; ſed tamen multum remittente. 4. ex ſuperſtitibus dyſpnœa, cæteriſque peripneumoniæ ſymptomatibus.

IX. Factam vero eandem cognoſcimus, 1. ex indiciis (§. VIII.) aliquandiu præſentibus. 2. ex tuſſi, plerumque ſicca, interdum tamen humida,

qua ſpumoſa tantum initio ejiciuntur; poſt paſtum motumque aucta. 3. ex reſpiratione parva, frequenti, anheloſa, erecta, ſtrepera. 4. ex febricula continua, ad hecticam proxime accedente, cum genarum & labiorum rubore. 5. ex decubitu quocunque modo difficili, in adfectum latus utcunque tolerabili, in ſanum impoſſibili.

X. Quin & alia ſymptomata, vi vomicæ neceſſario producenda, præſentis ſuſpicionem augent. Ingens corporis emaciatio. Sudores, nocturni maxime; inprimis circa jugulum & frontem, viſcidi, oleoſi, fœtidi. Urinæ oleoſæ, pinguis, ſpumoſæ copioſa excretio. Totius corporis, genis, labiiſque, nec tamen ſemper, exceptis, pallor. Œdematoſus pedum tumor. Appetitus proſtratus. Sitis intenſior. Sæpe & diarrhœa.

XI. Quo vero in latere hæreat, cognoſcitur tum ex alterutrius genæ rubore, tum ex decubitu. An ex Hippocratis, eique analogo Ariſtotelis experimento?

XII. Triplicem inprimis exitum vomica pulmonis habet: etenim vel, 1. exſiccatur: vel 2. proſerpendo totum pulmonem occupat: vel 3. continens pus membrana difrumpitur: & quidem ita, ut effluens inde pus ſtillet vel in thoracis cavum, vel forte in cavum mediaſtini, vel denique in bronchia & pulmonales veſiculas. An & in latere aliquando tumorem & abſceſſum facit, ut Hipp. voluit?

XIII. Ex quibus patet, ancipitem admodum morbi hujus eventum eſſe, ſemper quidem periculoſum; ſæpe in mortem, eamque vel lentam, vel ſubitam; interdum tamen & in ſanitatem terminari poſſe.

XIV. Maxime autem ſervantur, quibus vel exſiccatur vomica, vel, rupta eadem, pus lente in bronchiorum ramos deponitur, neque nimis impetuoſe ruit: quamvis & hi nunquam niſi cum periculo ſerventur.

XV. Tum vero & quantitas materiæ excretæ, & potiſſimum qualitas ejuſdem medico indicabunt, utrum ſpes recuperandæ ſanitatis adfulgeat; an vero eadem decollaverit: quanquam ea ne vel in peſſimæ quidem materiæ rejectione plane abjicienda eſt.

XVI. Alia eſt vomicæ curatio, dum fit; alia, ubi facta eſt.

XVII. Dum fit, naturá in ſuo opere promovenda & tollenda obſtacula, quæ eandem turbare poſſunt. Itaque, omiſſa. V. S. niſi graviſſima ſimptomata urſerint, tam per externa, quam interna laxantia, humectantia, mucilaginoſa, dulcia, intermiſtis bechicis & blande expectorantibus, ſuppurationem accelerare annitemur.

XVIII. Quod ſi jam facta ſit vomitica, multum ſane intereſt, utrum illa parvum, an magnum in pulmone ſpatium occupaverit.

XIX. Si parvum occupaverit ſpatium, exſiccari eandem poſſe ſpes eſt; negotium igitur naturæ committendum, & maſſa ſanguinis adverſus

acrimoniam puris munienda: expectoratio; ſi appareat, blande promovenda.

XX. At ſi major vomica pulmoni inhæſerit; diſruptio ejuſdem quantocius acceleranda.

XXI. Quamvis enim hæc methodus periculi expers non ſit, minus tamen diſcriminis habet, quam ſi incluſum membranæ pus ſibi relinquatur.

XXII. Accelerabitur diſruptio, ſi membranæ pus continentis reſiſtentia minuantur, & interim preſſio puris in eandem augeatur.

XXIII. Prius factum eſt per remedia eo tempore, quo vomica formabatur, adhibita.

XXIV. Poſterius fieri poteſt animæ retentione: nixu expirantis, clauſis ore naribuſque, edito: clamore: repetitis ſuſpiriis: excitata tuſſi: mechanico corporis motu: ejuſdem vectione in rheda, navi: & denique exhibito vomitorio, vel ab Hipp. olim hic laudato. An tuta & fida eſt Hipp. & Cnidiorum medicorum rumpendi vomicas methodus?

XXV. Diſrupta vomica in apertum pulmonis ulcus mutata eſt, &, ni continuo ſuffocatus æger fuerit, expectoratione rejecta materies eventum mali magis minuſve fortunatum præſagire facit. Tum vero in ſanando ulcere medici induſtria occupatur. Sed de hoc ſtatim cap. VI.

CAPUT V.

De Hæmoptoe.

HÆmoptoe, vel *hæmoptyſis*, licet in genere omnem ſanguinis expuitionem ſignificare poſſit, vulgari tamen uſu ſtricte dicitur excretio ſanguinis, qui per aſperam arteriam in os derivatur.

II. Qua quidem definitione tum à vomitu cruento; tum ab evacuatione ſanguinis, vel ex naribus in fauces delapſi, vel ex oris vaſculis ruptis effuſi; cæteriſque hæmorrhagiis commode diſtinguitur.

III. Liquet autem continuo, in hæmoptoe non eundem ſemper eſſe locum, è quo rejectus ſanguis prodit. Poteſt enim vel ex ipſa aſpera arteria prodire: vel & ex cavo pectoris: vel denique, id quod longe eſt frequentiſſimum, ex ipſis pulmonibus.

IV. Quum vero pulmones & ex arteriis & ex venis componantur, alia hæmoptoe erit *arterioſa*, alia *venoſa*: quarum utraque iterum, vel erit *pulmonalis* vel *bronchialis*.

V. Ut vero cæteræ ſanguinis evacuationes, ita & hæmoptoe fiet vel per vaſorum ἀναστόμωσιν; vel per eorundem διαπήδησιν; vel per διαίρεσιν, quæ iterum fiet vel ῥήξει, vel διαβρώσει.

VI. Quare cauſa hæmoptoes hærere poteſt vel in ipſo *ſanguine*; vel in *vaſis pulmonalibus*, vel in *utriſque*.

VII. In *ſanguine* quidem : ſi vel copia, vel motu, vel quacunque acrimonia peccaverit : quod poſtremum, licet certe aliquando vere locum habeat, forte tamen nimis frequenter accuſatur.

VIII. In *vaſis* : ſi vel juſto debiliora, vel externam quamcunque vim ſuſtinere coacta fuerint.

IX. Ex quibus quidem multa explicari poſſunt. 1. Quare Hippocrates dixerit, tabes eſſe frequentiſſimas inde ab anno ætatis. 18. uſque ad 35? Vide S. 5. aph. 9. S. 8. aph. 7. confer S. 3. aph. 29. 2. Quare ſanguifera evacuatio quæcunque ſuppreſſa ab hæmoptoe frequenter excipi conſueverit? 3. Quare ab extirpatione majoris membri toties hic morbus oriatur, potiſſimum ſi neglecta fuerit V. S. 4. Quare poſt vehementioria corporis exercitia, præſertim in aëre calido, frequens hæmoptoe? 5. Quare à fortiori tuſſi; vehementiori ſternutatione; intenſiori clamore; riſu; cantu; vomitu; diuturna animæ retentione; tubarum inflatu; pectoris ictu, lapſu, contuſione toties hoc malum? 6. Quare in debilioribus puellis, modo paulo gravior febris eas corripuerit, adeo frequens? 7. Quare illæ puellæ, quibus cutis color amœne-roſeus, intermiſto candido, frequentiſſime in hæmoptoen incurrant? 8. Quare illæ puellæ, quæ digeri non valentibus corporibus pro alimentis, magno impetu, magnaque copia utuntur, toties primum hæmoptoen, dein phthiſin pulmonalem contrahant? 9. Quare

in ſcorbuticis toties malum occurrat? 10. Quare toties in febre peſtilenti, variolis, morbillis? 11. Quare in iis, qui ad hæmoptoen diſpoſiti ſunt, vel olim eadem correpti fuerunt, paroxyſmus vel excitari, vel accelerari conſueverit à victu acri, duro, ſalino, alcalino; potu ſpirituoſo; medicamentis calidis, ſtimulantibus, acrioribus; veneris uſu? 12. Quare denique, quibus collum longum, & thorax anguſtus eſt, tam facile in hæmoptoen & phthiſin incidant.

X. Sanguinem ore excretum per aſperam arteriam pulmonibus ejici, atque adeo malum veram eſſe hæmoptoen; tum ex antecedentibus, tum ex conjunctis phænomenis intelligimus.

XI. Etenim, præter cauſas prœgumenas & procatarcticas, hæmoptoen antecedunt ſenſus pruritus, gravitatis, & caloris in pectore. Difficilior reſpiratio. Fixus ſæpe in pectore dolor. Tiſſicula. Anxietas. Rubor faciei & genarum. Salſus ſæpe in ore ſapor. Materia pituitoſa, ſtriis ſanguineis adhærentibus diſtincta.

XII. Ubi vero ſanguis jam actu excernitur, eum ex pulmonibus, non ſtomacho, prodire concludimus 1. ex antegreſſis phænomenis §. XI. 2. ex modo quo ſanguis prodit, tuſſiendo plerumque. 3. ex genio & indole ſanguinis excreti, ſpumoſi, floridi, coccinei. 4. ex materia ſimul, cum ſanguine excreta. An cuicunque ex his ſignis fidi poteſt? an non & pulſus hic aliquam lucem dat?

XIII. Quod vero vas læſum in pulmonibus, non in aſpera arteria, hæreat, colligimus, 1. ex copia ſanguinis rejecti. 2. ex colore. 3. ex loco, ubi dolor ſentitur.

XIV. Ex pectoris cavo itidem rejici cruor poteſt: id quod ſcitur, 1. ex antecedentibus. 2. ex phænomenis conjunctis. 3. ex qualitalibus excreti ſanguinis.

XV. Ubi nunc conſtat, cruorem pulmonibus rejici, examinandum ſupereſt, utrum plethora, an motus major; an cauſæ externæ; an denique rodens acrimonia malum hoc concitaverint: quod ut ſcitu neceſſarium, ita determinatu non adeo difficile eſt.

XVI Periculi, cujus nulla hæmoptoe plane expers eſt, & quidem, vel ſubiti, vel lenti intenſitas determinatur ex cruoris excreti copia, qualitatibus: cauſa efficiente: temperie: ſymptomatibus conjunctis. An & contagioſa eſt hæmoptoe?

XVII. Cura mali alia eſt in *paroxyſmo*; alia *extra paroxyſmum.*

XVIII. *In paroxyſmo* indicatur effluentem ſanguinem cohibere & comprimere; quod præſtant. 1. V. S. ſi plethora; anaſtomoſis; motus citatior; externa cauſa malum generaverit: at ſi maxima ſanguinis jactura jam facta ſit, aut ſimplex cacochymia, non abundans, morbi cauſa ſit, ab ea abſtinendum. 2. vicaria V. S. præſidia. 3. ligaturæ partium extremarum. 4. medicamenta temperantia, refrigerantia, nitroſa, abſtringentia, balſamica, glutinantia,

vulne-

vulneraria. An & quando acetum, ſpiritus vitrioli, opium adeo nonnullis celebrata? 5. externa adſtringentia & coagulantia.

XIX. Suppreſſa cruoris excretione, eum, qui extravaſatus hæret, pulmone excutiemus, attenuantibus & levem tuſſim excitantibus. An hic cancrorum lapides, Mumia, cereviſia Gedanenſis, Locatelli balſamus, &c. conveniunt? an ſpirituoſa?

XX. *Extra paroxyſmum* tollendæ hæmoptoes cauſæ, & pulmo roborandus.

XXI. Prius peragitur diverſa ratione pro diverſitate cauſarum: frequentiſſime autem fit, ut repetita ſæpius V. S. optimum ſit hæmoptoes prophylacticum.

XXII. Poſterius præſtant balſamica non nimis calida: moderatus cum totius corporis, tum pulmonis motus: quin & corticis peruviani, & prudens aquarum mineralium uſus.

XXIII. Sed & plurimum huc facit diæta; quæ ita ordinanda, ut caveamus, 1. à nimia ciborum copia. 2. à cibis difficulter digerendis, 3. ab iis, ex quibus craſſus viſciduſque chylus conficitur. 4. ab acribus. Sed aſſumendi cibi pauci, euchymi, eupepti, blandi, aceſcentes. Unde patet, lac & farinoſa præſtantiſſima eſſe, quæ in hoc morbo conveniunt, nutrimenta.

CAPUT VI.

De Phthiſi pulmonali.

QUamvis omnis extenuatio & contabeſcentia corporis *phthiſis* , *phthoe* , *tabes* poſſit dici : uſu tamen obtinuit , ut potiſſimum hac voce deſignetur illa conſumtio, quæ vi inſignis alicujus ulceris alibi hærentis contingit.

II. Quum vero nullum viſcus, nulla alia pars ſit, quæ ulcere laborare non poſſit: liquet, plurimas phthiſeos ſpecies dari poſſe, de quibus in phthiſiologia conſulendus Mortonus.

III. Quod ſi talis extenuationis cauſa fuerit ulcus pulmones obſidens, *phthiſis pulmonalis* vel & per excellentiam ſimpliciter *phthiſis* dicitur.

IV. Poteſt ergo *phthiſis pulmonalis* definiri, quod ſit contabeſcentia totius corporis ab ulcere pulmonis : vel ut alii, ulcus pulmonum cum corporis totius extenuatione.

V. Unde liquet, ſubjectum phthiſeos eſſe, tum pulmonem; tum totum reliquum corpus, potiſſimum tamen contentum in tunica celluloſa oleum ; quod emaciatio corporis : urina oleoſa : ſudores vere oleoſi videntur evincere.

VI. Neque difficulter intelligitur, quomodo tum aliud quodcunque, tum pulmonum ulcus talem colliquationem inducere poſſit. Id enim febri hecticæ; nimiæ puris confectioni ; & confecti in venas ingreſſui adſcribi debet. An acidum hic accuſandum ?

VII. Neque refert, utrum ulcus illud cruſta adhuc tectum, an, ſeparata jam eſchara, apertum fuerit.

VIII. Quum omne ulcus ſolutæ partis continuitati ſuccedat: hinc, quidquid continuum in pulmone poteſt ſolvere, ſive vulnerando, ſive rodendo, ſive alia quacunque ratione, erit remotior phthiſeos pulmonalis cauſa.

IX. Unde intelligimus, quare toties ſuccedat hæmoptyſi: peripneumoniæ ſuppuratæ: anginæ ſuppuratæ: catarrhis: aſthmati: ſanguini, puri, lymphæ in cavo pectoris vel generatis, vel in id effuſis: febribus felici criſi non expugnatis: repulſæ materiæ ſcorbuticæ, podagricæ: cacochymiæ cuilibet: acribus corporibus cum aëre athmoſphærico attractis, &c.

X. Et certe vix ullus morbus eſt, qui à notabiliori vitio in rebus non naturalibus commiſſo tam facile contrahitur, ſi vel leviſſima ad eum diſpoſitio fuerit: maxime ſi contagium acceſſerit.

XI. Diſponit autem ad phthiſin, præter hæreditariam labem ætas: plethora: cacochymia quælibet: pulmonum imbecillitas: mala pectoris conformatio, ut gibboſitas, ſcapularum prominentia: caput nimis parvum, vel & nimis magnum: collum longum, gracile: tum & aliæ conditiones ab Hippocrate recenſitæ. 3. Epidem. p. 1090. F. T. 1. p. 728. n. 141. L.

XII. Ex his omnibus uti imminentem phthiſin facile prævidemus; ita & præſentem non difficulter detegimus; initio

quidem difficilius, quam ubi provectior fuerit.

XIII. Et ſane corporis lenta emaciatio ſuccedens cauſis. §. IX. X. XI. recenſitis: febricula lenta: tuſſicula, dolorifica ſæpe, poſt paſtum motumque corporis aucta, eaque vel ſicca, vel humida ſuſpicionem generatæ phthiſeos injiciunt.

XIV. Incrementum vero ſymptomatum certiorem cognitionem parit. Provectiori enim morbo ſputa rejiciuntur, vel mere purulenta, vel ſtrias ſanguineas admiſtas habentia, craſſa, ſolida, viſcoſa, pinguia, gravia, dulcia, ſalſa, fœtida. Reſpiratio parva, difficilis, anheloſa. Appetitus vegetus. Sudores nocturni, matutini viſcidi, oleoſi. Pedes œdematoſi. Pruritus. Puſtulæ. Bubones. Diarrhœa colliquativa. Aphthæ. Vox rauca. Capillorum defluvium. Unguium contractura & curvatura. Suppreſſio ſputorum. Anxietas. Facies Hippocratica. vid. Hipp. S. 7. aph. 78.

XV. An ſputorum ad fundum vaſis aquam continentis ſubſidentia? an eorundem in ignem conjectorum nidor? an major ſpecifica gravitas urinæ, quam in ſanis, certiſſime phthiſin ab alio quocunque morbo diſtinguunt?

XVI. Intenſitas ſymptomatum; dolor; decubitus; rubor genarum indicabunt, an utrumque, an vero alterutrum pulmonem, eumque vel dextrum vel ſiniſtrum, ulcus obſederit.

XVII. Mali indoles: loci adfecti conditio: neceſſarius partis motus; aëris ingreſſus inevi-

tabilis : varia contraindicantia phthiſin ſanatu difficilem reddunt.

XVIII. Nec tamen ſpes ſanationis obtinendæ decollavit : ſi ulcus parvum, recens à cauſa externa ortum, in juvenilli corpore, nec ad phthiſin valde diſpoſito, materia excreta bonæ naturæ fuerit. Sin contrariæ conditiones adfuerint, inſanabile erit ; ita tamen, ut ſatis diu ferri poſſit. At ſi ſymptomata ſub finem §. XIV. memorata adpareant, jamiam actum erit.

XIX. Ut ſanetur phthiſis *mali progreſſus eſt impediendus* ; tum & *præſens tollendum.*

XX. *Impeditur progreſſus* tollendo, corrigendo cauſas ; & procatarcticas, & prœgumenas : quæ cum ſemper eædem non ſint, non eadem etiam indicantur remedia.

XXI. Hinc incipiente, non confirmata, phthiſi ſæpe convenit V. S. repetita aliquoties : tum & ſudorifera : purgantia : emetica : quin & diuretica : fonticulos : ſetacea prodeſſe multum poſſe, non difficulter intelligitur : quæ ipſa & imminentem egregie præcavent.

XXII. *Tollitur præſens malum*, 1. acrimoniam ſanguini conciliatam, ſive cauſa, ſive effectus mali fuerit, temperando. 2. ulcus pulmonale mundando & detergendo. 3. idem conſolidando. 4. debilitatum à prægreſſo ulcere pulmonem corroborando.

XXIII. Temperatur acrimonia diluentibus : aperientibus : involventibus : mucilaginoſis : balſamicis : acidiuſculis vel aceſcentibus, non

P 3

alcalinis, aut alcaleſcentibus. Vid. quæ de febre hectica diximus p. 30. §. x.

XXIV. Ut vero mundetur ulcus; egreſſus puris eſt promovendus, & adhærentes ſordes detergendæ.

XXV. Quorum prius vel per diuretica, vel expectorantia: poſterius per mellita, dulcia ſaponacea, vulneraria, balſamica, reſinoſa, vinoſa, lactis aſinini inprimis uſum præſtari poteſt.

XXVI. An hic equitatio? an vita ruſtica? an emplaſtra & unguenta externe admota multum poſſunt? an medicati fumi ore attracti commendandi? an tuta eſt Baglivii methodus, medicatum liquorem in cavum thoracis per inflictum thoraci vulnus injicientis? an hic mercurialibus locus? an cortici peruviano?

XXVII. Ulceris conſolidatio licet unius naturæ opus ſit, promovetur tamen ſublatis arte per detergentia remedia obſtaculis: quiete pulmoni conciliata: tuſſim prudenter moderantibus: prohibito pulmonum per pleura aut valentia alimenta infarctu: remediis denique vulnerariis, glutinoſis, roborantibus, adſtringentibus. An & hic cortici peruviano locus? an glutinoſiſſima & ſpiſſiſſima animalium glutinoſorum, aut viſcidarum eorundem extremitatum decocta conſolidationem ulceris promovent? an vero potius eam retardant, quin & prohibent integre.

XXVIII. Denique debilis pulmo roboratur, tum moderatis totius corporis, tum ipſius pul-

monis exercitiis : neque hic lac, neque cortex peruvianus, neque minerales aquæ ſatis lauda-ri poſſunt.

XXIX. Diæta toto morbi tempore conſtet ex alimentis blandis, involventibus, aceſcenti-bus, pulcre nutrientibus, facile digerendis, neque nimia copia, ſed parce, at frequenter, ingeſtis.

XXX. Quod ſi confirmata phthiſis fuerit, leve in mitigatione ſymptomatum præſidium ſitum eſt. Sola forte hic opiata aliquid poſſunt. Ultra vix valemus.

CAPUT VII.

De Syncope.

QUum & cor in thorace ſitum ſit, nihil impedit, quo minus morbi, quibus adfici deprehenditur, inter morbos pectoris referantur.

II. Quorum in numero primum contemplanda occurrit *ſyncope*, quæ vocatur, ſubitus & vix proviſus omnium virium prolapſus, cum torpore, immobilitate, & paralytica omnium, tam vitalium, quam naturalium, atque animalium muſculorum flacciditate.

III. Pro varia vero intenſitate ſymptomatum nunc λειποθυμία : nunc λειποψυχία : nunc συγκοπη : nunc ἀσφυξία adpellatur : è quibus leviſſima prima ; poſtrema graviſſima ; cæteræ mediæ inter has intenſitatis obſervantur.

IV. Evidens autem eſt, in hoc morbo eam eſſe cordis conditionem, qua fit, ut vi, naturali longe minori, ſe contrahat, ſanguinemque in arterias projiciat, quæcunque imminutæ illius contractionis cauſa fuerit.

V. Neque refert utrum imminutam contractricem vim auctus, an imminutus contractionum numerus concomitetur. Utrumque enim fieri poſſe intelligitur.

VI. Hac enim conditione §. IV. poſita, neceſſario adparere debent non ea tantum, quæ §. II. memorata ſunt, ſed & cætera, quæ ſyncopen concomitantur, ſymptomata.

VII. Namque, præter illa §. II. pulſus eſt debiliſſimus, rarus aliquando, interdum celerrimus, ſæpe nullus. Hinc ſæpe febris, quæ tum ſyncopalis audit, ſæpe ἀπυρεξία. Calor corporis imminutus. Senſuum decrementum, abolitio. Sudor frigidus. Anxietas. Reſpiratio ſtatim ante paroxyſmum difficilis, frequens, anhelofa; in ipſo paroxyſmo interdum nulla. Pallor, livor faciei. Effluxus urinæ ſalivæ, lacrymarum, fœcum. Vera in ἀσφυξία mortis imago.

VIII. Quum vero contractio cordis fiat vi ſpirituum cerebelloſorum, ſanguiniſque tam arterioſi, quam venoſi: evidens eſt, in ſyncope vel omnes hos liquores, vel horum nonnullos minori copia, vel minori impetu in cor influere, imo influxum aliquando plane aboleri.

IX. Cauſæ vero influxum imminuentes innumeræ ſunt: quarum aliæ ſpirituum ſanguiniſve

jacturam faciunt : aliæ motum eorundem ſiſtunt : aliæ rurſus humores à corde ab alias partes determinant : aliæ reſiſtentiam humoribus in cor influxuris augent.

X. Et certe quidquid humores ita diſponit, ut in villos vel cava cordis ingredi; villos vero & cava ita, ut admittere ſatis humorum nequeant : id omne pro remota ſyncopes cauſa haberi debet.

XI. Unde intelligimus, quare inflicto vulneri : largiori ſanguineæ evacuationi : lochiis nimiis : ſeminis nimiæ excretioni : gonorrhœæ utrique : leucorrhœæ : puris, ichoris, ſaniei ſtillicidio : diabeti : ſudori : diarrhœæ : lienteriæ : fluxui chyloſo : cœliacæ adfectioni : ſubitæ, & copioſæ puris ex abſceſſu, quæ ex cavo abdominis, thoràciſque & ſcroti, urinæ ex veſica eductioni : criticæ evacuationi : plethoræ : graviditati : frigori febrili, vel & calori : febribus malignis : viſcerum inflammationi : cacochymiæ : ſcorbuto; atræ bili : podagricis, & materiæ podagricæ repulſæ : flatibus : vermibus : vehementi cuicunque generis nervoſi adfectioni : dolori intenſiori : venenis vel adſumptis, vel externæ adplicatis : variis odoribus & effluviis pulmone & naribus exceptis, toties ſyncope ſuccedat, vel cum iis conjungatur.

XII. Neque minus frequenter ſyncopen generant quæcunque vitia tum cordis ipſius, tum majorum vaſorum & adcumbentium viſcerum : quorum tamen pleraque potius ad ſyncopen

diſponere, quam eam generare videntur; ſed tum demum producunt, ubi procatarctica his ſe adjunxerit cauſa.

XIII. Periculum, quod ſyncopen nunquam non comitatur, tum pro intenſitate paroxyſmi, tum pro varietate cauſarum, tam proegumenæ, quam procatarcticæ, varium eſt. Nihil fere certius effato Hippocratico S. 11. Aph. 41. *Qui ſæpe & vehementer, ſine cauſa manifeſta, animo linquuntur, derepente intereunt.*

XIV. Non eadem ſemper medicandi ratio, neque extra paroxyſmum, neque in illo adhibenda eſt: quæ enim alias prodeſſe deprehenduntur, alias nocere neceſſario debent.

XV. In ipſo quidem paroxyſmo raro evacuantibus locus: nec tamen id ſemper & ubique verum. Frigida in faciem conjecta, vel & epota: ſpirituoſa, ſalina volatilia, fœtida naribus ſuppoſita: dolorem cito ſtimulo producentia: frictio corporis: ejuſdem concuſſio plerumque ad excitandum ſyncopticum faciunt.

XVI. Extra paroxyſmum recidiva præcavenda eſt tollendo, 1. internam diſponentem cauſam. 2. externam occaſionalem. Utrumque ſæpe difficulter, interdum plane non, præſtari poteſt: neque ſemper eodem interdum etiam plane oppoſito modo: non ergo generalis cura præſcribi poteſt, ſed negotium judicio & perſpicaciæ medici committendum eſt.

XVII. Id vero certum, nihil ineptius eſſe, quam ſpecifica remedia crepare: quorum pauca bona; pleraque inepta; nulla utique univerſalia.

CAPUT VIII.

De Cordis Palpitatione.

QUum mens noſtra corpori juncta ita ſe habeat, ut à conſuetis non adficiatur : mirum certe non eſt, motum cordis, quamdiu nihil inſueti in eo fit, à nobis non perſentiri.

II. Quamprimum vero motus ille contractionis multum à naturali ordine & regula deflectit, continuo eum percipimus, ſoletque talis cordis motus, quem ſenſatione detegimus, *palpitatio cordis* adpellari.

III. Quæ quidem alias levior, alias vero graviſſima obſervatur ; adeo ut mirabilia & vix credenda de vi palpitantis cordis narrentur.

IV. Ut plurimum palpitanti cordi conjungitur pulſus inæqualis, intermittens : anxietas : membrorum tremor : vertigo : tuſſicula : interdum leipothymia : ſuffocationes hyſtericæ vel hypochondriacæ.

V. Sola cordis frequentior rariorve contractio non videtur cordis palpitationem efficere; ſed tum videtur illa oriri, quotieſcunque cor in contento ſanguine expellando majorem ſolito offendit reſiſtentiam.

VI. Hinc enim fit, ut vel omnem ſanguinem expellere non poſſit : vel, ſi eundem expulſurum ſit, vim naturali longe majorem exercere debeat ; unde palpitatio futura videtur.

VII. Cujus igitur non una eademque; ſed multiplex cauſa eſſe poteſt. Hærere enim poteſt,

vel in ipſo *corde* ; vel in *humoribus corde contentis* : vel in *vaſis* ſanguiferis vel in aliis *partibus* cum corde communicantibus.

VIII. Si cauſa in *corde* ipſo hæreat : hærebit vel in *ſubſtantia* cordis , vel in *corporibus cor proxime ambientibus.*

IX. In *cordis ſubſtantia* : ſi fibræ tantam vim non habeant , quanta requiritur ab omnem ſanguinem expellendam : id eſt , ſi vel debiles, vel rigidæ, aut morbo correptæ fuerint. Unde patet, quare in ſenibus debilibus , defectu ſpirituum , tum & aneuriſmaticum cor toties palpitet.

X. In *corporibus cor proxime ambientibus* ſi cauſa hæreat : hærebit vel in ipſo *pericardio* inflammato , indurato , cum cordis ſuperficie concreto : vel in ejus *cavitate*, ſi nimia aquæ copia, lapilli , materia flatulenta, vermes, aut alia heterogenea corpora in ea contineantur.

XI. *Humores corde contenti*, ſanguis , lympha , chylus , palpitationem inducent , ſi quantitas aucta fuerit, ut in plethoricis : aut imminuta, ut in vulneratis : vel qualitas vitiata ; ſi ſcilicet grumoſus , flocculentus , polypoſus ſanguis fuerit : vel & inſignem quandam acrimoniam contraxerit : unde tam frequens malum in ſcorbuticis , cacochymicis, arthriticis , podagricis.

XII. Si in *vaſis* cauſa mali hæſerit ; hærebit , vel in *ſolida vaſorum ſubſtantia* ; vel in *liquido* vaſis contento.

XIII. In *ſubſtantia* vaſorum. 1. ſi à cauſa externa comprimantur, unde in empyemate, hydrope thoracis, ſanguine extravaſato, pulmonum vomica, hydatidibus toties palpitatio. 2. Si per στενοχωρίαν arctiora reddantur. 3. ſi fibræ arteriarum vel rigidæ nimis, vel ſpaſmo conſtrictæ fuerint: unde toties poſt graviores animi adfectus, & in hyſtericis palpitationes. vel 4. ſi eædem nimis debiles fuerint. vel 5. ſi arteriarum valvulæ rigidæ, tendinoſæ, cartilagineæ, oſſeæ, tumore obſeſſæ, diſruptæ, laxatæ fuerint.

XIV. In *liquido* vaſis contento. 1. ſi ſanguis arterioſus copia, 2. ſi mole & ſoliditate, 3. ſi viſciditate, 4. ſi acrimonia peccaverit; unde ἔμφραξις, & ſpaſmus vaſorum.

XV. Denique etiam frequenter cauſa hæret in *viſceribus à corde remotioribus*, ſed cum eodem, ſive nervorum, ſive vaſorum ope, communicantibus. Ita haud raro producitur palpitatio vitio cerebri, cerebelli, pulmonis, ventriculi, inteſtinorum, hepatis, lienis, veſicæ urinariæ, & potiſſimum uteri: tum denique vitio generis nervoſis, ſenſilis nimis atque irritabilis.

XVI. Neque ulla eſt ex rebus non naturalibus, quæ non in corporibus, ad palpitationem vitio cauſarum modo memoratarum (VIII-XV.) diſpoſitis, paroxyſmum excitaſſe aliquoties fuerit deprehenſa.

XVII. Quam diverſa in palpitatione cordis inſtituenda ſit prognoſis, facile ad cauſarum

diverſitatem attendenti liquet. Eſt enim ſymptoma raro acutum; plerumque chronicum: periculoſum ſæpe; interdum bonæ criſeos indicium; ſanabile aliquando; ſed & non minus frequenter ſanari impos; ſubitæ nonnunquam & improviſæ mortis prodromus.

XVIII. Neque diverſam minus medelam cauſarum diverſitas exigit. Quare nec ſpecificis tantopere deprædicatis fidendum.

XIX. V. S. carminantia: antihyſterica: opiata: emetica: purgantia: diuretica: veſicantia: mercurialia: cardiaca: nutrientia alias egregia, alias ſane nihil valentia, alias noxia cum ſint, judicio medici, quid ex his eligendum ſit, relinquere oportet.

XX. Id vero notandum, quod ſolliciciſſime obſervandum ſit, quænam cauſa procatarctica paroxyſmum ſuſcitare conſueverit: quam detectam ſi amovere potueris, licet vel prœgumena tolli nequeat, ſane haud parum emolumenti ægro attuleris.

CAPUT IX.

De cordis vaſorumque majorum Polypo.

Contingit ſæpe, ut diſſectis cadaveribus, ſive in vaſis ſanguiferis, ſive in cavis viſcerum deprehendatur maſſa durior, membranoſo carnea, irregularis figuræ, variis & diverſis plerumque radicibus, quibus ſe ad vicinas partes adfigit, inſtructa. Vocatur talis maſſa *polypus*,

& quidem ſi in corde, majoribuſve vaſis hæreat, *polypus cordis*, vel *majorum vaſorum.*

II. Qui quidem licet à nonnullis ſub mortem demum naſci exiſtimetur, dubitari tamen plane non poteſt, quam vivo homine in corde generetur, generatuſque ibidem ſatis diu aliquando hæreat.

III. Inſignis autem inter polypos differentia intercedere obſervatur: ſive locum, quem occupant, ſpectes: ſive magnitudinem, ſubſtantiam, colorem, figuramve conſideres.

IV. Et quamvis non eadem quoque ſemper ſit fabrica, ut plurimum tamen ex variis lamellis membranoſis, fibrarum ope inter ſe cohærentibus, componi obſervantur; haud aliter fere, ac calculi ex orbiculis calculoſis ſibi incumbentibus conſtant.

V. Originem vero polyporum in ſanguine quærendam eſſe, tum color eorundem; tum loca, in quibus potiſſimum inveniuntur; tum denique ſumma in cruore ad coagulum & ſoliditatem contrahendum diatheſis, multis experimentis firmata, videtur manifeſto docere.

VI. Neque videtur polypus ex uno tantum genere particularum ſanguini inhærentium conflari: ſed omnes, ſeroſæ, fibroſæ, gelatinoſæ, forte & adipoſæ, partes ad ejus compoſitionem concurrunt.

VII. Si enim intima harum miſcela vel impediatur, vel tollatur: ſtatim in fluida ſanguinis maſſa ſolidi naſcuntur flocculi, prima polypi rudimenta conſtituentes, qui, ab aliis ſe cum

prioribus conjungentibus mole aucti, tandem ipſam polypoſam maſſam componunt.

VIII. An ergo polypus nihil aliud eſt quam indurata pinguedo? an eſt pituita in corde concreta? an eſt humor crudus ab hepate cordi ſuppeditatus? nihil falſius.

IX. Quum vero illa intima miſcela (§. VII.) inprimis tollatur quiete & ſtagnatione ſanguinis evidens eſt, omne id, quod efficit, ut ſanguis in corde ſtagnare & quieſcere cogatur, cordis polypum producturum eſſe.

X. Neque tamen nimius motus excludendus eſt, quippe qui, condenſando ſanguinem, eum ad coagulum contrahendum eo magis diſponit, quo denſiorem reddit.

XI. Imo vero omnia corpora ſive medicata, ſive venenata, & quæcunque materia morbifica, quæ cruorem coagulare deprehenduntur, anſam his polypis facile præbent.

XII. Qui vero in vaſis majoribus ſpectantur polypi, illi vel in corde nati ſunt, & inde in vaſa expulſi: vel & in ipſis illis vaſis generari potuerunt.

XIII. Ex quibus intelligitur; quare obſervationes docuerint, frequentius hoc malum occurrere in corporibus laxis, ſpongioſis, quieſcentibus, plethoricis? Quare poſt vehementiorem corporis motum; animi pathemata, potiſſimum frigida; pleuritidem; peripneumoniam; febres acutiſſimas; peſtem; apoplexiam; ſyncopen; ſuppreſſas ſanguineas evacuationes toties naſcatur? quare illi, qui parum admo-

dum

dum bibunt & plurimum mingunt, toties huic morbo obnoxii? Quare tam frequenter in cadaveribus hypochondriacorum, ſcorbuticorum, cachecticorum, venereorum, potibus ſpirituoſis abuſorum, hydropicorum, intempeſtive cortice peruviano uſorum appareat? quare ſubita frigidiſſimæ aquæ in æſtuans ſudanſque corpus ingurgitatio non rara polypi cordis cauſa? denique etiam quare ſæpe generetur vitio quodam, vel in ipſa cordis ſubſtantia, vel in ejus cavitatibus aut majoribus vaſis enato?

XIV. Præſentem polypum ſuſpicamur, imo probabiliſſime conjicimus, 1. ex cauſis prægreſſis (VI -- XIII.) 2. ex phænomenis conjunctis, quorum præcipua ſunt dolor fixus in pectore, potiſſimum in ſiniſtra parte, gravativus, cum anxietatis ſenſu conjunctus: frequens, & tantum non continua cordis palpitatio: pulſus inæqualis, intermittens, parvus, debilis, an aliquando durus & plenus? augmentum omnium horum ſymptomatum à validiori corporis motu, vel & remediis ſanguinem calefacientibus, rarefacientibus: maximus motus vaſorum in utraque colli parte locatorum: an & cruſta gelatinoſa educti de vena ſanguinis ſuperficiei inhærens inter ſigna polypi referenda? ita nonnemo. 3. ex morbis quibuſdam, vel conjunctis, vel ſuccedentibus, ut ſunt aſthma: pleuritis: peripneumonia: hæmoptoe: phthiſis: alterutrius brachii tumor œdematoſus: torpor, ſtupor paralyſis gangræna, ſphacelus: hydrops thoracis, univerſalis: mors ſæpe ſubitanea.

XV. Quiſquis locum adfectum, continentem mali cauſam, ejuſque effecta conſiderat, non dubitabit hunc morbum periculoſiſſimis & tantum non letalibus, ſæpe acutis, interdum chronicis, adnumerare: ſed ita tamen, ut, quod mirum videri poteſt, à recentiori ſubitæ magis mortis periculum, quam ab inveterato, immineat.

XVI. Ubi polypus formatus nondum eſt, ſed futurus metuitur tum ſane quædam, nec tamen indubia, ſpes adfulget fore, ut averti & præcaveri poſſit.

XVII. Quod quidem ut fiat, cauſæ tam prœgumenæ, quam procatarcticæ, vel plane tollendæ, vel multum imminuendæ & infringendæ ſunt.

XVIII. Quem in finem V. S. eaque ſæpius in anno repetita; tum & lenia ſine multo calore ſtimulantia, vaſorumque elaſticitatem augentia: dein & reſolventia: ſaponacea: diluentia: haud parum poſſunt.

XIX. Quod ſi jam actu generatus polypus, parum certe præſidii in arte ſitum videtur: maxime ſi confirmatus fuerit: recentem enim forte aliquando ſanari poſſe, experimenta nonnulla docuiſſe videntur.

XX. Et certe, ſi quid auxilii ſperandum erit, illud in maſſæ polypoſæ dilutione, maceratione, & levi quadam putrefactione hærebit; quem in finem aqua tepida, ſæpe magna ſatis copia epota, eaque ſubalcalina, videtur utcunque accommodata.

XXI. Neque forte expreſſi de ſaponaceis herbis ſucci: aquæ minerales: mercurialia: antimoniata: camphorata: contemnenda videntur.

XXII. Sin reſolvi, ut plerumque fit, polypus neget; ejus incrementum, quantum fieri poteſt, impediendum eſt, & mitiganda ſymptomata.

XXIII. Prius fit frequentius repetita, ſed nec tamen nimis larga. V. S. tum & cæteris ad avertendum polypum facientibus remediis.

XXIV. Poſterius vario modo pro ſymptomatum varietate, quorum tamen pleraque ejus ſunt naturæ, ut multum mitigari non poſſint.

CAPUT X.

De eorundem Aneuryſmatibus.

QUotieſcunque cor, auriculæ, ſinus in majorem molem dilatantur, ita ut eorundem ſuperficies & cavitates his ſuperficiebus incluſæ, naturalem magnitudinem excedant, malum hoc *cordis*, *auricularum*, *ſinuum*; *aneuryſma* adpellatur.

II. Per *arteriarum* vero & *venarum majorum aneuryſmata*, intelligimus earundem in ſaccum quendam ampliorem expanſionem: vel & cavitatem earum juxta omnem dimenſionem auctam.

III. Quæ igitur contingent quotieſcunque harum partium cava à contento ſanguine multum ultra ſtatum naturalem fuerint dilatata,

IV. Quod fiet, ſi vel preſſio liquidi aucta; vel fibrarum & membranarum reſiſtentia imminuta fuerit; vel utraque conditio concurrerit.

V. Unde liquet, quare toties cordis aneuryſmata occurrant in cadaveribus plethoricorum: poſt febres acutas & morbos inflammatorios: in iis, qui polypo cordis aut majorum vaſorum laborant: à nimia reſiſtentia in arteriis: in helluonibus: hyſtericis: hypochondriacis: venereis: rarius in ventriculis quam in auriculis: nunquam fere in ſiniſtro, quin & dextro: ſed ſæpe in dextro, nec tamen in ſiniſtro.

VI. Quin & intelligitur vaſorum aneuryſmata à fibrarum paralyſi: tunicarum vulnere, eroſione: ſanguinis copia & impetu produci poſſe. Rarius tamen in inferiori, quam ſuperiori aortæ parte hærent. Potiſſimum in ejus curvatura. Rarius in arteriis, quam venis naſcuntur.

VII. Symptomata aneuryſmatis, & effecta ab eo producta ſimillima ſunt iis, quæ in polypo cordis obſervantur, & ab eodem excitantur: quod ſane eo minus mirum videbitur, quo frequentius alterum alterius mali comes obſervatur: quin & neceſſario fere exiſtit.

VIII. Malum præſentiſſimum diſcrimen minitatur: quamvis interdum diutiſſime ferri poſſit, ſi nempe aneuryſmatici tumoris parietes oſſeam, quod interdum fit, aut cartilagineam diuritiem acquiſiverint.

IX. Incurabile hoc aneuryſma eſt. Neque enim aut ſectio, aut compreſſio, qua in minoribus vaſis hærens curari forte poteſt, hic lo-

cum habet. Sola palliatio & incrementi impedimentum obtineri poteſt, vena frequentius ſecanda: menti & corpori quiete concilianda: diæta tenuiſſima præſcribenda: abſtinendo à ſtimulantibus & calefacientibus, utendo reſolventibus ſaponaceis.

X. An omnis aneuryſmatica cordis vaſorumque vitalium dilatatio à contento ſanguine? quare mercurialia ſæpe aneuryſma inducunt? quare iis, qui ſimul & lue venerea & aneuryſmate laborant, uſus mercurii interdici debet? quare qui interno aneuryſmate laborant, ut plurimum, vel ex ſputo ſanguinis, vel repente moriuntur? unde fit, ut cordis polypo, vel aneuryſmatibus toties ſuccedat ſtupor, paralyſis, œdema, inflammatio, gangræna, ſphacelus brachii alterutrius? unde fit, ut in iis: qui aneuryſmate intereunt, arteriæ & valvulæ oſſeam ſæpe duritiem nactæ obſerventur? an pulſus durus & plenus in omni aneuryſmate adeſſe deprehenditur? an pulſatio venarum jugularium continua, etiam dum æger decumbit, & nullo thoracis motu agitatur; tum & anxietas cum cordis palpitatione, pondere, pulſatione indicium eſt aneuryſmatis in dextris ſinu, auricula & ventriculo hærentis? an Hippocratica varicis curatio etiam in aneuryſmate convenit?

CAPUT XI.

De diaphragmatis inflammatione ſeu Paraphrenitide.

UT cæteræ corporis partes, ita & diaphragma inflammatione corripi poteſt : quod ſi factum fuerit, oritur morbus, qui *paraphrenitis* dicitur.

II. Eſtque hæc inflammatio una ex frequentiſſimis, ſed tamen raro ſatis cognitis, parum deſcriptis, & ſæpe cum aliis confuſis morbis.

III. Et ſane, ſi adſiduum ſepti motum ; citam per illud circulationem ; ſitum partis, & cum cæteris viſceribus, communicationem conſideremus : facile intelligimus, non adeo infrequenter expectandam eſſe ejus phlegmonem.

IV. Idem tamen ſitus, eadem vicinia efficiunt, ut ſæpe pro alio morbo habeatur, cenſeaturque homo hoc morbo correptus vel hepatis, vel renum, aut ventriculi inflammatione laborare.

V. Neque tamen difficile erit, hos ab invicem diſtinguere, ſi ſollicite ad phænomena morbos hoſce comitantia attenderis, quorum quidem in paraphrenitide pleraque hæc ſunt.

VI. Febris continua, valde acuta ; dolor circa præcordia, latera, dorſum acutiſſimus, lancinans, ſæpe pulſatorius, auctus in inſpiratione, tuſſi, ſternutatione, ventriculi repletione, nauſea, vomitu, ſingultu, alvi & veſicæ exoneratione : reſpiratio dolorifica, parva frequens, ſolo fere thorace peracta : vox ſæpius

acuta: hypochondria ſurſum tracta: delirium, nec tamen ſemper, frequens tamen, & ſæpe perpetuum: ſæpe & convulſiones, potiſſimum riſus ſardonius.

VII. Quod vero in omni paraphrenitide non eadem plane adſint ſymptomata, potiſſimum videtur tribuendum eſſe loco adfecto, qui idem ſemper non eſt: quum nunc pars carnoſa, nunc tendinoſa: nunc membrana; quæ convexam nunc illa quæ concavam ſuperficiem cingit, inflammata eſſe poſſit.

VIII. Neque difficile erit ex hac conſideratione diluere illa argumenta, quibus, diaphragma inflammatum paraphrenitidis cauſam non eſſe, evincere conati fuerunt celebres quidam in arte viri.

IX. Inter cauſas malum hoc excitantes, quæ ſunt omnes illæ, quæ alibi inflammationem generare ſolent nunc ad diaphragma adplicatæ, eminent aër, cibus potuſque acres calidi vel & actu frigidi.

X. Mali natura: facilis ad vicina viſcera diffuſio: partis adfectæ indoles: motus neceſſarius ſingulare cum viſceribus vitalibus commercium, cerebro potiſſimum & corde gravia, quæ junguntur, ſymptomata merito hunc morbum acutiſſimis adnumerant.

XI. Terminatur autem vel reſolutione: vel ſuppuratione: vel gangræna: an & inflammatæ partis induratione?

XII. Ex quibus quidem ſola reſolutio ſperanda: quæ vel ſimplex aliquando obtinetur: vel

Q 4

non niſi cocta & excreta materia morbifica: idque vel calido ſudore è toto corpore expreſſo: vel ſanguinis fluxu: vel alvi ejectione: vel urinæ copioſa excretione: vel pleriſque horum conjunctis. An & expectoratione?

XIII. Cura mali abſolvitur, promovendis naturæ conaminibus, ſi appareant: ſin minus, V. S. in brachio ut plurimum inſtituenda, repetenda ſæpe cucurbitis dorſo admovendis: enemate frequenter injiciendo: mollibus unguentis, fomentis, cataplaſmatis adplicandis: & exhibendis diluentibus, reſolventibus, antiphlogiſticis, nitroſis: diæta præſcribenda tenuiſſima.

XIV. Ita ſi reſolvi neget malum, nec fuerit ex peſſimis ſuppuratio expectanda, quæ prævidetur ex vehementia & diuturnitate ſymptomatum: abſentia vel ſimplicis reſolutionis, vel excretionis criticæ: rigore: horripilatione: dolore pulſatorio.

XV. Natus hinc abſceſſus, vix diſcutiendus, diſrumpatur neceſſe eſt: ſtillabitque pus vel in thoracis, vel in abdominis, vel in utrumque cavum, pro vario loco, quem olim inflammatio occupabat.

XVI. Primum ſi contigerit, empeyma. Alterum, aſcites purulentus. Tertium, utrumque; quin & tum aliquando viſcera ex abdomine in thoracis cavum ſurſum pelli poſſe experientia conſtitit.

XVII. Poſtrema quidem conditio merito letalis judicabitur, quamvis mira ſit obſervatio,

quam habet Scheuchzerus Itin. Alp. 7. p. m. 495, 496. Prima vero & altera, licet longe periculoſiſſimæ ſint, vix tamen pro certo letalibus habendæ videntur.

XVIII. Si enim inſtituta paracentheſi, pus non peſſimæ notæ educatur, nulla videtur ratio, quare de mundando & ſanando diaphragmatis ulcere plane deſperaremus.

CAPUT XII.

De morbis Œſophagi.

QUamvis, ut cæteræ partes, ita & *œſophagus inflammationem* contrahere poſſit, certum tamen eſt, id mali genus non ita frequenter occurrere: quod quidem ſi majoris momenti foret, inſtar cæterarum inflammationum tractari deberet.

II. Quin & ſumme utile foret, blandiſſima; mucilaginoſa; dulcia; balſamica non acria; oleoſa; anodyna lente ſenſimque deglutire, qualia & in *excoriatione* interioris œſophagi ſuperficiei; & *defectu muci*, ſatis certe obviis malis, non ſine fructu exhiberi poſſunt.

III. Contingit præterea haud raro, ut *heterogeneum aliquod corpus*, ſive acuta figura in œſophagum infixum, ſive mole ſua impactum, deſcenſum deglutitorium impediat, quo in caſu illud vel deprimi, vel educi debet: qua de re legi merentur; quæ in actis Edinburgenſibus, & Acad. Reg. Chir. Pariſ. conſcripta extant.

IV. Quin etiam *ſpaſmus* in eodem naſci ſæpe obſervatur, ſive permanens, ſive alternus: cujusquidem cauſa, vel extra œſophagum, vel & in eodem hæret.

V. Si prius: hærebit cauſa vel in cerebro, vel loco inter cerebrum & œſophagum intermedio. Illud in hyſtericis & epilepticis: hoc in vulneribus collo inflictis, & nervis inde laceratis conſpicitur: quin & conſenſu vicinarum partium convelli œſophagus poſſe videtur.

VI. Si poſterius: cauſa erit nimia fibrarum irritabilitas: acria ſtimulantia: inflammatio: exulceratio: excoriatio: quin & plura topica mala in eo enata.

VII. Primarius hujus ſpaſmi effectus eſt læſa deglutitio, & varia quidem ratione læſa, pro vario loco, quem ſpaſmus occupat, variaque ejus extenſione.

VIII. Quin & deglutita, nec ventriculo excipi valentia, ſurſum rejicientur ſimul cum magna pituitæ quantitate, & tuſſi ſæpe admodum moleſta.

IX. Et quamvis illa pituita haud raro pro cauſa impeditæ deglutitionis habeatur, quin & præſens eandem impedire neceſſario debeat: certum tamen eſt, longe frequentius eſſe effectum mali, quam ejuſdem cauſam.

X. Neque hæc ſymptomata (§. VII --- IX.) in ſolo œſophagi ſpaſmo; ſed & in quacunque ejus anguſtatione, undecunque nata, conſpiciantur, neceſſe eſt: imo vero ſæpe & in ejuſdem paralyſi adparebunt.

XI. Atque hæc ratio eſt, quod omnes hi in œſophagi morbi adeo proxime ad invicem adcedant, ut eos diſtinguere ſæpe ſit admodum difficile.

XII. Suſpicamur vero hæc ſymptomata à ſpaſmo produci, tum ex cauſis prægreſſis: tum ex motibus convulſivis alibi forte adparentibus; tum ex corporis temperie; tum denique ex modo faciliori, modo difficiliori deglutitione: neque enim ſi ſpaſmo malum debeatur, æque ſemper intenſum eſſe conſuevit.

XIII. Malum hercle non contemnendum, ſive cauſam, ſive effecta conſideres: cauſæ tamen ratione aliud alio levius: hyſtericum utique non adeo metuendum.

XIV. Cura mali pro varietate cauſæ variis remediis peragitur, quorum alia alias utilia, alias noxia ſunt: V. S. cucurbitæ: veſicatoria: emetica: cathartica: clyſmata: ſudorifera: carminantia: antihyſterica: opiata: fomenta: cataplaſmata: vapores commendantur.

XV. Sed & læditur deglutitio *reſolutis* œſophagi *fibris*, idque varia ratione, pro varietate loci, quem paralyſis occupat: frequens in ſenibus ſed & in junioribus vires venere exhauſtis.

XVI. Cognoſcitur ex cauſis prægreſſis: ex inſpectione faucium, lævium, pallidarum, collapſarum: ex nullo adparente tumore vel in œſophago, vel prope eundem: ex ætate: ex aliarum partium reſolutione. An & ex minus difficili fluidorum quam ſolidorum deglutitione?

XVII. Malum itidem, ſive effecta ſive cauſas ſpectaveris, non contemnendum, nec ſanatu facile. Replentia: ſtimulantia: veſicatoria: clyſmata ſi addideris iis, quæ Ætius habet Tetrabibl. 2. S. 2. c. 33. perfectam fere habebis medicinam: ſed nec eadem cura in omni paralyſi conducit.

XVIII. *Anguſtatio* œſophagi per enatum tumorem frequens itidem læſæ deglutitionis cauſa.

XIX. Is vero tumor, vel enatus in ipſo œſophagi cavo, eundem obſtruit: vel in vicinia per θλίψιν eundem comprimit.

XX. Qui in œſophago enaſcitur, varius eſt: inflammatio: abſceſſus: glandularum incrementum: ſcirrhus: cancer: carnoſa excreſcentia: cartilago: fungoſa caro: carunculæ: atheroma: ſteatoma: meliceris.

XXI. Extra œſophagum omnes partes vicinæ mole auctæ: glandula thyroidea: glandulæ atræ aſperæ arteriæ: pinguedinis copia: aneuryſmata arteriarum: latera earundem calloſa: longe tamen frequentiſſime induratæ externæ œſophagi glandulæ.

XXII. Talis vero anguſtatio, præterquam ex communibus impeditæ deglutitionis indiciis, cognoſcitur potiſſimum intruſo ſtilo flexili, ad cujus alteram extremitatem valide alligata hæret ſpongia: nec difficulter à ceteris œſophagi malis diſtinguitur. At veram anguſtantem cauſam ſatis interdum facile; ſæpe vero non niſi difficillime detexeris.

XXIII. Neque ſane facile eſt anguſtantem cauſam tollere. Varia quidem ejus indoles varia poſtulat remedia, plerumque tamen irrita. Induratas glandulas mercurii efficacia reſolvi poſſe docuit experimentum; ſed & hoc remedii genus aliquantulum infidum.

XXXIV. Quum vero maximum periculum ut plurimum non adeo in cauſa mali, quam quidem in læſa deglutitione, hæreat: conabimur alimentis alia ratione ingreſſum in corpus conciliare, & quidem vel clyſmata nutrientia injiciendo: vel per tubum in œſophagum ad ventriculum uſque immiſſum alimenta infundendo: aut adſumta pinnæ ceraceæ ope vi in ventriculum detrudendo.

XXV. At vero omnes hi modi vel parum certi, vel minus tuti, imo & aliquando ſatis periculoſi ſint.

XXVI. *Diſruptus* œſophagus Boerhavio deſcriptus: *perforatus* in phthiſico Heiſtero obſervatus: nullam medelam ab arte petendam agnoſcunt.

CAPUT XIII.

De Empyemate.

Empyema vi originis collectionem puris quocumque in loco; uſu tamen eandem in thoracis cavo factam ſignificat.

II. Poteſt igitur pus vel in alterutra, vel in utraque thoracis camera hærere: ſed & in mediaſtini cavo ſub oſſe ſterno colligi poteſt.

III. Quidquid in partibus in thoracis cavo hærentibus, vel cum eo communicantibus, aut abſceſſum, aut ulcus formare poteſt: pro antecedenti empyematis cauſa haberi debet.

IV. Ergo inflammationes viſcerum thoracicorum, pulmonis, pleuræ, mediaſtini, diaphragmatis, forte & pelicardii.

V. Tum & omnia, quæ memorata viſcera erodere & exulcerare poſſunt: aquæ in thorace collectio: pituitæ delapſus: ſanguis extravaſatus: hæmoptoe: aſthma humorale: vulnera, tum penetrantia, tum & non penetrantia: contuſiones.

VI. Neque impedit, quominus materia purulenta per μετάστασιν in thoracis cavum deponatur.

VII. Harum igitur cauſarum nonnullis, pluribuſve prægreſſis imminere empyema haud vani auguramur.

VIII. Præſens conjicimus, 1. ex tempore; quod ab initio inflammationis elapſum eſt: quod tamen indicium neque generale, neque abſolute certum eſt. 2. ex ſignis vomicæ diſparentibus, ſed brevi redeuntibus. 3. ex ſymptomatis, quorum alia ponderi prementis puris; alia rodenti acrimoniæ; alia ejus abſorptui adſcribenda ſunt.

IX. Horum autem præcipua ſunt, tuſſis plerumque, eaque vel ſicca, vel humida: dolor in latere adfecto: difficilis & erecta reſpiratio, maxime, poſt cibum, motum corporis, animi adfectus: decubitus ſupinus, inque affectum

latus tolerabilis, in læſum impoſſibilis : ponderis ſenſus ad diaphragma : tumor aliqualis abdominis : ſonitus fluctuantis puris : levior thoracis in adfecto latere protuberantia : febricula lenta, vere hectica : tumor brachii interdum œdematoſus, inflammatorius, gangrænoſus : pedum œdema : ſudores nocturni : animæ fœtor : puſtulæ abſceſſus : cæteraque confirmatæ phthiſeos ſymptomata.

X. Quo vero in loco pus hæreat, docent doloris ſenſus : prægreſſa : decubitus genarum rubor : pulſus : auditus : argillæ humidæ, vel terræ Erythriæ juxta Hipp. applicatio.

XI. Solet interdum natura malum ſolvere expulſo pure, vel expectoratione, vel per vias urinarias : interdum quoque, ſed rarius, diarrhœa : quin & aliis quandoque viis foras ejicit, tumque conditio excreti puris prognoſin determinat, longe ſæpius minus felicem. An vere Hippocrates dixit, melius eſſe, ſi pus in ſiniſtro latere, quam ſi in dextro, contineatur ?

XII. Ad curam mali indicatur, 1. pus in cavo thoracis contentum inde educere. 2. fomitem mali tollere. 3. mitigare & prævenire ſymptomata.

XIII. Prius ut fiat, ſollicite obſervandum, utrum natura ipſa puris expulſionem moliatur. Hoc ſi fiat, in ſuo, quod molitur, opere adjuvanda, & vario quidem modo pro varia, qua incedit, via.

XIV. Si ergo expectoratione pus ejicere conetur natura, cavendum ab evacuationibus huic

contrariis : ſed per pectoralia, bechica, ſaponacea, laxantia, mucilaginoſa, oleoſa, mellita, balſamica, vinoſa, vapores eam promovebit: habita ſemper ratione febris, tenacitatiſque excernendæ materiæ.

XV. Si diverſi favens natura materiam expellat, omne auxilium in diureticis mitioribus, aperientibus, laxantibus, clyſmatis, fomentis poſitum eſt.

XVI. Sin, quod rarius, diarrhœa pus eliminetur, mollia enemata, fomenta, cataplaſmata, blanda eccoprotica, ſerum lactis, niſi ſufficiat natura accommodatiſſima ſunt.

XVII. At ſi nullam viam, qua everrat pus, natura monſtraverit, omne præſidium in paracentheſi thoracis ſitum erit : in qua quidem operatione ratio haberi debet *temporis*, quo fieri debet : *loci*, in quo : *inſtrumenti* per quod : & denique *modi*, quo inſtituenda eſt.

XVIII. Ad *tempus* quod attinet, præſtat initio facere, quam morbo nimis provecto : at ubi phthiſica ſymptomata ſe adjunxerint, abſtinere longe ſatius eſt.

XIX. *Locus* vel ab ipſa natura, exercitato tumore, indicatur, vel arbitrio medici relinquitur : tumque talis eligendus, qui quam maxime profundus, & tamen tuto ſine periculo aperiri queat. Commodiſſimus videtur medius inter ſecundam & tertiam coſtam ſpuriam ab inferioribus numerando in ſiniſtro ; inter tertiam & quartam in dextro latere ad quatuor digitorum à ſpina vertebrarum diſtantiam.

XX. Piæ-

XX. Præſtat autem ſecans, quam urens, *inſtrumentum* adhibuiſſe, ſcapellumque, chirurgicum ſatis videtur commodum.

XXI. *Modus*, quo inſtituenda eſt operatio, verſatur circa ſectionis rationem: educendi puris quantitatem: facilem vel difficilem ejus exitum: ingreſſi aëris expulſionem: vulneriſque deligationem commodam.

XXII. Fortunatus minus magiſve operationis eventus prævidetur ex qualitatibus educti puris.

XXIII. Talis vero paracenteſis, vel in alterutro, ſi alterutrum latus pus impleverit, vel in utroque, ſi utrumque, facienda erit: ſed parum in hoc caſu ſpei ſupereſſe videtur.

XXIV. Sin pus inter mediaſtini lamellas hæſerit, unum, ſed anceps, præſidium in terebrando ſterni oſſe ſitum erit, qualem encheireſin famoſus theologus Beckerus ſubiiſſe dicitur.

XXV. Quomodo vero fomes purulentam materiam fundens tolli exſiccarique debeat, ſymptomatiſque occurrendum & proſpiciendum ſit, iis quæ Cap. V. de phthiſi pulmonali diximus, peti debet.

CAPUT XIV.

De Hydrope thoracis.

SI eas cavitates, quas in deſcripto modo morbo pus occupabat, aqua, ſerum, ichor impleverint, *hydrops* dicitur *thoracis*.

II. Qui quidem vel lenta congeſtione, quod longe frequentiſſimum; vel ſubita admodum fluxione, quod rarius, nec tamen plane inſolens; generari conſuevit.

III. Hic vero morbus, licet pleriſque rarior, & Galeno ſemel tantum obſervatus credatur, longe tamen frequentius occurrit, quam quidem vulgo exiſtimatur.

IV. Eſt autem raro primarius morbus, ſed plerumque alterius effectus & ſymptoma, neque ſemper ejuſdem. Hydrops aſcites: tuſſis inveterata: aſthma contumax: hydatides diſruptæ hydrocele diſcuſſa: cordis majorumque vaſorum morbi: frequentiſſime thoracis hydropem excitare deprehenduntur.

V. Quum vero hoc malum pleraque ſymptomata cum multis pulmonum morbis communia habeat, & empyematicis adeo adfinia, ut per cauſas antecedentes unice diſtingui poſſe videantur: mirum non eſt, de difficili mali diagnoſi omnes fere medicos conqueri.

VI. Inprimis autem mali hujus ſuſpicionem faciunt, nulla antegreſſa inflammatio: erecta & difficilis reſpiratio: ponderis ad diaphragma ſenſus: tuſſicula: decubitus, ut in empyemate: pedum manuumque œdematoſus tumor cito adparens ſcroti tumor, & ad ejus augmentum vel decrementum, decrementum vel incrementum ſymptomatum.: impoſſibilis longa in lecto mora, ſed ſubita expergefactio cum ſuffocationis periculo: fluctuatio aquæ: urina initio morbi alba, copioſa, dein parcior & ſaturatio-

ris coloris : pulſus maxime inæqualis : an & prævia intra præcordia ebullitione, ſpumoſæ & liquidæ materiæ ex ore excretio?

VII. Pondus aquæ prementis: facilis ejus putrefactio : difficilis ex thoracis cavo expulſio: indoles morbi, cujus hoc malum ſymptoma eſt; thoracis hydropem chronicis, periculoſis, & vix curandis morbis accenſendum jubent.

VIII. Quod ſi vero, favente natura, aliquando ſanatus legatur, id potiſſimum per diuretica, ſetacea per ſcrotum tranſmiſſa, & fonticulos cruribus immiſſos factum deprehenditur.

IX. Quare & his viis medicus aquam expellere conabitur: quod ſi non ſucceſſerit, vireſque conſtiterint, ad thoracis paracentheſin deveniet.

X. Neque negliget, educta aqua, remediis illum morbum expugnare, vi cujus excreta modo aqua collecta fuerat, ne recidiva expectetur; ſed & hoc non facile, ſæpe ἀδύνατον.

LIBER SEPTIMUS.
DE MORBIS VISCERUM. *ABDOMINALIUM.*

CAPUT PRIMUM.
De Hepatitide.

HEpatitis, ſeu *inflammatio hepatis*, vel in arteriæ hepaticæ propaginibus, vel in ramulis venæ portarum ſedem habere poteſt. Hanc *venoſam*, illam *arterioſam hepatitidem* non incommode vocaveris.

II. Ex quibus quidem venoſam rarius, arterioſam frequentius naſci neceſſe eſt: ſed ita tamen, ut raro alterutra ſola perſtet, ſed alteram altera producat.

III. Antecedunt utramque, tum generales omnium inflammationum cauſæ, tum ſpeciales quædam huic determinatæ inflammationi propriæ quaſi & privæ: copia olei omento contenti: malum hypochondriacum: metaſtaſis materiæ morbificæ cujuſcunque in hepar: calculus: bilis craſſa, viſcida, tenax, acris: Icterus: externorum remediorum ad hepar intempeſtiva applicatio; eorumque vel frigidorum, potiſſimum in acutis, aut æſtuante corpore, vel calidorum, vel attrahentium: ſitis intenſa, diu

tolerata: febris ardens animi pathemata: vomitus validus, repetitus: ſimplex hepatis obſtructio: vermes: ſordes: pituita: diuturnus uſus alimentorum viſcoſorum, lentorum, tenacium, acrium: ictus: lapſus: contuſio: vulnus.

IV. An non utilis hepatitidis diſtinctio in eam, quæ convexam; & illam, quæ concavam ſuperficiem jecinoris obſidet? certe id & ad prognoſin & ad medicinam faciendam diſtinguere juvat.

V. Comitatur malum febris continua acuta, quam in cæteris inflammationibus: dolor punctorius, non ex acutiſſimis, in dextro plerumque, nonnunquam & ſiniſtro hypochondrio; ſæpe & epigaſtrio; ſæpe in his omnibus locis: qui inſpirando, tuſſiendo, excrementis excernendis, decubitu in dextrum latus, tum & à paſtu augetur: dolorificus ſingultus: ſitis: urina parca, rubra, flammea, ardens: vomitus biliosus: oculorum album flavum, pallidum. An & tumor in alterutro hypochondrio? an Icterus? An hæc bina ſymptomata quidem ſemper & neceſſario adſunt?

VI. Periculoſior adfectus abit in mortem, nata gangræna viſceris putrida; diarrhœa cruenta; peſſima dyſenteria.

VII. In abſceſſum ſcirrhumque haud raro terminatur.

VIII. Sed & in ſanitatem exit, vel ſimplici reſolutione; vel evacuatione critica, nec tamen ſemper eadem. Igitur, 1. narium hæmorrhagia, copioſa, è nare dextra. 2. alvi fluxu bilioſo; cujus utilitatem determinant tempus, quo ad-

R 3

paret : ſymptomata concomitantia : materiæ excretæ indoles. 3. ſanguinis è vaſis hæmorrhoïdalibus fluore. 4. copioſa urinæ criticæ excretione. 5. copioſo, æquabili, flaveſcente ſudore. 6. vomitu. An & dolor in ſiniſtro hypochondrio? an ſcabies? an accedens febris hepatitidem ſolvit.

IX. Medicinam determinant reſolutionis, aut evacuationum criticarum præſentia, vel defectus.

X. His enim non adparentibus; omne præſidium in V. S. majoris tamen utilitatis in arterioſa, quam in venoſa hepatitide; in brachio, an potius dextro? inſtituenda: in purgantibus cholagogis lenioribus: clyſmatibus, ſæpius injectis: remediis diluentibus, reſolventibus, ſine multo ſtimulo incidentibus, nitroſis, mellitis, ſaponaceis: fomentis, cataplaſmatis reſolventibus: cucurbitis, nec tamen continuo in mali initio admovendis.

XI. At ſi criticarum evacuationum indicia conſpiciantur, naturæ conatibus obſiſtendum non eſt: ſed eo, quo vergit, ducere illam oportet.

XII. Quod ſi vero malum neque arti, neque benignæ naturæ cedat, facile in *ſuppurationem* abit: quæ prævidetur ex tempore reſolutioni dicato jam elapſo: ex nullis indiciis, aut reſolutionis, aut criſeos factæ: ſymptomatum perduratione: ex vagis horripilationibus. Ita futurum, ita actu formari abſceſſum præſagimus.

XIII. Factum vero eundem novimus, 1. ex prægreſſis. §. XII. 2. ex remiſſione ſymptomatum. 3. ex dolore gravativo ad jugulum, ſummumque humerum diffuſo. 4. ex tumore, in dextro hypochondrio potiſſimum, ab alio, ſæpe & hic apparente, ſollicite diſtinguendo. 5. ex febricula hectica, ejuſque ſymptomatis. An diu durans Icterus? an decubitus in omnem partem moleſtus? an vini faſtidium? an intolerabilis cruris ſuræque dolor inter certiora hepatici abſceſſus ſigna referenda ſunt.

XIV. Nobilitas viſceris: ſumma humorum hepatichorum alcaleſcentia: mala plerumque confecti puris conditio: facillima labis cum vicinis communicatio, minus fortunatam prognoſin inſtituendam monent: variam tamen pro varietate loci adfecti: pro variis purulentæ materiæ qualitatibus: pro vario denique, quo terminatur, modo.

XV. Etenim abſceſſus vel 1. per totam hepatis ſubſtantiam diffuſus eandem conſumit: vel 2. rumpitur, ſtillante pure in abdominis cavum: vel 3. abſorptum ex abſceſſu pus cum maſſa ſanguinea commiſcetur, perque totum corpus circulatur: vel 4. deponitur in cavum inteſtinorum, aut ventriculi, tumque vel diarrhœa, vel vomitu purulentis terminatur: vel 5. peritonæum muſculoſque abdominales extrorſum premit, manibuſque facile palpandum tumorem excitat: vel denique 6. pluribus ex his modis ſimul finitur.

XVI. Ex quibus quidem quatuor priores, vel abſolute letales, vel ad ſummum periculoſiſſimi ſunt: quintus vero interdum ſalutaris eſſe deprehenditur, licet periculi expers nunquam ſit.

XVII. Quemcunque vero eventum habuerit abſceſſus, requiritur, 1. ut purulentam cacochymiam, cum ſanguine facile communicandam, præcaveamus. 2. ut generatum in hepate ulcus, ſi fieri poſſit, mundemus & conſolidemus.

XVIII. Quibus quidem ſcopis, difficulter ſane feriendis, inſerviunt aceſcentia: ſaponacea: vulneraria: lacticinia: ſeroſa: nitroſa: balſamica: & quarum in his efficacia ſatis celebrari non poteſt, medicatæ fonctium aquæ.

XIX. Præter quæ tamen attendendum eſt ad ſingularem modum, quo abſceſſus terminatus eſt: quod ſi fiat, enato tumore in hypochondrio dextro, omnis ſpes in perforando eodem, contentoque puri exitu conciliando ſita eſt.

XX. Debet autem illa apertura vel ſecando, vel urendo fieri: quam poſteriorem methodum veteres metu imminentis hæmorrhagiæ alteri prætuliſſe leguntur.

XXI. Effluens vero pus, vel melioris, vel pejoris notæ, feliciorem minuſve felicem ſanationem præſagiet, quæ ea ratione, quam §. XVIII. docet, unice obtineri poſſe videtur.

XXII. Fieri porro interdum videmus, ut hepatis inflammatio, neque reſoluta, neque ſuppurata, in *ſcirrhum* abeat, quem itidem à ſimplici hepatis obſtructione naſci poſſe non difficulter intelligimus.

XXIII. Quiquid enim materiam, vel in jecinoris vaſculis, vel in glandulofis ejuſdem folliculis hærentem, indurare, inſpiſſare, inque lapideam fere duritiem convertere, ejuſdemque cum continentibus canaliculis concretionem promovere poteſt: id omne hepatis ſcirrhum producere valet.

XXIX. Poterit igitur ſcirrhum hepatis antecedere hepatitis: ſimplex obſtructio, minus prudenter tractata: contuſio: vini generoſioris abuſus: medicamenta, vel valde refrigerantia, vel plurimum calefacientia ad jecinoris regionem admota; & plura alia.

XXV. Malum hoc, quod facilius detegitur, ſi convexam, quam ſi concavam hepatis regionem obſederit, his fere indiciis cognoſci poteſt, 1. ex prægreſſis. 2. ex tumore duro, inæquali, renitente, in dextro plerumque hypochondrio, aliquando & in ſiniſtro, nonnunquam & in epigaſtrio, facilius in gracilibus, tum & in ſitu erecto, detegendo. 3. faciliori in dextrum, quam in ſiniſtrum latus, decubitu. 4. ex ſenſu ponderis & gravitatis. 5. ex doloris abſentia, quamdiu tumor benignus, qui vero, ſi adſit, gravativus potius, quam lancinans obſervatur. 6. ex reſpiratione impedita. 7. albo oculorum mire pallido, interdum & flavo. 8. An & ex ictero? certe ille & in aliis morbis à ſcirrho diverſis adeſt, neque ſemper & neceſſario ſcirrhum comitatur.

XXVI. Hæc vero ipſa ſigna, ſed leviora, in ſimplici hepatis obſtructione adſunt: nec mirum,

quum & ſcirrhi & obſtructionis materia ſæpe vix niſi duritiei gradu videatur differre.

XXVII. Chronicum, fere incurabilem, nec plane periculi expertem hunc morbum nemo non pronunciabit, qui naturam mali; facilem irritationem, & ſic in cancrum degenerationem; facile ſupervenientem icterum, inprimis & hydropem, conſideravit.

XXVIII. Obſtructio nondum ſcirrhoſa curabilis: vere ſcirrhoſa, ut curari nequit, ita vix tractanda. Prior ad ſui curam exigit attenuantia: incidentia: amaricantia: antiſcorbutica: ſaponacea: mellita: oxymellita: ſerum lactis: fuliginoſa: bilioſa: chalybeata: intermiſtis purgantibus, maxime alœticis: tum & medicatas plerumque ſoteriorum fontium aquas: quibus externa ejuſdem naturæ adjungenda.

XXIX. Reſerata obſtructione vaſa debilitata corroboranda: quod & pleraque ex recenſitis remediis feliciſſime præſtant.

CAPUT II.

De Ictero.

Icterus, icteritia, morbus regius, morbus arquatus vel arcuatus, aurigo, (his enim & pluribus nominibus inſignitur) vocatur naturalis coloris, quo corpus gaudet, degeneratio in colorem flavum, bilis colori ſimillimum, interdum & viridem, nonnunquam ſubnigrum.

II. Hæc vero flavedo, licet ubique conſpiciatur, potiſſimum tamen, primumque in ocu-

lorum albo comparet; tum & in illis locis, quæ tenuiſſima epidermide inveſtiuntur.

III. Neque exterior tantum corporis ſuperficies; ſed & interiores partes pleræque, tam ſolidæ, quam fluidæ flavo hoc colore tinctæ obſervantur.

IV. Hujus vero flavedinis cauſam in bile quærendam eſſe, tum color; tum oris amarities; tum cinerea & griſea fœculentæ materiæ facies manifeſto evincunt.

V. Quum vero duplex potiſſimum bilis ſit, cyſtica & hepatica, quæri poſſet, utra harum flavedinis cauſa ſit. Sane, quamvis præcipue cyſtica peccare videatur, non tamen hepatica plane excludenda eſt, quæ interdum ſola, interdum ſimul cum cyſtica hunc morbum generare poſſe videtur.

VI. Et quidem morbus generabitur, ſi alterutra hæc bilis à vaſis ſanguiferis excepta ſeſe cum maſſa ſanguinea commiſcuerit, & cum ea ad omnes corporis partes, tam interiores, quam exteriores, delata fuerit.

VII. Id vero ipſum futurum intelligitur, ſi vel tanta copia ſecreta fuerit, ut omnis à ductibus ſuis excipi neget: vel, ſi impedimenta dentur, quæ bilis excretionem in inteſtinum duodenum, aut veſiculam fellis impediant.

VIII. Negari tamen vix poteſt, longe frequentius illam icteri ſpeciem occurrere, quæ ab impedita bilis in inteſtina evacuatione oritur.

IX. Poſſunt igitur icterum generare hepatis inflammatio, obſtructio, ſuppuratio, ſcirrhus,

quamvis omnia hæc hepatis mala etiam ſine ictero adeſſe poſſint. Veſiculæ felleæ inflammatio, ſuppuratio, ſpaſmus: ſordes, vermes, calculi illi inhærentes. Ductum tam hepatici, quam inprimis cyſtici, & communis compreſſio, obturatio, conſtrictio. Corpus quodcunque in duodeno hærens, & ſe oſculo choledochi ductus opponens. Venena varia. Febris unde alius icterus ſymptomaticus, alius criticus. Graviditas.

X. Anxietas præcordiorum: cardialgia: hypochondriorum tumor: dolor, vel obtuſior, vel acutior: vagæ horripilationes: adpetitus proſtratus: nauſea: vomitus bilioſi: ſitis intenſior; ſomnus turbatus: ructus: flatus: borborygmi: colica: inſtantem icterum præſagiunt.

XI. Præſentem demonſtrant cutis flavedo: urina ſaturate rubra; ſpumam flavam conquaſſata concipiens; immiſſumque linteum vel chartam flavo colore tengens; dum excernitur, ardens: fœces albæ, griſeæ, lentæ, viſcidæ, fœtentiſſimæ, quod tamen in omni ictero ſic ſe non habet: accedunt pruritus indomabilis: puſtulæ: veſiculæ: aliquando febris acuta: cachexia: hydrops aſcites.

XII. Cauſæ icterum generantes ex prægreſſis: ex ſymptomatibus, morbiſque cum ictero conjunctis: ex fœculentæ materiæ colore: ex febris vel abſentia, vel præſentia; ex recidiva mali frequentiori, deteguntur.

XIII. Major minorve morbi duratio; periculum majus minuſve determinari non poteſt,

niſi cognita cauſa, quæ icterum generavit: pro cujus varietate omnino varia eſt inſtituenda prognoſis.

XIV. Neque eandem in omni ictero adhiberi poſſe medicinam ſatis patet: ſæpe enim diverſa & oppoſita plane ad ſui curationem remedia morbus hic exigit.

XV. Qui enim vitio inflammati hepatis oritur, aut nimiam bilis ſecretionem pro ſua cauſa agnoſcit, ille V. S. refrigerantibus: nitroſis: humectantibus: cholagogis: tractari debet.

XVI. Qui ab alia adfectione hepatis, alio-ve morbo generatur, curabitur curato illo, à quo ſymptomatice producitur morbo.

XVII. Unde intelligitur, quare ſolum rheum aliquando icterum ſanet? quare antihyſtericis, antiſpaſmodicis, opiatis, ſæpe feliciter cedat? quare in gravidis ſæpe non fugetur, niſi excluſo fœtu? an poſſunt vera icteri ſpecifica dari? an inter ea cortex Peruvianus referri meretur?

XVIII. Quum vero longe frequentiſſimus ſit ille icterus, qui ab obſtructis ductibus biliariis per tenacem, viſcidam & gypſeam materiam, & impedito bilis in duodenum influxu oritur, ejus inprimis curatio tradenda.

XIX. Obtinebitur autem illa tum per emetica, quamvis ſemper aliquid incerti illis inſit: tum per cathartica paulo validiora: tum per incidentia, deobſtruentia, amaricantia, hepati amica vegetabilia: tum per neutros, vel alcalinos ſales, fixos, volatiles: tum per ſaponacea nativa, artificialia: tum per animalia ſale vola-

tili prædita, eorumque bilem: tum per oleā ſtimulantia: tum denique per chalybeata.

XX. Ex quibus graminis ſucco: radici pareiræ bravæ: acmellæ: oleo carabes, & therebinthinæ multi primas deferunt.

XXI. Neque abſtinebimus ab externis unguentis, linimentis, emplaſtris, reſolventibus, incidentibus, attenuantibus.

XXII. In his vero tamdiu pergendum, donec omnis oculorum flavedo diſparens, & tinctæ eadem fœces iterum liberrimum bilis in inteſtina iter demonſtrent.

XXIII. Quod ubi adparet, pergendum aliquamdiu in uſu vini medicati amaricantis, corroborantis, chalybeati, omniumque, quorum ope debilitata vi morbi vaſa & viſcera tonum ſuum roburve iterum acquirant.

XXIV. Quæ vero remedia à nonnullis ad flavum cutis colorem tollendum commendantur; de iis certe plus prædicatur, quam revera in illis ineſſe deprehenditur.

C A P U T I I I.

De Hydrope.

Ictero inveterato frequentiſſime ſuccedens; vitio hepatis non raro enaſcens, merito his ſubjungitur *hydrops*.

II. Qui commode definiri poteſt, quod ſit collectio materiæ aquoſæ præter naturam in certo quodam corporis loco.

III. Hunc vero locum conſtituunt vel cavitates naturales, ut cerebri, thoracis, abdominis, uteri, ovarii, teſtium, folliculorum glandulosorum, cellularum, cryptarum: vel præter naturam factæ: vel ipſa vaſa ultra modum diſtenta & dilatata, quod in hydatidibus inprimis locum habere videtur.

IV. Pro varietate nunc loci, quem malum occupat: tum & pro varia indole materiæ cava implentis, neque enim ſemper eadem illa eſt, variis nominibus malum hoc inſigniri, inque varias ſpecies dividi conſuevit.

V. Ex his autem inprimis memorantur *anaſarca*: *tympanites*, *aſcites*: è quibus prior à pituita: alter à flatu: tertius ab aqua generari creditus fuit.

VI. *Anaſarca* igitur, quæ & *leucophlegmatia* dicitur, multiſque aliis nominibus adpellatur, ſedem ſuam habet in cellulis tunicæ celluloſæ, quæ ab aqua, ſero, lympha expanſæ tumorem, vel univerſalem in toto corpore, vel particularem in hac illave parte excitant: qualis non in exterioribus tantum ſed & in interioribus viſceribus oriri poteſt: quin & ab interioribus ad exteriora, & contra per μετάςασιν tranſire.

VII. Cognoſcitur, 1. ex tumore laxo, albo, frigido. 2. ex parva ad adpreſſas manus reſiſtentia. 3. ex indolentia. 4. ex remanentibus impreſſorum digitorum foveis.

VIII. Cauſæ mali, cauſarumque mali ablatio ex hiſtoria & curatione aſcitis facile intelliguntur.

IX. *Tympanites* minus apte inter hydropis ſpecies relatus ; neque enim ab aqua oritur ; pro ſui cauſa agnoſcit elaſticam, flatulentam, aëriam materiam, abdomen in inſignem tumorem diſtendentem ; quæ ratio eſt, quod Gr. ὕδρωψ ξηρὸς Lat. *hydrops ſiccus* dicatur.

X. Sedem autem habet hæc elaſtica materia, vel in ipſo abdominis cavo : vel, quod forte frequentius, in cavitate inteſtinorum.

XI. Cognoſcitur malum, 1. ex ſolo ventris tumore. 2. ex nullis impreſſorum digitorum foveis, niſi anaſarca conjuncta fuerit. 3. ex ſonitu, quem percuſſus venter inſtar tympani edit. 4. ex nulla humoris fluctuatione, motu corpore, deprehenſa. 5. ex pondere corporis non aucto ea proportione, qua augetur tumor.

XII. Cauſæ mali variæ, 1. ros abdominis non reſorptus. 2. materia corrupta in cavo abdominis, vel inteſtinorum contenta. 3. inteſtinorum tunicæ perforatæ. vel, 4. fibræ eorundem per διαπήδησιν ſecedentes. 5. an earundem ſpaſmus? 6. an earundem paralyſis? 7. an & vulnus in cavum abdominis penetrans.

XIII. Malum hoc poſt longas ambages & longa tædia in aſcitem, inde in mortem tranſire conſuevit.

XIV. Parum adverſus tympanitidem in arte præſidii. Intereſt tamen, unde ortus ſit. Vix multum ſolatii ab inſtituta paracentheſi capi poſſe videtur.

XV. *Aſcites* autem, de quo hic inprimis agendum eſt, vocatur collectio aquæ in cavo abdominis.

XVI. Cu-

XVI. Cujus iterum variæ occurrunt ſpecies pro varietate materiæ, quæ in cavo abdominis continetur: tum & pro vario loco, quem illa materia occupat.

XVII. Etenim vel in ipſo cavo abdominis inter inteſtina & peritonæum collecta hæret aqua: vel inter binas lamellas peritonæi ab invicem ſecedentes: vel forte in ſingulari ſacco, qui inter peritonæum & inteſtina hæret: vel in multis ſingularibus & diſtinctis veſiculis. An & in ipſis meſenterii glandulis lympha ſtagnare, eaſque extendere valet?

XVIII. Collecta autem in his cavis aqua, vel puram lympham, ſerumque; vel alios humores, eoſque vel ſolos, vel lymphæ commixtos, ut ſanguinem, chylum, pus, urinam, refert: unde alius aſcites urinoſus: chyloſus alius: alius lacteus: &c.

XIX. Ex quibus liquet, proximam, materialem, continentem aſcitis, cæterorumque hydropum cauſam eſſe lympham, vel puram, vel aliis humoribus impægnatam, quæ vel in propriis vaſis ſtagnat, vel ex iiſdem in cavitates quaſdem, ſive naturales, ſive præter naturam factas effunditur.

XX. Hæc vero collectio lymphæ à variis & diverſis admodum cauſis producitur, quæ commodiſſime ad *quatuor* diſtinctas *claſſes* referri poſſunt.

XXI. Harum *prima* continet eas cauſas, quæ arteriarum ſeroſarum vel lymphaticarum oſcula nimis aperire & dilatare poſſunt.

XXII. *Altera* eas complectitur, quæ efficiunt, ut major ſeri vel lymphæ copia ſanguini inhæreat, quam naturaliter illi ineſſe debebat.

XXIII. Ad *tertiam* referuntur, quæ impediunt, quominus reſorptus humorum, eorumque per venas ad cor refluxus commode fieri poſſit: quo ſpectat, 1. vis vitæ debilis. 2. vaſorum abſorbentium obſtructio. 3. venarum majorum, vel lymphaticarum, vel ſanguiferarum aut obſtructio, aut compreſſio.

XXIV. Sub *quartam* denique claſſem reducuntur, quæ vaſa lymphatica, vel arterioſa, vel venoſa, ita diſponere poſſunt, ut vel nimium dilatentur, vel extenſa crepent, atque diſſiliant.

XXV. Ex quibus ſequentia pulcre intelliguntur. Quare laxa corpora inprimis hydropi obnoxia? quare poſt toleratos morbos tam chronicos quam acutos; poſt ingentem quamcunque evacuationem; poſt diuturnam in aëre humido frigidoque moram; poſt abuſum potuum aquoſorum tepidorum tam frequens malum? quare ab uſu aquæ frigidæ; ab impedita perſpiratione; ab ictero; à ſcorbuto; à febribus malignis; à corporis quiete; ab ulceribus internis toties hydrops? quare pars vinculo conſtricta œdematoſa evadit? quare in gravidis œdematoſus pedum tumor? quare viſcerum obſtructiones toties hydrops excipit? quare poſt abuſum ſpirituum fermentatorum; poſt febres intermittentes, aut nimis diu toleratas, aut intempeſtivo corticis uſu ſuppreſſas; poſt adſtringentia

venena frequens aſcites? tum denique, quare vis externa; dolores enormes; retentæ evacuationes ſæpe in hydropem terminantur?

XXVI. Incipiens aſcites haud ita facile dignoſcitur propter phænomena, quæ cum aliis morbis communia habet. At confirmatior cognoſci non difficulter poteſt.

XXVII. Etenim incipit malum cum torpore, gravitate, ad motum impotentia; reſpiratione ſolito difficiliori: œdematoſo pedum tumore, circa veſperam aucto, at matutino tempore minore: lento abdominis tumore, qui ſenſim ſenſimque increſcens præſentis aſcitis ſuſpicionem quam maxime firmat. Accedit materiæ abdomine contentæ fluctuatio ad ejus motum vel percuſſionem, nec tamen ſemper, exploranda: œdematoſi tumoris per crura, femora, ſcrotum diffuſio: ſuperiorum partium emaciatio: hernia aquoſa, tam inguinalis, quam umbilicalis: maxima reſpirationis difficultas: anxietas: orthopnœa: alvus ſicca, conſtipata: urina parca, fœtida, lixivioſa: nullus ſudor, perſpiratio nulla: febricula primum lenta, mox acutior: appetitus proſtratus: ſitis intenſiſſima: tuſſis moleſta: narium hæmorrhagiæ: aquæ acrimonia: viſcerum inflammatio, gangræna: ulcera peſſima.

XXVIII. Malum hoc chronicum: ſanatu ſemper difficile, facilius olim in ſervis quam liberis; varium pro cauſarum ſymptomatumque varietate eventum habens; ſi ſitis, tuſſis, gangræna,

narium hæmorrhagia, diarrhœa acceſſerit; fere certo letale cenſendum.

XXIX. Curatio aſcitis ut feliciter cedat, tribus indicationibus ſatisfaciendum eſt, quarum prima exigit, *aquas in cavo abdominis collectas inde expellere.* Altera, *eductis aquis cauſas, quæ eaſdem colligi fecerunt, emendare, tollere.* Tertia denique *viſcerum ſolidarumque partium debilitatem*, ſæpe aſcitis cauſam, ſemper effectum, *corrigere.*

XXX. *Priori ſcopo* inſerviunt omnia *evacuantia*, quæ commode diſtinguuntur in *interna* & *externa.*

XXXI. Ad *interna* ſpectant *purgantia* : *emetica* : *diuretica* : *ſudorifera* : *exſiccantia.*

XXXII. *Externa* ſunt vel *diſcutientia* : vel *ſenſibiliter evacuantia* : quorum poſteriora iterum duplicia, vel enim evacuant aquam ex *ipſo illo loco*, in quo collecta hæret : vel inde *ad alium locum* determinant.

XXXIII. In uſu *purgantium*, quæ non tantum contentam inteſtinis, ſed & cavo abdominis lympham inde ejicere poſſe tum experientia deprehenduntur, tum ratione intelliguntur, id omnino obſervandum eſt, 1. ut dentur validiora. 2. ut ſæpe repetantur, paucorum dierum intervallo interjecto. 3. ut ab illis caveatur, ſi nimia adfuerit debilitas : inprimis 4. ſi corruptorum jam viſcerum adfuerint indicia.

XXXIV. Itaque talia inprimis *cathartica* eligenda, quæ *hydragoga* in arte adpellantur, qualia potiſſimum ſunt, quæ parantur ex gia-

lappa : bryona : mechoacanna : hermodactylis : cucumeris agreſtis ſucco : ſoldanella : iride noſtrate : eſula : ebulo : ſambuco : rhamno cathartico : mercurialibus : gutta gamba : colocynthide : lapide lazuli : an & rheo ? tum ſeorſim ſumptis, tum miſtis inter ſe, tum variis compoſitis officinalibus.

XXXV. *Emetica*, circa quæ eadem cautela adhibenda, quæ circa cathartica, ex antimoniatis inprimis parata conveniunt : quibus, ut non ἄνω tantum, ſed & κάτω operentur, purgans hydragogum commode admiſcetur.

XXXVI Contingit autem haud raro, ut poſt emetica & cathartica, licet maximam aquæ copiam ejecerint, tumor abdominis auctus potius, quam imminutus videatur : quale quidem tumoris augmentum ſpaſmis flatibuſque, à remediorum operatione ſuſcitatis, deberi, vel ipſa curatio docet, quippe quæ optime carminante, antiſpaſtico & opiato medicamento inſtituti deprehenditur.

XXXVII. *Diuretica*, quæ, ſi eorundem operatio æque certa & medentis imperio ſubjecta eſſet, catharticis & emeticis præferenda forent, potiſſimum talia conducunt, quæ ex ſale per incinerationem facto conſtant : quod ſi aqua ſolveris, habebis alcalinum : ſi vino rhenano, ſalem obtinebis neutrum, quem ſi deſideres, & ammoniacalia pulcre proſunt.

XXXVIII. Neque certe minus ſæpe neceſſarium eſt longe oppoſitis ſalibus, acidis ſcilicet, urinam provocare, quæ igitur vel per ſe, vel

S 3

vegetabilium diureticorum decocto, aut vino medicato inſtillata non ſine fructu adſumuntur.

XXXIX. Ad internum vero vel vermium majalium, vel inprimis cantharidum uſum, Hippocrati jam laudatum, & recentiorum nonnullis deprædicatum, haud temere acceſſeris.

XL. Minoris efficaciæ, ſed nec tamen inertia plane cenſenda ſunt *ſudorifera*. Sola tamen interna, niſi externis juventur, tantum ſudoris, quantum ad eliminandam lympham requiritur; vix videntur poſſe projicere.

XLI. *Exſiccantia* denique, quamvis & hæc ſola nihil, cæteris juncta aliquid valeant, vel inſenſibiliter humores lymphaticos difflant, vel ſpongiæ inſtar abſorbent: quorum prius ab aromatibus & corroborantibus: poſterius à victu ſicco, ſalino, ſollicitaque à potu abſtinentia expectandum videtur.

XLII. Neque tantum internis præſidiis, ſed & externis utendum: inter quæ memorantur *diſcutientia*, quæ lympham collectam ſine ulla nova apertura educunt: ſive id fiat per ampliatos cutis poros, ſive pellendo in vaſa abſorbentia: qualia ſunt omnia tam actu quam potentia calida: ſpirituoſa: frictiones ſiccæ, aromaticæ: ſal ſicciſſimum: balneum ſiccum, calidum, ſudatorium: calor ſolis, arenæ, fimi animalium, ſimiliſve.

XLIII. Inter externa vero, quæ *ſenſibiliter evacuant*, recenſentur veſicatoria: fonticuli: ſetacea: in quorum tamen applicatione ſumma requiritur prudentia, ne gangrænam excitata hinc ulcera contrahant.

XLIV. Quæ quidem ſi nihil juverint, unum, ſed incertum admodum, in aſcite ſupereſt remedium, paracentheſis abdominis.

XLV. In qua quidem inſtituenda attendendum eſt, ad viſcerum conditionem, utrum ſcilicet eam fieri patiatur, nec ne: ad morbi cauſam, durationem, ſymptomata conjuncta: ad locum perforandum: ad inſtrumentum perforaturum: ad copiam educendi liquoris: ad ſymptomata eductæ aquæ ſupervenientia: ad indolem excretæ lymphæ: unde ſucceſſus operationis, morbique eventus prævidetur.

XLVI. Eductis aquis morbi effectus ſublati ſunt, non cauſæ, quas tollere *altera* jubet *indicatio.* Huic non eodem ſemper ſatisfit modo, ſed pro cauſarum varietate vario; ergo interdum hoc præſtari poteſt per emetica; purgantia; diuretica; antimoniata; mercurialia; venerea; ſalina; interdum corroborantia; interdum adſtringentia; nonnunquam ſtimulantia, calida.

XLVII. *Debilitati* ſolidarum partium, eductis aquis, ſublatis cauſis, ſæpe ſuperſtiti ſuccurrit vinum medicatum ex aromaticis; roborantibus; ſubadſtringentibus; inter quæ lignis ſantali; cinnamomo; cortici caſcarillæ, peruviano; marti primæ debentur: tum & potiſſimum juſtum regimen rerum non naturalium.

XLVIII. An hepar, aut lien, aut utrumque viſcus ſemper hydropis fomes? an in omni hydrope lentum, tenax, viſcidumque peccat? an non hydrops à contrariis plane cauſis generari poteſt? cur toties omentum in hydropicorum

cadaveribus abeſſe, vel mole ſua imminutum obſervatur? eſtne illa abſentia cauſa, an effectus hydropis? cur in anaſarca non æquabilis eſt totius corporis ſuperficies; ſed alia pars magis, alia minus protuberare deprehenditur? an omnis hydrops iiſdem remediis perſanandus? An V. S. unquam in hydrope locum habet? an in omni omnino hydrope purgandum? an in omni hydrope ſollicite ab omni potu, quo ſitim extinguas, eſt abſtinendum? an & quando aquæ minerales hydropem ſanant?

CAPUT IV.

De adfectibus Lienis.

QUicunque morbi hepar invadere obſervantur, eoſdem & *lien* pati deprehenditur: obſtruitur namque, inflammatur, ſuppuratur, quin & frequentiſſime in ſcirrhum abit.

II. Inprimis autem magnam in molem excreſcere, imminuta reliqui corporis ſubſtantia, obſervatur, unde non inepte fiſco illum comparabat Trajanus, quod diteſcente cives ad pauperiem redigi ſolent.

III. Tumque oriuntur mirabilia, & ſcorbuticis ſimillima ſymptomata, Hippocrati olim memorata; quæ ex vitiata bilis confectione, atque hinc depravata χυλοποιήσει, commode explicantur.

IV. Propter vero ſingularem conſenſum, qui inter lienem heparque intercedit, fieri omnino

non poteſt, quin, ſi aliquandiu perſtent lienis mala, ſimilibus etiam hepar corripiatur.

V. Unde liquet eandem, quæ in hepatis morbis, hic inſtituendam eſſe prognoſin : neque diſſimilem adhibendam eſſe medicinam, quod & de plerorumque abdominalium viſcerum adfectibus intelligendum eſt : & ſane remediorum ſpleneticorum, ut adpellari conſueverunt, eadem fere eſt, quæ hepaticorum efficacia.

C A P U T V.

De Ventriculi Inflammatione.

COpioſiſſima vaſa per ventriculum diſperſa eundem, ut cætera viſcera, inflammari poſſe certo evincunt.

II. Magnus porro eorundem numerus : ſumma ejus ſenſilitas : aëris calidi, frigidi, infecti in eundem ingreſſus : alimentorum potulentorumque actu, potentia calidorum, frigidorum, acrium deglutitio : diuturna eorundem in ventriculo mora unam ex frequentiſſimis morbis *ventriculi inflammationem* ſignificant.

III. Et ſane, licet ſatis frequens ſit malum, longe tamen frequentius occurreret, niſi provida natura talem ventriculo conditionem conciliaſſet, qua, aliunde facile futura, pulcre præcavetur phlegmone.

IV. Copia enim lymphæ, tum in ipſo ventriculo genitæ, tum aliunde ad hunc delatæ : mucus involvens : facilis ad ingeſta noxia

vomitus morbum hunc ſæpe feliciſſime avertunt.

V. Malum, hoc quod diverſas ſui agnoſcit cauſas, tum externas, tum in ipſo ventriculo viciniſque viſceribus hærentes, cognoſcitur ex febre acutiſſima, continua: dolore, pungente; ardente, in epigaſtrio potiſſimum hærente; ſed & ad latera dorſumque diffuſo; violentiſſimo; in inſpiratione, tuſſi, alvi exoneratione, ingeſtis alimentis potulentiſque exacerbato: vomitu adſiduo, dolorifico: accedente nonnunquam convulſione: animi deliquio: ſiti intolerabili: ardore totius corporis.

VI. Quiſquis ad ventriculi fabricam; uſum; ſummum cum viſceribus vitalibus commercium: neceſſarium & non evitandam mali exacerbationem attendit: haud temere morbum hunc periculoſiſſimis accenſebit, ſæpe ſubito letalem; difficulter reſolvendum; haud raro in abſceſſum, nec minus frequenter in gangrænam, quandoque & in ſcirrhum, inde & in cancrum abiturum.

VII. Ad curam mali faciunt V. S. repetitæ: cucurbitæ dorſo, ſcapulis, tandem & epigaſtrio admotæ: clyſmata ſæpe injecta: fomenta, cataplaſmata, emollientia, antiphlogiſtica: emulſiones: diluentia.

VIII. At nitroſa, acida, camphorata in cæteris inflammationibus adeo laudata, hic vel plane exulare, vel parcius exhiberi debent: neque purgantibus, neque initio opiatis locus.

IX. Sed nihil exitialius, quam calidis, aromaticis, ſpirituoſis ignem augere: quod imprudenter ſæpe fit, confuſo hoc cum alia ægritudine morbo; errore hercle, quo non alius perniciofior magis.

X. Ulcus ab abſceſſu, non reſoluta phlegmone, natum, difficulter ſanabile, optime tractatur motum vomitumque per opiata ſiſtendo: parce alimenta & potulenta exhibendo, lenioribus, blandioribuſque detergentibus utendo: ſero inprimis lactis medicato, lacte ipſo, & mineralibus aquis

XI. At in ſcirrhum ſi abierit, immedicabile eſt malum. Cavendum, ne in cancrum abeat, exquiſita potiſſimum diæta. Tum diu ferri poteſt. Alias peſſima & mirifica ſymptomata producuntur.

XII. Gangræna ſi ventriculum occupaverit, ne ipſa quidem, ſi velit, ſalus hominem ſervaverit.

CAPUT VI.

De læſa & vitiata Concoctione.

PRimaria ventriculi actio conſiſtit in immutandis alimentis in chymum, inteſtinorum efficacia deinde in chylum convertendum, quam *concoctionem* hodie vocamus, retento, quod veteres eidem minus proprie impoſuerunt, nomine.

II. Quæ quidem vel plane non peragitur, tumque ἀπεψία: vel difficulter, tumque δυσπεψία:

vel lente & tarde, & tum βραδυπεψία dicitur: vel denique in non bonum chylum, ſed vitioſum liquorem alimenta convertuntur, tumque διαφθορὰ malum vocatur: quo & citam, ſed malam digeſtionem reducas.

III. Quum vero ad naturalem concoctionem & ipſe ventriculus, & cauſæ aliunde ventriculum determinatæ concurrant: poterunt hæc ſymptomata vel ventriculi vel aliarum cauſarum vitio produci, quarum tamen priores huc inprimis ſpectant.

IV. Res autem certa eſt, quod læſa concoctio, quæcunque etiam ejuſdem cauſa ſit, malum ſit non contemnendum, quum, vitiata boni chyli confectione, nutritio corporis imminuatur, neceſſe ſit: unde corporis extenuatio, conſumtio, phthiſis, hydrops neceſſario generabuntur.

V. Sed & hoc certum eſt, quod pro varietate cauſarum periculum varium futurum ſit, dum aliæ graviores, leviores aliæ; aliæ expugnatu faciles, difficiles aliæ; aliæ inſanabiles obſervantur.

VI. Si ſalivæ defectus concoctionem læſerit, fiet illud, vel impedita ejuſdem ſecretione, vel ſecretæ expuitione nimia: regeneranda igitur ejuſdem ſecretio; ſublatis cauſis impedientibus, & ſollicite curandum, ut omnis, quæ in os adfluit, deglutiatur.

VII. Nimia pituitæ copia ventriculo contenta ſi ἀπεψίαν produxerit, incidenda primum; tum ἄνω vel κάτω expellenda: denique roborandus ſtomachus.

VIII. Neque diſpari modo procedemus, ſi corrupta bilis ventriculo inhærens appetitum, digeſtionemque ſuſtulerit, habita tamen peccantis materiæ ratione.

IX. Sin impeditus bilis influxus in inteſtina cauſa mali fuerit, tollenda obſtacula influxuræ bili, ejuſque defectus per amaricantia ſupplendus.

X. Et quamvis acidum digeſtioni faveat, idem tamen ſi copia vel intenſitate peccaverit, concoctionem lædet. Succurrent temperantia: bilioſa: alcalina.

XI. Oleoſum vero rancidum ſi peccaverit, ſaponaceis aceſcentibus & catharticis locus erit.

XII. Nimia fibrarum ventriculi laxitas, cui imminutus ventriculi calor reſpondet, ſi digeſtionem vitiaverit: tollendæ laxitatis cauſæ, abſtinendo ab aquoſis, calidis; refrigerantibus: fibrarum tonus inſtaurandus per externa, interna; aromatica; corroborantia; ſpirituoſa; diætam ſiccam; frictiones; mechanicum corporis motum.

XIII. Nimia rigiditas fibrarum an & illa ſæpe ἀπεψίας cauſa? an hinc læditur concoctio in iis qui ſpiritibus fermentatis adſumendis dediti ſunt? an hinc in ſenibus frequens adeo malum? an non paralyſis & aliud quodcunque topicum malum ventriculi ἀπεψίαν producere poteſt? an non eadem cauſa aliquando concoctionem tollere; aliquando intendere valet?

CAPUT VII.

De Nauſea & Vomitu.

NAuſea eſt frequens, adſiduus, ſed irritus conatus ore ejiciendi illa, quæ in ventriculo viciniſque partibus continentur, cum ſenſu faſtidii & horroris conjunctus.

II. *Vomitus* vero eſt invita, violenta; & faſtidioſa ex ore per œſophagum expulſio contentorum ventriculo & viſceribus vicinis.

III. Unde liquet, bina hæc ſymptomata ejuſdem plane eſſe naturæ, ſed tantum intenſitatis gradu inter ſe differre: unde quæ de altero dicentur, ad alterum adplicare non difficile erit.

IV. Neque minus certo patet, in utroque ſymptomate verum motum convulſivum dari; longe tamen vehementiorem in vomitu, quam in nauſea.

V. At quænam pars convellitur? an ſolus ventriculus? an diaphragma & muſculi abdominis? an & faucium & œſophagi fibræ? videtur certe nihil horum plane immune eſſe; ſed nec tamen omnia æque laborant. Quid de motu antiperiſtaltico ventriculi ſtatuendum?

VI. Nata vero hac convulſione non tantum ejiciuntur ea, quæ ventriculus continet, ſed & ea, quæ hærent in partibus, quæ cum ventriculi cavo communicant: hinc varia evomuntur: alimenta: potulenta: chymus: chylus: pituita: lympha: bilis: ſanguis ventriculi inteſtinorum, hepatis, lienis, vicinorumque viſcerum: ſuccus pancreaticus: liquidum enteri-

cum : ipſa interdum materia fœculenta : enemata : ſuppoſitoria.

VII. Non inutilis eſt diſtinctio vomitus in idiopathicum & ſympathicum ; tum & in ſymptomaticum & criticum ; denique, deſumta à materiæ excretæ differentia, in bilioſum, pituitoſum, atrabilarium, cruentum.

VIII. Graviſſima ſæpe mala tum nauſeæ tum vomitui ſuccedere obſervantur, quorum alia convulſivo motui, & ejus potiſſimum vehementiæ; alia defectui nutrimenti & copioſioribus evacuationibus debentur.

IX. Remotiores vomitus cauſæ commode ad duas claſſes referuntur, quarum aliæ *in ipſo ventriculo* ſedem habent : aliæ hærent in locis & *viſceribus à ventriculo diverſis*, ſed cum eo quacunque ratione communicantibus. Priores *idiopahticum*, poſteriores *ſympahticum* generant.

X. Priores iterum duplices, vel enim hærent in *ſolida ventriculi ſubſtantia*, vel in *ejuſdem cavitate* continentur.

XI. Ad cauſas in *ſolida ventriculi ſubſtantia* ſitas refertur ejuſdem inflammatio : ſuppuratio : ulcus : ſcirrhus : cancer : nimia fibrarum irritabilitas.

XII. Atque harum priores cognoſcuntur ex indiciis, quæ illis morbis propria ſunt : natus vero hinc vomitus tolli debet, ſi poſſit, remediis, quæ illis morbis contraria ſunt

XIII. Oriri autem vomitum à nimia fibrarum irritabilitate novimus ex cauſis prægreſſis : ſignis fibrarum laxiorum ; corporis temperie :

vomitu leviſſima de cauſa ſubſequente : nulla maligna materie excreta : febris abſentia : ructibus : flatibus : borborygmis : motibus hyſtericis.

XIV. In cura hujus vomitus, qui multum periculi non habet, cavendum à laxantibus : evacuantibus : oleoſis : ſed utendum roborantibus : adſtringentibus : aromaticis : fœtidis : opiatis.

XV. Cauſæ, quæ in *ipſo cavo ventriculi* hærentes vomitum producunt, variæ ſunt : nimia alimentorum & potulentorum copia : bilis putrida, fœtens : pituita : ſanguis extravaſatus : vermes : quæcunque alia peregrina & heterogenea corpora.

XVI. A nimia adſumtorum copia oriri vomitum docent prægreſſa ; tum materia vomitu excreta. Abſtinentia, aqua tepida, facile hunc vomitum curant.

XVII. Putrida, fœtida, bilioſa materies, vel adſumtis non rite digeſtis : vel eorundem defectui : vel bili aut nimia copia ſecretæ aut acriori debetur.

XVIII. Cognoſcitur vomitus hinc oriri ex anxietate circa præcordia : ructibus : flatibus : borborygmis : excretæ materiæ inſpectione : ingrato elaſticæ materiæ expreſſæ odore & ſapore : adpetitu proſtrato ; animæ fœtore : lingua ſicca, flava : faucibus aridis, bilioſis : interdum & diarrhœa.

XIX. Cura hujus vomitus quatuor indicationibus abſolvitur. 1. expellenda eſt materia. 2. cor-

2. corrigendæ & temperandæ ejus reliquiæ. 3. tollendæ cauſæ. 4. debilitatus ventriculus roborandus.

XX. Primum fit vomitoriis: dein & catharticis: vel & ſimul junctis.

XXI. Alterum per diluentia: acidiuſcula: nitroſa: aquam frigidam, vitriolatam.

XXII. Tertia indicatio diverſa exigit remedia pro diverſitate cauſarum.

XXIII. Quartæ indicationi, quæ & in aliis quibuſcunque ſpeciebus locum habet, ſatisfaciunt pleraque remedia §. XIV. memorata.

XXIV. *Pituita* vomitum excitans cauſas agnoſcit ingeſta viſcida: laxitatem ventriculi.

XXV. Cognoſcitur ſpecies ex prægreſſis: temperie: ſenſu materiæ tenacis, fauces obſidentis: excreta materia: appetitu proſtrato: alvo tarda: inſpectis faucibus.

XXVI. Curatur malum, mobilem, ſi neceſſe ſit, redditam materiem expellendo per emetica, cathartica, utraque validiora: attenuando reliquias: roborando ventriculum per amaricantia, arometica, interna, externa.

XXVII. *Cruentus vomitus* peſſimam conſtituit ſpeciem, ſive ejuſdem cauſam; ſive effecta; ſine curandi difficultatem ſpectes.

XXVIII. Oritur vel ex ruptis, vel ex dilatatis vaſis, tum arterioſis, tum venoſis ventriculis, ſed & ſæpiſſime aliorum viſcerum, aliqua ratione cum ventriculo communicantium: vel ex ſanguine per os & fauces deglutito.

XXIX. Varium eſt periculum pro diverſitate

loci, è quo cruor prodit: tum & pro varietate cauſæ efficientis.

XXX. Sed & ad has conditiones in cura mali omnino eſt attendendum, quæ in nonnullis caſibus tuto ſatis peragi poteſt, exhibito leniori emetico, præmiſſa tamen miſſione ſanguinis: in aliis longe tutius per diluentia, eccoprotica, deorſum cruor determinatur: quo expulſo tum per adſtringentia: tum per balſamica & conſolidantia: tum per revellentia novum ſanguinis adfluxum, præcavere conabimur.

XXXI. Vermes, aut alia peregrina corpora ſi vomitum concitaverint, promovebimus eundem exhibito emetico: vel per alvum eadem conabimur expellere.

XXXII. *Sympathici vomitus* cauſa hæret, vel in *viſceribus ventriculo vicinioribus*: vel ab eodem *remotioribus*.

XXXIII. *Viciniora* ſunt omnia viſcera in abdominis cavo contenta; tum & extra illud ſiti renes, quæ ope membranarum, vaſorum, nervorum, contactus, cum ventriculo communicantia, facile labem ſuam illi impertiuntur.

XXXIV. Curatur vomitus hic curato viſceris malo, à quo oritur; palliatur ſæpe feliciter, potiſſimum opiatis.

XXXV. *Remotius* à ſtomacho cerebrum frequens eſt vomitus cauſa, excitato inordinato ſpirituum motu.

XXXVI. Curatur ſublato cerebri malo: antiſpaſmodicis: antihyſtericis: corroborantibus: opiatis.

XXXVII. An & quando celebre Riverii remedium in vomitu conducit? an & quando ventoſa cucurbita ad epigaſtrium admota prodeſt? an tuta & vera, generalis hæc regula eſt, vomitus vomitu curatur? an ſi in prægnantibus vomitoria indicentur, eadem exhibere medico licet?

CAPUT VIII.

De Singultu.

Convulſivus motus ventriculi & œſophagi ſurſum, eodemque tempore diaphragmatis deorſum, conſtituit moleſtiſſimum illud, ſæpe pertinaciſſimum: nec raro peſſima quævis in acutis ominans ſymptoma, quod *ſingultum* adpellamus.

II. Cujus igitur, ut cæterarum convulſionum, duplex erit ſpecies: vel enim in ipſo loco convulſo hærebit mali cauſa: vel in partibus quacunque ratione cum eo communicantibus.

III. Ex iis autem, quæ olim de convulſione in genere diximus, liquet cauſam illam multiplicem eſſe poſſe: & ita quidem, ut binæ eæque diverſæ & oppoſitæ hunc ſingultum generent.

IV. Quas quidem ſollicite diſtinguere conabimur, tum ut juſtam prognoſin inſtituamus: tum ut veram medendi viam incedamus.

V. Sæpe enim nihil periculi; ſæpe plurimum diſcriminis habet: interdum inſtans fatum, nonnunquam aphthas, alioſve morbos

& ſymptomata præſagit: ſæpe chronicum maxime ſæpius acutiſſimum eſt ſymptoma.

VI. Nec minor in curatione diverſitas occurrit. Sæpe enim V. S. convenit, cui interdum nullus locus. Idem de emeticis: purgantibus: enematis: ſpirituoſis: carminantibus: antihyſtericis: anodynis: diaphoreticis: oleoſis: lacticiniis: veſicatoriis, &c. cenſendum, è quibus qualia adhibenda, qualia vero omittenda, attenta contemplatio, tum prægreſſorum, tum phænomenωn conjunctorum determinabit.

VII. An & in hoc morbo medicamento Riveriano locus? an aqua frigida adverſus ſingultum facit? & quando? an & in hoc adfectu cucurbita prodeſt? cur à ſingultu detento ſternutationes accedentes ſolvunt ſingultum ſecundum Hippocratem? an hoc quidem univerſaliter verum?

CAPUT IX.

De Dolore colico.

Colica vel *colicus dolor*, licet proprie plenioris inteſtini morbum ſignificet, & veteres poſt Celſum ab inteſtinorum tenuium ægritudine diſtinxerint, hodie quemcunque inteſtinorum dolorem, ſive tenuiorum, ſive craſſorum denotat; & talem potiſſimum, qui cauſæ ſedem in ipſo inteſtinorum tubo agnoſcit.

II. Talis vero cauſa vel hæret in ipſa inteſtinorum cavitate: vel in eorundem ſubſtantia: vel & externe ad eorundem ſuperficiem adplicatur.

III. Ad primam ſpeciem refertur, 1. colica *flatulenta*, quæ à materia elaſtica, fibras inteſtinorum diſtendente, producitur: quæ ergo generatur vel à materia elaſtica aërea ex ingeſtis flatulentis; fructibus horæis; ſpirituoſis fermentantibus; vel in fermentatione ſuppreſſis; putrefactis: vel ab inteſtinorum ſpaſmo: vel ab utriſque.

IV. 2. Colica *ſtercorea*, quæ à fœcibus nimis diu retentis, tenacioribus, exſiccatis oriunda, ſemperque in colo hærens, vere nomen colicæ meretur.

V. 3. Quæ à bile copia vel acrimonia peccante producta, colica *bilioſa* vocatur: ſatis quidem frequens, ſed nec tamen ſemper præſens, ubi bilis evomitur.

VI. 4. Colica *pituitoſa*, quæ à nimia pituitæ vel ſimplicis vel vitreæ copia inteſtina obſidentis oritur, quamvis & ejuſdem defectus gravem colicam producere poſſit.

VII. Denique & huc referendæ, quæ ab *acido; venenis; vermibus; calculo;* quin & *aliis quibuſcunque heterogeneis corporibus* tubo inteſtinali incluſis, generantur.

VIII. Ad alteram claſſem refertur, 1. colica *inflammatoria*, *ſuppuratoria*, *ſcirrhoſa*, *cancroſa*.

IX. 2. Colica, quæ producitur à *materia* in inteſtinorum vaſa, tunicaſque depoſita, quæ vel *morbifica* eſt, ut eſt febrilis; atrabilaria; ſcorbutica; rheumatica; arthritica; aut podagrica, quæ ſane ſpecies ſunt frequentiſſimæ:

T 3

vel *ſana* , ut eſt perſpirabilis retenta , fluxus menſtruus impeditus , tum & lochiorum ſuppreſſus.

X. 3. Colica *ſpaſmodica* , quæ pleraſque cæteras ſpecies concomitatur , vel & ſine iiſdem à ſolo inordinato motu ſpirituum generatur , ut in hyſtericis , hypochondriaciſque frequenter obſervamus.

XI. 4. An & huc referenda , quæ per conſenſum nervorum inteſtinalium cum iis , quæ in morbo adfectis viſceribus decurrunt , excitatur ?

XII. Tertiæ denique colicæ exemplum ſatis frequenter occurrit in tympaniticis , aſcitiſque , potiſſimum conſummatis , inprimis poſt inſtitutam paracentheſin.

XIII. Utut vero nulla colica abſque dolore , maximum tamen in dolore diſcrimen deprehenditur , ſive ejus genium ; ſive durationem ; ſive conjuncta ſymptomata ſpectaveris.

XIV. Atque hoc quidem reſpectu variæ colicæ ſpecies & dantur , & cognoſcuntur , inter quas omnium acerbiſſima ſimul & mirabilis maxime illa eſt , quæ *colica Pictonum* adpellatur ; quæ vel prægreſſis convulſionibus , vel & ſine iiſdem , paralyſin artuum inferiorum , ſuperiorumve poſt ſe relinquere conſuevit.

XV. Ut vero omnes illas ſpecies ab invicem diſtinguere ſummæ eſt neceſſitatis ; ita & cavendum eſt , ne colici dolores cum nephriticis , aut partus conaminibus , turpi ſæpe , ſed & ſæpe periculoſo , errore confundantur.

XVI. Partium adfectarum ad vitam ſanitatemque momentum : ſumma ſenſilitas : amiciſſimum earundem , nervorum potiſſimum ope, cum vitalibus commercium, facile docet, malum nunquam contemnendum : ſæpe periculoſum : haud raro funeſtum : & interdum incredibili celeritate letale eſſe , quamvis varium in variis ſpeciebus diſcrimen inſit.

XVII. Neque minus certum eſt, varia & oppoſita quidem remedia ad ſanandam colicam requiri, adeo quidem, ut, quæ in certa ſpecie egregie conducunt, eadem in alia non tantum non proſint, ſed è contrario quam maxime noxia exiſtant: quare ſollicite ad cauſas malum generantes attendendum eſt.

XVIII. Et quidem ad *flatulentam colicam* laudantur omnia tam actu, quam potentia calida : ut carminantia & ſpirituoſa, tum ore adſumpta, tum & ad abdomen adplicata, nec non calefacta corpora ad plantas pedum admota. An ventoſa cucurbita ? an cauſticum emplaſtrum ? an veſicans ex cantharidibus ?

XIX. In quorum tamen remediorum adplicatione ſumma requiritur prudentia, quum huic colicæ talia ſæpe conjungantur ſymptomata, quæ hujus efficaciæ remedia plane reſpuunt, quin & cauſa flatulentam colicam generans ab his neceſſario exacerbetur.

XX. Neque certe erraverit, qui longe rariſſimam horum medicamentorum utilitatem adfirmaverit.

XXI. *Colica vero ſtercorea* ad ſui curationem requirit externe fomenta, cataplaſmata, linimenta humectantia, emollientia, calida: enemata ex iiſdem, admiſtis ſaponatis, ſalinis, mellitis, oleoſis: nec non ſimilia epota.

XXII. In *bilioſa* conveniunt V. S. ſi dolor valde urgeat; enemata; cathartica cholagoga, admiſtis opiatis: fomenta, cataplaſmata, balnea.

XXIII. *Pituitoſa* eandem medendi rationem fere exigit. Vix tamen in hac V. S. locus: & cathartica fortiora requiruntur: quin & ſæpe hic, & in priori ſpecie, emeticum exhibere haud inutile eſt.

XXIV. Si abraſo muco *excoriata* quaſi inteſtina doluerint, tum quidem ab omnibus tam evacuantibus quam ſtimulantibus abſtinendum: ſolis mucilaginoſis lacticiniis, blandiſque oleis & anodynis negotium conficiendum erit.

XXV. Si ab *acido* morbus productus fuerit, expellendum illud erit per emetica, cathartica: temperandum per antacria, tum generalia, tum huic acrimoniæ oppoſita.

XXVI. Si adſumtum *venenum* colicam generaverit, continuo ejiciendum, & reliquiæ infringendæ variis remediis, tum generalibus, tum ſpecificis.

XXVII. Neque difficulter, tum ex prægreſſis; tum ex ipſius mali & cauſæ indole; tum ex comparatione cum aliis morbis inſtituta intelligitur, quomodo cæteræ ſpecies tractari debeant.

XXVIII. *Pictonum* vero *colicæ* accuratam nobis hiſtoriam haud ita pridem in eleganti diſſertatione dedit ſolers apud Haganos medicus *A. de Haan.*

CAPUT X.

De Paſſione iliaca.

I. *Leus: iliaca paſſio: volvulus: tormentum: chordapſus: miſerere mei*, eſt violentiſſimus vomitus, ſumma cum anxietate, ſæpe & dolore, & alvo pertinaciſſime clauſa conjunctus.

II. Materia hoc vomitu excreta diverſæ admodum naturæ eſſe obſervatur: nunc enim bilis: nunc mucus: modo chylus: modo ſerum: aliquando pus: ichor: ſanguis: quin & ipſæ fœces: imo vero & clyſmatum materies: & ſuppoſitoria ano intruſa per os excreta memorantur.

III. Neque minor diverſitas doloris deprehenditur, ſive ejus indolem, ſive extenſionem conſideres: quin & cætera ſymptomata non ſemper plane eadem comparent.

IV. Convulſionem vehementiſſimam diaphragmatis muſculorum abdominalium, ventriculi inteſtinorum, horumque motum periſtalticum inverſum pro cauſa proxima mali habenda eſſe, phænomena certo demonſtrare videntur.

V. Hæc vero produci, quotieſcunque cauſa quædam inteſtinorum cavum vel plane obtura-

verit, vel multum imminuerit, itidem ſatis videtur certum.

VI. Talem autem conditionem multæ & diverſiſſimæ iterum cauſæ excitare valent. Inflammatio, abſceſſus, ulcera, coalitio, collapſus, concretio inteſtinorum: glandularum tumor: herniæ, incarceratæ potiſſimum: materia fœculenta: contorſio: ſuſceptio: vermes: venena.

VII. Neque refert, utrum hæ tenuium, an craſſorum inteſtinorum tractum obſederint. Utrumque enim ſedem iliacæ adfectionis eſſe, dubitatis documentis conſtitit.

VIII. Qui fit, ut materia fœculenta & clyſmatum ore evomatur? quum videatur obſtare valvula coli, & conditio §. V. memorata.

IX. Locus adfectus: mali indoles: enormia ſymptomata morbum hunc acutiſſimorum ordini inferendum probant, aliquando quidem ſanabilem, ſed ut plurimum letalem.

X. Quanquam cura ilei vario pro varietate cauſæ morbum excitantis modo peragi debeat, in genere tamen dici poteſt, duas hic indicationes naſci, quarum altera exigit vomitum ſiſtere: altera occluſam alvum reſerare.

XI. Horum alterum ſi præſtiteris, plerumque & alterum effeceris.

XII. Siſtitur vomitus, tollendo mali cauſam: vomitu: opiatis: epithematis aromaticis, ſpirituoſis: medicamento Riveriano: in quorum uſu attendendum, utrum cauſa mali horum applicationem fieri patiatur.

XIII. Referatur alvus, ſublata cauſa mali: injectu clyſmatum leniorum primo; mox acriorum; denique acerrimorum.

XIV. An tutus eſt enematis ex fumo nicotianæ uſus? an convenit per anum follis ope injicere aërem? & quando? an & quando convenit globulos aureos, aut vivum mercurium majori quantitate deglutire? an in volvulo tuto abdomini infligitur vulnus, & ſuſcepta inteſtina extricantur?

XV. Si hernia incarcerata ileum generaverit, cave ne diu nimis in externis adplicandis hæreas, ne nata inteſtinorum inflammatio fruſtraneam reddat, quæ prius inſtituta, hominem ſervaſſet, herniotomiam.

CAPUT XIV.

De Lienteria.

Cita alimentorum ore aſſumtorum, vix mutatorum, per anum excretio λειεντερία Græcis, Latinis *inteſtinorum lævitas* adpellatur.

II. Locus in hoc morbo adfectus primario quidem eſt ventriculus, ſed ita tamen, ut & inteſtina labe quadam inficiantur.

III. Viderurque proxima lienteriæ cauſa quærenda eſſe in laxitate fibrarum ventriculi & inteſtinorum, humorumque inertia, accedente aucta diaphragmatis & muſculorum abdominalium preſſione.

IV. Talem vero conditionem plurimæ, & illæ quidem diverſiſſimæ, cauſæ efficere poſ-

ſunt : calor aëris externi, maxime humidus : corporis temperies : abuſus potuum aquoſorum, pinguium, tum & alimentorum ſimili qualitate præditorum : pituita in ventriculo moram nectens : dyſenteria : varii morbi chronici : aphthæ ventriculi : an & ejuſdem cicatrices ?

V. Quamquam acutus morbus dici non poteſt, non tamen & periculi expers pronunciandus, quum atrophia, tabes, hydrops facile illi ſuccedere poſſint. Ructus acidus ſi illi ſupetveniat, bonus ab Hipp. pronunciatur.

VI. Ad ſanandum malum raro à purgantibus incipiendum ; ſed peragenda curatio per roborantia, ſtimulantia, adſtringentia tam interna, quam potiſſimum externa. An juſculum pullicum trochiſcis Ramich Meſuæ lienteriæ ſpecificum ?

CAPUT XII.

De Adfectione cœliaca.

Adfectio cœliaca ; cœliaca ; fluor cœliacus hodie adpellari conſuevit, quando materia chyloſa ſimul cum materia excrementitia ex ano expellitur.

II. Et quidem, ſi binæ hæ materiæ ſimul junctæ, nec dum ab invicem ſecretæ, maſſam conſtituant pultaceam, albicantem, *adfectio* dicitur *cœliaca* ; verum ſi jam in chylum & fœces ſint ſecretæ, attamen confuſæ, *fluor chyloſus* nonnullis nominatur.

III. In hoc malo ventriculus omnis culpæ expers cenſendus videtur, ſed cauſa in inteſtinis quærenda: quæ vel ſola laxitate peccabunt, vel obſtructis orificiis vaſorum lacteorum: quin & integris inteſtinis malum in meſenterio hærere poterit, obſtructis vel compreſſis ejuſdem glandulis, vaſiſque utriuſvis generis lacteis.

IV. Cognoſcitur malum ex materie excreta, albicantiori, liquidiori ſæpe inodora, interdum fœtidiori: flatibus: borborygmis: ægri debilitate, de die in diem aucta; tabe: maraſmo: atrophia: ſuccedente interdum hydrope: quin & ſanguinis ex alvo excretione.

V. Ex quibus patet morbum hunc referendum eſſe inter illos, qui ægre non tantum curabiles ſunt, ſed & maximum ſibi periculum junctum habent, quod tamen pro cauſarum varietate varium eſt.

VI. Cura mali interdum omnia purgantia excludit, & ſola roborantia, atque adſtringentia admittit. Interdum purgantia præmittenda, moxque ad roborantia incidentia, attenuantia & reſolventia tam externe adplicanda, quam interne exhibenda deveniendum eſt, non omiſſis frictionibus, quæ incredibilis pene hic ſunt utilitatis.

CAPUT XIII.

De Diarrhœa.

FRequens & copioſa, & liquida alvi dejectio *diarrhœa* dicitur.

II. Nec refert, utrum materiæ excretæ fœculenta materia admiſta ſit, nec ne: unde liquet morbos modo deſcriptos C. XI. XII. eſſe ſpecies diarrhœæ.

III. Quæ vero in diarrhœa excernitur materia ea incredibilis plane varietatis obſervatur: nec mirum, quum nulla fere in toto corpore pars ſit, è quo non materia ad inteſtina determinari, & ex alvo ejici poſſit.

IV. Itaque excernuntur fœces: chylus: pituita: gluten: mucus: ſerum: lympha: bilis duplex: ſuccus pancreaticus: ſanguis, undecunque fere fluens: ſanies: ichor: pinguedo: adeps: quin & ipſa viſcerum ſubſtantia ſoluta, & colliquata interdum ejicitur.

V. Variæ recenſentur diarrhœæ differentiæ, quarum aliæ deſumuntur à modo invadendi, à liquido excreto aliæ; aliæ à ſymptomatibus concomitantibus.

VI. Unde tam inſignis copia liquidi excreti, aliquando ad miraculum uſque? qui fit, ut ante multas ſeptimanas ingeſta corpora nonnunquam in diarrhœa excernantur.

VII. Cauſæ diarrhœæ commodiſſime ad quatuor claſſes referuntur: quarum prima complectitur *liquidum ad inteſtina majori copia delatum*: unde intelligitur, quare à materia potu-

lenta avidius hauſta, etiam roborante & adſtringente : à laxitate arteriarum : à ſanguine aquoſiori : à mercurialibus adſumtis : à ſaponaceis : à variis morbis chronicis : ab impedita perſpiratione : à catarrhis toties diarrhœa ?

VIII. Ad alteram refertur *omne illud, quod inſigniori acrimonia præditum inteſtina irritare poteſt.* Unde liquet, quare à catharticis acrioribus : ſalinis : venenis : acribus adſumtis : inflammatione inteſtinorum non nimia : materia morbifica, ſive critica, ſive ſymptomatica toties diarrhœa ?

IX. Tertia eas cauſas continet, *quæ fibris inteſtinalibus nimiam laxitatem conciliare poſſunt.* Unde liquet, quare ab oleo blando : aqua tepida : ſero lactis : materia catarrhoſa : impedita perſpiratione : melliτis : ſaccharatis : fructibus horæis : eorum ſuccis non fermentatis : diuturniori in aëre humido vel balneo mora : morbis chronicis, toties diarrhœa ?

X. Sub quarta denique continentur, *quæ vaſorum meſentericorum, ſive lacteorum, ſive venoſorum, vel & glandularum cava aut obſtruere aut comprimere poſſunt.* Hinc enim cœliacam, diarrhœæ ſpeciem, oriri ſuperius conſtitit.

XI. Ut vero facile cognoſcitur diarrhœa, ita minus facile determinatur, ad quam claſſem referri malum debeat, & quis præ cæteris locis adfectus ſit. Id vero potiſſimum intelligimus ex antecedentibus cauſis : ex ſymptomatibus conjunctis : ex natura materiæ excretæ : ex loco dolente : ex temporis intervallo, quod

inter dolorem, excretamque materiam intercedit.

XII. Ingens humorum non excrementitiorum tantum, ſed & utilium rejectio: facilis inteſtinorum excoriatio: debilitatio ingens: facile docent, quam gravia mala ab inveterata & habituali diarrhœa expectanda ſint. Omnium autem peſſima eſt colliquativa.

XIII. Ad curam mali, quæ non tantum pro diverſitate ſpecierum, ſed & in eadem ſpecie, pro diverſitate cauſarum, varia eſſe debet, notare oportet, non ſemper continuo eſſe ſiſtendum alvi fluxum, ſed è contrario ſæpe promovendum, haud aliter, atque in hæmorrhagiis vidimus.

XIV. Deinde & hoc obſervandum eſt, quod quæ diarrhœa ſedem in tenuibus inteſtinis habet, felicius ſanetur per remedia ore adſumta: quæ vero in craſſis, per eadem enematum ope infuſa.

XV. Ut prima ſpecies diarrhœæ. (§. VII.) ſanetur, requiritur, 1. expellere materiam, quæ jam in inteſtina influxit. 2. Novum humorum influxum impedire.

XVI. Prius fit ab ipſa natura, quæ, ſi non ſuffecerit, leni ſtimulo adjuvanda.

XVII. Poſterius, tollendo cauſas externas: vaſa roborando: ſanguinem compingendo: copiam humorum minuendo, vel alio determinando: impeditam evacuationem revocando. Ergo interdum V. S. ſæpe aromatica: leniter adſtringentia: chalybeata; diaphoretica: ſudorifera:

rifera : diuretica : ſialagoga : quin & expecto-rantia : veſicantia : fonticuli interdum hic plurimum valent.

XVIII. Diarrhœa (§. VIII.) ad ſui curam indicat, 1. acrem materiam expellere. 2. eandem lenire. 3. inducti ſtimuli ſenſum obtundere.

XIX. Primum fit, ſi nihil contraindicet, per emetica & cathartica, inter quæ ipecacoannæ radix, rheum, myrobalani cæteris palmam præferunt.

XX. Alterum abſolvitur interdum oleoſis blandis, mucilaginoſis involventibus : interdum terreis : aliquando & acidiuſculis : nonnunquam & alcalicis : imo fit, ut & V. S. idem præſtet : quin & in colliquativa remedia colliquatæ parti, ſi fieri poſſit, ſanandæ idonea.

XXI. Ultimum denique feliciſſime efficiet uſus opii, minus tamen, niſi cætera prægreſſa fuerint, tutus.

XXII. Quæ vero diarrhœa à cauſis (§. IX.) memoratis producitur, ea ad ſui ſanationem poſtulat, ut nimia fibrarum laxitas tollatur : quod per aromatica, ſpirituoſa, calefacientia, & denique adſtringentia fieri poteſt, non interne tantum exhibita, ſed & externe forma emplaſtrorum, epithematum, &c. admota.

XXIII. Ultimæ ſpeciei (§. X.) ſanatio ex Cap. XII. petenda.

XXIV. An non ſæpe diarrhœa diarrhœæ cauſas auget? nonne ea remedia, quæ alias diarrhœam augent, alias eandem ſiſtere obſervantur? an non poteſt diarrhœa produci à cau-

ſis, quæ interdum alvum conſtipare poſſunt? an non diverſiſſimæ cauſæ diarrhœam excitant? an ergo univerſale remedium contra diarrhœam aut datur, aut dari poteſt? quare & quando in diarrhœa ſalutaris veneris uſus?

CAPUT XIV.

De Dyſenteria.

Dyſenteria Gr. Lat. *inteſtinorum difficultas* olim appellabatur fluxus alvi cum moleſtia & torminibus: hodie vero torminoſa, cruenta, ulceroſa dejectio *dyſenteria* dici conſuevit.

II. Quæ *ſymptomatica*, vel *critica*: *epidemica*, vel *ſporadica* eſſe conſuevit.

III. Sed & differunt dyſenteriæ ratione materiæ excretæ: quæ ſemper quidem cruenta ichoroſa, purulenta; ſed vel ſola, vel aliis humoribus juncta: ut fœcibus; bili flavæ, atræ, viridi; pituitæ; carunculis; membranis. An & villoſa inteſtinorum tunica aliquando in dyſenteria excernitur? vix ſane videtur.

IV. Locus adfectus eſt tubus inteſtinalis: ſed ille adficitur, vel nata in eodem morbifica materia, vel aliunde ad eum determinata.

V. Neque minus craſſa, quam tenuia inteſtina adfici poſſunt, quod diſtinguere uti ſumme eſt utile, ita diſcimus 1. ex loco doloris. 2. ex ejuſdem genio. 3. ex conjunctis ſymptomatis. 4. ex tempore inter tormina & factam excretionem interjecto. 5. ex natura materiæ excretæ. 6. denique ex medendi ratione.

VI. Proximam mali cauſam eſſe inteſtinorum exulcerationem evincunt tum materia excreta tum cauſæ remotiores.

VII. Quæ vel in ipſa inteſtinorum ſubſtantia, vel in eorundem cavitate hærent.

VIII. Ad priores referenda eſt inflammatio, vel in abſceſſum, vel in gangrænam, vel in ſcirrhum, cancrumque exulceratum terminata: unde peſſimæ & maligniſſimæ dyſenteriæ producuntur.

IX. Ad poſteriores reducuntur omnes acres humores inteſtina erodentes: qui iterum duplices: vel enim in ipſo corpore generati ſunt, vel extra illud nati in illud ſe penetrarunt.

X. Qui in ipſo corpore generantur (§. IX.) illi vel 1. in maſſa ſanguinea exiſtunt, & ex ea in inteſtina depluunt: vel 2. in aliis viſceribus nati ad inteſtina determinantur: vel denique 3. in ipſis inteſtinis generantur.

VI. Ad primam claſſem (§. x. n. 1.) refertur cacochymia quælibet, ſcorbutica, venerea, atrabilaria, podagrica repulſa.

XII Ad alteram (§. x. n. 11.) bilis tam hepatica, quam cyſtica; ſuccus pancreaticus, acriora: viſcera putrefacta, colliquata, cancroſa.

XIII. Ad tertiam (§. x. n. 111.) vermes; calculus; pituita.

XIV. Qui extra corpus nati in illud ſe penetrant, inprimis ſunt adſumta acria, aromatica, ſalſa, pinguia oleoſa, acida fermentantia, fermentata, ſaponacea: venena: purgantia: draſtica: contagium.

XV. An ergo dyſenteria ſemper ab acido? an nunquam ab eo? utrumque falſiſſimum.

XVI. Ex quibus omnibus liquet, in inſtituenda prognoſi & adhibenda medicina eum cæteris feliciorem fore, qui remotam morbi cauſam perſpectam habuerit: quam ergo omni ope atque opera detegere conabitur.

XVII. Quamvis autem nulla fere ſit dyſenteria, quæ omnis periculi expers plane dici poteſt, ne critica quidem excepta: peſſima tamen ſunt epidemiæ, atrabilariæ, cancroſæ, à colliquatis viſceribus productæ, infantes ſeneſve adortæ, gravioribus ſymptomatis ſtipatæ: an & remedii vice aliquando dyſenteria fungitur?

XVIII. Quum cura mali pro diverſitate cauſarum varia eſſe debeat, fieri nequit, ut univerſalis medendi ratio ad omnes ſpecies adplicanda dari poſſit: & licet nihil impediat, quominus generales quaſdam indicationes formare poſſimus, illis tamen diverſiſſimo modo in diverſis ſpeciebus ſatisfacere oportebit.

XIX. In dyſenteria itaque indicatur, 1. acrem materiam vel expellere; vel 2 temperare. 3. vaſa aperta conſtringere, læſa conſolidare. 4. ſymptomata mitigare.

XX. Quæ ut obtineantur, à V. S. incipiendum, niſi forte virium dejectio eam vetuerit.

XXI. Dein vero, ſi nihil contraindicet, ad cathartica & emetica deveniendum eſt, quæ tamen acria nimis eſſe non debent. Inter priora eccoprotica, & hæc inter rheum, excellunt: inter poſteriora cæteris palmam præripit ipeca-

coannæ radix. An hæc pro ſpecifico antidyſenterico haberi debet?

XXII. Facta evacuatione, temperabimus acrem materiam: diluentibus: ſero lactis: terreſtribus: terris pinguibus: mucilaginoſis: involventibus: lenientibus: oleoſis blandis: balſamicis. Quæ inter bolus arm. & vulg. terra ſigillata: rad. altheæ, conſol. vitelli ovorum: rad. ſalad. terebinthina: maſtichina: balſ. Locatell. Lacticinia primo loco memoranda.

XXIII. Sed & neceſſe erit talia interdum adhibere, quæ peccantem acrimoniam, vi eidem oppoſita, infringere poſſunt; unde, quum ſæpe dyſenteria à putrido, ſæpe etiam acida & aceſcentia egregia fiunt antidyſenterica

XXIV. Tertiæ indicationi ſatisfaciunt ea; quæ vi adſtringendi prædita ſunt, inter quæ chalyps: cort. granat. Catechu: cortic. caſcaril. & ſimarubæ ab efficacia ſua plurimum laudantur: nec opio, nec balſamicis, nec vulnerariis ſua laus deneganda.

XXV. Atque hæc quidem omnia non per os tantum ingerere, ſed & externe adplicare, & per clyſmata injicere oportebit.

XXVI. Torminibus occurrunt opiata. Stranguriæ balſamus ſulphuris, vel ſimplex, vel aniſatus mederi dicitur.

XXVII. Num quas & quales vires in dyſenteria lac aſininum habet? an & quando aqua calcis convenit? Numquid & quando aquæ chalybeatæ conducunt? an vere poſſunt exiſtere ſpecifica antidyſenterica?

CAPUT XV.

De Teneſmo.

DYſenteriæ prodromus, comes, pediſequus teneſmus, eſt frequens deſidendi conatus cum irrito vel parvo tantum effectu.

II. Ubi vero quidpiam excernitur, paucum illud eſt & varium: pituita, eaque vel opaca, vel ſplendida, vel pura, vel fœcibus ſtriiſque ſanguineis variegata: bilis flava, atra, porracea, æruginoſa: ſanguis purus, vel infectus: pus: ichor: ſanies cancroſa: carunculæ: infecta.

III. Jungitur plerumque ingens conatus: dolor ſæpe enormis: ani procidentia: febris: convulſiones: animi deliquia: ſuccedente haud raro ipſa morte.

IV. Sedes mali inteſtinum rectum. Partes adfectæ omnes ejuſdem fibræ. Cauſa efficiens irritatio: hinc ſpaſmus & convulſio.

V. Quum vero irritans cauſa poſſit hærere in inteſtino recto, vel & extra illud: hinc duplex teneſmus, *idiopathicus* alius: alius *ſympathicus*.

VI. *Idiopathici* cauſa multiplex. Inflammatio: excoriatio: ulcus: acris materia, acida, alcalina, oleoſa rancida, bilioſa: vermes: pituita, quæ aliquando mali cauſa, aliquando effectus: vulnus: hæmorrhoïdes: diarrhœa: dyſenteria: peregrina corpora.

VII. *Sympathici* cauſa, quodcunque veſicæ urinariæ vitium, calculus, dyſuria, ſtranguria,

iſchuria : convulſiones : epilepſiæ : ſpaſmi hyſterici : labes inteſtinorum tenuium.

VIII. Diagnoſis morbis facilis : cauſarum diſtinctionem ad prognoſin & curationem neceſſariam docebunt prægreſſa : concomitantia ſymptomata : excretæ materiæ indoles.

IX Eventus mali varius : ſæpe leviſſimum eſt & flocci faciendum : gravius ſæpe : haud raro graviſſimum & letale : in gravidis non contemnendum.

X. *Sympathicus* curatur , curato morbo , cujus ſymptoma eſt , ſemper tamen loci adfecti ratione habita.

XI. *Idiopathicus* varia exigit remedia pro cauſarum , à quibus oritur , varietate , V. S. blanda oleoſa : humectantia : & mollientia : mucilaginoſa : detergentia : vulneraria : balſamica : anodyna : anthelmintica : fumi , ſuppoſitorii , fomenti , cataplaſmatis , balnei , enematis modo adplicata.

XII. An ergo univerſale datur ad teneſmum remedium ? an hanc laudem meretur argentina , ſive ore ex vino , ſive clyſtere ſumpta , an non maxima inter dyſenteriæ & teneſmi curam convenientia ?

CAPUT XVI.

De Cholera.

MOrbus ventriculo & inteſtinis communis , *cholera* dictus , eſt ea adfectio , qua contenta ventriculo & inteſtinis ſummo cum impe-

petu ſurſum per os ; & deorſum per alvum expelluntur.

II. Eſt autem vel *ſicca*, in qua non niſi elaſtica materies excernitur : vel *humida*, in qua materia liquida ejicitur.

III. *Sicca* maximam habet convenientiam cum morbo ructuoſo, qui νȣ́σος ἐρυγματώδες Hipp. dicitur. *Humida* in *veram* & ſpuriam diſtinguitur.

IV. In *vera* materia bilioſa, undecunque ad inteſtina, & ventriculum delata : in *ſpuria* materia eſculenta, corrupta, eliminatur.

V. Sed & datur & *ſymptomatica* & *critica*; quæ poſterior in febre leipuria potiſſimum occurrit.

VI. Invadente morbo primum motus ſeu fluctuatio circa umbilicum mox preſſio & conſtrictio ad præcordia ſentitur : tum vero nauſea, vomitus, vehementiſſime increſcens : excerniturque materia vel elaſtica, vel humida, diverſæ naturæ, flava, viridis, atra, ſeroſa, pituitoſa, alimentoſa, incredibili quantitate : urget dolor ventriculi & abdominis, cum teneſmo & diarrhœa :adeſt incredibilis anxietas : frigidus erumpit ſudor : ineffabilis virium proſtratio, tanta quidem, ut ipſa nonnunquam mors ſuccedat.

VII. Tantorum vero tumultum cauſa nulla eſt alia, quam coeuntes, facto agmine, & vomitus & diarrhœæ cauſæ, atque adeo violentiſſima convulſio fibrarum ventriculi, inteſtinorum, diaphragmatis, & muſculorum abdominalium.

VIII. Hæc vero convulſio ex veterum ſententia vel à corrupta bile; vel ab ingeſtis alimentis minus elaboratis, vel putrefactis, oritur.

IX. Quamvis vero hæ cauſæ choleram facile generare poſſint: nullum tamen dubium eſt, non ſemper has, ſed alias aliquando adeſſe, & fatalem hanc tragœdiam ludere.

X. Ita docuit experientia, produci choleram à quacunque cacochymia, acida, alcalina, rancida oleoſa: venenis: eſu fungorum: infectis mytulis: morſu viperæ: adſumptis nimia copia fructibus horariis: potibus in fermentationis actu ſuppreſſis: potu aquæ frigidæ: eſu ciborum apeptorum, vel dyſpeptorum; pilorum; unguium; oleoſorum; pinguium; dulcium; mellitorum; carnis ſuillæ; extremarum animalium partium; ſanguinis animalium; lactucæ; cucumerum; peponum; melonum; acrium aromaticorum: ſuppreſſis evacuationibus; maxime ſudoris & perſpirabilis Sanctoriani: animi adfectibus: tempeſtate anni, æſtate & autumno.

XI. Quare aliquando cholera ſicca, aliquando humida? unde tam ingens copia liquidi in cholera excreti? unde tam enormia ſymptomata, quæ choleram concomitantur? ingens convulſio: copia materiæ excretæ; nec excrementitiæ omnis, ſed & utilis, & ſanæ, & vitalis: impeditus liber humorum per convulſas partes transfluxus: nervorum conſenſus ad hoc quæſitum facile reſpondent.

XII. Locus adfectus: natura mali: enormia, quæ morbum concomitantur, ſymptomata ſatis docent, eum periculoſiſſimis & acutiſſimis adſcribendum eſſe: quamvis tamen in omnibus ſpeciebus gradus diſcriminis idem non ſit.

XIII. Difficillima curatu eſt cholera ob contrarias, quæ oriuntur, indicationes: acris enim materia ſui expulſionem indicans evacuantia requirit, ſed ingens virium proſtratio hæc exulare jubet.

XIV. Neque Sydenhamiana methodus, quæ ingentem tenuioris liquoris copiam epotando, & per alvum infundendo acrem materiam temperare, fibraſque viſcerum laxare conatur, aut, ſi malum diutius duravit, ad adſtringentia & opiata devenit, licet certe ſatis videatur commoda, difficultatis omnis expers cenſenda.

XV. Optimum quidem videtur, in adhibenda medicina ad vires attendere, quæ ſi utcunque ſufficiant, per catharticum non nimis validum, & roborans, ad naturæ ductum, materiem acrem ejicere oportebit, additis ad compeſcendas turbas tumultuſque prudenter opiatis.

XVI. Quod ſi vero enormes maxime evacuationes, vireſque plurimum debilitatas conſpexeris; continuo ad corroborantia, ſpirituoſa, aromatica, ſubadſtringentia, opiata, externe adplicanda, interne exhibenda accedere oportet, admiſtis temperantibus.

XVII. Hac vero ratione ſi dejectiones vel plane cohibueris, vel multum minueris: id, quod

de morbi materia ſupereſt, per rheum, aut ſimile catharticum expellere neceſſe erit.

XVIII. Sicca vero cholera ad ſui ſanationem carminantia, antihyſterica, opiata quacunque ratione admovenda requirit.

XIX. An ergo in cholera convenit aquam tepidam epotare? & quando? an copioſus aquæ frigidæ potus conducit? & quando? an pulli juſculum, ut in lienteria? an à rhabarbaro prorſus in cholera abſtinendum? an prius, quam alvus per ſuperiora & inferiora purgetur, corpus humidis & balneis præparandum, ut Hippocrates voluit?

CAPUT XVII.

De vermibus ſeu Lumbricis.

QUanquam nulla ſit cavitas in toto corpore, in quo non aliquando infecta verminoſa reperta fuerint: nullibi tamen frequentius deprehenduntur, quam in inteſtinorum tractu.

II. Tres autem potiſſimum vermium ſpecies in ullis nidulari obſervantur, *teretes*, *cucurbitini* & *lati*.

III. *Teretes*, à cæteris diſtinctiſſimi, utriuſque tubi inteſtinalis tam tenuis quam craſſi tractum occupare obſervantur: & vel vomitu, vel anno expelluntur, mortui, vivi, cito tamen ſi vivi expellantur, intereuntes, majoremve cum terreſtribus lumbricis, quam cæteri, convenientiam habent.

IV. *Cucurbitini*, quos & *aſcaridas* vocant, exigui, plani, albi, vel lutei, figuræ mutabi-

lis, ἀκέφαλοι ſingularis fabricæ, in ſolis craſſis inteſtinis, recto potiſſimum, degunt.

V. *Latus lumbricus*, vel *planus* potius, *tænia*, *faſcia*, *cerium*, *ſolium*, *cingulum*, cæteris, teretibus inprimis, longe rarior: ex variis ſegmentis velut totidem articulis compoſitus: coloris velut aſcarides: incredibilis interdum longitudinis: raro integer, ſed per partes plerumque excretus, obſcuram admodum naturam & originem habet.

VI. An vere eſt animatum corpus? an potius eſt concretus inteſtinorum mucus? an eſt membrana interior inteſtinorum in animatum corpus tranſmutata? an eſt animal ſui generis natum ex humorum corruptione, vel ovulorum excluſione? an eſt non unum animal: ſed catena variorum animaculorum ſecum cohærentium? an illa animacula, quorum cohæſione componi creditur, ſunt aſcarides? Et ſi ita, quomodo illa cohæſio peragitur? an cohærentes aſcarides ſingulæ vitam ſuam ſervant? an amiſſam toti catenæ communicant? an & quomodo regeneratur lumbricus latus? an capite gaudet, an vero ἀκέφαλος eſt? infinita certe hic perquirenda reſtant.

VII. An non & quartum genus vermiculorum datur exilium, teretium, fœcibus infantum ſæpiſſime inhærentium? an potius ſunt primi teretium fœtus, in eos tractu temporis abituri, ubi mole increſcunt?

VIII. Unde vero inteſtinalium vermium origo? an ex putridis humoribus in ventriculo &

inteſtinis contentis oriuntur? an vero ex ovulis producantur? unde illa ova in corpus noſtrum perveniunt? an ab infectis quibuſdam excernuntur, & vel cum aëre, vel alimentis potulentiſque degluiuntur? an potius vermes nobis coævi ſtatuendi, eorumque ſemina, vel ovula, à noſtris parentibus cum ſemine paterno aut humoribus maternis ad nos delata fuerunt, qui ſuis iterum parentibus ſuos vermes debuerunt & illi iterum ſuos ſuis, & ſic porro? an ergo ex primo Adamo ad nos uſque per traduces quaſi propagati ſunt lumbrici? An verior nonnullorum ſententia, qui cenſent, vermes humano generi coævos ſua ovula in inteſtina deponere, quæ cum fœcibus excreta, in herbas depoſita, dein ab hominibus devorata in eorum inteſtinis excluduntur? certe nulla eſt ſententia, quæ ſuas difficultates non patitur.

IX. Quidquid ſit, deprehendimus illos, qui laxa habent inteſtina, magnamque muci illis contenti copiam, præ cæteris inteſtinorum vermibus laborare: unde infantes, pueri, mulieres, viri ſedentariam vitam agentes, morbis chronicis laborantes maxime verminoſi.

X. Quin & carnium animalium, lactis, caſei, mellis, ſacchari uſus vermibus generandis favere videtur: an quod ovula ſecum in corpus deferant? an quod muci copiam augeant & ovulorum excluſionem promoveant?

XI. Cognoſcimus vermes adeſſe per effecta ab iis edita, quæ tamen quum à pituita acriori in inteſtinis hærente æque ac à vermibus excitari

poſſint, incerta admodum eſt eorum diagnoſis; certior evadens, ubi aliquando excretos fuiſſe conſtat.

XII. Hæc autem omnia effecta vel moli lumbricorum & pituitæ, in qua nidulantur: vel roſioni eorundem & natæ hinc irritationi: vel conſumto & exhauſto à vermibus chylo: vel pleriſque horum adſcribi poſſunt.

XIII. Horum vero primaria ſunt venter plerumque tumidus, diſtendus: nauſea, vomitus: alvus interdum conſtipata, interdum ſolutiſſima: adpetitus interdum proſtratus, ſæpius vehemens & caninus: dolor abdominis vagus, fixuſve, ſæpe intermittens: frequentia animi deliquia: ſingultus: tuſſis ſicca, convulſiva: pruritus narium: convulſiones epilepticæ: catalepſis: aphonia: viſus fixus: ſomnolentia: mania: tendinum ſubſultus: corporis emaciatio: laxus totius corporis, hinc & faciei tumor: livor ſub oculis & ad labia: fœtibus oris halitus: narium hæmorrhagiæ: cutis ulcera: febris continua acuta: ſtridor dentium: pulſus exilis, inæqualis, intermittens.

XIV. Aſcaridum ſuſpicionem injicit ani pruritus; certum vero indicium præbet earum in fœcibus excretis præſentia. Lati vero lumbrici non ejecti longe incertiſſima eſt diagnoſis.

XV. Quamquam nihil periculi ſæpe verminoſo morbo ineſt, haud raro tamen diſcriminis expers non eſt, imo fit interdum, ut plane letalis fit. Aſcarides tamen & latus lumbricus omnium minime periculoſi: nam quæ ſympto-

mata huic tribuit antiquitas, ea quidem non obſervantur. An & qualis prognoſis ex vermibus in acuta & continua febre excrétis peti poteſt? án intereſt, utrum ore, alvo expellantur?

XVI. Cura mali obtinebitur, 1. vermes enecando. 2. enectos vel vivos expellendo.

XVII Enecantur vermes, 1. deſtruendo eorum nidos. 2. exhibendo remedium vermibus venenat.

XVIII. Deſtruitur nidus remediis pituitam incidentibus, attenuantibus, è corpore expellentibus: quem in finem conducunt ſaponacea: ſalina fixa: volatilia, alcalina, neutra: gummata ferulacea: amaricantia: abſtergentia: cathartica hydragoga, phlegmagoga, antimoniata, mercurialia: quæ non interne tantum exhibentur, ſed & externe admoventur.

XIX. In exhibendis remediis vermibus venenatis talia eligenda, quæ, vermibus inimica, infantibus vix nocere poſſunt. Necant autem vermes amaricantia: oleoſa: dulcia: mellita: mercuralia, tam mercurius crudus, quam vario modo præparatus: ſalina neutra, acida: vitriola: venerea: martiata: antimoniata: indigeſtilia, terrea: tum & forte ſpecifica quædam, quorum applicatio externa, æque ac uſus internus, neceſſaria eſt.

XX. Vivi mortuive vermes expelluntur corpore per purgantia validiora.

XXI. Aſcarides latique lumbrici vix enecantur, fuganturque melius, quam per enamata aquoſa, ſalina; & ſuppoſitoria mercurialia. Certius forte ſpecifico, de quo vid. Biblioth. Raiſon. T. XXXII. & XXXIII.

XXII. An clyſmata vermibus fugandis dicatâ potius ex remediis, verminoſo generi amicis, quam inimicis & deleteriis conflari debent? an clyſma ex fumo nicotianæ paratum in vermibus & lato potiſſimum lumbrico uſui eſſe poſſet?

CAPUT XVIII.

De Hæmorrhoïdibus.

TUmentes, expanſi, & in tubercula elevati venarum quæ per inteſtinum rectum decurrunt, ramuli, *varices* vel *hæmorrhoïdes* appellati, ſive ſicci, ſive humidi; ſæpe quidem efficaciſſimi remedii tam prophylactici quam curatorii vice funguntur: ſed haud raro varia eaque graviora incommoda inducunt.

II. Etenim vel *nimio fluxu*, vel *eodem* plane *ſuppreſſo*, vel *graviori dolore excitato* lædere inprimis conſueverunt.

III. Et certe *ſi nimium fluant* eadem ſymptomata, quæ à cæteris hæmorrhagiis copia auctis, expectanda erunt.

IV. Neque aliæ multum hujus, quæ cæterarum ſanguinearum evacuationum, cauſæ ſunt.

V. Quin & curatio eadem. Interdum V. S. revulſoria in brachio: aliquando & catharticum: longe ſæpius adſtringentia, coagulantia, ſtiptica ad anum quacunque ratione adplicata conducunt. Cæterum per eccoprotica alvus laxior, ſponte ni fuerit, reddenda.

VI Quin & hæc fruſtra ſi forent adplicata, ad extirpationem hæmorrhoïdum, ſive ſectione, ſive

ſive uſtione, ſive roſione peragendam deveniri oportere plerique ſuadent.

VII. An in inveteratis hæmorrhoïdibus omnes ſunt tollendæ? an vero una ad minimum aperta ſervanda?

VIII. *Suppreſſus fluxus* ſi fuerit: nullus non morbus imminet: qui tollitur, revocato eodem: quod per laxantia, ſtimulantia, & adplicatas ad tumentia vaſa hirudines commodiſſime peragitur.

IX. *Nimius dolor* oritur à nata inflammatione: vel ab acri materia rodente, irritante: vel à nimia vaſorum tenſione per contentum ſanguinem. Curatur laxantibus eccoproticis: antiphlogiſticis: lenientibus: oleoſis: involventibus: anodynis: diſcutientibus: ſaturninis: ſulphuratis: camphoratis: hirudinibus: ſuppreſſo etiam ſtillantis acrioris humoris fonte.

X. An in iis, qui frequenter hæmorrhoïdibus obnoxii ſunt, utile eſt cauſticum ad tibiam admovere?

LIBER OCTAVUS.

DE

MORBIS RENUM ET VESICÆ.

CAPUT PRIMUM.

De Nephritide.

RENES, ut cæteras partes nervis inſtructas, dolere poſſe fabrica eorundem evincit. Vocatur ille adfectus *nephritis*, quæ pro varietate cauſæ dolorem excitantis in varias ſpecies diſtinguitur.

II. Hos vero renum dolores cognoſcimus, & ab iis, qui vicinas partes occupant, diſtinguimus, ex regione, quam occupant. Dolor enim in lumbis ſentitur, diffuſus per abdomen, ejuſque latera, quæ ilia vocant, ad pubem. Adeſt teneſmus ad excernendam urinam : teſtis vel alteruter vel uterque ſurſum tractus : femoris obtuſus dolor, ſtupor : nauſea : vomitus : ſingultus : ructus : flatus : borborygmi : urina ut plurimum parca, aquoſa, pellucida, interdum rubra, turbida, ſæpe admiſta habens pituitam, floccos, pilos, ſabulum, calculos, ſanguinem, pus. Alvus ſtricta aliquando, aliquando ſoluta.

III. Quibus pleriſque phænomenis nephritici dolores tum à rheumaticis, tum à collicis, quibuſcum ab expertiſſimis etiam nonnunquam confuſi fuere, diſcernuntur.

IV. Talis vero nephritis à variis cauſis excitari poteſt, quas inter frequens ſatis inflammatio, naſciturque tum *nephritis inflammatoria.*

V. Quæ quidem præter cauſas omnibus cæteris inflammationibus communes nonnullas ſibi proprias & privatas habet, inprimis acria diuretica; alcalina; inſecta, tum & natos in renibus calculos.

VI. Dolor lumborum acutus, pungens, pulſans, cum ſenſu ardoris conjunctus: febris continua, acuta: urina flammea, fœtens, parca, vel & interdum albicans, ſimul cum pleriſque phænomenis (§. II.) diagnoſin mali abſolvunt.

VII. Facilis mali in plenariam urinæ ſuppreſſionem; ſuppurationem; ulcus; gangrænam; alcalinam humorum acrimoniam tranſitus, periculoſiſſimorum morborum numero hanc nephritidem habendam docet; unde vel citiſſima aliquando, vel lenta quidem, ſed inevitabilis, mors facile oriri queat.

VIII. Curatio exigit V. S. ſæpius repetititam: iterata clyſmata, laxantia, refrigerantia: decocta antiphlogiſtica, diluentia, aceſcentia, acida: pulveres nitroſos, an & camphoratos? hæmorrhoïdas provocantia: fomenta, linimenta, cataplaſmata, inflammationi oppoſita: balnea, ſemicupia. An his præmiſſis & cucurbitæ

X 2

& veſicantia ad locum adfectum admovenda?

IX. Ut viſcidum inflammatorium, ita & phlegma frigidum vaſa renalia obſidere poteſt, naſciturque tum, non infrequens, *nephritis pituitoſa.*

X. Cognoſcitur ex indiciis nephritidis in genere §. 11. ex abſentia ſignorum phlogiſticæ & calculoſæ: ex temperie: ex prægreſſis: ex excreta urina alba, viſcida, tenaci.

XI. In ulla nephritide, in hac certe paulo acriora conveniunt diuretica: alcalina: catharthica mercurialia: motus corporis mechanicus: frictio.

XII. *Nephritis hyſterica*, frequentiſſima, ſpaſmodicæ vaſorum conſtrictioni ortum debens, cognoſcitur ex temperie corporis: cauſis prægreſſis: abſentia ſignorum cæteris ſpeciebus propriorum: urina copioſa, alba. Curatur abſtinendo ab omnibus evacuantibus: exhibendo carminantia, fœtida, opiata.

CAPUT II.

De Nephritide calculoſa.

SI dolor renum originem habuerit à materia calculoſa in renibus hærente, vel iiſdem impacta, *nephritis* dicitur *calculoſa.*

II. Quæ quidem longe frequentiſſima: quamvis enim nullum ſit in toto corpore cavum, in quo non aliquando calculos deprehenderint medici, nullibi tamen ſæpius enaſci obſervarunt,

quam circa bilis & urinæ officinam, & longe adhuc frequentius in hac, quam in illa.

III. Cujus quidem rei ratio videtur petenda ex ſingulari bilis & urinæ indole.

IV. Quamvis enim in humoribus omnibus corporis noſtri eadem dentur elementa, quæ in calculo, atque adeo haud difficulter calculus ubique enaſci poſſe videatur: major tamen alcaleſcentia, quæ urinæ & bili præ cæteris humoribus ineſt, eos liquores frequentius in calculos abire facit.

V. Conſtat enim calculus potiſſimum ex terra, oleo & ſale alcalino, quales & ex humoribus omnibus educi poſſunt: tum & ingenti aëris copia: quæ ſibi juncta & unita faciunt calculoſam, duram, difficulter ſolvendam maſſam.

VI. Neque enim ſolvi poſſunt calculi, niſi uniens illud principium excutiatur, quod in urinæ calculo, ſolo nitri acido fortiſſimo, & putrefactione majori videtur poſſe præſtari.

VII. At quale eſt uniens illud principium? an ſalinum alcalinum? an illud ſolum? an ſpiritus lapidificans, Gorgoneus adpellatus? an calculus eſt pituita venarum calore coagulata, ut Galenus? an id docet mucoſum, quod calculoſorum lotio ſæpe inhæret, ſedimentum? an à tartaro oritur? an à particulis metallicis intra corpus receptis? an à detritis lapidis molaris particulis, farinæ immiſtis, & ſic cum pane deglutitis?

VIII. Quanquam autem in omni urina calculoſa hæreant elementa non tamen inde naſ-

cetur calculus, niſi ſtagnatione, putrefactione, aut magnetiſmo attractis ab alio corpore urinæ admiſto calculis elementis.

IX. Ex quibus evidens eſt, quare, licet omnes homines in ſuo lotio elementa calculi habeant, non tamen omnes calculo laborent. Sane quamdiu elementa calculi per mortem urinam libere fluctuant, non generabitur calculus: ſed tum naſcetur: ubi diu lotium ſtagnat, aut peregrinum ei inhæſerit corpus, quod magnetis inſtar calculi elementa ſibi adplicata.

X. Nec minus certo patet ratio, quare plerumque atonia & laxitas tubulorum uriniferorum: ſpaſmodica vaſorum contractio: inflammatio: contuſio: vulnera: ſuppuratio: diuturnus decubitus: lumborum arcta conſtrictio: incaleſcentia: obeſitas: quies corporis, calculum renalem antecedere & generare conſueverint.

XI. Nephritidem calculoſam ſuſpicamur primum, mox certius cognoſcimus ex ſignis generalibus nephritidis: ex abſentia febris, utique initio: ex nativitate: ex antegreſſis paroxiſmis: ex materiæ arenoſæ excretione: ex frequentiore teneſmo ad urinam reddendam: ex natura doloris: ex urina cruenta, ſabulo, membranis, muco, floccis referta.

XII. Utrum vero uterque ren, an alteruter, & uter adfectus ſit, ex ſymptomatum intenſitate, doloriſque ſede intelligitur. An ſiniſter ren dextro frequentius laborat? an id lienis efficaciæ, an potius ſitui renis ſiniſtri adſcribendum eſt?

XIII. Malum, ſi levius fuerit, non adeo metuendum: ſin gravius, haud raro in inflammationes, ulcera, tabem, quin & funeſtam iſchuriam abit.

XIV. Cura mali in paroxyſmo verſatur in eo, ut calculo renali exitum ex renibus conciliemus, eumque per ureteres ad veſicam urinariam determinemus. Extra paroxyſmum, ut novi calculi geneſin, ſi fieri poſſit, præcaveamus.

XV. Priori indicationi ut ſatisfiat, ſollicite cavendum ab omnibus, quæ impetum humorum in renes calculumque augent, qualia ſunt acria diuretica, ſtimulantia, ſive ex vegetabilibus, ſive animalibus parata.

XVI. Neque convenire videtur illa methodus, quæ per roborantia & adſtringentia vaſorum actionem in calculum augere, ejuſque expreſſionem perficere tentat.

XVII. Sed potius laxanda & debilitanda vaſa renalia, ut calculum non arcte amplexa illi cedant, eumque ſic facile tranſmittant.

XVIII. Quapropter in graviori paroxyſmo idem fere agendum eſt, quod in nephritide inflammatoria. Igitur V. S. laxantibus, diluentibus, emollientibus, oleoſis internis, externis, forma clyſmatis, fomenti, cataplaſmatis, linimenti, balnei, ſemicupii, utendum erit: nec omittenda, quæ ſatis prædicari non poſſunt, opiata.

XIX. Qui vero in paroxyſmo vehementer urget vomitus, licet ſane incommodus ſit alio

tamén nomine prodeſſe poterit, & ſic ſi vel ſiſti continuo poſſet, dubium eſt, an continuo ſiſti deberet.

XX. Alteri indicationi (§. XIV.) ut ſatisfaciamus, tollendæ ſunt cauſæ, quarum vi utque efficacia calculus renalis generari poteſt.

XXI. Quæ cum ſint urinæ ſtagnatio, putrefactio, & heterogenea corpora renibus inhærentia: urina mobilis ſervanda, nimia alcaleſcentia impedienda, & peregrina illa corpora excutienda erunt.

XXII. Quapropter diluentia, acida & aperientia, atque diuretica, prudenter tamen exhibita, egregie conveniunt.

XXIII. Unde intelligitur, quare infuſum theæ: aquæ minerales: aqua pura: ſuccus limonum: fructus horarii: infuſum veronicæ, hederæ terreſtris, cicerum decoctum: ſulphurata: liquor nitri fixi: tincturæ acmellæ, pareiræ bravæ: allium: raphanus: terebinthinata: millepedes: ſales alcalini per incinerationem facti: balſama varia, ſimilia, adeo à pleriſque laudentur, quæ tamen non niſi caute, nec promiſcue in omni ſubjecto adhibenda erunt. Cæterum vix in alio morbo major diætæ habenda ratio. Videri meretur Theoph. Lobb. de *diſſolventibus calculos*, &c.

XXIV. An in nephritico paroxyſmo cucurbitam ad lumbos admovere convenit? an veſicatorium? an, ſi calculus renibus impactus hæret, nephrotomia tuto inſtitui poteſt? an V. S. & mercurius dulcis in nephritide aliquid poſſunt?

CAPUT III.

De calculo Veſicæ.

EJectus è renibus calculus per ureterem, licet anguſtiorem, ſatis facile deſcendit: at ſi major fuerit, eundem ſæpe obſtruit, impactus hæret, & mole increſcens graviſſima interdum ſymptomata excitat.

II. Diverſa autem in diverſis locis ureteris anguſtia facit, ut alibi facilius, difficilius alibi calculus retineatur: hujus vero retentionis metus inprimis eſt, ubi ureter oblique inter tunicas veſicæ procurrit: unde inter eas aliquando hæſiſſe calculus fuit obſervatus.

III. Talis autem conditio ſi adfuerit, calculi deſcenſus in veſicam promovendus, non ſtimulantibus diureticis: ſed V. S. diluentibus: mellitis: oleoſis blandis: mollibus fomentis, cataplaſmatis, unguentis: balneis, ſemicupiis: cucurbitis ventoſis.

IV. Quod ſi nunc in veſicam illabatur, ipſo ſæpe, quo illabitur, momento ab adfluente urina, & ſtimulo veſicæ in urethram ſummo ægri emolumento expellitur.

V. Quod niſi continuo fiat, quantocius procurandum eſt, epotis aquoſis: urina aliquandiu, nec tamen nimis, retenta, & dein vi preſſa: fomentis, cataplaſmatis, linimentis: tum & flexo ad anteriora corpore.

VI. Atque hac ratione majores etiam calculi feliciter ejiciuntur, qui tamen ſi magnam mo-

lem habuerint, ſæpe in urethram impacti hærent, & plenariam ejuſdem obſtructionem efficiendo lotii exitum ſupprimunt.

VII. Hoc vero ſi factum eſſe conſtiterit, illico egreſſus calculi promovendus: urethram laxando: ſub calculo comprimendo: inflando: ſugendo: oleum injiciendo: tenaculis calculum adprehendendo: urethram diſſecando.

VIII. Neque temere expectabimus, donec formato ab ipſa natura ruptoque abſceſſu calculus exeat.

IX. Quod ſi vero illapſus in veſicam calculus exire neget, de die in diem moles ejus increſcet, exitum ſibi difficiliorem primum, mox ἀδύνατον reddet, naſceturque *major veſicæ calculus.*

X. Etenim ex adfluente adſiduo & acriori urina elementa calculoſa attrahet, ad ſe adplicabit; & haud diſſimili ratione, ac alliorum capita ex variis lamellis ſibi incumbentibus conſtant, ex variis ſtratis calculoſis contextus brevi ingentem maſſam formabit.

XI. Quæ quamvis plerumque libera in veſica fluctuet, docent tamen experimenta, eandem cum veſica urinaria concreſcere poſſe.

XII. Ex quibus omnibus liquet, primam originem calculi renibus deberi, incrementum veſicæ, confirmante id nucleo calculi, & illum inveſtiente calculoſa cruſta.

XIII. Neque tamen hæc ita conſtanti lege fiunt, quin & aliquando in veſica generari, non attacto rene, calculus poſſe videatur.

XIV. Dolor in excernenda urina : dyſuria : ſtranguria : frequens iſchuria : urinæ fluentis ſubita ſuppreſſio : teneſmus alvi cum teneſmo veſicæ conjunctus : ſenſus ponderis in hypogaſtrio : frequens urinæ ſtillicidium, incontinentia : frequens in glande penis pruritus, ejuſque contrectatio : inceſſus cruribus divaricatis : frequens membri erectio : excretio urinæ cruentæ, purulentæ : ſabuloſæ ; pallidæ ; turbidæ ; ſedimentum grave, craſſum, mucoſum deponentis ; graveolentis : ortus ex parentibus calculoſis : prægreſſa nephritis ſummam certe ſuſpicionem calculi veſicæ, nec tamen certam diagnoſin, præbent.

XV. Hæc vero exploratione per digitum, ſed potiſſimum catheteriſmo demum obtinetur : quanquam negari non poteſt, vel hinc dubios admodum & incertos aliquando chirurgos mediciſque diſcedere, quod variis & diverſis cauſis adſcribi poteſt debetque.

XVI. Molis calculoſæ augmentum inevitabile : ejus preſſio attrituſque ad veſicam : acerrima calculoſorum urina, neceſſariam reddunt veſicæ inflammationem, ſuppurationem, ulcera, quæ dolores intenſiſſimi concomitantur : unde lentæ febres, tabes, atrophia, & tandem, ſed tardo gradu adrepens, nec niſi poſt ſæviſſima tormina vitæ gratiſſimum finem imponens mors.

XVII. Educitur contentus veſica calculus facta veſicæ ſectione, inſtitutaque operatione, quæ, recepto quidem, ſed minus tamen commodo nomine, *lithotomia* adpellatur.

XVIII. Quæ quidem quatuor inprimis modis peragi poſſe deprehenditur, *adparatu*, ut vocant, 1. *parvo*: 2. *magno*: 3. *alto*: 4. denique *laterali*.

XIX. Ex quibus poſtremus cæteris quibuſcunque longe videtur præferendus, & unus in noſtra patria frequentatur, idque ea potiſſimum ratione, qua celeb. Ravius ſuo illam inſtituit tempore, & feliciores lithotomi eam inſtituunt hodie.

XX. Quamvis autem chirurgorum induſtria ad eum perfectionis gradum evecta ſit hæc operatio, ut ſane pauci, qui eidem ſe ſubjiciunt, ſi ſectorum numerum ineas, inde moriantur: res tamen certa eſt ejus eventum dubium ſemper & incertum, atque adeo periculi non expertem eſſe hanc medendi rationem.

XXI. Quæ cum ita ſint, mirum non eſt, dudum excitatos fuiſſe medicos, ut ſummi humani generis bono in talem ſanandi methodum inquirerent, quæ lithotomia & certior & tutior foret.

XXII. Hanc vero ſe obtinere poſſe cenſebant, ſi tale detegerent remedium, quod, intacta veſica, calculum diffringeret, ſolveret, & ſublata cohæſione in minimas moleculas divideret, quæ ergo, ut totidem minores calculi, cum urina per urethram projici poſſent.

XXIII. Spem ſucceſſus injiciebat obſervatio, qua conſtitit, aliquando adeo friabiles fuiſſe veſicæ calculos, ut ad cathereris attactum in pulverem fere converſi fuerint.

XXIV. Non vero unum alterumve remedium, ſed longe plurima deprædicata ſunt, quibus vim calculum diffrigendi attribuerunt, quæque hinc *lithontriptica* appellata fuere, ut ſunt elixir ſalutis angliç: graminis ſuccus: ſemina dauci: herba ſaxifragia: paronychia: ciceres rubri: piſa: fabæ turcicæ: thea: acmella: rad. pareiræ bravæ: allium: millepedes, & innumera alia.

XXV. Et quamvis circumferantur quædam experimenta, quæ videantur docere, nonnullis horum aliquam ineſſe efficaciam: res tamen certa eſt, nullum huc uſque cognitum eſſe remedium, cujus ſucceſſus tot experimentis comprobatus eſt, quam celebre illud anglicanum *Joannæ Stephenſiæ.*

XXVI. Hoc vero maximam partem ex alicantico ſapone, & calcinatis ovorum teſtis conſtans, & ex fortiſſimo alcali componitur, & vivæ calcis naturam habet.

XXVII. Quare putrefaciendo inprimis videtur agere,& executere illud principium ſalinum,quod elementa calculi inter ſe jungebat modo: quo igitur excuſſo, ab invicem ſecedant, neceſſe eſt.

XXVIII. Neque difficulter intelligitur, quare experientia docuerit, hoc remedium longe plus valere in veſicæ quam in renum calculo: tum etiam in adultis, ſenibuſque, quam in pueris.

XXIX. Quin & certo liquet, non adeo univerſaliter tutum eſſe remedii uſum; imo vero fieri poſſe, ut gravia, horrenda & letalia ſymptomata excitet. Nihil certe ab omni parte beatum.

XXX. Symptomatibus ante ſectum calculum occurrunt diluentia : lenientia : mucilaginoſa : oleoſa : opiata.

CAPUT IV.

De ulceribus Renum & Veſicæ.

Ulcera *renum & veſicæ* pro cauſa ſua agnoſcunt omnia, quæ continuitatem horum viſcerum ſolvere quacunque ratione poſſunt : inflammationem : abſceſſum : vulnera : contuſiones : acria quæcunque huc delata : omnium autem frequentiſſime calculum.

II. Cognoſcitur malum, tum ex prægreſſis : tum potiſſimum ex urina, quæ turbida, ſubalbicans, aut & cruenta, graveolens, ad fundum vaſis deponit ſedimentum craſſum, tenax, glutinoſum, purulentum, flocculentum, membranoſum, carnoſum aliquando. Nec tamen ſola urina purulenta certum hujus morbi indicium præbet.

III. Utrum vero renes, an veſica laborent, cognoſcimus, 1. ex prægreſſis. 2. ex ſymptomatibus conjunctis. 3. ex doloris, ſi adſit, loco, 4. ex puris copia. 5. ex ejuſdem qualitatibus. 6. ex juvantibus & nocentibus.

IV. Loci adfecti indoles ; functio ; impoſſibilis quies ; adfluxus acrioris urinæ ; ſummam ſanandi morbi difficultatem docent, quæ quidem in ſenibus maxima ; ſed in calculoſis interdum gravior, levior quandoque.

V. Ulcera renum tractantur remediis cauſam mali, ſi fieri poſſit, tollentibus: cathartibus mercurialibus: diluentibus: vulnerariis: detergentibus: balſamicis: conſolidantibus. Quæ inter decoctis lignorum: aquæ calcis: aquis pyrmontanis, ſpadaniſve: lacti aſinino, &c. primæ debentur.

VI. Similibus veſicæ ulcera tractanda, ſed immiſſio catheteris; immiſſi retentio; & vulnerariorum per eundem injectio maxime hic videntur efficaciæ.

VII. Quibus quidem remediis ſi uſus opiatorum interponatur, tanto certe plus valebunt, gaudebimuſque aliquando, quod inſanabile primum videbatur ulcus, ſanari feliciſſime.

CAPUT V.

De Mictu cruento.

QUotieſcunque ex veſica urinaria vel purus putus ſanguis, vel, quod frequentiſſime fit, urinæ miſtus excernitur, toties illud malum *mictus cruentus* adpellatur.

II. Qui igitur originem habet, vel ex renibus, vel ex ureteribus, vel veſica urinaria, vel omnibus his locis ſimul: nam qui ſanguis ex urethra, etiam non reddito lotio, ſtillat, huc referri vix conſuevit.

III. Quo vero ex loco cruor oriatur, determinabunt, 1. doloris locus. 2. copia excreti ſanguinis. 3. phænomena urinæ ejectæ. 4. ſym-

tomata conjuncta; quam vero difficulter id ſæpe fiat, nemo in artis opere verſatus ignorat.

IV. Exit autem ſanguis è ſuis vaſis vel διαιρέσει, vel ἀναστομώσει.

V. Διαίρεσις fit vel à vi externa : vel à calculo : vel ab ulcere : vel acri alia rodente materia.

VI. Ἀναστόμωσις à plethora : criſi morbi : ſuppreſſione menſium, hæmorrhoïdum, narium hæmorrhagiæ ſanguine rarefacto, vel & impetuoſius moto.

VII. Locus adfectus; cauſa mali; ſanguinis copia, indoles prognoſin mali abſolvunt, ſæpe certe minus fortunatam.

VIII. Ad curam mali indicatur, 1. cauſas tollere. 2. vaſa aperta conſtringere. Sed nec tamen poſterius fieri debet, niſi prius præſtiterimus, utique rariſſime; ſæpe autem, dum prius obtinere conamur, obtinemus & alterum.

IX. Prius V. S. educto calculo: ſanato ulcere: refrigerato ſanguine : involuta & temperata acrimonia : revocatis evacuationibus peragitur.

X. Poſterius per adſtringentia & conſolidantia commode tentatur; ſive epotentur, aut externe admoveantur: vel & per catheterem in veſicam, ſi ea adfecta fuerit, injiciantur.

XI. Ne vero coagulatus ſanguis in renibus aut veſica morans calculo commodiſſimam occaſionem præbeat, epotis diluentibus & mellitis ſolvendus atque expellendus erit.

CAP.

CAPUT IX.

De Diabete.

Diabetes, quæ & *dipſacus*, *hydrops ad matulam*, *diarrhœa in urina*, quin & aliis nominibus adpellatur, vitiis renum accenſeri, & in *veram* ac *ſpuriam* diſtingui conſuevit.

II. *Vera* vocatur celerrima & copioſiſſima potus adſumti, nec mutati, per renes & veſicam excretio.

III. *Spuria* autem diabetes eſt copioſa evacuatio urinæ aqueæ, pallidæ, inodoræ, adſumta potulenta quantitate longe excedentis.

IV. Quamvis autem utraque ſpecies raro occurrat, *vera* tamen *ſpuria* rarior; quin & multi, nec immerito dubitant, utrum *vera* vera unquam fide obſervata fuerit.

V. Incredibilis excretio urinæ, potulentorum quantitatem longe excedentis, albicantioris, ſubturbidæ, inſipidæ, inodoræ, cum filamentis & pelliculis innatantibus, ſitis vehementiſſima: ſumma linguæ fauciumque ariditas: æſtus ingens: tabes ut plurimum & colliquatio corporis: febricula nulla primum, inde lenta: levis dyſuria: lumborum teſtium, ilium à retento lotio intumeſcentia: pedum œdema: mali augmentum circa plenilunium, ſpuriæ diabetes, quæ, una nobis obſervata, una explicatur, diagnoſin abſolvunt. An aliquando eſt critica? an quolibet ſeptennio recurrit? An & ad ſeptenarium dierum, hebdomadum, menſiumque numerum ſe adcommodat?

VI. Cauſa mirabilis adfectus in ipſo ſanguine quærenda videtur : qui ſi quacunque de cauſa diſſolutus & in ſerum converſus fuerit , facile tantam lotio materiam ſufficere poteſt.

VII. Quod vero converſus ille in aquam ſanguis potius per renalia vaſa exeat , id ſane ſingulari renum conditioni , & quidem nimiæ eorundem laxitati , adſcribendum videtur.

VIII. Et certe hanc ſententiam videntur confirmare ea , quæ diabeten antecedere obſervata ſunt : tum ejuſdem ſymptomata : nec non per experientiam comprobata curatio.

IX. An ergo ſoli renum laxitati morbus hic tribui debet ? an potius cum Meadio bilis accuſanda videtur , ſi ſcilicet ſal in eadem defecerit? aut venenum aliquod in ſanguinem ingreſſum ſuſpicabimur ? an colliquati ſanguinis cauſa in ſale acido quærenda ?

X. Docuit experientia longe plures ab hoc morbo extingui , quam liberari : nec obſcura ratio : qui vero ſervantur , horum alii cito ſatis, tarde alii evadunt.

XI. Cura mali ut obtineatur , 1. revellendi humores à renibus , 2. tollendæ cauſæ , quæ ſanguinem diſſolverunt , 3. diſſolutus ſanguis compingendus , 4. vaſa renalia roboranda.

XII. Prius fit rheo , an & V. S. ? alterum non eadem ſemper peragitur ratione , ſed ex prægreſſis determinanda : acida hic ſæpe certe egregia. Ad tertium laudantur glutinoſa , mucilaginoſa , non tamen adeo magnæ , ut videtur , efficaciæ : ſed potentiora ſunt , quæ &

quartæ indicationi ſatisfaciunt, aromatica, adſtringentia, chalybeata, interne exhibita, externe adplicata. Nec refragantur obſervationes.

XIII. Interim ſicciſſima diæta eſt inſtituenda, & cavendo à cauſis recidiva præcavenda.

CAPUT VII.

De incontinentia urinæ.

QUotieſcunque homini, vel inſcio, vel invito, lotium ex veſica per urethram effluit, toties *urinæ incontinentia* laborare dicitur.

II. Cujus ergo duæ ſpecies ſunt, tum ratione phænomenøn, tum cauſarum, tum & loci adfecti ab invicem diſtinctæ, quarum alteram *inſenſilem*; *invitam* alteram haud incommode dixeris.

III. Quin & pleroſque ſcriptores inter *perpetuam* & *nocturnam* diſtinguere videas.

IV. Quum ſuperata ſphincteris muſculi reſiſtentia lotium effluat, liquet omne illud, quod efficere poteſt, ut urina eam reſiſtentiam ſuperet, inſcio homine generaturum *inſenſilem incontinentiam*: quod vero, nolente licet homine, tamen eum renixum vinci facit, *invitam*.

V. *Inſenſilis* cauſa hæret in muſculo vel paralytico, quacunque de cauſa non accurate veſicæ orificium claudente. Unde intelligitur, quare tempore ſomni in pueris: in ſenibus: in animi deliquio: in apoplecticis: hemiplecticis:

paraplecticis : calculo , aut ulcere veſicæ labo-rantibus : calculum ſectis : malum adeo fre-quens.

VI. *Invitam* vero efficiet vel debilitas ſphinc-teris : vel ſpaſmus & contractio veſicæ : & preſ-ſio vicinarum partium in eandem.

VII. Unde liquet , quare hyſtericis : con-vulſis : acerrimam urinam habentibus : tuſſi fe-rina , vomitu laborantibus : gravidis : hæmor-rhoïdariis : alvum ponentibus : calculoſis : menſ-truis , inſtantibus , toties involuntarius urinæ effluxus.

VIII. Neque incommode huc referas illud in-voluntarium urinæ ſtillicidium , quod à paraly-ticis, vel debilitatis muſculis acceleratoribus uri-næ producitur , quod in ſenibus frequentiſſi-mum.

IX. Ex quibus omnibus manifeſto liquet, fie-ri per rerum naturam non poſſe , ut omnis uri-næ incontinentia , quæ à tam diverſis & toto cœlo diſtinctis cauſis pendet , eadem ratione cu-rari poſſit : atque adeo inepte tot ſpecifica ad-verſus hunc morbum deprædicari , quorum pleraque inertia non tantum , ſed & plane ridi-cula ſunt.

X. Vera autem curatio conſiſtit in tollendis cauſis malum generantibus ; quæ igitur in pa-ralytico , vel debilitato ſphinctere tentari debet per ſtimulantia , roborantia , ſpirituoſa , aro-matica , nervina , cephalica , chalybeata , præ-miſſis , ſi neceſſe , evacuantibus.

XI. Atque hæc quidem non interne tantum

adſumenda dabuntur ; ſed & ad pubem, & ad perinæum forma unguenti, emplaſtri, fomenti admovebuntur ; vel ſiphone in anum injicientur ; vel denique in ipſam veſicam urinariam impellentur & impulſa aliquandiu retinebuntur.

XII. An hic tinctura cochinellæ, aut cantharidum convenit? an balnea ſulphurata proſunt? an ſuffitus nicotianæ?

XIII. Palliant malum lagenula ad corpus alligata, penemque excipiens ; vel & clauſtra peni circumpoſita, urethramque comprimentia ; tum & in ſequiori ſexu annulus vel pila in vaginam uteri intruſa : ſed in his admovendis magna circumſpectione opus eſt.

XIV. Illi vero ſtillicidio, quod §. IX. memoratum fuit, ſuccurrit compreſſio perinæi, aut ſolidius corpus ad locum bulbo urethræ proximum adplicatum.

XV. Cæterarum vero ſpecierum curatio petenda eſt ex hiſtoria illorum morborum, à quibus urinæ incontinentia, tanquam eorundem ſymptoma, generatur.

CAPUT VIII.

De Iſchuria ſpuria.

ISchuria, *anuria*, vocatur vel impedita prorſus, vel inſigniter imminuta urinæ excretio.

II. Quæ quidem ſuppreſſio, ſi inde oriatur, quod nihil lotii in veſica urinaria contineatur, *ſpuria iſchuria*, ad diſtinctionem *veræ*, mox exponendæ adpellatur.

III. Hæc vero *ſpuria iſchuria* commode in duas ſpecies dividitur; vel enim nihil lotii à ſanguine ſecernitur; vel ſecernitur quidem, ſed ad veſicam non pervenit. Prior in renibus: poſterior vel in renibus, vel ureteribus, vel utriſque ſedem habet.

IV. Impeditæ lotii ſecretionis cauſa vel hæret in *ſanguine*: vel in ipſis *renibus*.

V. In *ſanguine*: quando vel copia deficit: vel tantæ eſt tenuitatis, ut ſe ab actione renum attenuari non patiatur, ſive illa tenacitas ſit phlogiſtica, ſive pituitoſa, ſive atrabilaria.

VI. In *renibus*: quando vaſa eorum ſunt vel obſtructa, vel compreſſa, vel conſtricta, vel inertia: ergo phlegmone: pituita: ἀτονία ſeu paralyſis fibrarum renalium: ſpaſmus.

VII. Secretæ in renibus urinæ ad veſicam fluxus impeditur vitio *renum* vel *ureterum*.

VIII. Vitio *renum*: quando tibuli Belliniani compreſſi, obſtructi, aut cavitas pelvis vel abolita, vel multum minuta eſt? Utrumque fieri poteſt, à plethora: inflammatione: pituita: calculis.

IX Vitio *ureterum*: quando vel obſtruuntur, vel comprimuntur: quod quidem à multis cauſis fieri poteſt, ſed fieri inprimis obſervatur, à plethora: inflammatione: pure: pituita: calculo: & adjacentium partium vitio.

X. Iſchuriam cognoſcimus facile: ſpuriam vero eſſe ſcimus ex lumborum dolore, ſive punctorio, ſive obtuſo & gravativo; ſed id non perpetuum: abſentia teneſmi ad urinam red-

dendam : nullo in hypogaſtrio tumore : immiſſo in veſicam cathetere, nihil lotii offendente.

XI. At non ſufficit ſpuriam cognoviſſe, ſed & cauſæ indagandæ ſunt : quod ut ad prognoſin & curationem ſumme neceſſarium ita ſatis ſæpe difficulter fieri poteſt. Temperies : prægreſſa : & conjuncta ſymptomata plurimum hic lucis dabunt : ſed ſæpe tamen incertæ & obſcuræ.

XII. Symptomata morbi interdum jam ab initio gravia, ſed & interdum leviſſima : ἀπυρεξία : laſſitudo : levior febricula : ſitis : ſomnus turbatus : vomituritio : capitis dolor & ſuſurrus : augmentum ſymptomatum : anxietas : ſinguitus : tumor corporis : fœtor urinoſus : convulſio : ſopor : ſudor frigidus : mors.

XIII. Eſt ergo morbus periculoſus, quod & indoles ejus ſatis docet, & experientia confirmat.

XIV. An vero certum datur tempus, ultra quod ſi excurrat malum, homo nunquam ſervatus legitur ? & quale illud ? an deficiens lotium ſubſtitutis aliis excretionibus ſuppleri, & ſic vita prorogari poteſt ? mira certe dantur experimenta.

XV. Quamvis univerſale remedium adverſus iſchuriam exiſtere non poſſit, res tamen certa eſt, vix ullam dari ſpeciem, in qua non cum fructu vena ſecari : clyſmata laxantia injici : blanda olea, linimenta, cataplaſmata admoveri : balnea denique, vel ſemicupia præparari queant.

XVI. Ab his igitur curam mali inchoabimus, ſollicite interim cauſam indagando: quam ubi detexerimus, vario modo pro ejus varietate ſanatio abſolvenda erit.

XVII. Quæ enim iſchuria à plethora, inflammatione, calculo, ſpaſmo oritur, ejus curatio ex præcedentibus facile intelligi poteſt, & in his ſtatim memoranda remedia ſollicite fugienda.

XVIII. Quæ autem à pituita oritur, illa ſtimulantia inprimis & attenuantia requirit. Ergo clyſmata acriora: fomenta ſpirituoſa: cataplaſmata ex ſtercore animalium, ſapone nigro: olea calidioria, & unguenta neurotica: cucurbitæ tam ventoſæ, quam ſcarificatæ: veſicatoria ex cantharidibus, ad lumbos, femora, appoſita: dum intus fortiora diuretica, rad. & ſemina aperientia: ſales tam alcalini ſive fixi, ſive volatiles, quam neutri: balſama terebinthinata: allia: cepæ: raphanus: ſtercora animalium: quin & inſecta diuretica, millepedes, cochinellæ, vermes majales, & cantharides, ſed prudenter exhiberi poſſunt.

XIX. Neque inutile erit, hac in ſpecie mercurialia remedia adhibere, & motu mechanico corpori per concuſſionem conciliato materiam dividere, quod tam per vomitum, quam vectionem curru pernicibus equis tracto fieri poteſt.

XX. Neque diverſa admodum remedia requiruntur, ubi malum ab ἀτονία & inertia fibrarum renalium productum fuerit. Redditur enim horum remediorum ope amiſſa elaſticitas.

CAPUT IX.

De Iſchuria vera.

ISchuriam veram adpellant Medici eam conditionem, qua fit, ut urina in renibus ſecreta & à veſica urinaria excepta ex ea expelli neget.

II. Hujus vero negatæ expulſionis cauſa poteſt hærere vel in ipſa *veſicæ urinariæ ſubſtantia*: vel in ejuſdem *cavo*: vel in *partibus veſicæ vicinis*.

III. Si in *ſubſtantia veſicæ urinariæ* cauſa iſchuriæ hæſerit, peccabunt vel *ſphincter*: vel *fibræ muſculares*: vel *tunicæ veſicæ*.

IV. *Sphincter* iſchuriam generabit, ſi vel inflammatus, vel ſpaſmo convulſus fuerit.

V. *Fibræ* vero *muſculares*, ſi vel inſenſiles, vel plane paralyticæ, vel ultra modum dilatatæ fuerint.

VI. In *tunicis veſicæ* cauſa hærebit, ſi vel inflammatæ fuerint: vel ſuppurentur: aut callus in iis generatus ſit: aut calculoſa cruſta obductæ fuerint: aut fungus: aut varix: aut hæmorrhois, aut alius naturæ tumor in iiſdem enaſcatur.

VII. In *cavo veſicæ* ſi cauſa hæſerit, deprehenditur eſſe vel calculus: vel pituita: vel pus: vel ſanguis congrumatus, ita ſita, ut, collo occluſo, egreſſum urinæ impediant.

VIII. *Vicinæ partes veſicæ* urinam ſupprimere valentes ſunt inteſtinum rectum inflammatum; fœcibus flatibuſque infarctum; hæ-

morrhoïdibus obſeſſum. Uterus fœtu, ſanguine, aqua turgidus. Ovaria, cæteraque viſcera quocunque tumore dilatata. Spina vertebrarum, oſſa femoris luxata. Glandula proſtata mole turgens & indurata. Denique & urethra vel compreſſa, ſive ab externa cauſa, ſive ab increſcentibus, quæ eidem adcumbunt, glandulis: vel obſtructa, ſive à calculo impacto, ſive enato tumore inflammatorio, ſuppuratorio, calloſo, fungoſo, membranoſo, anomalo: vel diſtorta: aut collapſa & coalita.

IX. Cognoſcitur malum ex ſenſu ponderis in hypogaſtrio, pube perinæo: teneſmo ad urinam excernendam, niſi paralyſin veſica contraxerit: tumore ſupra os pubis, magno, ad attactum dolorifico: immiſſo in anum digito inſolitum, tumorem detegente: effluente, profundius immiſſo cathetere, lotio.

X. Neque ſufficit, ipſum malum cognoviſſe, ſed & intelligere oportet cauſas iſchuriam efficientes, quod, licet ſæpe difficulter fieri poſſit, prægreſſa tamen: temperies phænomena conjuncta: juvantia & nocentia attenti & ſagacis medici ſpem haud ita ſæpe deſtituent.

XI. Præter ſymptomata (C. VIII. §. XII. & modo §. IX.) alia quædam topica aliquando in vera iſchuria producuntur. Veſicæ aneuriſma, procidentia, hernia, inflammatio, gangræna, crepatura. Interdum & effluxus urinæ ex umbilico.

XII. Quamvis hæc iſchuria non raro letalis eſſe conſuevit; dici tamen in genere poteſt,

veram ſpuria minus eſſe acutam & periculoſam, tum quod diutius durare ſoleat: tum quod ſæpe cauſæ ejus felicius tolli: tum denique quod ſymptomata certius mitigari poſſint.

XIII. Curatio iſchuriæ veræ ab iiſdem inchoari debet, à quibus ſpuriæ curam incipiendam eſſe C. VIII. §. XV. monuimus, niſi malum diutius duraverit.

XIV. Tum enim immiſſo cathetere contentum lotium educemus, atque illud vel ſæpius, ſi neceſſe ſit, repetemus: vel immiſſum catheterem, flexilem potius, ſi fieri poſſit, quam rigidum, retinebimus, ut jugis adfluenti urinæ effluxus detur.

XV. Quod ubi fit, conabimur removere illas cauſas, quæ iſchuriam produxerunt, quod variis modis pro earundem varietate fieri debere, facile intelligitur, imo interdum vi ipſius catheteris præſtatur.

XVI. Quod ſi vero, ut aliquoties contingit, immitti catheter non poſſit, tollenda ſunt obſtacula, quæ prohibent, quominus ille in urinariam veſicam ingredi queat.

XVII. Si vero hoc præſtari nequeat, vel certæ morti occumbere æger debebit, vel ad paracentheſin veſicæ devenire, qua inſtituta ægri aliquando præſentiſſimo periculo erepti leguntur.

XVIII. Educto lotio, ſublatis mali cauſis, roborandæ ſunt per nimiam dilatationem debilitatæ veſicæ fibræ, ſpirituoſis, aromaticis, adſtringentibus, fomentis, linimentis, emplaſtris.

CAPUT X.

De Dyſuria & Stranguria.

QUotieſcunque homo urinam redditurus ſolito majorem reſiſtentiam, ardorem, doloremve experitur, toties *dyſuria* vel difficultate urinæ laborare dicitur.

II. Si vero frequenter urinam cogatur excernere, & exigua tantum quantitate eandem reddat, idque cum ſenſu ardoris, tum hæc conditio *ſtranguria* adpellatur.

III. Quorum quidem ſymptomatum tanta eſt adfinitas, ut ad alteram intelligendam alteram explicuiſſe ſufficiat.

IV. Cauſa mali hæret vel in *urina* ipſa : vel in *veſicæ ſubſtantia* : vel in *cavitate* ejus : vel denique in *urethra.*

V. In *urina* : ſi vel per ſe acrior, vel acribus humoribus admiſtis vitiata fuerit. Cognoſcitur ex prægreſſis & qualitatibus excreti lotii. Curatur temperando acre, diluentibus, lenientibus, oleoſis, mucilaginoſis, & expellendo per emetica, cathartica, lenia diuretica.

VI. In *veſicæ ſubſtantia* : ſi inflammata, vel alio tumore obſeſſa, aut excoriata, vel exulcerata fuerit. Curatio ex prioribus petenda.

VII. In *veſicæ cavo* : calculus arenulæ, infecta, vermes, ſanguis congrumatus, pus ſi contineantur, malum hoc generabitur. Diagnoſis facilis. Cura per diluentia, le-

nientia, aquoſa, mellita, lacticinia, detergentia abſolvitur.

VIII. *Urethra* dyſuriam generabit, ſi calculo obſeſſa, compreſſa, diſtorta, inflammata, excoriata, exulcerata, tumore quocunque inde enato anguſtata fuerit. Diagnoſis facilis. Diverſa pro cauſæ diverſitate mali ſanatio.

LIBER NONUS.

DE MORBIS PARTIUM GENERATIONI INSERVIENTIUM.

CAPUT PRIMUM.

De Gonorrhœa ſimplici.

Gonorrhœa ſimplex, antiquiſſimis jam temporibus cognita, eſt invitus, fere perpetuus, materiæ albicantioris, tenuioris, ſubviſcidæ effluxus ex pene flaccido, ſine ardore, dolore, prurigine, aut ad venerem œſtro.

II. Quibus quidem phænomenis tum à gonorrhœa virulenta: tum à pollutionibus diſtinguitur.

III. Materia in hoc morbo effluens eſt, vel *verum ſemen*, tumque proprie gonorrhœa dici meretur: vel *liquor à ſemine diverſus*, tumque minus apte ſic adpellatur.

IV. *Semen* in gonorrhœa effluet, ſi vel aquoſius tenuiuſque: vel oſcula veſicularum ſeminalium nimis dilatata: aut, quæ illis adſidere à nonnullis creditur, caruncula deſtructa fuerit.

V. *Liquor* à ſemine diverſus eſt vel liquor proſtatarum; vel urethræ, ortus ex folliculis

& glandulis tot numero ibidem reperiundis : an & chylus ſic excerni poteſt ? an ulcus urethræ ſimplicem gonorrhœam excitare poteſt ?

VI. Cauſa mali quærenda vel in fluidis nimis aquoſis, ſeroſis, tenuibus : vel in ſolidis nimia laxitate, debilitate, mollitie & imminuta elaſticitate peccantibus. An ergo catarrhus partium genitalium malum hoc commode adpellari poteſt ?

VII. Unde intelligitur, quare nimium veneris exercitium : potuum aquoſorum tepidorum abuſus : diabetes : phthiſis pulmonalis, aliique morbi chronici : calor, maxime humidus, cum partibus genitalibus communicatus : diuturna in aëre pluvioſo mora : diuretica fortiora aliquandiu uſurpata, gonorrhœam ſimplicem vel antecedere vel comitari obſerventur.

VIII. Malum ingratum, moleſtumque, chronicum plerumque, diu ſi duret, ad graviores tam acutos quam chronicos morbos diſponit, ſterilitatem impotentiam, ſenſuum ſtuporem & hebetudinem, inflammationes, maciem, atrophiam, hydropem, tabem, dorſalem.

IX. Cura mali exigit, 1. cacochymiam ſeroſam corrigere, 2. ſolida roborare.

X. Prius fit, tum evacuantibus, tum inſpiſſantibus.

XI. Evacuantia vel expellunt per vias naturales, vel arte factas. Prius præſtant emetica : cathartica : diuretica : diaphoretica. Poſterius veſicantia : cauſtica : fonticuli : ſetacea.

XII. Inſpiſſant tenuem lympham, mucilaginoſa: balſamica: roborantia.

XIII. Poſterius fieri debet interdum, jam antequam primæ indicationi ſatisfeceris: interdum demum & poſt eam: neque raro contingit, quin una fidelia utrumque dealbemus parietem.

XIV. Roborant autem omnia aromatica: amaricantia: ſpirituoſa: leniter adſtringentia: chalybeata.

XV. Neque hæc tantum pro interno uſu conveniunt; ſed & externe ſunt adplicanda, ad pubem, perinæum, urethram: quin & tum in inteſtinum rectum, tum in ipſum canalem uriniferum injicienda.

XVI. Quæ vero à vi ſemen extinguendi veteres tantopere laudarunt, ea vel nihil agunt: aut ſi quid agunt, plane contrarium agunt: vel alio ſaltem agunt nomine.

XVII. Diæta eadem hic convenit, quæ in hydrope, diabete commendata fuit. Nullibi autem ſollicite magis à venere abſtinendum, nec certe magnus ad eam ſtimulus.

XVIII. Quum vero *leucorrhœa*, *fluor albus*, *uteri rhumatiſmus*, *catarrhus uterinus* in fœminis idem ſit, quod ſimplex gonorrhœa in viris, mali ejus indoles & curatio pulcre hinc intelligitur.

CAPUT

CAPUT II.

De gonorrhœa virulenta & lue venerea.

A Simplici gonorrhœa toto cœlo differt *gonorrhœa virulenta*, quæ, quum ſit veneni venerei effectus, & certus ſæpe ipſius *luis venereæ* prodromus, tantam cum lue adfinitatem habet, ut alterius ſine altera indoles & cura vix recte intelligi poſſit.

II. *Lues venerea; morbus Gallicus, Neapolitanus, Hiſpanus, ſiphylis* adpellata, veteribus medicis tam Græcis, quam Latinis & Arabibus plane videtur fuiſſe incognita.

III. Neque Europæis ante finem ſæculi 15. circa annum 1494. innotuiſſe videtur, quo demum in illa mundi parte apparuit.

IV. Neque tum ibidem enata atque exorta: ſed aliunde ad eos advecta ex occidentali India, & quidem illis inſulis, quas Antillas, hodie *Spanjola*, St. *Domingo*, adpellant.

V. Id vero factum videtur per milites Hiſpanos, qui in expeditione Americana hunc ſibi morbum contraxere, &, ut contagioſus eſſe conſuevit, reduces cum fœminis communicavere, quæ iterum alios viros, Gallos primum, & Neapolitanos, infecere, & tandem per commercium, quod inter omnes Europæ regiones intercedit, totam Europam cæteraſque orbis plagas contaminaverunt.

VI. Quamvis autem in illis locis endemius ſit morbus, vix tamen certo videtur cognita

cauſa, quæ eum primum ibidem excitavit, fo-vitque. Vaga forte venus & cum menſtruantibus coïtus huic morbo primam dedere anſam.

VII. Neque tamen ullo certo exemplo conſtitit, vel ibidem in Europæo ſponte exortum fuiſſe malum, ſed ſemper prægreſſo contagio, quale quid & hodie apud nos fieri obſervatur. Neque ſcio, vera fide ullum dari, quod contrarium probat, experimentum.

VIII. Diſtinguitur ſatis commode venerea lues in *hæreditariam* & *adventitiam*, ex quibus illa ſi cum hac comparetur, longe rarior; ſed nec tamen plane inſolens.

IX. *Adventitia* olim, dum primum adparebat, & ferociſſime ſæviebat malum, innumeris & leviſſimis etiam de cauſis contrahebatur: hodie tamen inprimis *congreſſu venereo & lactatione* inficit: quamvis & *contrectando partes genitales*, *baſiando*, *& ſimplici adcubitu* inquinari homo poſſit.

X. Id autem conſtanti fere lege hodie obſervatur, ut, ad quam partem primum virus venereum adplicatum fuerit, in ea quoque prima ejus indicia compareant.

XI. Talis autem fere hodie origo, talis progreſſus obſervatur. Poſt impurum coïtum ſerius ocius ardor, dolorque inter mingendum: ſtillicidium ſeri, viſcidi primum, albicantioris, & pellucidi, mox opaci, flavi, viridis, interdum ſanguinei. Vocatur *gonorrhœa virulenta*, quam frequens & dolorifica penis erectio cum ſenſu conſtrictionis comitatur, & vicinarum partium ardor & inflammatio.

XII. Neque raro fit, ut, vel cum gonorrhœa, vel & ſine ea, in glande penis, præputio, ad frænum exoriantur puſtulæ exiles, miliares, acuminatæ, urentes, rupto plerumque apice mutatæ in ulcuſcula, ichorem emittentia, proſerpentia, excavata, labiis duris & calloſis prædita. *Cancros* adpellant *venereos*.

XIII. Quin & ſæpe contingit, ut *phimoſis*, *paraphimoſis*; *bullæ cryſtallinæ*; *bubones venerei*; *teſtes indurati*; *porri & verrucæ* balani coronam cingentes adſint. Quin & *fraga*, *mora*, *ficus*, *mariſcæ*, *rhagades*, *fiſtulæ* ad anum aliquando oriuntur.

XIV. Dein vero, progrediente malo, adparent plerumque ulcera in faucibus, quod licet non ſit perpetuum, frequentiſſime tamen fit; quæ ſtillant materiem ſanioſam ſingularis naturæ, proſerpunt, omneſque partes, ad quas attingunt, depaſcuntur.

XV. Quin etiam varia oſſa carioſa redduntur, quæ conſumta decidunt, quod in faucibus, naſo, viciniſque partibus fieri adparet: unde & viſus & auditus & loquela plurimum ſæpe depravantur.

XVI. Imo vero, increſcente malo, nulla pars corporis eſt, quæ non certa ejus indicia præbeat: cutis deturpatio per maculas, puſtulas, ulcera, fiſſuras: capillorum defluvium, unde ὀφίασις, ἀλωπεκία: oſſium dolor profundus, de nocte gravior, mitior de die, loca inter articulos media ut plurimum occupans: intolerabilis hemicrania: clavus: tumores in oſſium

ſubſtantia enati, nodoſi, tophoſi, oſſei, vehementiſſime dolentes, incrementum epiphyſium: caries: ſpina ventoſa: fragilitas oſſium maxima: glandulæ ſtrumoſæ & ſcrophuloſæ, ſæpe exulceratæ: & longe alia. vid. Aſtruccius.

XVII. Quæ quidem omnia ſymptomata ſimul raro adeſſe obſervantur, ſed in diverſis ſubjectis diverſa adparent, imo vero nonnulla horum ſunt, quæ ab aliis etiam cauſis oriri poſſunt. Et certe habet malum venereum multa cum inveterato ſcorbuto communia.

XVIII. Cauſa luis venereæ eſt venenum venereum, quod ab infecto homine cum ſano communicatum humores ejus primum degenerare facit, & in ſui naturam convertit, atque tractu temporis omnia etiam ſolita corrumpit.

XIX. At quale illud eſt venenum? an ſalinum? an fixum, an volatile? utrum acidum, an alcalinum? quoſnam præ cæteris humores, inquinat? an aquoſas lymphaticas? an ſeroſas? an potius ipſum ſanguinem? num potior videtur ſententia, quæ oleum in celluloſa tunica contentum ſedem & ſubjectum mali pronunciat? Sane accurate attendenti adparebit, ſpiſſas hic dari tenebras, neque facile intricatum hoc negotium expediri poſſe.

XX. Ut confirmatior morbus facile, ita incipiens non ita certo cognoſcitur. Suſpicionem, quam ſingularis materiæ de ulceribus ſtillantis conditio injicit, circumſpectiſſime indicabit prudens medicus.

XXI. Malum non valde provectum ſatis certo tutoque: provectius difficulter, certoque minis: at inveterata eo uſque, ut jam oſſium medullam inquinaverit, raro radicaliter: ſin viſcera in tabum jam ſunt converſa, nunquam curatur.

XXII. Longe autem alia incipientes, alia confirmatæ ſanatio. Hæc nunquam, niſi ſalivationi mercuriali, imo ſæpe ne illi quidem cedit. Illa operoſum adeo molimen non ſemper requirit.

XXIII. Quod ut clarius pateat, tum ſymptomatum luem veneream antecedentium, tum ipſius luis ſanationem exponemus.

XXIV. *Gonorrhœa* minus commode ſic vocata quum raro verum ſemen, ſed materia ex ulcere in urethra excitato ſtillans effluat, varias agnoſcit ſpecies, pro vario loco, in quo virulenta materia ulcus id generavit.

XXV. In hujus ſanatione, & à cita nimis ſuppreſſione fluxus cavebimus, & à calidioribus remediis. Ab utriſque enim graviſſima ſymptomata imminent.

XXVI. Et ſane frequens experientia docet, longe ſecurius curari, in quibus fluxus per aliquod ſeptimanas perdurat, quam in quibus poſt paucos dies evaneſcit.

XXVII. Incipienda igitur curatio, ſi valida ſint ſymptomata à V. S. antiphlogiſticis, tum epotis, tum externe fomenti, balnei, aut cataplaſmatis forma adplicatis: mox ad cathartica, primum quidem leniora, dein validiora, nun-

quam acerrima , adjectis mercurialibus , deveniendum : tum diuretica , vitatis ſollicite acrioribus , balſamica exhibenda : dum per fomenta , balnea , cataplaſmata , antiſeptica , detergentia virus educere , & ulcus mundare conabimur.

XXVIII. At vero ſollicite cavendum à repellentibus & adſtringentibus, ad quæ nunquam fugiemus , niſi certi ſimus , omne virus ſollicite expulſum eſſe , quod ex minuto materiæ fluxu : mutato ejus colore : abſentia ſymptomatum concludimus. Tum enim & tum demum aliquis his locus eſſe poteſt ?

XXIX. An ſalivatio mercurialis ad ſanandam gonorrhœam valet ? an decocta lignorum exſiccantium conducunt ? & ſi unquam , quando ?

XXX. Curatæ vel ex arte gonorrhœæ gravia ſæpe ſuccedunt mala , etiam præter culpam medici ; ſæpe pravæ adminiſtrationis vitio ; maxime dyſuria , & ſtranguria , quæ anguſtatæ vel per callum & cicatricem , aut enatas carunculas , urethræ debentur ut plurimum.

XXXI. Poſterius longe tamen priori rarius contingere plurima experimenta docuere.

XXXII. Neque facile eſt huic incommodo occurrere. Videri de his cæteriſque , quæ hunc morbum ſpectant , meretur nunquam ſatis laudandus Aſtruccius.

XXXIII. *Cancri venerei* , ſi dolor urgeat, V. S. requirunt : tum & repetita purgantia , mercurialia : fomenta mollia , antiphlogiſtica , antiſeptica , detergentia : nec non unguenta mercurialia , leniora quidem initio , fortiora dein ;

nunquam tamen tam fortia, ſi balanum, quam ſi præputium, obſideant.

XXXIV. *Phimoſis* & *paraphimoſis*, quæ ſunt phlogiſticæ inflationes celluloſæ tunicæ penis, ſanantur V. S. purgatione mercuriali: fomentis, balneis, cataplaſmatis emollientibus, diſcutientibus, antiſepticis: operatione chirurgica.

XXXV. *Bubo venereus*, à reſorpto per vaſa lymphatica & ab inguinales glandulas delato venereo veneno oriundus, à bubonocele ſollicite diſtinguendus, ſollicite tractandus, vel reſolvi & diſcuti, vel ad ſuppurationem perduci debet, cavendo ab adſtringentium & repellentium uſu.

XXXVI. Neque video, quid periculi inſit, ſi primum reſolvere; quod ſi fieri nequeat, demum ſuppurationem promovere conemur: quidquid vero fiat, eadem remedia interne exhibenda, quæ in cæteris ſymptomatibus: & generatum poſt ſuppurationem ulcus diutius apertum ſervandum.

XXXVII. *Teſtis induratus*, quem & *herniam veneream* vocant, vel à veneno in teſtem depoſito, vel ab inflammatione circa ſeminalium veſicularum orificia in urinifero canali enata oriundus, & parciori, quin & ſuppreſſæ gonorrhϾ frequentiſſime ſuccedens, primam reſolvi per V. S. cathartica mercurialia: fomenta, cataplaſmata antiſeptica: vapores: emplaſtra antiphlogiſtica, reſolventia, quod ſi non ſuccedat, ad ſuppurationem perduci, & cito aperiri debet.

XXXVIII. Quod ſi nunc ſola hæc ſymptomata adpareant, ſæpe ſatis feliciter dicta methodo ſanantur, nec operoſius molimen requirunt, niſi inveterata fuerint. At ſi ulcera faucium, dolores nocturni &c. confirmatiorem luem oſtenderint, longe major mercurialium remediorum quantitas exigitur.

XXXIX. Quæ enim priſcis temporibus de guaiaci, chinæ, ſalſæparillæ, ſaſſafras, lychnidis ſaponariæ, aliorumque efficacia ad hunc morbum ſanandum deprædicata fuere, ea quidem experientiæ parum congruunt.

XL. Quamvis enim hæc vegetabilia ſuum certe uſum habere lubens fatear, ad eradicandum tamen malum ſine mercurio non valere perſuaſiſſimum habeo.

XLI. Neque perinde eſt, qua ratione mercurium exhibeas: quamvis enim ea ratione præbitum & ita moderatum, ut ſalivam non moveat, in leviori prodeſſe compertiſſimum habeam: in graviori tamen non valere, niſi ptyaliſmum eumque ſatis magnum excitaverit, inter pleroſque medicos ſatis convenit.

XLII. Unde adſumpto mercurio ſalivatio? an actione mechanica ponderis? & ſphæricæ globulorum figuræ? an illa ſola? quomodo virus venereum domat? an vi quadam ſingulari? an eadem actione mechanica? multa certe hic obſcura ſupereſſe, nemo paulo attentior facile negabit.

XLIII. Poteſt autem duplici potiſſimum modo illa ſalivatio cieri, vel externo mercurii

adlitu, vel uſu interno. Prior in Galliis: Poſterior in noſtra patria uſitatior eſt.

XLIV. Præparatur corpus ad hanc medicinam, dato interdum cathartico: nonnunquam & facta V. S. epota magna copia liquidi tenuioris: aëre loci calido reddito: diæta tenui, liquida, blanda præſcripta: vitato ſollicite frigore.

XLV. Præparato corpore excitatur ſalivatio dato mercurio, ſed ita præparato, ut ſalivam ciere poſſit. Quod per mercurium dulcem optime præſtatur, de quo primum ter de die 3. 4. 5. grana præberi poſſunt, mox vero ad majorem quantitatem devenire oportet.

XLVI. Quod ſi huic remedio ſalivatio non ſucceſſerit, examinandum eſt, quænam impediti hujus ptyaliſmi cauſa ſit, quæ multiplex eſſe poteſt: fluxus alvi: rigiditas vel obſtructio vaſorum ſalivalium: tenacitas materiæ: ſingularis temperies.

XLVII. Quibus occurritur adſtringentibus: diaphoreticis: opiatis: laxantibus: reſolventibus: fortiori ſialagogo: mercurio forma linimenti adplicato.

XLVIII. Quod ſi nec ſi quidem ſalivatio oriatur, fortius urgere temerarii, abſtinere prudentis erit.

XLIX. Si vero 4. 5. 6. die ab exhibito remedio, frequens ſit ſputatio tenacioris materiæ: fœtor animæ: dentium ex alveolis expreſſio & vacillatio: linguæ, genarum, gingivarum, labiorum tumor, rubor, calor, dolor: glandularum ſalivalium earumque ductuum excreto-

riorum intumeſcentia : jam jam imminere ſali-vationem ſignificatur.

L. Quæ ſerius , ocius , pro variis circumſtan-tiis , dato primum mercurio ſuccedere obſerva-tur.

LI. Tum vero in eadem doſi pergere opor-tebit, donec tanta copia ſalivæ excernatur, quan-ta ad morbum fugandum requiritur, quæ , quum eadem ſemper non ſit morbi intenſitas , eadem ſemper eſſe non poteſt.

LII. Et quidem interdum quolibet nychthe-mero unam , duaſve libras evacuaſſe ſufficit , interdum vel & tres quatuorve excernendæ requiruntur.

LIII. Poſſumus autem vel augendo , vel minuendo , vel & plane inhibendo mercurium : tum & opiatis : ſudoriferis : ad alvum determi-nantibus copiam ſalivæ fere pro lubitu moderari.

LIV. Ut vero ſalivæ expellendæ copia dif-fert, ita & tempus, per quod protrahi debet , non idem ſemper eſt. Mali intenſitas : ægro-tantis robur : citior , tardiorque ſymptomatum evaneſcentia id determinat. Duæ treſve inter-dum ſeptimanæ ſufficiunt. Sed & ad quatuor & ultra curam protrahi mali atrocitas aliquando exigit. Minus tamen plerumque in exceſſu , quam defectu peccaveris.

LV. Siſtitur ſalivatio vel ſponte, omni mer-curio inhibito : vel & lenioribus catharticis.

LVI. Oris exulcerationi , tum à viru venereo , tum ab ipſo mercurio , excitatæ ſuccurrit col-lutorium lene , blandum , mucilaginoſum ,

tepidum: cavendo à frigidis, repellentibus, adſtringentibus, ſolliciriſſime.

LVII. Finita ſalivatione aliquoties cathartica exhibenda: nimia repletio vitanda: & à frigidiori aëre cavendum.

LVIII. Si quæ vero ſuperſint ſymptomata, neque enim omnia mercuriali ptyaliſmo cedunt, ea methodo, quam indoles eorundem expoſcit, tractare illa oportebit.

LIV. Quod ſi nunc malum mercurio ſuperari neget, ſupereſtne alia & certior via, qua fugari queat? laudat fortiſſimam poſt ſubmerſum decocto guaiacino corpus ſudoris, accenſi alcoholis ope, expreſſionem Boerhavius. Sed minus certam eſſe hanc medicinam, nec mercuriali inunctioni præferendam, experimentis comprobat Aſtruccius.

LIBER DECIMUS.

DE MORBIS SEQUIORIS SEXUS.

CAPUT PRIMUM.

De Morbis Virginum.

QUotieſcunque in puellis eo tempore, quo ex naturæ inſtituto cruor quolibet menſe è genitalibus evacuari debebat, vel nihil, vel parum ſanguinis excernitur, malum hoc *ſuppreſſio*, *retentio*, vel *imminutio menſtruorum* adpellatur.

II. Atque ex hoc fonte ſcaturiunt tantum non omnes illi morbi, quos, quia oriuntur à cauſa in fœminarum ; quæ pubertatem adtigerunt, corpore præſenti, *morbos virginum* vocamus.

III. Neque tamen omnis menſium ſuppreſſio eo tempore pro morboſa haberi debet ; ſed illa tantum, qua, etiamſi adfuerit fluxus menſtrui materia, fluxus tamen non perficitur.

IV. Si enim nulla adfuerit plethora, certe nec cruor excerni poterit ; nihil ergo præternaturale fiet.

V. At ſi, plethora in vaſis uterinis generata, nulla tamen ſanguinis excretio fiat, ea demum morboſa dici debebit.

VI. Hujus nunc ſuppreſſionis cauſa hærebit, vel in *humoribus uterinis* : vel in *vaſis* : vel in *utriſque.*

VII. *Humores* vel *copia* : *motu* : vel *qualitate* peccare poſſunt.

VIII. *Copia* peccans ſanguis ſupprimet menſes, ſi *aucta* fuerit. *Minuta enim* huc non ſpectat. vid. §. IV

XI. Et ſane licet mirum videatur, plethoram humorum menſes ſupprimere, quum tamen eadem menſtrui fluxus cauſa eſt : res tamen eſt certiſſima, & ex œconomiæ animalis legibus haud difficulter explicanda.

X. *Motu* peccans ſanguis menſes ſupprimet, ſi ille *minutus* fuerit : imo vero, utut mirum illud videatur, ſi fuerit *auctus.*

XI. *Qualitate* denique vitiatus ſanguis hunc effectum edet, ſi vel minus denſus, vel craſſus nimis, vel tenax & viſcidus fuerit : quod poſtremum frequentiſſime vel menſtruorum ſuppreſſionem antecedere, vel eandem ſubſequi obſervatur.

XII. *Vaſorum* vitio menſes ſupprimentur, ſi nimia eorundem fuerit reſiſtentia : quod fiet, ſi vel *compreſſa* : vel *aliis vaſis implicita* (quod tamen in virginibus non fit :) vel *ſpaſmo conſtricta* : vel denique valde *rigida* fuerint.

XIII. Neque inter cauſas ſuppreſſionis menſtruorum recenſeri non debet vel vaginæ, vel vulvæ, aut coalitio, aut per enatam membranam obturatio.

XIV. Talis undecunque nata ſuppreſſio varia producit ſymptomata, tum in ipſo *utero*; tum in *toto corpore.*

XV. In *utero*: obſtructiones: inflammationes: ſuppurationes: ulcera: ſinus: fiſtulas: ſcirrhos: carcinomata: hydropem: hydatidas: ſterilitatem.

XVI. In *toto corpore*: febres: cordis palpitationes: polypos: dyſpnœam: plerorumque functionum, cujuſcunque generis, imminutionem, abolitionem, depravationem: tumorem crurum œdematoſum: hydropis varias ſpecies: tabem: coloris naturalis degenerationem in album: flavum, ſubviridem, cui ſi febris juncta fuerit, *chloroſis* ſollet adpellari: ſanguinis per alia mirabilia & inſolita loca evacuationem è pulmone; ventriculo; alvo; gingivis; labiis; genis; naribus; oculorum angulis; meatu acouſtico; capillata capitis cute; ulceribus; fonticulis: manibus; pedibus; femoribus; mammis; urethra.

XVII. Quæ quidem omnia ex univerſali, tum ex particulari uterina plethora, & aucta hinc contracto cordi reſiſtentia, haud difficulter explicueris.

XVIII. Ex quibus igitur liquet, menſium ſuppreſſionem, licet initio multum metuenda non ſit, tractu tamen temporis periculoſam evadere, & tum in acutos, tum in chronicos, eoſque ſatis malignos morbos, terminari poſſe.

XIX. Ut rite curetur malum, diſtinguendum eſt, utrum morboſa ſit ſuppreſſio; an ſalutaris,

qualis in gravidis fœminis ſemper eſſe conſue-vit, quæ igitur expugnari non debet.

XX. Si morboſam eſſe conſtet, iterum ſolli-cite indagare oportet, à qua cauſa malum oria-tur : tum etiam ſitne in ſui initio, an jam con-firmatius.

XXI. Si *vaſorum rigiditas* morbum genera-verit, cavendum à ſtimulantibus : ſed aquoſa emollientia, oleoſa, epota, applicata, injecta : vena in brachio ſecta optima ſunt emmenagoga.

XXII. Neque diſſimili ratione procedere oportebit, ſi *ſpaſmodicæ vaſorum conſtrictioni* malum originem ſuam debeat.

XXIII. Sin *inflammatio, aliudve uteri, va-ginæ, vulvæ vitium* malum excitaverit, non tam ſuppreſſionis, quam morbi ſupprimentis ratio habenda : iſque pro ſua indole tractandus erit : unde ſcalpellum chirurgicum optimum ali-quando emmenagogum.

XXIV. Si vero *plethora* mali cauſa ſit, ſan-guiſque bonus adhuc, nec vitiatus fuerit, ve-næ ſectio largior, in brachio potius, quam in pede inſtituta ; & epotum dein decoctum leniter aromaticum fluxum menſtruum feliciſſi-me reducit.

XXV. Quod ſi vel *pituitoſa cacochymia* uteri-nam obſtructionem generaverit : vel nata ſup-preſſio diu duraverit, ſic ut ſanguis lentorem tenacitatemque contraxerit, tum quidem longe alia medendi ratio locum habet.

XXVI. Etenim tum omne præſidium in illis remediis ſitum erit, quorum ope lentor, tum

in tota maſſa ſanguinea, tum in vaſis uterinis reſolvi & attenuari poteſt.

XXVII. Quem quidem in finem interdum V. S. locus eſſe poteſt, ſed & tamen interdum ab ea abſtinere ſatius videtur. Neque difficile erit medico hos caſus ſollicite diſtinguere.

XXVIII. Sed acriora, ſtimulantia, inciden- tia, moventia & ſtimulo inſignem calorem ex- citantia egregie conveniunt, intermiſtis eva- cuantibus.

XXIX. Quapropter emetica: purgantia alœ- tica, mercurialia: veſicatoria: uterina: emme- nagoga: alcalina: ſulphurata: chalybeata: cu- curbitæ: frictiones: linimenta: emplaſtra: enemata: ſuppoſitoria: peſſaria ex ſimilibus parata egregie conducunt.

XXX. Quod ſi, lentore ſanguinis attenuato, reſeratiſque uteri obſtructionibus, menſes ta- men non fluant, tum quidem V. S. in pede inſtituta; corroborantium, elaſticitatemque re- generantium remediorum uſus omnem paginam abſolvunt: neque ſternutatoria hic inutilia videntur.

XXXI. Si vero ſuppreſſus cruor menſtruus per alias vias ſibi exitum quærat, parum qui- dem metuendum eſt ab illa μεταστάσει, ſi loca, è quibus effluit, ad vitam ſanitatemque ma- gnum momentum non habeant: at ſi hinc pe- riculum immineat, quantocius revocandi men- ſes ſunt, per pediluvia, balnea, fomenta, cataplaſmata, clyſmata uterina laxantia, maxi- me per vapores utero exceptos: quibus præmiſſis

ad

ad V.S. in pede: cucurbitas ventoſas & ſcarificatas: frictioneſque femorum crurumque deveniendum erit: nec inutile erit prudenter augere reſiſtentiam vaſorum, è quibus hæmorrhagia fieri obſervatur.

XXXII. Ex quibus igitur facile ſequentia problemata ſolvi poterunt. An in omni menſium ſuppreſſione V. S. convenit? an, ſi vena ſecanda, ſemper eodem morbi tempore ſecanda? an eodem ſemper ſecanda loco, ſive in pede, ſive in brachio? Unde fit, ut aliquando obſervatum fuerit, ſecta malleoli vena menſes fuiſſe cohibitos: at, facta V. S. in brachio, copioſius eoſdem fluxiſſe? an & quando, menſtruis ſuppreſſis, opiatis uti licet? an non dantur remedia, quæ nunc menſes provocant, nunc eoſdem cohibent? & quænam illa?

XXXIII. *Nimius menſium fluxus* tum ex iis, quæ de narium cæterarumque partium hæmorrhagiis ante diximus, tum & ex illis, quæ de gravidarum morbis dicentur, haud difficulter intelligitur.

CAPUT II.

De Morbis gravidarum.

QUum fœtus recens formatus omnem illum cruorem, quem mulier non gravida quolibet menſe excernere ſolebat, abſorbere non poſſit, neceſſe eſt, ut plethora exoriatur, quæ variis & diverſis morbis occaſionem præbet: atque hi morbi conſtituunt *primam claſſem* morborum à graviditate pendentium.

II. Sed &, quum gravida mulier annexum ſuo corpori fœtum habeat, & ita quidem, ut mutua vaſorum inoſculatio detur : hinc mire mutatam, & à naturali ſtatu deturbatam habebit circulationem : unde motus hyſterici & ſingularia eorundem effecta orientur, quæ ergo *ſecundam* eorum morborum *claſſem* componunt.

III. Inſolita autem fœtus, aquæ, ſecundinarum moles, & nata hinc incredibilis uteri dilatatio efficiunt *tertiam* horum morborum *claſſem.*

IV. Ad *ultimam* vero *claſſem* referuntur, qui à mutato gravitatis in prægnantibus centro producuntur.

V. Sub *prima claſſe* §. 1. continentur narium, vaginæ, aliarumque partium hæmorrhagiæ : cordis palpitationes : tumores mammarum : capitis calores, tumores, dolores : ſomnus impeditus : tendinum ſubſultus : vomitus cruentus : abortus de quo ſtatim ex profeſſo : vertigines : animi deliquia : lumborum, pectinis, inguinis, femorum, crurum dolores : dyſpnœa : & plura alia.

VI. Quæ quidem omnia quum à plethora pendeant, & hinc in plethoricis fœminis graviora eſſe conſueverint : vel tollentur, vel multum imminuentur, imminuta plethora.

VII. Quare, ſi graviora ſint, omnino vena ſecanda : ſæpe in primo graviditatis principio : interdum quolibet, vel altero menſe : copia varia : cavendo tamen à nimia : in brachio, non in pede : dein tenuior diæta præſcribenda.

VIII. Ad *alteram claſſem* §. II. multa ex memoratis §. V. referenda: maxime hinc pendent nauſea: vomitus: depravata imaginatio: adpetitus proſtratus, auctus, depravatus: animi deliquia: ructus: flatus: tremores: cordis palpitationes.

IX. Atque his quidem, vel V. S. in plethoricis prægreſſa, vel omiſſa, ſi ſanguis non abundaverit, ſuccurrunt carminantia: ſpirituoſa: antihyſterica: & ſuſpenſa manu exhibita opiata.

X. Morbi *tertiæ claſſis* §. III. ſunt, ſtranguria: dyſuria: iſchuria: alvus lenta, tarda: hæmorrhoïdes: inceſſus difficilis: œdema crurum: femorum, genitalium: tum & natæ in iiſdem partibus varices: dyſpnœa.

XI. Qui quidem morbi licet tolli integre non poſſint, mitigari tamen valent: deplendo vaſa per V. S. commodo ſitu corpori conciliato, fluxum humoribus liberiorem conciliando: per faſcias, & linimenta reſiſtentiam partium extenſarum non nihil augendo: denique & cuilibet ſingulari ſymptomati, prout indoles ejus poſtulat, occurrendo.

XII. Ad *ultimam claſſem* §. IV. ſpectat difficilis inceſſus, & facilis gravidarum lapſus, quos baculi auxilium maxime juvat & prævertit.

XIII. Quum vero inter gravidarum morbos *abortus & fluor uterinus* & frequentiſſimi & graviſſimi ſint, neceſſe videtur, ut de his ſeorſum agamus.

XIV. *Abortus* adpellari conſuevit excluſio fœtus immaturi, id eſt, non vitalis, ante ſeptimum à conceptione menſem.

XV. Qui quidem oritur, quotieſcunque uterus contractus contentum fœtum & partes ad eum ſpectantes foras pellit.

XVI. Talem autem contractionem uteri vel antecedit, vel ſubſequitur ſeparatio placentæ ab utero, & hinc ſublatum fœtus cum matre commercium: quod ubi ſublatum eſt, incommodum ſibi onus natura illico excutit.

XVII. Ex quibus ſequitur, quod omnes illæ cauſæ, quæ vel placentam ab utero ſeparare, vel uterum ſic irritare poſſunt, ut contractus placentam ſeparet, abortum ſint producturæ.

XVIII. Et ſane omnes cauſæ quæ abortum excitare deprehenduntur, ejus ſunt naturæ, ut harum conditionum alterutram generare poſſint.

XIX. Harum vero aliæ in *matre*: aliæ in *fœtu*: aliæ in *utero*: aliæ denique *in partibus utero vicinis* ſunt quærendæ.

XX. Cauſæ in *matre* hærentes variæ & diverſæ ſunt. Plethora: defectus nutrimenti: vaſorum laxitas: ſpaſmus: terror ſubitus: animi pathemata: vomitus: ſternutatio: tuſſis valida: vehemens corporis motus: clamor: vulnus, ictus, preſſio abdomini illata: uſus emmenagogorum: profundior aëris inſpiratio, & inſpirati retentio: ponderis elevatio: brachium ſublatum, morbi acuti, chronici: odores variarum rerum: vehemens rei non potiundæ deſiderium, &c.

XXI. In *fœtu*: nimia moles: motus nimius: numerus major: ſitus depravatus: mors: placentæ atrophia.

XXII. In *utero*: nimia ejus anguſtia: impedita dilatatio: rigiditas: laxitas: ſcirrhus: morbus quiſcunque.

XXIII. In *vicinis* denique *partibus* abortus cauſa hæret, quando & mole & duritie nimiis in uterum prementes ejus extenſionem prohibent.

XXIV. Quum ergo à tot tamque diverſis cauſis abortus produci poſſit: mirum non eſt, eum adeo frequentem eſſe: & quamvis nihil impediat, quominus, quocunque graviditatis tempore fieri poſſit, & revera etiam fiat, longe tamen frequentius inter alterum tertiumque menſem fieri conſuevit.

XXV. Sæpe quidem inopinato invadit abortus, ut præviderì non potuerit: interdum imminentem præſagimus ex prægreſſis: ex tempore, quo olim ſæpius contigit: ex horripilatione: frigore abdomen occupante: mammarum detumeſcentia: colore faciei plumbeo, livido: doloribus lumborum, abdominis, inguinis: cruoris è genitalibus effluxu: quorum ſignorum quo plura adfuerint, eo certius futurum conjicimus.

XXVI. Quamvis ſæpe multum periculi abortui non inſit, imo & interdum à gravioribus malis liberet: ſæpiſſime tamen ob profuſam hæmorrhagiam in peſſimos morbos terminatur: imo vix alius eſt morbus, qui

aliquoties iteratus tam facile habitualis evadit.

XXVII. Neque difficulter intelligitur ſolam hic prophylacticam medicinam locum habere, ſed nec illam ſemper quidem: quum ſæpe abortus excitetur à talibus cauſis, quas avertere aut tollere extra artis noſtræ poteſtatem eſt.

XXVIII. Inter autem illa, quæ abortui præcavendo accommodatiſſima obſervantur, principem locum obtinet V. S. eaque mature ante tertium menſem inſtituta, & aliquoties repetita.

XXIX. Quæ quidem tum prodeſſe deprehenditur, quando corpus robuſtum, plethoricum, ſucciplenum eſt, & non tantum ad impediendam placentæ ſeparationem utiliſſima eſt, verum etiam tum, quum jam ſolvi incipere cohæſionem effluxus cruoris indicat, ſummo cum emolumento ſæpe inſtituitur.

XXX. Sed nec tamen negari poteſt, eandem V. S. ſæpe damnoſam eſſe, quando aut defectus humorum; aut vaſorum laxitas; aut frigida uteri intemperies peccat: tum enim optima prophylaxis ſita erit in analepticis, ſpirituoſis, corroborantibus, adſtringentibus.

XXXI. An ergo generale remedium ad præcavendum abortum aut datur aut dari poteſt? an ſpecificis fidendum? an caſtoreum etiam abortum prævenire poteſt? an ea efficacia etiam opiatis ineſt? an chalybeata ſæpe non egregia ad abortum evitandum? quid de vi antabortiva balſami embryonis ſtatuendum?

XXXII. *Fluor uterinus*, ſeu *uteri hæmorrhagia*, quæ in gravidis ſæpe conſpicitur, à placenta, ab utero, vel integre, vel aliqua ſui portione ſeparata, producitur.

XXXIII. Quæ quidem ſi magna non fuerit, exiguam tantum parte ſolutam cohæſionem docet, & V. S. quiete animi, corporiſque: medicamentis corroborantibus, adſtringentibus, opiatis, feliciter ſæpe compeſcitur.

XXXIV. At ſi ingens fuerit, vel totam placentam ſeparatam, vel magnam ejus partem indicat, neque remediis his per rerum naturam cedere poteſt.

XXXV. Talis vero profuſa hæmorrhagia licet, quolibet graviditatis tempore fieri poſſit, eo tamen profuſior eſſe deprehenditur, quo ad graviditatis ultimum terminum mulier proprius acceſſerit.

XXXVI. Quod vero hæmorrhagia illa vere ab utero oriatur docent cauſæ prægreſſæ: uteri oſculum apertum: manus embryulci ſæpe placentam explorans: & fluxus impetuoſiſſimus.

XXXVII. Præſentiſſimum, quod vitæ imminet, periculum promtam medelam requirit, quæ fruſtra in remediis §. XXXIII. quæritur, ſed quæ in ligaturis brachiis femoribuſque injectis, & citiſſima fœtus eductione ſita eſt.

XXXVIII. Hac enim & hac ſola methodo feminam certo certius alias extinguendam, ſervari poſſe, & ratio docet, & repetita experientia confirmat.

XXXIX. Neque vero ille excludendus eſt per ecbolica, ſed manu chirurgi: neque hic moras nectere oportet, ſed certe quam maxime, prudenter tamen, feſtinandum eſt.

XL. Et quamvis ancipitem eſſe, hanc operationem fateri oporteat, incerta tamen ſalus certa deſperatione potior eſt.

CAPUT III.

De Morbis parturientium.

QUotieſcunque mulieres gravidæ, parturientes, per conditionem quandam præternaturalem, vel ſolito tardius, vel majori cum molimine fœtum excludunt, *partus laborioſus*, vel *difficilis* dicitur.

II. Cujus quidem difficultatis diverſiſſimæ ſunt cauſæ; quarum aliæ in *matre* parturiente; aliæ in *fœtu* per partum excludendo hærent.

III. Si in *matre* cauſa difficilis partus hæreat, ſita illa erit, vel in *inſtrumentis*, quibus natura ad excludendum fœtum utitur: vel in *viis*, è quibus expelli, & per quas tranſmitti debet.

IV. *Inſtrumenta* illa ſunt conamina, vel dolores partus, qui ſi vel ſpurii, vel plane abfuerint, aut langueant valde, excludi fœtus non niſi difficillime poterit.

V. Spurii dolores quantocius ſiſtendi carminantibus: enematis: fomentis: oleoſis: opiatis

VI. Si vero illi dolores abfuerint, generandi: ſi langueant, excitandi erunt.

VII. Neque id eadem ſemper ratione fieri debet: ſæpe enim V.S. in brachio inſtituta mira præſtat.

VIII. Sed & ſæpe à deplentibus eſt abſtinendum: verum per ſtimulantia, cardiaca, emmenagoga, vitatis tamen ſemper ſumma cum cura nimis calidis, ſpaſmus in utero excitandus erit.

IX. Quem quidem in finem etiam clyſmata paulo acriora: emetica: ptarmica egregie conveniunt: imo & V. S. in pede inſtituta partum acceleraſſe aliquoties fuit obſervata.

X. Si cauſa partus difficilis in *viis* §. III. hæreat, hærebit vel in *utero*, vel in *vagina.*

XI. In *utero*: ſi nimis rigidus fuerit, maxime circa oſculum: ſi inflammatione, aliove morbo topico correptus fuerit: tùm & ſi perverſum ſitum habuerit.

XII. Primum quidem per oleoſa: alterum pro varietate morbi vario modo: tertium denique manu embryulci: ſitu debito, moderata & varia ratione determinata abdominis preſſione emendatur.

XIII. Neque vicinæ utero partes nihil hic faciunt. Veſica urinaria, inteſtinum rectum, nimis plena; quæ ergo catheteree immiſſo, injecto clyſmate, deplenda: os coccygis: oſſa pubis: tum & nimia pelvis anguſtia: quibus quidem varia ratione, ſi ſuccurri poſſit, ſuccurri debet.

XIV. In *vagina* cauſa partus difficilis hæret, ſi quocunque tumore obſeſſa: enata membrana obturata; vel excoriati parietes collapſi & concreti fuerint: quibus quidem longe certius tutiuſque ante partum, quam ejus tempore mederi licebit.

XV. *Fœtus* vero difficilem reddet partum, ſi vel *mole*, vel *ſitu* peccaverit, vel *mortuus* fuerit.

XVI. *Mole* autem ſi peccet, erit illa vel *totius corporis*, quod rarius: vel *unius capitis*, quod frequentius; conſtituitque hic caſus eam partus difficilis ſpeciem quæ periculoſiſſima & laborioſiſſima habetur, ad quam expediendam dilatandum arte, quantum fieri poteſt, uteri oſculum: quod ſi vero nec ſi quidem educi fœtus poſſit, ad cæſaream ſectionem interdum deveniendum eſt, aut exempto cerebro oſſium capitis collapſus procurandus. Sed & hic omnia prius ſapientem experiri, quam armis, decet.

XVII. Qui vero hic, aut alibi, ſingulare, fallere neſcium, & aliis incognitum artificium ſibi perſpectum vere contendit, is, ſi revelare illud voluerit, humanum genus ſibi habebit deviſtiſſimum, bonique civis fungetur officio.

XVIII. Quod ſi *ſitus* à naturali diverſus, quod longe frequentiſſimum, partum difficilem reddiderit: tum quidem inhibitis, quantum poteſt, conaminibus, debito matri conciliato, mutatoque embryulci manu fœtus ſitu, educendus erit fœtus, plerumque, tantum non ſemper, per pedes. vide embryulcos.

XIX. Quamvis autem interdum vivus fœtus non facilius *mortuo* excludatur, tamen frequentius contrarium fit: nec mirum quum fœtus ad ſui excluſionem æque conferat, ac mater.

XX. *Mortuum* vero ſuſpicamur, cognoſcimus ex prægreſſis: nullis vitæ indiciis à matre perceptis: ſenſu gravitatis, ponderis, inertis molis circa pubem, quæ inverſo corpore de latere in latus volvitur: ſenſu frigoris circa abdomen: horrore, frigore, animi deliquiis frequentioribus: mammarum detumeſcentia, gracilitate, paliore, livore, faciei, naſi, oculorum: halitu fœtido: frequenti & irrito deſidendi conatu: quorum quidem ſignorum quo plura concurrerint, eo certius mortem fœtus ante partum conjicimus.

XXI. Certius tamen id in ipſo partu detegimus, ſi nulla vibratio percipiatur in umbilicalibus, aut capitis arteriis: an ex meconio in vagina deprehenſo? non ſi diu elapſis aquis mater non pepererit; ſi ex utero & vagina materia ichoroſa, ſanioſa, fœtida exeat, ſi epidermis à cute ſuccedat; ſi caro, cutis, oſſa mollia & flaccida fuerint, quorum tamen ſignorum priora poſterioribus minus fida & certa deprehenduntur.

XXII. Quod ſi mortuus fuerit fœtus, nec dum putredinis adpareant indicia, tutius quidem relinquitur, donec ipſa natura conamina excitando hoc onus expellere tentat, quam per ecbolica expellitur. At ſi jam putredinem contraxerit, ſane convenit, quantocius, data prima

occaſione, eundem manu embryulci educere, quæ & difficulter à fœtus morte parienti mulieri opem feret.

CAPUT IV.

De Morbis puerperarum.

PUerperæ tantum non ſemper, infeſtantur *torminibus poſt partum*, quorum quidem pro varietate cauſarum & intenſitatis varium eſt periculum.

II. Excitantur interdum 1. Ab *alio fœtu*, qui ut facile adeſſe cognoſcitur, ita & ſatis plerumque feliciter dextra obſtetricis vel embryulci educitur.

III. 2. A *ſecundinis retentis*, quæ manu iterum obſtetricis, auxiliante matre, prudentiſſime educi, neque facile relinqui debent; dum non adeo certum, quod Ruyſchii muſculus præſtat, præſidium videtur.

IV. 3. A *ſanguine congrumato*: quæ quidem ſiſti nec debent, nec poſſunt, niſi eodem expulſo: ad quod ſi natura non ſufficit, embryulci manus concurrere debet, an per uſum remediorum illico à partu adſumtorum grumi ſanguinis præcaveri poſſunt?

V. 4. A *dolore tolerato, violentaque partium tenſione*: quæ continuo ſiſtenda per oleoſa, temperantia, ſpirituoſa, carminantia, lenia antihyſterica, opiata caute exhibita, fomenta, cataplaſmata, clyſmata.

VI. 5. Denique à *partium inflammatione*, quæ raro ſola tormina, ſed plerumque alium morbum, ſtatim deſcribendum, producit.

VII. Frequens vero puerperi morbum cauſa in *lochiis* eſt quærenda, quæ vel *nimia*, vel *nimis parca*, aut *nulla* quantitate fluunt.

VIII. *Nimii* vel *immodici lochiorum fluxus* cauſa hæret vel in *uteri vaſis*: vel in ejuſdem *cavo*: vel in *liquido*, quod per vaſa uterina fluit.

IX. In *vaſis*, quando laxiora & debiliora ſunt: atque hæc ſpecies per corroborantia & leniter adſtringentia, ſed prudenter exhibita, curari debet.

X. In *cavo uteri*: ſi quid peregrini corporis in eo hæſerit, quod integram uteri conſtrictionem impedit, quo educto ſanata erit hæc ſpecies.

XI. In *liquido* cauſa mali hæret, 1. ſi adfuerit *nimia copia*: tum V. S. in brachio convenire poteſt. 2. ſi *nimia tenuitate* peccet, & quæ eam plerumque comitatur *acrimonia*: tum inſpiſſantia glutinoſa, mucilaginoſa, leniter adſtringentia & anodyna conducunt. 3. ſi *velocius humores ad uterum ruant*, atque hæc ſpecies per V. S. in brachio, revellentia, leniter ſtringentia, & opiata pulcre compeſcitur. 4. ſi aliæ *evacuationes* fuerint ſuppreſſæ, quibus vel excitatis, vel auctis malum hoc pulcre curatur.

XII. *Imminutio* vel *ſuppreſſio lochiorum*, quæ ſemper tamen morboſa non eſt, varias quidem & diverſas agnoſcit cauſas, 1. vaſorum uterino-

rum ſpaſmum, 2. obſtructionem, 3. auctam reſiſtentiam & rigiditatem, 4. materiæ verſus alia loca determinationem, 5. morbum uteri topicum, vel & alium quocunque in loco excitatum.

XIII. Quæ quidem graviſſima, imo ſæpe letalia, mala tum in utero, tum in toto corpore excitat.

XIV. In *utero* quidem inflammationes, abſceſſus, ulcera, ſinus, fiſtulas, ſcirrhos, carcinomata.

XV. Atque hinc enormes dolores, convulſiones epilepticæ in toto corpore excitantur, quin & febres, ſæpe acutiſſimæ, tum & inflammationes viſcerum à materia per μετάστασιν in ea depoſita; imo & peſſima ſymptomata à læſis illorum viſcerum functionibus pendentia.

XVI. Ex quibus igitur liquet, hanc lochiorum ſuppreſſionem ſæpe eſſe periculoſiſſimam, & frequentiſſimam mortis puerperio ſuccedentis cauſam: ſed & tamen pro varietate cauſarum varium eſſe diſcrimen. Omnium autem optimum eſſe, ſi ſuppreſſis lochiis alia quædam evacuatio ſuccedat, quare & diarrhœa ſuppreſſa lochia excipiens non ſemper adeo metuènda videtur, ac plerique cenſent.

XVII. Quamvis autem generalis regula ad elicienda lochia dari non poſſit, quum pro cauſarum varietate varia curandi ratio requiratur, res tamen eſt certiſſima, quod raro, vel potius nunquam, conveniant calida illa uterina, emmenagoga & ariſtolochica, quæ tam impruden-

ter à veterum & recentiorum plurimis commendata fuerunt.

XVIII. Sed diluentia, laxantia, leniter aperientia, interdum & parum ſtimulantia, V. S. vel in pede vel brachio inſtituta, vapores, fomenta, cataplaſmata, cucurbitæ, epiſpaſtica, longe tutius certiuſque adhibentur.

XIX In revocandis autem lochiis ſemper & ratio habenda morbi, quem produxerunt : tum & in tractando morbo, qui lochia vel ſupreſſit, vel ſuppreſſa excepit, eorundem reductioni ſollicite incumbendum.

XX. *Mammarum inflammatio* à lacte ſtagnante, coagulato, ut plurimum oriunda, exigit reſolventia, diſcutienda, cavendo à repellentibus.

XXI. At ſi reſolvi negans in ſuppurationem tendat, continuo promovenda, acceleranda : nec facile abſceſſus aperiendus, niſi conſtet omne inflammatum jam in ſuppurationem converſum, aut certo converſum iri : ſecus ſi feceris, facile ſcirrhum expectato.

XXII. Si mulier lactare infantem noluerit, aut mortuum ediderit, curandum, ne lac in mammis generetur : quod vix per ſpecifica præſtari poteſt : ſed commodiſſime per ea, quæ vaſa uterina laxare, mammaria roborare, & impactam jam materiem reſolvere & attenuare poſſunt.

XXIII. *Lactis* in mammis *deficientis* cauſa hæret, vel *in toto corpore*, vel in *mammis*.

XXIV. In *toto corpore*, quando appetitus proſtratus : concoctio vitiata : largior quædam

evacuatio facta: eſtaut morbus quiſcunque acutus, chronicuſve ægram divexaverit. Quarum quidem cauſarum ſi eam, quæ peccat, ſuſtuleris, continuo lac regenerabitur.

XXV. In *mammis* vero defectus cauſa hæret, ſi vaſa nimis rigida, & reſiſtentia, vel & obſtructa fuerint: tumque optima medela in laxantiſſimis & reſolventibus fomentis & cataplaſmatis, tum & in mammarum moderata frictione ſita erit.

XXVI. Si vero *nimia lactis copia* in mammis generetur, gravia mala fœtui, interdum & matri imminent.

XXVII. Cauſa videtur hærere in nimia lactis tenuitate, quæ tamen rarius peccat, quam craſſities nimia, & mammariorum vaſorum laxitate: curatur victu ſicco, parciori: cæteris evacuationibus, maxime perſpiratione, auctis: & roborantibus leniterque adſtringentibus ad mammas, ſed prudenter, admotis.

XXVIII. At *nimia lactis craſſities*, adeo damnoſa fœtui, optime curatur victu parco, parum nutriente: diluente: corporis exercitio: mammarum prudenti frictione, & reſolventibus adplicatis.

XXIX. *Papillarum dolor*, ſæpe ipſis mammis perquam noxius, vel ab inflammatione, vel ab exulceratione, vel denique ab earundem fiſſuris oritur.

XXX. Quarum quidem cauſa vel cacochymicæ matri: vel fœtui ſalivam acrem, os ulceribus,

ribus, aphthiſve obſeſſum habenti, vel morſu dentium gingivarumve ſenſilem hanc partem vulneranti debetur.

XXXI. Amotis cauſis, topicis huic malo occurrendum, refrigerantibus, lenientibus, mucilaginoſis, balſamicis, ſpirituoſis: cavendo à ſaturninis ſimilibuſque fœtui adverſis, aut ſi utendum illis ſit, curando, ut papilla rite detergatur elevaturque antequam fœtus ad illam admovetur.

CAPUT V.

De morbis Vetularum.

QUamprimum fœmina ad eam ætatem attigit, qua ex mechaniſmo corporis menſtruus ſanguinis fluxus imminuitur primum, mox ſupprimitur, graviſſimis morbis exponitur, quos non incommode *morbos vetularum* adpellaveris.

II. Qui quidem omnes originem habent vel à lente, vel ſubito coacervato ſanguine in vaſis uteri: unde tum topica uteri, tum totius corporis plethora oritur.

III. Et ab hac quidem, tanquam præcipua ſcaturigine, fluunt omnes morbi, qui ea ætate vetulas invadunt.

IV. Etenim hinc hæmorrhagiæ tum uteri, tum aliarum partium inflammationes, ulcera, ſcirrhi, uteri, mammarum, eorumque, ſi ante adfuerint in cancros converſiones: hypo-

chondriacæ & hyſtericæ adfectiones : hydropes : tabes : cordis palpitationes : polypi : aneuriſmata : aſthma , &c.

V. Quum vero in omnibus non æque facile, neque æque magna plethora generetur : hinc neque omnes fœminæ æque iiſdem obnoxiæ deprehenduntur.

VI. Prognoſis facile inſtituitur , neque difficulter ſcitur , quid ad curationem requiratur. Hæc enim obtinebitur , ſi exciſa mali fuerit. Hinc , dum quemlibet morbum pro ſua indole tractamus , ſecta vel in pede vel brachio vena, plethora minuenda , tollenda erit.

VII. Hac autem eo tempore neglecta innumeræ fœminæ in conditionem deploratiſſimam redactæ duriſſimas negligentiæ pœnas luiſſe obſervatæ ſunt.

LIBER UNDECIMUS.

DE

MORBIS INFANTUM.

QUamvis diverſiſſimi morbi & diverſiſſimis ſtipati ſymptomatibus infantes invadere deprehendantur, vix tamen ex aliis fontibus ſcaturire videntur, quam ex *pituita*, *retentis fœcibus*, *acido*, *dentitione difficili* & *vermibus*.

II. Et ſane facile intelligimus, hinc pleroſque tam acutos, quam chronicos morbos emanare poſſe.

III. Quamvis autem nihil impediat, quominus harum cauſarum nonnullæ in adultioribus interdum reperiantur: datur tamen ſufficiens ratio, quare in infantibus potius quam in ætate provectioribus graves morbos producant.

IV. Etenim inſignis ſolidarum partium laxitas & ſumma irritabilitas generis nervoſi, non tantæ in adultioribus infantes præ adultis ad hos morbos diſponunt.

V. De *vermibus* equidem quum jam ante ex profeſſo dictum ſit, iterum de iis agere nihil attinet.

VI. *Pituitam* autem facile in infante naſci intelligis, ſive nutrimentum, quo in utero materno utitur, ſive illud, quod excluſus adſumit, ſpectaveris.

VII. Neque debitum adeſt robur vaſorum, quod tum ad generationem ejus impediendam, tum præſentem reſolvendam requiritur.

VIII. Nata autem tum reſolvi, tum expelli debet: quod inprimis fiet pauxillo vini ſapone veneto imprægnati: tum & aromaticis externis, ſpirituoſiſque, & leniori purgantis doſi, habita ſemper virium ætatiſque ratione.

IX. Quin & locus adfectus determinabit, utrum ore potius hæc adſumi, an per anum injici, an utrumque fieri oporteat.

X. *Retinentur* vero *fæces* tum ob materiæ tenacitatem, ejuſque & viarum ſiccitatem: tum propter fœtus debilitatem: tum denique clauſa ano.

XI. Promovetur earundem expulſio ſaponaceis, oleoſis, leniter purgantibus, inprimis per clyſma injectis: tum etiam arte chirurgica.

XII. *Acidum*, longe frequentiſſima morborum infantilium cauſa, adſumptis aceſcentibus, bili inertiori, & fibrarum inteſtinalium laxitati debetur.

XIII. Quod ſi vero morbos produxerit ſive acutos, ſive chronicos, curari utique illi non poterunt, niſi ipſo acido ſublato.

XIV. Id quod inprimis terreſtribus, oleoſis, ſaponaceis, leniter carminantibus, vomitoriis, purgantibuſque fieri debet.

XV. In quibus tamen exhibendis ut ſumma cautela requiritur, ita non facile ad alcalina ſive fixa, ſive volatilia deveniendum eſt.

XVI. Neque minus ſollicite ab opiatis abſtinendum, niſi ſumma ſymptomatum vehementia eorundem uſum neceſſarium reddat, quod tamen rarius longe fit, quam pleræque nutrices, ſibi potius quam infantibus conſulere ſuetæ, velint.

XVII. Morbos autem à *difficili dentitione* oriundos excitat nata ab erepturi dentis apice irritatio & inflammatio gingivarum.

XVIII. Quibus ſuccurrit alvus laxior: refrigerantia, lenientia, mucilaginoſa ad gingivas adplicata: hirudines pone aures: phlebotome:

attritus ad duriora corpora, prudenſque gingivarum diſſectio: nec inutilis adverſus natas hinc, & aliunde ſæpe, convulſiones ſp. c. c. parciori doſi exhibitus.

FINIS.

INDEX.

PROLEGOMENA.

SECTIO PRIMA.

DE MORBIS UNIVERSALIBUS.

LIBER PRIMUS.

DE MORBIS UNIVERSALIBUS FEBRILIBUS.

CAPUT I. *De Febribus in genere.* Pag. 5
CAP. II. *De præcipuis Febrium ſymptomatibus.* 16
CAP. III. *De febribus in ſpecie, ephemera ſimplici, & plurium dierum.* 24
CAP. IV. *De ſynocho putrida.* 25
CAP. V. *De febre ardente vel cauſo.* 26

Cap. VI. *De febre hectica.* 29
Cap. VII. *De febribus intermittentibus in genere.* 31
Cap. VIII. *De Febrium intermittentium ſpeciebus.* 39
Cap. IX. *De ſemitertiana.* 41
Cap. X. *De febre peſtilentiali & peſte.* 42
Cap. XI. *De febribus ſcarlatinis, purpuris ſeu miliaribus.* 47
Cap. XII. *De morbillis.* 48
Cap. XIII. *De variolis.* 51
Cap. XIV. *De inflammatione.* 59

LIBER II.

DE MORBIS UNIVERSALIBUS

NON NECESSARIO FEBRILIBUS.

Caput I. De *ſcorbuto.* 65
Cap. II. *De arthritide & podagra.* 70
Cap. III. *De arthritide vel podagra retropulſa.* 75
Cap. IV. *De dolore iſchiadico.* 78
Cap. V. *De rheumatiſmo.* 80
Cap. VI. *De rhachitide* 82

SECTIO SECUNDA.

DE

MORBIS PARTICULARIBUS.

LIBER PRIMUS.

DE MORBIS CAPITIS.

Caput I. *De cephalalgia.* 88
Cap. II. *De phrenitide.* 91
Cap. III. *De mania.* 95
Cap. IV. *De melancholia.* 98
Cap. V. *De rabie canina & hydrophobia.* 105
Cap. VI. *De convulſione & ſpaſmo.* 109
Cap. VII. *De epilepſia.* 114
Cap. VIII. *De incubo.* 118
Cap. IX. *De adfectibus capitis ſoporoſis.* 121
Cap. X. *De apoplexia.* 123
Cap. XI. *De comate vigili.* 130
Cap. XII. *De catalepſi.* 131
Cap. XIII. *De paralyſi.* 132
Cap. XIV. *De hydrocephalo.* 137

LIBER II.

DE NONNULLIS OCULORUM MORBIS.

Caput. I. *De amauroſi vel gutta ſerena.* 140
Cap. II. *De ophthalmia.* 143
Cap. III. *De hypopyo.* 146
Cap. IV. *De nimia pupillæ dilatatione ſeu mydriaſi.* 148
Cap. V. *De nimia pupillæ anguſtia.* 150
Cap. VI. *De epiphora.* 151

LIBER III.

DE MORBIS AURIUM.

Caput. I. *De ſurdidate & gravi auditu.* 153
Cap. II. *De* Οξυηκοΐα *ſive acuto auditu.* 162
Cap. III. *De ſonitu, tinnitu & bombo aurium.* 164
Cap. IV. *De otalgia ſeu dolore aurium.* 166

LIBER IV.

DE MORBIS NARIUM.

Caput. I. De hæmorrhagia narium. 169
Cap. II. De ozæna. 174

LIBER V.

DE MORBIS FAUCIUM.

Caput I. De aphthis. 178
Cap. II. De angina. 182

LIBER VI.

DE MORBIS PECTORIS.

Caput I. De pleuritide. 193
Cap. II. De aſthmate. 202
Cap. III. De peripneumonia. 209
Cap. IV. De vomica pulmonis. 216
Cap. V. De hæmoptoe. 221
Cap. VI. De phthiſi pulmonali. 226
Cap. VII. De ſyncope. 231
Cap. VIII. De cordis palpitatione. 235
Cap. IX. De cordis vaſorumque majorum polipo. 238
Cap. X. De eorundem aneuryſmatibus. 243
Cap. XI. De diaphragmatis inflammatione ſeu paraphrenitide. 246

Caput XII. *De morbis œſophagi.* 249
Cap. XIII. *De empyemate.* 253
Cap. XIV. *De hydrope thoracis.* 257

LIBER VII.

DE MORBIS VISCERUM.

ABDOMINALIUM.

Caput I. *De hepatitide.* 260
Cap. II. *De ictero.* 266
Cap. III. *De hydrope.* 270
Cap. IV. *De adfectibus lienis.* 280
Cap. V. *De ventriculi inflammatione.* 281
Cap. VI. *De læſa & vitiata concoctione.* 283
Cap. VII. *De nauſea & vomitu.* 286
Cap. VIII. *De ſingultu.* 291
Cap. IX. *De colica vel dolore colico.* 292
Cap. X. *De ileo ſeu paſſione iliaca.* 297
Cap. XI. *De lienteria.* 299
Cap XII. *De adfectione cœliaca.* 300
Cap. XIII. *De diarrhœa.* 302
Cap. XIV. *De dyſenteria.* 306
Cap. XV. *De teneſmo.* 310
Cap. XVI. *De cholera.* 311
Cap. XVII. *De vermibus ſeu lumbricis.* 315
Cap. XVIII. *De hæmorrhoïdibus.* 320

INDEX.

LIBER VIII.

DE MORBIS RENUM ET VESICÆ.

CAPUT. I. DE nephritide. 322
CAP. II. *De nephritide calculoſa.* 324
CAP. III. *De calculo veſicæ.* 329
CAP. IV. *De ulceribus renum & veſicæ.* 334
CAP. V. *De mictu cruento.* 335
CAP. VI. *De diabete.* 337
CAP. VII. *De incontinentia urinæ.* 339
CAP. VIII. *De iſchuria ſpuria.* 341
CAP. IX. *De iſchuria vera.* 345
CAP. X. *De dyſuria & ſtranguria.* 348

LIBER IX.

DE MORBIS PARTIUM GENERATIONI INSERVIENTIUM.

CAPUT. I. DE *gonorrhœa ſimplici.* 350
CAP. II. *De gonorrhœa virulenta & lue venerea.* 353

LIBER X.

DE MORBIS SEQUIORIS SEXUS.

Caput. I. *De morbis virginum.* 364
Cap. II. *De morbis gravidarum.* 369
Cap. III. *De morbis parturentium.* 376
Cap. IV. *De morbis puerperarum.* 380
Cap. V. *De morbis vetularum.* 385

LIBER XI.

DE MORBIS INFANTUM.

pag. 387

Finis Indicis.